

Nicci
FRENCH

'ELECTRIFYING'
HARPERS & QUEEN

THE
MEMORY
GAME

Niki Frenč

Igra Pamćenja

*Naslov originala:
Nicci French
The memory game
(1997)*

Sadržaj

- [1.](#)
- [2.](#)
- [3.](#)
- [4.](#)
- [5.](#)
- [6.](#)
- [7.](#)
- [8.](#)
- [9.](#)
- [10.](#)
- [11.](#)
- [12.](#)
- [13.](#)
- [14.](#)
- [15.](#)
- [16.](#)
- [17.](#)
- [18.](#)
- [19.](#)
- [20.](#)
- [21.](#)
- [22.](#)
- [23.](#)
- [24.](#)
- [25.](#)
- [26.](#)
- [27.](#)
- [28.](#)
- [29.](#)
- [30.](#)
- [31.](#)
- [32.](#)
- [33.](#)
- [34.](#)
- [35.](#)
- [36.](#)
- [37.](#)
- [38.](#)
- [39.](#)
- [40.](#)

[O autoru](#)

Sklopila sam oči. Sve je bilo tu, skriveno negde u mojoj glavi. Videla sam nejasne obrise travnjaka koji se polako gubio u izmaglici. Mogla sam da osetim onaj oštar, hladan vazduh kako mi para nozdrve. Ali stvarno sam morala da skupim svu snagu da bih se setila šta se još dogodilo onoga dana kada su pronašli telo - njeno telo. Ponovo sam osetila teški miris mokrog, opalog lišća.

Dok sam se spuštala niz blago, travom pokriveno blatnjavo brdašće nedaleko od kuće, primetila sam da su radnici već stigli. Pili su čaj iz velikih šolja i pušili, a njihov topao dah pun vlage stvarao je oblak pare koji im je lebdeo oko lica. Podsećali su me na staru logorsku vatru koja dimi dok se posle kiše polako gasi. Bio je tek oktobar, ali rano jutro i iznad čestara na brežuljku u daljini sunce se negde kroz oblake jedva naziralo. Nosila sam svoj radnički kombinezon, a nogavice sam čvrsto uvukla u gumene čizme da mi ne bude hladno. Ostali radnici bili su dosledno obučeni u tradicionalnu zemljoradničku nošnju - farmerke, sintetički džemper i prljave kožne čizme. Cupkali su u mestu da se zagreju i smejali se nečemu što nisam mogla da čujem.

Kada su spazili kako im se približavam, naglo su se ućutali. Svi smo se već dugo poznavali, ali oni nisu bili sigurni kako da se ponašaju sada, kad? sam postala njihov šef. Meni to nije bilo važno, zaista. Navikla sam na ljude sa gradilišta, čak i onih minijaturnih, domaćih, poput ovog koje se nalazilo na mokrom parčetu zemlje mog svekra u Sropširu, na imanju Sted (engl. stead - mesto; korist) , kako su apsurdno zvali ovu oblast, šaleći se na račun seoskog plemićkog poseda koji je tokom godina dobio na značaju.

„Zdravo, Džime“, pozdravila sam ga, pružajući mu ruku.

„Nisi mogao da izdržiš da i ti lično ne dođeš. Stvarno mi je drago zbog toga.“

Džim Veston bio je sastavni deo Steda, isto kao što su ga činile i kućice na drveću, kojih je ovde posvuda bilo, ili onaj slatki miris jabuka koji je čak i u vreme Uskrsa dopirao iz podruma. On je imao veze sa skoro svakim predmetom koji je ikada napravljen na ovom posedu: zamenio je i ofarbao drvenariju na svim prozorima u kući, i provodio vrele avgustovske dane tako što je, nag do pojasa, oblagao krov crepom. Kada god bi se desilo nešto poput nestanka struje, poplava, ili kada bi popucali zidovi i sve tome slično, Alan bi pozvao Džima da dođe iz Vestburija. Džim bi ga najpre odbio, rekavši da je previše zauzet. Sat vremena kasnije, uz škripu bi zaustavio svoj rasklimani kombi ispred kuće. Procenjivao bi kolika je šteta, zamišljeno lupkao po luli i tužno vrteo glavom, a zatim bi sa negodovanjem promrmljao nešto o tome kako su za sve krive nekakve moderne gluposti.

„Videću šta mogu da uradim“, rekao bi na kraju.

„Pokušaću da nešto skrpim.“

Bila je stvar lokalnog folkloru to što Džim nikada ništa nije kupovao po punoj ceni, a uopšte ne bi ni kupovao da je mogao sve da dobije tako što bi trampio robu za svoje usluge, ili pomoću nekih još sumnjivijih sredstava, čime je najverovatnije davao svoj sopstveni doprinos crnoj ekonomiji Šropšira.

Kada je video moj plan za novu kuću, Džim me pogledao sa još više prekora no inače, kao da je taj crtež samo još jedna novotarija smišljena da prevari razmažene mekušce iz Londona kao što sam ja, koji nikada nisu zaistinski zasukali rukave. U sebi sam se tiho zahvalila Bogu što Džim nikada neće videti moju prvobitnu zamisao. Sagrađena na močvarnom tlu Steda, za svu decu i sve unuke i bivše žene, i za sve one koji su dolazili i okupljali se na velikim skupovima kod Martelovih, ta mala kuća bila bi najveći poklon koji bih ikada mogla da pružim porodici, i zato sam planirala da sama napravim jednu pravu kućicu iz snova za njih.

Odlučila sam da iskoristim prednost zato što je i zamišljeni položaj na kom bi se kuća gradila, bio relativno zaklonjen od pogleda, da bih postigla jednu potpuno jasnu strukturu, koju bi činili samo balvani, cevi, drvene grede i staklo u velikim pločama, jedan pravi funkcionalistički san: to je bio najlepší objekat koji sam ikada nacrtala. Pokazala sam nacrt mom samo što nije bivšem mužu, Klodu, a on se blago namrštilo i prošao prstima kroz retku, smeđu kosu i promrmljao nešto poput: stvarno je veoma zanimljivo i odlično urađeno, što nije imalo nikakav značaj, zato što je to bila njegova reakcija na praktično sve, uključujući i to kada sam mu saopštila svoju odluku kako bi trebalo da se razvedemo. Pomislila sam da će možda njegov brat, Teo, ipak shvatiti šta sam želela da postignem tim crtežom kuće. On je prokomentarisao da liči na jedan njegov stari komplet 'napravi sam', na šta sam mu ja odgovorila. Da, tačno tako, zar nije sjajno? svesna da je on time želeo da uvredi moj rad. Na kraju, predstavila sam nacrt Velikom Čoveku lično, Alanu Martelu, mom svekru, gospodaru Steda, i taj moj pokušaj se završio kao totalna katastrofa.

„Šta je ovo? Neki metalni okvir? A šta je sa kućom koja će biti sagrađena oko tog okvira? Zar nisi mogla i to da nacrtáš?“

„To jeste kuća, Alane.“

Frknuo je kroz osedelu bradu. „Da se razumemo, ja ne želim kuću o kojoj će brujati švedski kritičari arhitekture. Želim mesto u kojem može da se živi. Uzmi lepo taj papir sa sobom i sagradi tako nešto u Helsinkiju ili negde stvarno daleko gde će ti, siguran sam, neki žiri kritičara dodeliti nagradu. Ako već smatraš da treba da napravimo nešto u ovom vrtu - a daleko od toga da sam baš u potpunosti ubeđen u to - onda ćemo napraviti jednu pravu englesku seosku kuću, sa ciglama ili nekim pristojnim domaćim materijalom.“

„To uopšte ne liči na besnog i neobuzdanog mladog Alana Martela“, ljubazno sam primetila. „Novi stilovi u arhitekturi, velike promene koje dolaze pravo iz srca, zar nije to bilo ono čemu ste vi oduvek težili?“

„I pored svega, ipak mi se sviđaju starinski stilovi u arhitekturi. Ja više nisam mlad čovek. A i nisam više ni besan, osim kada si ti u pitanju. Zameni taj strukturalistički horor nečim u čemu ću moći da prepoznam kuću.“

To je bio pravi Alan, u svom elementu, onako nabusit, neodoljiv i šarmantan kakav je bio, a ja sam bila zahvalna što je još uvek mogao tako srdačno da više na mene na onaj dobro poznati način, iako sam se upravo razvodila od njegovog sina. I zato sam naravno popustila i napravila plan kuće u besprekorno ruralnom stilu, čak sam dodala i prilično zanimljiv gambrel krov. Bio je dizajniran na način na koji dizajnirate sadržaj vaših ručnih kolica za pazarenje dok šetate po Sejnsburiju. Fabrički napravljena okvirna konstrukcija montažne kuće od drva bila je norveška, iako se zapravo proizvodila u Maleziji. Alan bi trebalo da bude zahvalan bar zbog toga što će poreklo sirovog materijala koji je planiran za izgradnju njegove kuće verovatno prouzrokovati nestanak jednog malog dela tropske kišne šume.

„Šta predstavlja ovo ovde, gospođo Martelo?“ pitao je Džim Veston, lupkajući po planu kuće svojom lulom.

„Molim vas, zovite me Džejn, Džime. Tako će ovaj kosi krov biti obložen crepom, poredanim u stupu.“

„Hm.“ Držao je lulu čvrsto u zubima. „Šta hoćete da postignete što ćete bez veze trošiti vreme i petljati se oko stupe?“

„Džime, nema razloga da sada raspravljamo o tome. Sve je već dogovoreno. Kupljeno i plaćeno. Sve što treba da uradimo jeste da sklopimo delove.“

„Hm“, opet je gundao.

„Iskopavaćemo ovde, samo nekoliko stopa niže...“

„Aha“, Džim je promrmljao.

„Zatim, tu će biti temelji, ovde i ovde, pa vodovodne cevi i kanalizacija, mreža zaštitnih membrana, a posle toga dolaze betonske ploče na vrhu i prizemlje je gotovo. Ostaje samo da se ostatak sklopi.“

„Zaštitne membrane za vodovod?“ sumnjičavo je ponovio Džim.

„Da, na žalost, još 1875. godine usvojen je jedan zakon o zaštiti javnog zdravlja koji i to podrazumeva, tako da nam ne preostaje ništa drugo nego da se toga i pridržavamo.“

Sada, na samom početku našeg prvog radnog dana, Džim je više ličio na neku biljku koja je rasla tamo u bašti, nego na čoveka koji je došao da nadgleda, ili se bar samo pretvara da nadgleda radove u toj istoj bašti. Na licu mu se videlo da je često bilo izloženo svim vremenskim uslovima i dobilo je onaj izgled koji podseća na zadnjicu žabe krastače. Dlake su mu virile iz nosa i ušiju, poput mahovine na nekoj prastaraj steni. Stvarno je prilično ostareo, i njegov posao bio je samo da govori svom sinu i nećaku šta da rade, a njihov posao sastojao se, očigledno, u tome da ignorišu ono što im Džim govori. Rukovala sam se i sa njima.

„Šta kopate tu?“ Džim je sa neodobravanjem upitao.

„To su samo pripremni radovi. Baš sam rekla kako bih želela da ja napravim prvi potez lopatom, ako se slažete sa tim. Zaista bi mi to mnogo značilo.“

Bavila sam se arhitekturom već petnaest godina, i kada god bih počinjala sa radovima na nekoj građevini imala sam jedno pravilo, koje skoro da se moglo nazvati sujeverjem. Morala sam da budem prisutna u trenutku kada se lopata prvi put zakopa u zemlju na kojoj se gradi. Taj momenat bi mi pružao pravo čulno uživanje, i zato ponekad poželim da mogu da svojim sopstvenim rukama odradim ceo posao. Nakon meseci - nekad čak i godina - pravljenja nacрта, sređivanja svih onih tehničkih detalja i žestoke borbe za dobijanje tendera, ubeđivanja klijenata i smirivanja njihovih živaca, pogađanja sa funkcionerima u Odeljenju za prostorno planiranje, nakon svih kompromisa i nadmudrivanja sa dokumentacijom, bilo je lepo izaći napolje, u prirodu, i podsetiti se da je suština svega toga ovde, u samoj zemlji, u tome kako će biti sklopljene cigle i spojene cevi, a da se na zimu ne razbiju i ne popucaju od hladnoće.

Najbolji doživljaji od svega su iskopavanja na dubini od deset do petnaest metara, koja prethode izgradnji stvarno velikih građevina. Tada stojite na samom rubu nekog zemljišta u centru Londona i virite u nekoliko stotina godina stare fragmente života drugih ljudi. Ponekad možda naidete na nagoveštaje drevnih iskopina, a čula sam glasine da izvođači radova neretko tajno zabetoniraju i neku staru rimsku građevinu na koju usput naiđu, i to samo zato da bi izbegli sve one gluposti oko čekanja da arheolozi daju odobrenje pre nego što nastave sa radovima. Suština je u tome da mi stvaramo prostore za naše sopstvene živote na slomljenim ostacima života naših dalekih, zaboravljenih predaka, kao što će za par stotina ili par hiljada godina neko isto tako graditi na našim zardalim konstrukcijama, na betonu koji se istrošio i raspao pod nemilosrdnim naletom vremena. Gradiće svoje živote preko tragova naše smrti.

Ovo bi trebalo da bude najmanja rupa od svih do sada, pomislila sam, samo ću zagrebat i po površini. Džon, Džimov sin, dodao mi je lopatu. Premerila sam zemljište dan ranije i obeležila ga kanapom, i sada sam stajala u sred tog pravougaonog prostora i zarila vrh lopate u površinu zemlje, s namerom da tako iskopam samo jedan mali grumen.

„Pazite na nokte, devojko“, čula sam Džima kako mi govori.

Gurnula sam dršku lopate nadole ispred sebe. Uspela sam da odvojim taj grumen od ostatka zemljišta i on se rasuo, otkrivajući ispod sasvim zadovoljavajuću količinu kaljuge i ilovače.

„Kako je samo lepo i mekano“, veselo sam zaključila.

„Momci će to onda odmah završiti“, Džim reče. „Ako se vi slažete sa tim, naravno.“

Trgla sam se osetivši ruku na svom ramenu. Bio je to Teo. Teo Martelo kojeg sam ja volela da se sećam, imao je sedamnaest godina, kosu koja mu pada do ramena, s razdeljkom na sredini, i mekanu, skoro providno mlečno belu kožu, i pune, lepo zaobljene usne koje su imale blagi ukus duvana. U mom sećanju, on je visok i mršav, i nosi dugačak vojnički kaput. Teško da mogu da pomirim tu sliku iz sećanja sa ovim - o moj Bože - čovekom od četrdeset i nešto godina koji stoji ispred mene sa ispijenim, duboko urezanim crtama lica, grube neobrijane strnjike, kratko podšišane kose koja je već počela da sedi, i sa jakim borama koje su se isticale oko njegovih očiju. On je sada bio samo jedan sredovečan čovek. Mi smo sada bili sredovečni ljudi.

„Nismo te videli sinoć“, obratio mi se. „Stigli smo prilično kasno.“

„Ranije sam otišla na spavanje. Šta ti radiš budan ovako rano?“

„Želeo sam da te vidim.“

Povukao me prema sebi i zagrlio me. Nekoliko trenutaka čvrsto sam držala svog omiljenog zeta.

„O, Teo“, počela sam kada me je pustio. „Zao mi je. Stvarno mi je žao zbog Kloda.“

Osmehnuo se. „Nema potrebe da ti bude žao. Samo radi ono što osećaš da moraš da uradiš. Bilo je hrabro od tebe što si se uopšte pojavila ovde i skupila snagu da se suočiš sa svima iz porodice.

Usput, ko sve dolazi?“

„Svi, naravno. Svi Martelovi. I svi Krejnovi takođe, koliko ih ima. Tata i moj brat sa svojom devojkom još nisu stigli, ali zajedno sa njima, računam da će biti ukupno dvadeset i četiri gosta. Kraljevska porodica može doživeti propast, i možda smo zaboravili koje značenje ima Božić, ali godišnje okupljanje Martelovih povodom branja pečurki i dalje se održava nimalo ne gubeći svoj sjaj.“

Teo je podigao obrve. Crte njegovog lica oko očiju i usana izvile su se u osmeh. „Ti se svemu tome rugaš.“

„Ne, ne rugam se. Pretpostavljam da sam samo nervozna. Bože, Teo, da li se sećaš, kada je, pre mnogo godina, tonuo onaj trajekt. Brod za spasavanje sasvim im se približio, ali žene i deca ipak nisu mogli da pređu preko, bilo je previše daleko. Zato se jedan čovek postavio između dva broda, a žene i deca prešli su preko njega dok je ležao i tako su se spasili.“

Teo se nasmešio. „Hoćeš da kažeš da si ti bila poput tog klimavog, istrošenog mosta, zar ne?“ pitao me.

„Osećala sam se tako s vremena na vreme. Ili bar kada se radilo o Klodu i meni. Bila sam kao slabašna karika koja je držala Krejnovu i Martelovu zajedno.“

Lice mu je poprimilo odlučan izraz. „Ne laskaj sebi, Džejn. Svi smo mi povezani. Mi smo zapravo jedna velika porodica. U svakom slučaju, ako zaista i postoji nešto što na taj način drži i povezuje naše porodice, onda je to prijateljstvo između naših očeva koje je počelo i pre nego što smo se mi rodili. Bar za to im moraju pripasti zasluge.“ Ponovo se osmehnuo. „U najboljem slučaju, ti si bila samo još jedna spona u toj vezi. Klin koji drži sve zajedno ili tako nešto?“

Nisam mogla da izdržim i počela sam da se kikoćem. „Da li sam to dobro čula neki tehnički izraz? Kakav je to, zaboga, klin na koji misliš?“

„Dobro, dobro, to je tvoja struka, pobedila si. Ja ionako nikada nisam radio ništa što ima veze sa drvetom. Drago mi je da si došla ovde, iako je to, po mom mišljenju, kao da prolaziš kroz trnovito grmlje.“

„Morala sam da dođem da nadgledam sve ovo, zar ne? Sada se osećam kao da ću svakog trenutka zaplakati nad svojim crtežima i umrljati ih tim suzama.“

Ušli smo u kuhinju i pokupili šolje za kafu. Dok smo izlazili napolje, čuli smo kako sa gornjeg sprata, dopiru zvukovi nekakvog komešanja, zveckale su šoljice i tanjiri kao da ih neko pere u sudoperi.

„Zatvorite vrata za sobom, mamicu mu“, neko je vikao iznutra.“ Smrzli smo se.“

„Ok, smiri se, upravo izlazim.“ Bio je to Teov brat, Džonah.

„Zdravo, Frede“, Teo mu se javio.

Džonah je klimnuo glavom kao znak da prihvata staru šalu Martelovih. Stvar je bila u tome što su Džonah i njegov brat blizanac, Fred, neverovatno ličili jedan na drugog, skoro da nije bilo moguće raspoznati ih, bar dok su bili mlađi. Teo mi je jednom prilikom ispričao da su oni čak menjali devojke i obojica spavali sa njima (naravno, bez znanja tih mladih devojaka o kojima se radilo), u šta mi je bilo previše neverovatno da poverujem sve dok nisam videla na koji način se njih dvojica ponašaju u svim ostalim stvarima sada kad su odrasli.

„Najbolje ćeš nas razlikovati, Teo“, rekao je Džonah“, po tome što je Fred onaj što ima blede ten i crveni nos.“

„Da, baš sam hteo to da primetim, Džonah. Gde si bio ovog puta?“

„U Taksonu, u Arizoni. Neka konferencija o kozmetici.“

„Kako je bilo?“

„Kod mene uvek postoji nekoliko zanimljivih mogućnosti.“ Džonah je primetio da se Teo smeši.“ Sada kad su svi imaju dobre zube, treba da smislimo šta bismo dalje mogli da radimo sa njima.“

Teo se sagnuo prema njemu i onjušio paru iz šolje koju je Džonah držao u ruci.“ Među tim tvojim mogućnostima je verovatno i ideja o pasti za zube u obliku toplog napitka“, prokomentarisao je.

„To je čaj od pepermint“, Džonah je odgovorio.“ Ne volim da počinjem dan sa nekim stimulansom koji nije prirodan.“ Zatim se okrenuo prema meni i njegov čedan izgled istopio se u neku vrstu tužnog smeška. Bože, da li će mi se ovog vikenda svi ovako smeškati?“ Džejn, moja Džejn“, prišao je i zagrlio me, ali ne baš jako, i to zato što nije mogao u isto vreme da me grli i da u ruci drži šolju sa biljnim čajem.“ Ako mogu bilo šta da učinim, samo mi reci. To što radiš“, nastavio je, misleći na one aktivnosti koje su se dešavale na travnjaku ispred kuće“, to je jedan stvarno pozitivan korak. Dobro je što si odlučila da uradiš tako nešto za sve nas, za porodicu. Siguran sam da je to neka vrsta terapije za tebe.“

„O, da, Džonah“, odgovorila sam mu“, bilo je stvarno opuštajuće to što sam zbog svake i najmanje sitnice morala da se konsultujem i sa Alanom, i sa Klodom i sa Teom, i zatim da ponovo pregledam sve crteže i prepravim ih prema njihovim zahtevima, i na kraju još da nađem zajednički jezik i sa Džimom. Najviše bih volela da smo se jednostavno držali mog prvobitnog plana.“

„Bilo šta da si smislila biće bolje nego da ponovo preživljam prošlu noć u istoj sobi sa Meredith i decom, koji nisu spavali ni jedan jedini trenutak. Odmah do nas je soba u kojoj su bili smešteni Fred i njegovi drugari iz internata. Koliko mi se čini, jedini parovi koji su dobili pristojnu sobu su Alan i Marta i tvoj sin i njegova slatka cica.“

Ovo poslednje me pogodilo.

„Alan je sam insistirao da Džerom i Hana dobiju zasebnu sobu“, protestovala sam.

„Mislim da mu to na neki neobičan način pričinjava zadovoljstvo. Uostalom, ja čak ni ne znam gde je moj mlađi sin na kraju završio.“

„Ili sa kim“, dodao je Džonah.“ A teško da mi je uopšte palo na pamet kako treba izmeniti ono neprikosnoveno pravilo po kojem ti dobijaš Natalinu sobu. Prava je lakrdija čitava ta stvar sa sobama.“

Krenula sam za Teom i Džonahom natrag u kuhinju, ali nije mi bilo do hrane, a ni do guranja kroz,

sada već gomilu ljudi koji su se borili da priđu frižideru i mikrotalasnoj pećnici. Nije bilo traga ni jednom od dvojice mojih sinova. Alan i Marta će verovatno iskoristiti privilegiju koju imaju domaćini i sići će iz svoje sobe kasno, ali činilo se kao da su svi ostali bili već tu. Klod, koji je izgledao izgužvano i jadno nakon noći provedene na sofí, pržio je tiganj pun jaja na ringli sa plinom. Doručak je bio jedan od onih obroka u toku dana za koji nisam baš bila zainteresovana da pravim, ali budući da je to bilo pitanje kako kulinarske veštine tako i same organizacije, Klod je uvek bio bolji u tome. Prijateljski je klimnuo glavom prema meni dok je Fredu sipao pržena jaja u veliki tanjir.

Prošlo je tačno godinu dana od kada sam poslednji put videla sva četiri brata zajedno u istoj prostoriji. Bili su ovde, opušteno obučeni, u svojim starim farmerkama i džemperima ili toplim vindjaknama, i opet ličili na studente, ili čak školarce, zadirkiivali su jedni druge i šalili se. Svi osim Kloda, koji skoro nikada nije bio sasvim neobavezno obučen. Njemu su stalno bili potrebni uniforma i stroga pravila. Blizanci, sa svojom tamnom puti i visoko podignutim jagodicama, bi sasvim sigurno izgledali privlačnije i mnogo više seksi posle jedne neudobne noći na kauču. Za Kloda se znalo da mu je potrebno osam sati sna i vešto sašiveno odelo da bi bio u svom najboljem izdanju, a ono je bilo stvarno odlično.

Maznula sam bananu iz činije sa voćem i sa šoljom kafe u ruci ponovo pobegla napolje. Izmaglica je polako nestajala iz udoline. Nebo je sada bilo jasnoplave boje, a jedva da je bilo osam sati. Biće vedar dan, ali ipak hladan, pomislila sam, i moj ogrtač neće biti dovoljno topao da me ugreje.

Pretpostavljam da većina nas u glavi ima neki zamišljeni pejzaž, koji vidimo kada sklopimo oči, a ovaj talasasti kolaž livada, travnatih polja i zelenih šuma bio je taj moj krajolik iz sna. Svako drvo, svaka staza, svaka ograda izazivala je u meni osećanja koja su se mešala sa toplim, nežnim sećanjima, mekim poput svile, na duge nedelje tokom leta, na kratke vikende sa snegom, ogoljeno drveće ili tek procvetale pupoljke ranog cveća u proleće, iz raznih godina, čak i decenija koje sada više ne mogu ni da razlikujem.

Daleko od toga da je Sted bio starinska kuća - kamena ploča postavljena iznad glavnih vrata nosila je natpis ' 1909 - P. R. F. de Bir ', što je bilo ime čoveka koji je dao da se sagradi kuća. Ta godina uvek nam je izgledala nekako mnogo staro. Glavna ulazna vrata, iako nikada o njima nismo razmišljali na taj način, nalazila su se na zadnjoj strani kuće, onoj koja je bila okrenuta prema autoputu B8372, koji je, ako biste krenuli levo, vodio prema Velsu, a ako biste išli desno, prema Birminghamu. Ali odavde gde sam ja sada stajala, ispred Pulamove šume, mogla sam da vidim blago spuštanje prema pravom licu kuće, njenoj prednjoj strani, gde su bila vrata koja su vodila u dnevnu sobu i u kuhinju, a iznad njih, nalazili su se prozori Alanove i Martine spavaće sobe i gostinskih soba, zatim, na sledećem, poslednjem spratu, bila je Alanova radna soba, njegovo sveto mesto, na čijem se vrhu nalazila jedna besmislena mala kupola od drveta. Bila je to široka i velika kuća, iako je možda na prvi pogled delovala manje; još uvek je bila stabilna i čvrsta, i pored klimavih drvenih podova i zidova tankih poput papira.

Stigla sam do same ivice šume - u koju zapravo nikada nisam zalazila - i skrenula desno, udaljavajući se tako od Pulamove farme, i počela da se spuštam prema mestu gde su radnici lopatama čeprkali po zemlji. Čula sam kako se približava neki automobil, i nepogrešivo prepoznala zvuk Polovog saaba prve klase, koji je bio sjajan, ali ne preterano kako ne bi bio protumačen kao izdaja političkih principa ili nešto slično. Tata je pažljivo izašao na vrata sa druge strane. Nije me primetio i polako je koračao prema kući. Zatim se, kroz ta ista vrata, pojavila i Erika. Verovatno je sedela pozadi i nosila u krilu malu Rozi, koju je uhvatio skoro teatralan dremež. Pol me spazio i mahnuli smo jedno drugom. Sada su svi stigli, nikoga više nismo čekali.

Negde oko deset sati, svi su se okupili na travnjaku zbog velike ekspedicije sakupljanja pečuraka, neizbežne tradicije porodice Martelo u jesen. Okupljanje celokupne porodične zajednice bilo je tako brojno da bi sa nekoliko ružičastih kaputića i čoporom pasa tragača ličilo na pravi lokalni plemićki lov. Sva ta braća i njihove porodice, pa onda kao u slučaju mog brata, Pola, prethodna porodica i sadašnja porodica. Pomislila sam na jedno od onih nerazumljivih poglavlja Starog Zaveta. U stilu: Alan stvori Tea i Kloda i Džonaha i Freda. A Kris stvori Pola i Džejn. Tako sam izbrojala dvadeset ljudi, ne uključujući mene i Džimove radnike, koji su užurbano šetkali okolo, nešto ćaskali među sobom, i uopšte nisu izgledali kao da se spremaju negde da idu. Grupu je zadržalo nepojavljivanje nekoga iz mlađe generacije, najverovatnije Polove tri ćerke koje je imao sa Pegi, svojom prvom ženom. Kada je već prošlo deset sati, one su konačno išetale napolje, nonšalantno, u dubokim čizmama, dugih, puštenih kosa, obučene skroz u crno. Nekakav sarkastičan izraz bio je na ljupkim licima sve tri devojke. Stajala sam iza da bih nadgledala radove na građevini, i tako sam mogla sa strane da posmatram čitavu scenu. Isuse, kakva je to bila porodica. Svi su bili obučeni u pohabani teksas i stare džempere, ali ne i Alan i Marta, oni su se ipak prikladno obukli. Alan je nosio neku smešno elegantnu dugačku jaknu, u kojoj bi verovatno ostao suv i da stoji ispod Nijagarinih vodopada. Uvek je na njemu bilo nagoveštaja one teatralne izveštačenosti, izgledao je kao osoba koju su poslali u garderobu sa kostimima sa instrukcijama da njegova lična odeća bude prilagođena ulozi ostarelog pisca koji živi život seoskog plemstva. On je čak imao i štap koji je podsećao na ono čime se Erol Flin borio na oborenom drveću iznad potoka. Marta je pak, izgledala predivno: snežnobeke kose, vitka poput svojih mladih unuka, i obučena u sličnu odeću, isto u crnoj boji, samo bez martinki na nogama. Nosila je jaknu koja je već promenila boju i izbledela pod uticajima vremenskih prilika, koju je imala na sebi dok je išla u svoje duge šetnje, i sasvim odgovarajuću pletenu korpu u koju će kasnije odlagati pečurke, tako da se one ne pomešaju ili ne zgnječe. Skoro svi ostali imali su obične plastične kese iz prodavnica. Jednom prilikom sam pokušala da objasnim Marti da su plastične kese, uprkos legendama o dobroj staroj korpi od pruća, sjajna ideja ako planirate da jedete pečurke isti dan, kao što smo mi uvek radili, zato što u njima one omekšaju, nabreknu, kao kada se divljač ostavi da odstoji u pacu. Ali Marta nije htela da me poslušaju.

Alan je lupio štapom o zemlju. Očekivala sam još samo udar groma.

„Napred“, uzviknuo je.

Da je to bilo ko drugi izgovorio, zvučalo bi zaista smešno.

Èini mi se da se to desilo malo posle njihovog polaska. Ušla sam unutra, u kuću, i sela za kuhinjski sto, čekajući da me sa gradilišta opet pozovu kada im bude trebala moja pomoć. Letimično sam prelistavala novine i rešila par redova u ukrštenici, kada sam začula lupkanje na prozoru, podigla pogled i ugledala Džimovo lice kroz staklo kuhinjskih vrata. Htela sam nešto glasno da prokomentarišem, ali njegovo lice bilo je bledo i uznemireno. Samo mi je jednim pokretom ruke pokazao da izađem, ali u tom trenutku kao da se nešto u meni protivilo, kao da mi nije davalo da krenem.

Èim sam izašla kroz vrata, Džim se sporim korakom uputio natrag prema rupi i tada sam videla da je ona bila skoro do kraja iskopana. Pitala sam se da li je ovo neki njegov pedantan način da me obavesti o tome da su početni radovi gotovi. Radnici su se okupili oko mesta gde je lopata bila zabodena u zemlju. Mala grupa napravila je prolaz kada sam se ja približila.

„Nešto smo pronašli“, obavestio me jedan od njih, Džimov nećak. U glasu kao da mu je bilo oklevanja.

Pogledala sam dole, prema njihovim stopalima. U prvom trenutku, učinilo mi se da tu i nema

mного toga da se vidi. Samo iskopana zemlja, prošarana glinom, poput svilenih bombona, razmrvljeno kamenje, komadići pločica. Šta bi to moglo da bude? A, da, ovo mora da je mesto gde je nekada bio roštilj. To je, činilo mi se, bilo stvarno davno. I među svim tim ostacima, konačno sam ugledala bele kosti kako razbacane štrče iz zemlje. Pogledala sam radnike. Da li su na neki način želeli da odgovornost za ovo otkriće prebace na mene?

„Da nisu od neke životinje?“ upitala sam. Znala sam i sama da je smešno bilo i pomisliti tako nešto. „Neko je možda sahranio kućnog ljubimca?“

Džim je polako odmahnuo glavom i spustio se na kolena. Nisam želela to da gledam.

„Ima komada odeće“, mrmljao je. „Odeće za decu. I šnala je tu. To mora da je ona, zar ne? To mora da je njihova devojčica, Natali.“

Sada sam ipak morala da pogledam. U životu, videla sam samo jedno mrtvo telo. Sedela sam pored moje majke i držala je za ruku u poslednjim trenucima njene dugogodišnje patnje. Videla sam kako joj smrt oduzima izraz sa lica i kako se, posle tog samrtničkog grča, njeno izmučeno, slomljeno telo vraća natrag u postelju. Spustila sam svoje usne na njeno još toplo čelo. Dan kasnije, kada sam joj ponovo dotakla lice na sahrani, dok je uvoštena i hladna ležala u kovčegu u kapeli, očešljane kose, obučena u svoju najbolju odeću, i torbica je bila tužno, neprirodno prikačena na njenoj levoj ruci. A ovo sada je bilo telo male Natali, moje drage, najdraže prijateljice, nakon četvrtine veka, Natali koja je tada imala šesnaest godina. Čučnula sam i približila se da bolje pogledam kosti. One dugačke i tanke sigurno su bile od nogu. Bilo je tragova odeće, crne boje, koja je bila prekrivena debelim slojem prljavštine. Odjednom sam u isto vreme osetila i ravnodušnost i radoznalost. Nije bilo mesa, naravno. Nikakvog tkiva, ničega. Samo kosti koje su odvojene, virile iz zemlje. Zemljište na mestu na kojem su ležale bilo je tamnije boje od ostalog. Da li se i kosa raspala? Lobanja je još uvek bila zakopana pod zemljom. Setila sam se njenog vitkog, mršavog tela, tog leta lepo preplanulog od sunca. Setila sam se i mladeža na njenom desnom ramenu, i njenih dugačkih, smešnih prstiju na nogama. Kako sam mogla da zaboravim na nju toliko mnogo vremena?

„Mislim da bi bilo najbolje da neko pozove policiju.“

„Da, Džime, svakako. Ja ću to odmah uraditi. Možda ne bi trebalo više da kopamo. Postoji li policijska stanica u Vestburiju?“

Nije bilo stanice tamo. Potražila sam u telefonskom imeniku i pronašla broj stanice policije čak iz Kirklova. Osećala sam se pomalo budalasto dok sam nekome tamo objašnjavala kako smo, kopajući na gradilištu, pronašli telo, koje je veoma staro, oko dvadeset pet godina, i kako pretpostavljam da je to najverovatnije telo Natali Martelo koja je nestala leta 1969. Ali oni su me ozbiljno shvatili i za kratko vreme stigla su policijska kola, a zatim, malo kasnije, i sanitet i kola hitne pomoći, ili bolje rečeno neka vrsta ambulansnih kola koja su više ličila na obično karavan vozilo. Bio je zaista neobičan prizor videti kako svi oni dolaze da pakuju samo kosti koje su bile već toliko stare da su mogle da stanu u jednu malu kartonsku kutiju. Jedan policajac postavio mi je, kolebljivo, nekoliko pitanja na koja sam jedva mogla da se skoncentrišem. Ljudi iz hitne pomoći nisu odmah odneli kosti. Nekakva vrsta tankog šatora od plastike bila je postavljena iznad skoro čitave površine rupe. Počela je da pada blaga kiša.

Nisam želela da priđem bliže i vidim šta oni rade, ali opet, nisam mogla da napustim mesto dešavanja i zato sam sela na klupu blizu vrata od kuhinje i zagledala se dole u šator i šumu koja se prostirala iza tog prizora. Pitala sam se da li će se ostali uskoro vratiti. Imala sam sat na ruci, ali nisam mogla da se setim kada su tačno otišli, a ni koliko po pravilu traju te njihove berbe pečuraka, iako sam na mnogima učestvovala. Samo sam sedela na klupi dok konačno nisam ugledala malu grupu ljudi kako se pomalja među drvećem. Uvek bismo se razdvojili na tim izletima i vraćali se kad ko

hoće, u različito vreme. Sigurno su svi već mogli da primete policijska kola, ovaj neobičan šator i gomilu drugih ljudi koja se motala okolo, ali nisam mogla da vidim da li su iznenađeni. Ustala sam i krenula prema njima, s namerom da im objasnim šta se dogodilo, ali moje oči su se iznenada napunile suzama i nisam mogla da vidim ko dolazi. Mogao je da bude bilo ko.

Nož je kliznuo kroz sunderastu koru u mekano kremasto meso. Skinula sam blatnjavi površinski sloj i u veliku činiju ubacila jestivi deo glave pečurke. Pegi je ušla u prostoriju sa još jednom korpom prepunom pečuraka; unela je sa sobom i miris šume, onaj poznati miris vlažne, gnojave zemlje. Njene kaki pantalone bile su umrljane; skinula je čizme u predsoblju i sada je bila samo u čarapama.

„A, tu ste“, javila se ona.

Vrhovima prstiju nežno sam podigla zlatkaste, blistave okruglaste loptice koje su, kao na nekoj slici, ležale u korpi i pomirisala zaobljene plodove. Kajsije.

„Ko je pronašao kajsije?“ pitala sam.

„Teo, naravno. Da li si dobro, Džejn?“

„Misliš zbog Kloda?“

„Ne, mislim na ovo što se danas dogodilo.“

„Ne znam.“

U korpi je bilo hrapavih, loptastih puhara koje su oko sebe širile blagi miris, i imale nežne, belo obojene kapice, koje su nosile na stabljikama. U celoj kuhinji osećao se vlažni miris pečuraka; natrule pečurke koje su oblikom podsećale na suncobrane zauzele su čitavu sudoperu, komadići nožica sličnih drvetu bili su na svim radnim površinama. Obrisala sam o kecelju ruke koje su još drhtale i sklonila kosu sa lica. Kuhinja je je bila obasjana svetlošću, ali ništa mi ni pod tom jakom svetlošću nije izgledalo stvarno - ni onaj užas u bašti, ni ova parodija od prividno normalnog stanja u haosu kuhinje Martelovih, samom srcu njihove velike kuće. Da li smo svi mi ovde poremetili umora, da li smo bili samo gomila potresenih ljudi koji su uhvaćeni u neku vrstu rituala? Nalazili smo mir u tom obavljanju raznih poslova, ustaljenih, automatskih radnji.

„Dobro si uradio“, obratila sam se Polu, koji je prolazio kroz kuhinju držeći u rukama svoje prljave čizme boje crvenog vina.

„Trebalo je da vidiš samo koliko ih je: mogli smo da donesemo dvostruko više. Mada su neke od njih neupotrebljive.“

Krišom je pogledao Pegi dok je izlazio napolje. Delovao je uznemireno. Svako od nas bio je sam sa svojim mislima, obuzet sopstvenim brigama i strahovima. On je nosio još jedno dodatno breme zato što je bio zaglavljen u istoj kući sa svojom bivšom ženom i sestrom koja se upravo razvodila od njegovog najboljeg prijatelja. Bilo je neophodno da o svemu tome ne razmišlja previše.

Počela sam da sečem pečurke u tanke listove; njihovo meso bilo je žilavo i elastično. Morala sam da ih okrenem i tako ih pažljivo uzduž seckam u sitne komadiće. Voda u loncu počela je da kipi. Napor sa kojim sam usklađivala svoje pokrete malo me umirio. Otvorila sam vrata peći i viljuškom bocnula crvene paprike; kora im se odvojila i nadula. Duboko sam uzdahnula.

„Džejn? Klod mi je rekao da ti dam ovo.“ Moj otac pružio mi je tri debele lukovice belog luka. Kada se već okrenuo da se vrati -rešavanju ukrštenice pored kamina, verovatno - iznenada je zastao i pitao me“, Sve će biti u redu, zar ne?“ Videla sam da su njegove oči naduvane, kao da je plakao. Stegnula sam ga za rame.

„Biće u redu, ne brini“, pokušala sam da ga utešim ovom besmislenom frazom.

Očistila sam šest češnja belog luka i spustila ih u veliki tiganj na šporetu. Pegi, koja je bila nagnuta nad sudoperom, i strpljivo odvajala preostale nožice od glava pečuraka, isprekidano je pevušila neku pesmicu, a onda potpuno neočekivano rekla“, Stvarno mi je žao. Sigurno ti je bilo strašno teško, to što si je baš ti našla.“

„Da“, odgovorila sam joj. „Pretpostavljam da je tako. Ali ništa se gore nisam osećala no ostali.“

Nije mi bilo do priče. Skrivala sam svoja osećanja, nisam želela da ih pokazujem ovde, dok pravim večeru. Bar ne pred Pegi, ali ona je bila nezaustavljiva.

„Svi ste bili veoma hrabri. Čudno je to, stvarno: prvi put sam se osetila potpuno isključenom iz ove porodice. Vi svi znate kako da se ponašate jedni prema drugima i šta da radite u ovakvoj situaciji.“

Okrenula sam se prema njoj i uhvatila je za ruku. „Pegi“, oprezno sam počela, to svakako nije istina. Znaš da mi nikada nikoga ne isključujemo. Mi smo jedna velika, mnogobrojna porodica koja počinje od Alana i Marte, a kraj joj se ni ne vidi.“

„Sve to znam, u pravu si, ali možda se ovako osećam zato što nisam poznavala Natali.“

„To je bilo stvarno davno.“

„Da“, Pegi je nastavila „I to je deo onog čuvenog, legendarnog idiličnog detinjstva Martelovih. Svi ste bili zajedno, delili to vreme i iskustva, zar ne? To me uvek podseti...“ Zastala je, kao da je kroz prozor ugledala nešto napolju. „Vidi ti njih! Ubiću ih! Zašto Pol ne može da ih dovede u red? On bi trebalo da se ponaša kao otac.“

Poletela je iz sobe. Kroz prozor sam mogla da vidim kako njene kćerke stoje skrivene iza jednog grma i krišom puše cigarete. Verovatno su mislile da ih tu niko ne vidi. Pegi je laganim korakom trčala prema njima ne ispuštajući ni glasa, još uvek neobuvena. Džerom i Robert obično su pušili u svojim spavaćim sobama, dok im je prozor bio širom otvoren, a zatim bi silazili dole s mirisom paste za zube na ustima, i ja im ništa ne bih rekla. I ja sam tajno pušila, kasno noću u bašti, kada nisam mogla da spavam zato što sam razmišljala o svom životu. Kasnije, počeli su da puše i u mom prisustvu, čak i mene da nude cigaretama. Ceo dan sam samo razmišljala o toj cigareti koju želim da zapalim, vrpeljila se oko same ivice iskopane rupe, lutala po vrtu, i čekala da se svi vrate i saznaju ono što sam otkrila? Promešala sam beli luk koji je u tiganju dobijao bledožutu nijansu. Ovo je bilo vreme samo za mene, način da dobro razmislim o večeri koja me čeka.

„Kako si, mama? Da li ti smeta što su samo tebe ostavili da kuvaš?“

Robert je stajao iza mene, moj visoki, zgodni sin. Njegova ravna, plava kosa padala mu je preko jednog svetlog oka. Bio je obučen u iscepani džins, staru potkošulju plave boje koja se toliko isprala da je skoro postala svetlosiva, a preko toga ogrnuo je kariranu košulju, raskopčanih manžetni i svih dugmadi. Ništa nije imao na nogama, šetao je bos. Izgledao je stvarno dobro.

„Ne, ne smeta mi. U stvari, dobro mi dođe da malo zaboravim na sve što se izdešavalo. Možeš li ti da opereš salatu?“

„Nema problema“, odgovorio je Robert, dok je otvarao frižider i virio unutra.

„Ima li nešto što bih mogao sada da pojedem?“

„Nema ništa. Šta rade ostali?“ upitala sam.

„Uf, ne znam odakle da krenem.“ Počeo je teatralno da broji na prstima.

„Teo igra šah sa deda Krisom; tata naravno koordinira u razrađivanju plana gde će ko sedeti, a poverena mu je dužnost i da napravi raspored tanjira na stolu; Džonah, Alfred i Meredith otišli su u šetnju, najverovatnije da se prišunjavu i bace pogled na onaj šator; Hana i Džeri se kupaju u kadi. U istoj kadi. I ne samo to. Jedino nisam video gde su baka i deda. Pretpostavljam da su gore u svojoj sobi.“

Napravio je pauzu. Izgledalo je kao da Robert čeka da mu odgovorim. Spustila sam pećurke u vruće ulje. On kao da je i dalje očekivao nešto od mene.

„Reci?“ konačno sam prekinula tišinu.

Osetila sam da mi kolena klecaju i onda odjednom neku neobičnu težinu u stomaku. Robert je stavio ruke na usta i počeo da priča kao kroz megafon; njegov glas odjekivao je kroz kuhinju, oštar i žestok. "Dobar dan, dobar dan, ima li koga ovde? Rob Martelo vam se obraća, došao je iz stvarnog sveta. Želeo bih da vas obavestim daje ovde pronađeno mrtvo telo. Jedina kćerka gospodina i gospođe Martelo bila je zakopana napolju ispred kuće, na mestu otprilike tri stope udaljenom od vrata na zadnjem delu kuće, i oko dva inča udubinu, i to poslednjih dvadeset pet godina. Osoblje vas sa žaljenjem obaveštava da će, zbog novonastalih okolnosti, koje su posledica otkrića tela, večera biti poslužena koji minut kasnije od predviđenog vremena. Nadamo se da vam to nikako neće poremetiti ostatak večeri."

Njegova predstava izmamila mi je umoran smešak. Nisam mogla da se suzdržim.

„Robertel!“ Bio je to Klod. Ušao je u prostoriju Robertu iza leđa, ali i on se smešio. "Znam da je sve ovo pomalo neobično, ..." Klod je počeo, ali Robert ga je odmah prekinuo.

„Sta? Neobično? Iskopali su telo tvoje rođene sestre ispred u bašti? Zašto bi to bilo neobično? U svakom slučaju, sada je prošlo već nekoliko sati od tog događaja, zar ne? A policija je odnela kosti. Možda je trebalo da ih Alan zamoli da, popune rupu pre nego što odu, kad su već tu. Kako sada stvari stoje, postoji mogućnost da neko možda u tu istu rupu sutra ujutru upadne i podseti se nemilog događaja. Kada budu krenuli u još jednu jebenu berbu pečuraka."

Klod se trudio da izgleda ozbiljno, ali nije uspeo i rezignirano se osmehnuo. "U pravu si, Bože, verovatno se ne nosimo sa ovim na najbolji mogući način, ali..."

„Ali predstava mora da se nastavi. Ne smemo dozvoliti da nešto poput jednog običnog leša poremeti čuveni vikend Martelovih. Ili da neka druga ozbiljna stvar krene naopako. Znači na šta mislim, na primer da se posluži pogrešna vrsta vina uz pogrešne vrstu pečurki."

Klod se uozbiljio.

„Roberte, smesta prestani s tim. Natali je nestala i pre nego što si ti bio uopšte rođen, zato je teško da razumeš situaciju. Kako je vreme prolazilo, mi smo polako prihvatili činjenicu da je Natali mrtva. Tvoja baka - a moja majka - nikada se, zapravo, nije u potpunosti pomirila s tim. Uvek je želela da veruje kako je Natali pobjegla od kuće i da će se jednog dana pojaviti." Klod je zagrljio Roberta rukom. Bio je dovoljno visok da može to da uradi. "Ovo što se danas dogodilo stvarno je teško za nju - naravno i za sve nas, ali za nju posebno - i zato svi moramo da budemo jaki i da joj pomognemo. Ako ništa drugo, dobro je što se ovo desilo dok smo svi ovako na okupu. Možemo da budemo podrška jedni drugima. A iznad svega da budemo podrška Marti. Ima toliko toga da se ispriča, Roberte. I to ne samo o Natali, o svemu. I pričaćemo, obećavam ti. Ali danas je možda bolje da budemo svi jedni uz druge. Ne zaboravi da još uvek nisu zvanično identifikovali telo."

„Zar nije lepo što ćemo svi zajedno večerati?“ dodala sam. "Dođi kod mene, dušo moja." Privukla sam Roberta prema sebi i stegla ga čvrsto u zagrljaj. "Osećam se blesavo što sam ti samo do brade."

„Onda, hoćeš li mi pomoći, Robe?“ upitao ga je Klod.

„Da, da, tata, pomoći ću ti“, odgovorio je Robert. "Možemo svi da se ponašamo zrelo u ovoj situaciji. Možda bi trebalo da napravimo skicu rupe. Mama, možeš li da ponovo napraviš plan kućice koja treba da se gradi pored rupe, da bude kao što si uradila onaj crtež od drveta?"

„Da li to znači da ili ne?“ pitao je Klod, a u njegovom glasu osetila se određena čvrstina.

Robert je podigao ruke glumeći kao da se predaje. "To znači da. Biću dobar." odgovorio je i izleteo iz kuhinje. I Klod i ja smo u istom trenutku bespomoćno slegnuli ramenima. Bolje smo se slagali sada nego kad smo bili zajedno. Shvatila sam da moram da se suprotstavim nadolazećem, varljivom osećanju nostalgije koje me obuzimalo.

„Hvala ti“, progovorila sam.“ Ovo je bilo dobro.“

Klod se nagnuo nad šerpom u kojoj je kipela voda sa pečurkama.“ Odlično miriše“, primetio je.“ Kao što si rekla, mi smo još uvek dobri prijatelji, zar ne?“

„Nemoj da počinješ s tom pričom.“

„Nisam mislio ništa loše.“ Zastao je.“ Planirao sam da večera bude u devet. Da li ti to odgovara?“

Pažljivo me posmatrao. Nosila sam donji deo trenerke i mušku duksericu koja je nekad pripadala Džeromu. Izvukla sam prvo što mi je došlo pod ruku nakon što sam se istuširala ledenom vodom. Želela sam da operem sve sa sebe: znoj od napornog rada, moje suze, blatnjavu zemlju koja je skrivala telo.

„Biće u redu, ali moram odmah da ubacim i meso da se peče.“

Izmrvila sam ruzmarin preko jagnjetine i stavila je u rernu da se peče. Zatim sam isključila ringlu na kojoj se kuvao paprikaš i sipala pirinač u lonac sa pečurkama, i sve zajedno energično promešala. Kao i obično, Kloda je čekalo mnogo posla sa strane, ali sada je izgledao kao da mu se nije išlo. Nagnuo se nad radnom površinom i igrao se sa klobucima pečuraka koje sam ja odbacila.

„Misle da smo ljudi, znaš.“

„Ko to?“

„Ljudi odavde. Oni jedu samo one koje izgledaju potpuno isto kao one koje se mogu naći u rafovima supermarketa. Ali vidiš šta ih u stvari odbija, zar ne? Liče pomalo na trulo meso, zar ne misliš tako? Ne izgledaju baš zdravo.“ Klod je uzeo u ruku jednu pečurku i pritiskao je jednim prstom.“ One nemaju hlorofil, vidiš. Ne mogu same da prave ugljenik. Mogu samo da se hrane nekim drugim organskim materijalima.“

„Zar ne rade to i sve ostale biljke?“

„Ponekad me stvarno zabrinjavaš kada čujem da možeš da izgovoriš takve stvari“, primetio je tužnim glasom, koji, najednom sam shvatila, više ne treba uopšte da me dotiče.

„Kako je Marta? Da li si je video?“

„Mama se odlično drži“, odgovorio mi je Klod.

U njegovom glasu bilo je nečega odbojnog od čega me prošla jeza, i taman sam se spremala da mu nešto odgovorim, kada je Pegi uletela u kuhinju, obrazi su joj goreli, a vunene čarape bile crne od blata iz bašte. Pokupila je čašu i bocu viskija i ponovo izletela napolje.

„Pegi“, Klod je viknuo za njom dok je izlazila.“ ne zaboravi da je večera za otprilike sat vremena i da će biti posluženo mnogo vina.“

„Klod!“ uzviknula sam sa prekorom, ali Pegi je mogla i sama da se brani. Čula sam neko frktanje koje je možda bilo njen odgovor dok se bučno penjala gore uz stepenice. Klod se okrenuo prema meni i obratio mi se, ljubazno“, Da li si dobro, Džejn? Mogu li nešto da učinim za tebe?“

Erika je upala u kuhinju, sva namirisana, sa ljubičastim lakom na noktima i bakarnozlatnim kovrdžama.

„Klod, tu si. Teo te traži da mu pomogneš da pomeri neke krevete gore. Džejn, dušice, kako mogu da ti pomognem?“

Ona se već obukla za večeru. Njena dugačka haljina sa dubokim izrezom dodirivala je zemlju, svileni haljina boje plavog patlidžana padala je preko njenih velikih grudi - pa, sigurno su bile veće od mojih - narukvice su zveckale na njenim člancima, a dugačke minđuše visile su sa njenih resica na ušima. Dok sam je gledala kako se veselo kikoće, setila sam se koliko mi se, uprkos svemu, sviđa mlada Polova žena, koja je blistala nekim egzotičnim sjajem u poređenju sa Peginom upadljivo izmučenom, otrcanom pojavom.

„Upravo sam videla Pegine devojčice kako se šunjaju pored poljskog wc a. O, kako je dobro imati petnaest godina i krišom pušiti u šupi. Isuse, kako je ovo bio čudan dan. Sirota Natali. Mislim, pretpostavljam da je to Natali, a ne neka arheološka iskopina. Pretpostavljam da to mora biti ona, i vi se svi sa razlogom osećate tako užasno. Moj stav prema mrtvoj deci potpuno se promenio od kada se rodila Rozi, znaš. Naravno, nikada mi se ništa slično nije dogodilo. Mislim da bih se istog trenutka ubila. Frensis je pričala kako ona i Teo misle da ovo otkriće verovatno predstavlja olakšanje za Martu, ali ja se pitam da li je zaista tako.“

Spustila je prste dugačkih kandžastih noktiju u činiju sa maslinama i odsutno ubacila nekoliko komada u strasna crvena usta.

Klod je počeo metodično da skida čepove sa boca sve dok osam komada nije bilo postavljeno u polukrug. Narendala sam parmezan u posudu sa rižotom od pečuraka iz koje se dizala para i dodala komadić mekanog neslanog putera, koji su držali ne u frižideru nego u ostavi, gde puter i treba da se drži. Oduvek sam želela da imam u kući ostavu. Teo i njegova žena, Frensis, prošli su pored prozora, onako visoki i elegantno obučeni. Ona je nešto uzbuđeno pričala, oči su joj ljutito sijale, ali nisam mogla da razaznam reči i da vidim izraz na Teovom licu. Onda je moj dever okrenuo glavu i pogledao me pravo u oči. Godine su mi proletele pred očima. Na njegovom zbunjenom licu pojavio se poluosmeh, ali Frensis mu je nešto rekla i on je okrenuo glavu prema njoj. Produžili su dalje.

Uvek kada boravim u Stedu, spavam u svojoj staroj sobi koja mi je pripala još kad sam bila dete. Bile smo više kao sestre nego drugarice, Natali i ja, i obično smo se svađale koja od nas će uzeti krevet blizu prozora, a ona je najčešće pobeđivala. Ipak je to bila njena kuća, njena spavaća soba, njen krevet. Nakon njenog nestanka, nisam mogla da spavam tamo gde je ona uvek spavala. Ležala bih na drugom kraju sobe, ispod kosog plafona, i slušala kucanje sata sa klatnom dole u hodniku, a ponekad i huku sova koje su u šumi svile gnezda. Ponekad bih se probudila usred noći i na nekoliko trenutaka, dok ne dođem sebi i ne setim se svega, videla bih je kako leži ispod ćebeta. Marta nije sklonila ništa od njenih stvari; uvek se nadala i čekala da se Natali vrati. Tako bih svake godine, kada za praznike dođemo ovde, morala da stavim svoju odeću među Natalinu, mumificiranu u plastici, koja mi je postepeno postajala sve manje bliska, dok jednog dana nisam shvatila da su to bile haljine samo jedne mlade devojke bez koje sam, a da toga nisam bila svesna, odrasla i prešla u zrelo doba. Jednog dana sve stvari samo su nestale.

Razmakla sam zavese i kroz prozor posmatrala baštu, koja je polako nestajala u mraku. Večernja izmaglica dizala se iznad mokre trave poput dima cigarete. Nebo još nije bilo potpuno tamno, i horizont je utonuo u predivnu ružičastu nijansu. Sutra će biti lep dan, pomislila sam u sebi dok sam tako stajala i gledala kroz prozor. Lišće u gomilama ležalo je u raznim neobičnim oblicima na travnjaku, čekajući da bude spaljeno. Pravo sa desne strane, mogla sam da vidim jedan niži oblik, na mestu koje je policija prekrila plastičnim pokrivačem. Da li negde stvarno postoji firma koja pravi te specijalne šatore koji se podižu tamo gde su pronađena mrtva tela? Sigurno da je tako. Bilo je veoma tiho. Polove devojčice, dole na samoj ivici šume, zaverenički su sedele u trouglu, i sada su izgledale samo kao senka sa tri vrha u mraku. Glasovi sa sprata niže dopirali su do mene, ali nisam mogla da razumem o čemu pričaju. Čulo se klokotanje u cevima, zatim neki pljusak napolju u slivniku, pa koraci kako protrčavaju pored moje sobe i ja sam zamislila Džeroma i prelepu Hanu, porumenele poput račića, kako jurcaju dole niz hodnik umotani u peškire. Učinilo mi se da sam čula tihi jecaj.

Otvorila sam kofer i izvukla jaknu u viktorijanskom stilu, sa visokom kragnom i tesnu preko grudi, koja je u isto vreme izgledala seksi ali i ozbiljno. Kada sam je obukla, osećala sam se bolje, kao da sam povratila kontrolu. Blagim pokretima natapkala sam parfem iza ušiju. Setila sam se Natali tog

leta, kako isprobava ljubičasti karmin, i mirno posmatra svoj odraz u ogledalu, poput mačke, sa onim njenim plavim očima istim kao moje. Setila sam se i one bedne gomilice kostiju koju sam jutros videla tamo, u crvenoj zemlji. Šta radim ja u ovoj kući, sa Klodom od koga se razvodim, i njegovim bratom Teom, sa kojim sam razmenila značajne poglede kroz kuhinjski prozor, ponašajući se kao neka tinejdžerka?

„Džejn, Hana, Marta, Alane.“ To je bio Klod koji nas je zvao sa dna stepenica.

„Dodite dole svi. Nameravam da otvorim šampanjac.“

Marta i Alan su se ponašali kao neki važni gosti kada su sišli, kao u nekoj predstavi. Alan je sa svima vodio živu konverzaciju, upadljivo mašući rukama. Njegov stomak bogato mu je padao preko kaiša, brada mu je bila neobrijana, a seda kosa dodirivala prilično pohaban okovratnik. Ali nosio je modernu kravatu jarke boje, a njegovom sakou od tvida nije se mogla naći zamerka. Uvek se nosio poput boema koji ne mari šta će obući na sebe, ali uvek samo kao bogati boem. Zagrlio je Frensis, koja je u tom trenutku stajala blizu vrata, i srdačno potapšao Džeroma po leđima. Džerom, ošišan u stilu Kijanu Rivsa, nosio je farmerke i crnu majicu sa izrezom, delovao je potišteno i nekako bolesno. Razgovarao je samo sa Hanom. I ona je bila obučena potpuno u crninu, koja je naglašavala njene slovenske crte lica. Džerom je besno gledao Alana, koji to očigledno nije primećivao.

„E, pa sada, kad smo se svi ovako okupili, mogli bismo nešto da popijemo“, Alan je uzviknuo, umirem za pićem.“

Iza njega stajala je Marta, i činilo mi se da izgleda još bleđe, i još mršavije nego što sam je se sećala, koža joj se pod uticajem godina opustila i smekšala. Mogla sam sa sigurnošću da kažem kako je plakala; njeno lice imalo je taj nežni, krhki izraz, a oči su joj čudno sijale. Džonah joj je prišao i poljubio u obraz: on je bio veoma zgodan čovek, pomislila sam, tamne kose i plavih očiju. Zašto me nije on privukao ili možda Fred, na onaj način na koji se to desilo sa Teom, onog dugačkog vrelog leta? Onog leta. Možda zato što sam u svakom od njih gledala samo pola jednog čoveka; i još uvek o njima razmišljam kao o jednoj reči, Džonah - Fred, samo kao o blizancima koji neodvojivo idu u paketu jedan sa drugim. Njihove identične pojave još uvek su mi bile pomalo smešne, ili čak besmislene. Njihova kosa malo se proredila sada, lepota počela da blede. Nisu baš postali srećni odrasli ljudi, razmišljala sam. Ali čak ni to što su bili oženjeni, imali porodice, razdvojene poslove, nije uspelo da pomiri njihove različite karaktere. Pitala sam se da li još uvek izvode one svoje čuvene šale sa ljudima.

Klod je počeo da skida prvi čep sa šampanjca, a svi su stajali i s iščekivanjem držali čaše ispred sebe. Čula sam neki žamor u ušima. Pegi je stajala pored mene.

„Nisam baš sigurna da je šampanjac prikladan za ovo veče, s obzirom na okolnosti“, primetila je. Slegnula sam ramenima umesto odgovora, što je za Pegi moglo da ima bilo koje značenje. Prostorijom se razlegao glasni zveket. Svi smo se osvrnuli. Alan je lupkao upaljačem po svojoj čaši za šampanjac. Kada nam je svima skrenuo pažnju, došetao je i stao u centar sobe. Dugo nije ništa progovorio i izgledalo je kao da razmišlja o nečemu. Da nisam tako dobro poznavala Alana, zbog ove mrtvačke tišine mogla sam da osetim uznemirenost ili da mi čak bude neprijatno. Ali setila sam se jedne emisije koju sam gledala na televiziji posvećene još jednom zabavljaču megalomanu, Adolfu Hitleru, koji je uvek započinjao svoje velike govore sa ovakvim dugačkim, snebivljivim pauzama s namerom da privuče potpunu pažnju celokupne svoje publike. Kada je Alan govorio, njegov glas je u početku bio sasvim tih, tako da smo svi mi morali da se nagnemo napred prema njemu da bismo čuli šta priča.

„Svima vam je dobro poznato koliko volim da vas ugostim ovde i poželim vam dobrodošlicu sa nekom od mojih šala, ali ova prilika postala je nešto sasvim drugačije od onoga što sam planirao. Možda će vas zanimati da znate da sam upravo završio telefonski razgovor sa višim inspektorom Klajvom Vilksom, koji je šef centralnog istražnog odeljenja u Kirklovu. On je bio, što je sasvim na mestu, veoma pažljiv u razgovoru sa mnom, ali kada sam upitao da li posmrtni ostaci koje smo pronašli u bašti odgovaraju ostacima šesnaestogodišnje devojke, on mi je bez okolišanja odgovorio

potvrдно. Što, naravno, nije bilo neko iznenađenje za mene.“ Bledo se osmehnuo.“ I bojim se da će izgradnja kuće koju je Džejn tako predivno osmislila morati da bude odložena na neko vreme.“

„Ova večera koju organizujemo posle berbe pečuraka je naša tradicija. To mi stvarno mnogo znači, ovo okupljanje naše dve porodice, sve naše dece i njihovih voljenih.“ Gomila je odjednom promenila raspoloženje i videlo se da im je sada pomalo neprijatno. Šta će dalje reći?“ Ali današnja večera biće jedna od onih kojih ću se sećati čitavog svog života. Pre dvadeset i pet godina, naša kćerka, Natali, nestala je. Neko vreme verovali smo, ili bar pokušavali da verujemo da je“, dok je izgovarao ove reči, pogledao je u Martu koja je bila na ivici suza“, pobegla od kuće i da će nam se jednog dana vratiti. Ta nada vremenom je bleдела, ali nikada nije umrla u nama. Čekati nekoga ko ne dolazi zaista je teško, užasno teško. Danas, mi smo je pronašli i sada konačno možemo da se na pravi način oprostimo sa njom, da oplakujemo njenu smrt i slavimo njen život. Možemo je poslati na večni počinak. Osećam da bi sada trebalo da ispričam nešto o njoj. Da opišem kakva je bila, moja jedina kćer. Ali nisam sasvim siguran šta da vam kažem.“

Odjednom, on je postao samo ostareli čovek koji nosi na duši jedan težak gubitak.

Osetila sam nečiji dah koji je mirisao na alkohol i začula šapat.

„Kakav prokleti glumac. On uživa u ovome, zar ne?“

Bio je to Fred. Videlo se da je već dosta popio. Pokazala sam mu prstom da spusti glas.

„Ona je bila pametna i lepa mlada devojkа; njen život je tek počinjao.“ Čula sam prigušeni jecaj, ali nisam mogla da odredim od koga je došao.“ Bila je tvrdoglava i imala je svoje ideale.“ Suze su se sada kotrljale niz Alanovo lice; nije ni pokušao da ih obriše, samo je hrabro nastavio dalje svoj govor.“ Nikada nije volela rastanke - čak i kada je bila sasvim mala, sitna devojkica, odgurnula bi me kada bih pokušao da je zagrlim ispred škole. Nikada mi nije mahala iz školskog autobusa; uvek je gledala samo pravo ispred sebe. Takva je bila moja devojkica, nikada se nije osvrtna za sobom. Ali sada konačno i mi možemo da se zauvek oprostimo sa njom.“ Alan je spustio pogled dole na čašu koju je držao u ruci, a zatim je, kao da se malo pribrao, nastavio.“ Započinje novi period, nova era u našim životima“, jednu ruku naslonio je na Martina uska ramena, a ona je stajala ukočeno, i pokušavala da obuzda tugu u sebi.“ Opet, možda bih čak mogao da napišem i knjigu o tome“, dodao je, sa smeškom na usnama.“ U svakom slučaju, želeo sam da vam kažem kako mi je izuzetno drago što smo se danas svi okupili ovde. Svi vi ste voleli Natali, i ona je vas volela.“ Podigao je svoju čašu sa šampanjcem, mehurići su treperili pod svetlom vatre.“ Želeo bih da nazdravim. Za Natali.“

Ljudi su pogledali jedni u druge. Da li je ova zdravica bila na mestu?

„Za Natali.“

Pre nego što sam mogla da osetim šampanjac u ustima, Fred me snažno privukao prema sebi i pola čaše se prosulo.

„Zao mi je zbog tvog braka, Džejn“, rekao je saosećajno“, i žao mi je zbog tvoje kuće, zaista, jedva čekam da spavam u njoj. Ali sada će u toj kući uvek boraviti jedan duh, zar ne misliš tako?“

„Nisam baš sigurna.“

„Ja jesam. Sasvim sam siguran u to“, ponovio je.“ Ali pravo pitanje je sledeće.“ Sada je zastao toliko da sam pomislila da je završio s pričom. Pomerila bih se od njega da me nije čvrsto držao za rukav.“ Pitanje je, da li će to biti jedan srećan duh, ili jedan tužan duh?“

„Stvarno ne bih znala da ti odgovorim“, ponovila sam, smišljajući u sebi način da pobegnem.

„I kakve sve tajne će imati da nam ispriča?“

„Da, zanimljivo, ali sada treba da večeramo“, povisila sam glas.“ Večera, idemo, svi.“

Sve je bilo spremno. Kaša od pirinča sa mekanim, ukusnim pečurkama; rumena jagnjetina posuta

biljnim začinima; čokoladni sufle nabubreo na ivicama. Svetlost sveća ublažavala je crte lica svih koji su sedeli za stolom; glasovi su se kao po nekom zamišljenom ritmu pojačavali i stišavali. Čak su i mladi tiho pričali, kasnije dok su igrali bagl. I sam Alan, koji je vrteo čašu i držao govor o stanju savremenog romana (koje se, naravno, pokvarilo bez njegovog prisustva), nije podizao glas. Fred me opet zadržao u razgovoru i ubeđivao me kako i Klod i ja treba da unajmimo njegovu ženu, Lin, da vodi naši brakorazvodni postupak, ali je njegovo dalje izlaganje o toj ideji bilo je prekinuto kada je Lin shvatila o čemu se radi i odvukla ga gore u krevet.

„Moram da odem pre nego što se srušim ovde“, mrmljao je dok ga je Lin neumoljivo vukla uz stepenice.

„Da li mu je dobro?“ pitala sam Lin kada se ponovo vratila dole, sama.

Lin je bila zgodna žena, koja je, nepogrešivo i uvek sa stilom, bila obučena u haljinu od tamne svile i blejzer preko toga.

„Učestvuje u restrukturiranju jednog trasta“, objasnila mi je. „To je prilično stresno za njega.“

„Zbog toga što ima dosta otpuštanja sa posla?“

„I smanjivanja plata“, dodala je.

Nadala sam se da će mi detaljnije ispričati o tome, ali počela je da me gleda sažaljivo i ja sam najednom izgubila interesovanje za razgovor sa njom. Čim sam mogla, ostavila sam Lin i pridružila se Hani i Džeromu, koji je još uvek delovao mrzovoljno. Na moja pitanja, davao je jednosložne odgovore. Primakla sam se Teu, koji je posmatrao vatru. Dotakla sam ga po ramenu i on se trgnuo.

„Izvini“, rekla sam.

Okrenuo se prema meni, ali kao da me nije video.

„Razmišljam o stvarno blesavim stvarima“, počeo je da mi priča. „Kada je bila još mlađa, sa otprilike dvanaest, trinaest godina, često smo se valjali i pravili kolutove po travi koja je još bila suva, leti. Jedini način na koji sam mogao da napravim kolut bio je da to uradim stvarno brzo. Ona bi mi se smejala i govorila mi da su moje noge još uvek kratke. Dok se ona prevrtala, haljina ili suknja bi joj spale dole, i mi - mislim na nas dečake - mi bismo joj se smejali. Ali ona je mogla da ih izvodi polako, onako kako i treba da se rade. Spustiš se na ruke, zatim polako podigneš jednu nogu, a za njom i drugu, kao dva zupca na brojčaniku. Pa spuštanje nogu dole. Njeni kolutovi bili su savršeni, a mi smo bili previše ponosni da joj to priznamo.“

„Mislim da joj to nije smetalo“, odgovorila sam mu. „Ona je uvek znala u čemu je stvarno dobra.“

„Sećam se kako je često sedela i čitala, tamo na širokom prozorskom okviru. Kako se mrštila dok se koncentrisala na sadržaj knjige. Izgledala je tako smešno.“

Klimnula sam glavom, nesposobna da izgovorim i jednu reč. Nisam bila spremna za sve ovo.

„Znaš za onaj stari kliše o tome kako se jednog dana vratiš iz škole i samo u trenutku shvatiš da je tvoja mala sestra odjednom postala žena? Otprilike tako nešto se meni desilo kada je ona imala četrnaest, petnaest, ili šesnaest godina. Došao bih iz škole za vreme raspusta ili praznika, a ona bi izlazila napolje sa ljudima sa kojima se ranije igrala. Pa onda onaj Luk, sećaš li se?“ Ponovo sam klimnula glavom. „Bilo mi je strašno čudno sve to. Na neki način, kao da mi je smetalo. To je bio prvi put u mom životu da sam uopšte razmišljao o tome da ćemo svi mi jednog dana odrasti. Video sam Natali kako jednog dana postaje žena, majka i sve što ide uz to, ali to se nikada nije desilo.“

Okrenuo se opet prema meni. Njegove oči bile su vlažne. Uхватила sam ga za ruku.

„Sećam se tog njenog namrštenog izgleda“, blago sam rekla. „Onog groznog leta kada je sve vreme padala kiša, ona je rekla kako će naučiti da žonglira i provodila je dan za danom vežbajući sa tri vrećice pasulja ili šta je već to bilo. Bila je namrštena i jezik je izbacila u uglu usta, vežbala je svakog dana, i na kraju je uspela.“ Sada sam bila samo nekoliko inči udaljena od Tea. Mrmljali smo i

šaputali jedno drugom onako kao što ljubavnici to rade.“ Sećam se kako se izležavala ovde ispred vatre. Plamen je goreo u njenim očima. Bila sam pored nje, sasvim blizu. Kikotala bismo se kada bi nam se bilo ko obratio. Bože, mora da smo bile stvarno nepodnošljive.“

Po prvi put, Teo se nasmejao.“ Da, bile ste.“

Čarolija je bila prekinuta. Klod je negde u pozadini otvorao bocu porta. Gusta purpurna tečnost polako je klokotala u čaše na prepunom poslužavniku. Podigao je ruku u kojoj je držao čašu i žamor u sobi je utihnuo.“ Za kuvaricu“, uzviknuo je i tužno se osmehnuo prema meni, preko svih onih ostataka hrane na stolu. Najednom, kao da je ovo postala neka vrsta oprostajne večere. Pitala sam se šta će se sada dogoditi, i osetila sam strah od budućnosti.

„Za Džejn“, odjekivalo je kroz sobu.

„Za Alana i Martu“, dodao je moj otac. Po njegovom glasu, koji je sada neuobičajeno krivudao, mogla sam da naslutim da je dosta popio.

„I za Kloda koji je sve ovo organizovao“, povikao je Džerom negde iz gomile.

„Za Tea, koji je pronašao ove ukusne pečurke“, rekao je neko iz pozadine.

Slatka, melanholična čarolija bila je prekinuta. „Za sve nas“, na kraju je dodao Alan. „Za sve nas.“

Moja kola u početku nisu htela da upale. Jutro je bilo hladno i motor je par puta zabrektao i zamro pre nego što se povratio u život. Polako sam spuštala prozor na vratima. Moji sinovi su bili tamo, i izgledali nekako sumorno. Robert je išao sa mnom.

„Zdravo Džerome, zdravo Hana. Javite mi se kad se vratite u London. Vozite pažljivo.“

Hana je prišla autu i poljubila me kroz otvoren prozor. Poslala sam poljubac Rozi, koja je prstom pokazivala na mene, a posle taj isti prst stavila u jednu svoju nozdrvu. Pol je ubacivao u njihov auto neverovatnu količinu prtljaga. Pozdravila sam ga rukom. On mi je odgovorio mahanjem. Alan i Marta su došli da me isprate i stajali su sa strane jedno pored drugog. Nagnula sam se kroz prozor i uhvatila Alanovu ruku i stegla je.

„Alane“, počela sam“, videćemo se kada sledeći put budete dolazili u London?“

Imala sam neki čudan osećaj, kao da sam ga molila da ostanemo u kontaktu. Razbarušio mi je kosu na glavi, kao što je to radio kada sam još uvek bila tinejdžerka.

„Džejn“, odgovorio mi je“, ti ćeš uvek biti naša snaha. Zar nije tako, Marta?“

„Naravno“, potvrdila je, zagrlivši me.

Njen miris bio mi je tako blizak, tako poznat: mirisala je na talk, kvasac i na drvo koje gori. Marta je uvek uspevala da u isto vreme izgleda tako predivno seksi, ali i da sasvim ubedljivo igra ulogu žene posvećene kući i porodici. Primetila sam joj suze u očima dok me je ljubila, i u trenutku, više nego bilo šta, poželeva sam da se vratim korak u nazad u vremenu i opozovem sve ono što sam započela: rastavljanje od njenog sina, one proklete nacрте i planove za kućicu zbog koje su otkriveni posmrtni ostaci njene kćerke. Stegla mi čvrsto ruku.

„U stvari, Džejn, ti si nam više kao kći“, Malo je oklevala, a zatim dodala: „Nemoj me izneveriti, draga moja.“

Šta je htela time da kaže? Kako bih ja mogla da je izneverim?

Klod je izašao iz kuće noseći u ruci elegantan kofer. Krenuo je prema nama, a zatim zastao. On će se ponašati dostojanstveno u vezi sa svim ovim. Ipak, neće odustati, pomislila sam dok sam ga posmatrala: njegov lik bio mi je tako dobro poznat. Znala sam gde je kupio te farmerke koje je sada nosio i na koji način je složio stvari u svojoj torbi.

Znala sam koju će muziku pustiti u kolima, i kako kazaljka na njegovom brzinometru neće prelaziti sedamdeset milja na čas, nagađala sam da kada bude stigao u svoj mali novi stan, prvo što će uraditi je da će pozvati mene da bi se uverio da sam bezbedno stigla, a zatim će sipati sebi viski i spremiti omlet za večeru. Na sedištu pored mene, Robert je sedeo i izgledao nekako previše tiho i napeto. Njegovo blede lice glatke kože bilo je potpuno bezizražajno. Na trenutak sam spustila svoju ruku na njega, a onda je podigla da bih mahnula Klodu. Klimnuo je glavom u znak pozdrava.

„Doviđenja, Džejn“, dobacio je, i ušao u svoj mali automobil.

Svi smo zajedno napustili Sted, i miljama, dok sam vozila kroz Sropšir, mogla sam da u retrovizoru vidim Klodov mali plavi auto i njegovu tamnu glavu. Kada smo stigli do autoputa, Robert je glasno pustio muziku, a ja sam nagazila papučicu sa gasom, i tako smo ostavili Kloda daleko iza nas.

Cigarete su jedna predivna stvar. Svako jutro ja se istuširam, siđem dole u kućnoj haljini, sameljem kafu, sipam sveži sok od pomorandže u čašu i zapalim jednu. Proučavala sam planove koje sam napravila za svoj novi projekat sa cigaretom u ruci. Palila bih cigaretu svaki put kada bih

podigla slušalicu. Pušila sam u kolima -Bože, kako bi to samo nerviralo Kloda. Cesto sam pušila u mraku, na kraju dana, i posmatrala kako se iz užarenog, vatrenog vrha izvija dim i pravi šare u vazduhu. Brojala sam dane kroz tanke štapiće nikotina. Pušila sam svakog jutra dok sam prelistavala novine i tražila ima li još nekih članaka o otkriću Natalinog tela sada kad su ga identifikovali, sasvim sigurno, na osnovu njenog zubnog kartona.“ Tragična sudbina kćerke Pobesnelog mladog čoveka, (kako su zvali Alana)“ pisao je Gardijan.“ Tragedija Martelovih“, naslovili su u Mejlu. Alan je davao intervjuje, koji su obično bili praćeni njegovim arhivskim snimcima kada je bio mlađi i mnogo uspešniji čovek.

Vratila sam se u London u ponedeljak i krajem te nedelje telefonom me je pozvao jedan narednik iz Centralnog istražnog odeljenja u Kirklovu. Želeli su da sa mnom obave razgovor, što je bio samo rutinski postupak u ovakvim situacijama. Ne, neću morati da dolazim u Kirklov, dva istražitelja biće u Londonu sledeće nedelje. Rasporedila sam vreme i narednog utorka, tačno u 11 i 30, dva detektiva sedela su u mojoj dnevnoj sobi. To su bili viši detektiv Helen Ostir, koja je vodila ispitivanje, i pomoćnik detektiva Turnbull, krupan čovek riđe kose, zalizane na potiljku. Skuvala sam nam kafu, a Turnbull i ja smo zapalili cigaretu.

Ostir je bila obučena u poslovno elegantan sako i suknju. Njena kosa bila je svetlosmeđe boje, oči imale neki žućkasti sjaj, a pogled joj je bio fokusiran na nešto iza moje glave. Nosila je burmu i bila je mlada, možda čak deset godina mlađa od mene, razmišljala sam. Pijuckali smo kafu, razmenjivali usiljena opažanja o tome kako je London stvarno veliki grad. Izgledalo je da im se ne žuri da završe sa poslom zbog kojeg su došli. Ja sam prva započela tu temu.

„Da li obilazite sve članove porodice ovde u kraju?“

Helen Ostir se osmehnula i pogledala notes.“ Upravo dolazimo od vašeg oca, gospodina Krejna“, odgovorila mi je. Primetila sam da je imala blagi birmigenski naglasak.“ Posle ručka treba da se nađemo sa Teodorom Martelom, u njegovoj kancelariji na Ostrvu Pasa, a posle toga idemo u BI-BI-SIjev televizijski centar da posetimo vašeg brata, Pola.“

„Veći deo dana provešćete u saobraćaju“, primetila sam sa saosećanjem.

„Očekujete da ljudi mogu da se sete bilo čega nakon ovoliko vremena?“

„Postoji nekoliko pitanja koja moramo da vam postavimo.“

„Da li vodite Natalinu smrt kao moguće ubistvo?“

„To je jedna od mogućnosti.“

„Zato što je bila zakopana, pretpostavljam.“

„Ne, postoje neki dokazi koji ukazuju na to da je zadavljena.“

„Kako možete sve to da zaključite samo na osnovu kostiju koje su pronađene?“

Oster i Turnbull su se pogledali.

„To je jednostavan tehnički detalj“, odgovorila je Osterova.“ Kada je osoba zadavljena, skoro uvek postoji fraktura kosti pod nazivom jezičnjača, koja u stvari predstavlja sam početak jezika. Ta jezičnjača kod pokojnice je polomljena. Ali naravno, moramo uzeti u obzir da je ona toliko dugo vremena bila pod zemljom.“

„Neko je sigurno tamo zakopao telo“, nabacila sam.

„Da“, odgovorila je Osterova.

„A ta osoba je verovatno i ubila?“

„Možda. U ovom trenutku, mi samo pokušavamo da prikupimo što više informacija. Kao što vam je već verovatno poznato, jedan duži period u prošlosti smatralo se da je Natali Martelo pobegla od kuće. Poslednji put je viđena jutro 27. jula 1969.“

„Dan nakon velike zabave, da“, ubacila sam se.

„Tek mesecima kasnije uzete su izjave, a istraga tada nije dogurala baš daleko. Natali Martelo ostala je registrovana kao nestala osoba.“

Za trenutak, nastala je tišina, i ja sam kao i obično požurila da je prekinem.

„Bojim se da su se tragovi prilično ohladili do sad. Kako ćete uspeti bilo šta da otkrijete?“

„Ono što pokušavamo da objasnimo ljudima jeste da je izuzetno važno da, ako se setite bilo čega, koliko god vam to beznačajno izgledalo, obavestite nekog od nas.“

„Da, naravno.“

Oster je još jednom spustila pogled u svoje beleške. „Poslednja osoba koja je videla Natali bio je meštani, Džerald Frensis Doerti.

Video je kako trči pored reke koja teče celom dužinom severne strane imanja vašeg svekra. Očigledno, mi bismo želeli da saznamo da li je neko možda' video i posle toga.“

„Mislim da su nas to i onda pitali. Ja je nisam videla posle zabave.“

„Pričajte mi o toj zabavi.“

„Sigurno vam je moj otac već nešto ispričao. To je bila proslava dvadeset godina Alanovog i Martinog braka. Oni su bili negde na nekom krstarenju i moj otac je otišao da sačeka njihov brod u Sautemptonu na sam dan zabave i doveze ih direktno u Šropšir. Porodica je organizovala veliko slavlje. Bilo je mnogo gostiju, a većina ih je ostajala ovde i da prenoći, u samoj kući ili u nekoj iz okoline. Mislim da su mnogi spavali na podu, u vrećama za spavanje. Uglavnom se sećam priprema. Klod i ja smo bili zaduženi za nabavku, sećam se toga - da pripremimo najrazličitije stvari, hranu, piće, čaše. I Natali je to isto radila, čini mi se. Veče same zabave bilo je predivno, veoma toplo, sa onim ugrejanim osećanjem koje imate na kraju jednog letnjeg dana. Pravili smo roštilj. Klod je pekao, a Pol mu je pomagao; zašto roštilj uvek prave muškarci, kao da vole da se bakću sa živi mesom? Natali je nosila crnu haljinu bez rukava, koliko se sećam; Tog leta stalno je nosila crno; imitirala sam je; a isto tako i Luk. To je bio njen dečko, što već sigurno znate. Bili su veoma pomodni; ona vrsta mršavih i mrzovoljnih ljudi; pored njih sam se osećala nekako nezgrapno, prosto, iako sam ja bila ta koja je živela u Londonu. Potpuno sam se udaljila od teme. Šta vas još zanima da vam ispričam?“

Helen Oster izgledala je prilično bledo i kao da joj je bilo neprijatno. Mislim da ni ona sama nije znala šta želi da joj kažem.

„Da li se sećate kako se Natali ponašala za vreme zabave?“

„Kako to mislite?“

„Da li je delovala potišteno? Da li je bila besna? Ili možda vesela?“

Osetila sam da su obrazi počeli da mi gore. Kada sam razmišljala o zabavi, nije bila Natali ta koje sam se sećala, to je bio Teo.

„Ne sećam se da sam je često sretala tom prilikom. To je bila stvarno velika zabava, znate. Prisustvovalo je stotinak ljudi.“

„Mislila sam da ste vi bili njena najbolja drugarica.“

„Znam, ali uvek je teško biti sa svima na jednoj zabavi, zar ne?“

„Da“, složila se Helen Oster. „Šta se dogodilo sledećeg dana?“

„Na neki način, zabava se nastavila, mislim da je tako bilo. Mnogo ljudi se muvalo okolo, neki su se vratili. Išli su u šetnje i slično, a svi su počeli da piju šampanjac još u podne.“

„Da li je cela porodica bila prisutna na zabavi?“

„Na samoj zabavi, jeste. Kao što je uvek bio običaj, Klod se za sve pobrinuo i otišao pre zore u nedelju uveče i stigao u London sa svojim najboljim prijateljem, Alekom, da bi uhvatio let za Bombaj. Proveo je dva meseca lutajući po Indiji sa otprilike dvadeset funti u džepu. Klod i ja smo

uvek planirali da zajedno odemo tamo. Sada to izgleda malo verovatno. Trebalo je da vam objasnim da se mi upravo razvodimo.“

„Zao mi je.“

„U redu je. Da se vratim na priču. Ljudi su se raštrkali svuda tog dana. pretpostavljam da bi bilo potpuno nemoguće rekonstruisati gde je ko tačno bio u određeno doba dana.“

„Osim toga gde je bila Natali. Znamo da je bila pored reke, malo pre nego što je otkucao jedan sat. Da li je postojao neki poseban razlog zbog kojeg je ona trebalo da bude tamo?“

„Ne mogu da se setim ni jednog. Mislim, ne nekog posebnog razloga, nije se činilo preterano čudno što je bila tamo. Žao mi je, izgleda da vam nisam bila od velike pomoći.“

„Nema problema. U svakom slučaju, shvatila sam da ste vi na indirektan način odgovorni za pronalazak tela. Zašto ste počeli da gradite kuću baš na tom mestu?“

Objasnila sam im kako sam prvobitno želela da napravim kućicu - tada je to bila samo jedna ideja na papiru - dalje ispod brda, ali da sam promenila svoj plan kada sam otkrila da mala pritoka reke protiče baš ispod tog područja. Drenaža tla bi bila suviše komplikovana i vrlo skupa. Ispričala sam joj za kopanje na gradilištu i kako smo iskopali Nataline kosti.

„Zašto ste pretpostavili da je to Natali?“ pitala me.

„Ne znam“, odgovorila sam, blago iznenađena.“ Verovatno zato što je Natali nestala, a uvek sam mislila da je sigurno mrtva - iako Marta nikada nije htela da poveruje u to - i kada je pronađeno telo pored kuće, pa to je nekako delovalo očigledno, hm...“ na trenutak sam se izgubila, a zatim ponovo nastavila.“ Oduvek sam verovala da ćemo jednog dana pronaći Natalino telo. Tako da sam na neki način to i očekivala, mislim da smo svi mi. Ali nikada nisam pomislila, pa, hm, da je ubijena. Pretpostavljala sam da joj se dogodila neka nezgoda ili tako nešto. Zato je to što smo je pronašli bilo stvarno užasno, ne samo zato što je to bila ona, nego zato što je neko zakopao tu. U stvari, to sam htela da vas pitam. Zar ne mislite da je to zaista neobično mesto da se Natali pokopa - u bašti, na korak od kuće u kojoj je živela?“

Oster se osmehnula svom kolegi.“ Pričali smo o tome, zar ne, Stjuarte? Moglo bi da se smatra i veoma pametnim izborom mesta da se sakrije telo. Većina ubica nije baš dobra u tome. Zabačena područja obrasla šipražjem ili neko vrelište mogu izgledati kao dobra ideja, ali na njima nema mnogo aktivnosti i bilo bi lako primetiti da je neko kopao. A u bašti se stalno nešto prekopava.“

„Ali ima mnogo ljudi koji se kreću po vrtu“, negodovala sam.

„Da“, nastavila je, vidno nezainteresovana. Bilo je jasno da nema neku preteranu želju da sedi ovde sa mnom i raspravlja o raznim teorijama.“ Kao što sam već rekla, ako se setite bilo čega što bi moglo da bude od koristi, molim vas, javite nam se.“

Pogledala je u sat na svojoj ruci i upitala me da li postoji neki pab u blizini. Rekla sam joj da ima jedan na kraju ulice a ona me upitala da li želim da im se pridružim na jednom kratkom ručku. Nerado sam išla u pabove i nisam bila gladna, ali odgovorila sam da bi mi prijalo piće. Turnbull je želeo da svrati u ulicu Oksford, na putu za Ostrvo Pasa, tako da smo Helen Oster i ja same prošetale niz ulicu do Glouba, gde je ona naručila pintu bitera i lazanje, a ja sam uživala u soku od paradajza i pušila cigarete. Počela sam da osećam naklonost prema Helen, kako sam joj se sada obraćala. Pričala je kako je to biti žena policajac, i o njihovoj kulturi, o svom mužu koji je bio savetnik u jednoj snabdevačkoj firmi u Sropširu, Sejnsberi. Pitala me za moj razvod i poverila sam joj nekoliko banalnih stvari. Kada je bilo skoro vreme da pođemo, vratila sam se na slučaj:

„Sada je suviše kasno za sve, zar ne?“ pitala sam.“ Nećete biti u stanju da pronađete bilo šta.“

„Postoji jedna ili dve mogućnosti, ali u svakom slučaju biće teško.“

„Izgleda da ste izvukli deblji kraj.“

„Verovatno je tako. Sada počinjem da mislim da su Martelovi jedna interesantna porodica.“

Helen mi je dala svoju vizit kartu na kojoj je napisala broj direktne linije. Dok smo se rastajale na pločniku Hajgejt ulice, rekla sam joj da se obavezno javi kada sledeći put bude dolazila u London i ona je obećala da hoće. Zar je moguće da mogu da postanem prijateljica sa jednom ženom policajcem?

„Zar ne misliš kako je krajnje vreme da ostaviš pušenje?“

Kim je sedela preko puta mene; svetlost sveće na papirnom stolnjaku bacala je neobične senke na njeno bledo trouglasto lice. Viljuškom je uzela komad sabljjarke i zalila ga gutljajem vina.

„Koliko sada popušiš dnevno? Trideset?“

Završila sam obrok - ili bolje rečeno, odgurnula tanjir od sebe, jedva da sam pipnula hranu, i sada sam sedela u stanju blaženog zadovoljstva, ispuštajući plavi dim iznad ostataka hrane na stolu. Mahnula sam italijanskom konobaru, i pokazala mu praznu flašu sa vinom.

„Još jednu bocu vina, molim vas.“

Istresla sam pepeo sa vrha cigarete u pepeljaru.

„I više od trideset, mislim. Uskoro ću prestati. Najozbiljnije. Problem je u tome što ja stvarno uživam u njima. Nikada mi ne smetaju, niti se osećam loše od njih.“

Konobar je prišao, otvorio flašu belog vina i sipao ga u moju čašu da probam.

„Ranije mi nije bilo teško da prestanem. Vrlo lako mogu opet.“

„Juče sam gledala rezultate jedne pacijentkinje koju sam poslala da uradi rendgen pluća. Stalno se žalila na kašalj i blage bolove u predelu grudi. Biće mrtva u ovo vreme sledeće godine. Ima četrdeset četiri godine i troje dece u tinejdžerskom uzrastu.“

„Ne počinji s tom pričom.“

„Kako napreduje tvoj rad na onom hostelu?“

„Ne pitaj.“

Nije napredovao nikako. To je bilo samo mesto obeleženo na papiru; razgovor u kancelariji; stvar zbog koje su se održavali sastanci veća; izgovor za dobijanje dozvole za projektovanje. Na poslu, čekale su me desetine ogromnih listova papira na kockice na kojima su se nalazili moji još uvek neodobreni predlozi: gometrijski precizno urađeni dizajni, kružnica za kružnicom iscrtane tehničkom olovkom. Samo sam čekala da mi neko kaže da mogu da nastavim dalje. U međuvremenu, pričalo se o nekakvom dogovoru sa meštanima. Nije mi se ni malo sviđalo kako to zvuči.

„Dobro, nećemo da pričamo o hostelu“, saglasila se Kim. „Hajde da pričamo o tebi. Šta radiš sa sobom sada kad si sama?“

Upalila sam još jednu cigaretu i sipala još jednu čašu vina.

„Postala sam ona prava usamljena žena“, odgovorila sam joj. „Počinjem da hvatam sebe kako sedam pored razvedenih muškaraca na večernjim zabavama. Da li se i tebi to često dešava?“

Kim je slegnula ramenima. „Više ne.“

„Obično nemamo mnogo toga da kažemo jedno drugom“, nastavila sam. „Sad su tu još i prijatelji koje godinama nisam viđala, koji su počeli da me iznenada zovu, i u njihovom glasu osećam da me sažaljevaju zato što sam se rastala od Kloda, i ne mogu da ne pomislim da je nekima od njih užasno drago što sad mogu da osećaju sažaljenje prema meni. Ali u stvari, meni je sasvim lepo što živim sama.“ Bila sam iznenađena čvrstinom u svom glasu. „Gledam filmove na televiziji u sred dana, idem na izložbe, upoznajem nove Ljude. Mogu da budem neuredna. Kuća mi se sada čini nekako velika. Godinama, nas četvoro živelo je ovde, a sada sam tu samo ja. U neke sobe uopšte i ne ulazim. Pretpostavljam da ću morati da prodam kuću jednog dana.“

Nije mi kuća izgledala samo veća nego pre; osećala sam se strašno usamljeno. Provodila sam što sam manje vremena mogla u njoj sada, iako sam nekada uživala kad Klod i momci svi odu negde i ostave me samu. Skoro dve decenije odlazila sam na posao svakog radnog dana u nedelji i trčala natrag u ogromnu, bučnu kuću, koja je bila puna galame, nereda i dečaka koji su vikali da bi pridobili moju pažnju. Usisavala sam i peglala, i prala veš, i kuvala, a kada su malo porasli, odvodila sam i dovodila dečake na gomilu društvenih aktivnosti čiji je broj neverovatnom brzinom rastao. Priređivala sam zabave i večere za kolege sa posla - i moje i Koldove. Odlazila na božićne školske predstave i letnja sportska dešavanja, i vukla sa sobom upakovane užine iz praznog frižidera. Igrala sam Monopol, koji sam mrzela, i šah, u kojem sam uvek gubila, sve vreme maštajući o tome da čitam knjigu pored kamina. Pravila sam kolače za školske dobrotvorne rasprodaje. Pekla bi ih kasno noću kako bih se osetila dobrom majkom, naročito nakon što je moja mama umrla. Na poslu sam trpela glasne kritike koje su činile da se osećam kao sredovečna žena još u svojim tridesetim. Vodila sam računa o aknama, o promenama raspoloženja i domaćim zadacima. Ostajala bih u našoj spavaćoj sobi kada bi dečaci pravili žurke. Sedela bih, dan za danom, i pijuckala džintonik sa Klodom pre večere. Budila bih se iz noći u noć sa glavom punom spiskova, ustajala ujutru sa groznom glavoboljom, i odlazila uveče na spavanje svesna kako je moj dan bio tako natrpan obavezama da u njemu nije bilo mesta za mene.

Sada nije bilo glasne muzike, nije bilo prepirki, poziva iz telefonske govornice u jedan noću, „Mama, pobegao mi je prevoz, možeš li da dođeš po mene?“ Svi oni su otišli, i ja sam mogla da radim šta god poželim: moje vreme bilo je samo moje, i to je upravo ono što mi je uvek nedostajalo. Ali sada nisam znala šta da radim sa svim tim slobodnim vremenom, pa sam pokušavala da ga na neki način popunim. Provodila sam sate i sate u kancelariji, često ostajala i posle osam uveče. Dosta sam izlazila. Istina je da sam dobijala mnogo poziva od ljudi koji su mislili da je potrebno da se malo razveselim, ili ljudi kojima je trebala još jedna ženska osoba za stolom. Išla sam u bioskop da gledam filmove, ponekad čak i u sred dana.

Kada bih stigla kući, popila bih čašu vina, popušila nekoliko cigareta, i legla u krevet uz neki dobar triler. Rekla sam sebi da će dugački romani iz viktorijanskog doba morati još malo da sačekaju. Za vikende, gledala bih jutarnje filmove, i išla u šetnje po Hitu. Da li su jeseni uvek bile ovako sumorne?

Jedne nedelje, otišla sam do tate da mu spremim ručak, i nakon što smo jeli, pitala sam ga da li mogu da pogledam stare fotografije. Želela sam da pronađem neke na kojima je Natali, nisam imala ni jednu kod sebe kući. Klod i ja smo je potpuno izbrisali iz naših života, a da toga nismo ni bili svesni. Sada sam želela da mi se ona ponovo vrati. Prelistavala sam stare albume, tražeći njenu sliku. Često je bila samo nejasna figura negde na ivici slike; ili jedva prepoznatljivo lice u grupi slika koje smo pravili preko leta: jedanaest lica koja bulje u objektiv. Tu su bili i Alan i Marta, mladi i veličanstveni i veseli; mama, uvek po strani, zamišljena negde u daljinu - kako je samo mrzela kada je morala da se slika. Nakon njene smrti, tata je tražio jednu na kojoj se dobro videla - ali uvek je njena glava bila okrenuta prema nečemu drugom. Bilo ih je mnogo sa mnom i sa Polom - bili smo mršavi, sa okruglastim stomačićima, i bosim nogama, svečani sa šest, sedam, i neobični sa trinaest - sve je to uhvatilo oko aparata, i slike su stavljene u tatin album, a ispod svake fotografije nešto je pisalo. Našla sam jednu na kojoj smo Natali i ja kada nam je bilo osam godina, kako stojimo ispred Steda i držimo se za ruke, i gledamo pravo u kameru. Bile smo veoma slične tada, iako sam se ja nestrpljivo smešila, a Natali je besno gledala ispod svojih gustih trepavica. Natali se retko smejala, skoro nikad, da budem precizna. Uzela sam tu fotografiju i još jednu koja je verovatno bila napravljena samo nedelju dana pre nego što je umrla. Nosila je majicu bez rukava i isečene farmerke,

i čitala je knjigu na travnjaku ispred njene kuće. Njene tanke bose noge bile su prekrštene; jedna jedina crna lokna padala je preko njenog bledog lica; bila je duboko zamišljena nad knjigom. Da li su naše poslednje reči bile prijateljske, pitala sam se, ili smo se možda posvađale? Nisam mogla da se setim.

Ali čega sam mogla da se setim? Znam da sam išla sa njom na zabavu u Forston, blizu Kirklova, kada nam je bilo otprilike četrnaest godina. Ispričala sam joj za jednog dečka koga sam želela da vidim. Kako se ono zvao? Imao je tamnu kosu, sa razdeljkom na sredini, sećam se. Nakon nekog vremena, Natali je nestala. Kasnije, dok sam lutala okolo, skoro da sam se saplela o Natali i plavokosog dečka koji su se grlili na podu. Sve vreme su bili zajedno na zabavi.

Izgledalo mi je kao da traje čitavu večnost. Alan je došao po nas u jedanaest sati u svom Roveru. Sela sam na zadnje sedište, onako neraspložena, a Natali se privukla prema meni. Bez reči, zagrlila me i čvrsto me stegla. Mogla sam da osetim miris pačulija u njenoj kosi. Ja sam opraštala njoj ili je ona opraštala meni?

Jedne večeri, mesec dana nakon što je pronađeno telo, bila sam na privatnoj izložbi jednog umetnika slikara, i srela sam Vilijama, javnog tužioca koji je nekada bio oženjen ženom sa kojom sam odavno izgubila kontakt. Bio je visok, plav čovek, privlačan na neki ugladen, neodređen način. Sećala sam se da je bio mršav i tanak, ali sada je imao primetan stomačić. Prošetali smo zajedno po prostoriji, držeći u ruci čaše sa visokom drškom, pune svetlucavog vina, posmatrajući velika, bogato oslikana platna. Vino me opustilo. Pričala sam mu o svom braku koji se završavao, a on me upitao zašto sam zapravo odlučila da napustim Kloda. Nisam želela da zalazim u tu temu.

„Pretpostavljam“, polako sam počela“, da više nisam mogla da podnesem da je to moj život. Teško je objasniti rečima.“

Ispričao mi je da se rastao od žene, Lusi, pre sedam godina, i da vida svoju kćerku svakog drugog vikenda. Razišli su se zato što je imao vezu sa jednom ženom sa posla.

„Ne znam zašto sam to uradio“, poverio mi se.“ Bilo je kao da me spopalo neko ludilo, kao lavina kojoj nisam mogao da se oduprem.“

Rekla sam mu da sam već čula neki takav izgovor ranije, a on se nelagodno osmehnuo.

„Bože, Džejn, znam da je tako. Kada je Lusi otišla, pogledao sam tu drugu ženu i naravno, nisam osetio ni najmanji plamičak želje prema njoj. Uništio sam brak i izgubio svoje jedino dete.“

Posmatrao je nešto što je meni ličilo na narandžastu brljotinu na platnu (i koja je koštala 750 funti, kako je pisalo u katalogu) .

„Mrzim sebe zbog toga“, dodao je.

Nije izgledao kao neko ko toliko mrzi sebe. Poveo me u vinski bar dole u podrumu i naručio flašu suvog belog vina i sendviče sa piletinom. Priznao mi je da me prepoznao čim me ugledao na izložbi; i da je oduvek smatrao da sam veoma privlačna žena. Već sam bila blago pripita, ali u isto vreme, u glavi mi je bilo užasno bistro. Mogu da se izvučem iz ovoga, rekla sam samoj sebi. Vilijam nije bio tip čoveka koji ostavlja duboki trag. Ali ipak sam bila nervozna. Pušila sam, vrtela kosu oko prsta, žvakala suhu preslanu piletinu, pila još vina. Kada smo dovršili flašu, pitao me da li bih želela još, a ja sam samo čula sebe kako govorim:“ Zašto ne bismo svratili do mene i popili piće tamo? Treba nam samo deset minuta taksijem.“

Kada smo stigli kod mene, navukla sam sve zavese, pustila muziku, čak prigušila svetlost u prostoriji. Sipala sam dve čaše vina, i sela na sofu odmah pored Vilijama. Usta su mi bila suva i mogla sam da osetim kako mi pulsira u ušima. Vilijam je spustio ruku na moje koleno, a ja sam gledala u njegove nepoznate, debele prste; krajičkom oka videla sam kako treperi znak na mojoj sekretarici i obaveštava me da ima poruka za mene. Zaboravila sam da nazovem tatu. Okrenula sam

se prema Vilijamu i poljubili smo se. Njegov dah bio je pomalo kiseo. Osetila sam njegovu ruku ispod suknje, kako klizi preko moje čarape, i pitala se koliko često on radi ovako nešto. Povukla sam se i rekla mu: „Malo sam ispala iz fazona; zaboravila sam kako se rade ove stvari.“ Zatresao je glavom i ponovo me poljubio.

„Gde je spavaća soba?“ prošaputao je.

Skinuo je cipele i uredno ubacio čarape u njih. Ja sam skinula sako, i počela da otkopčavam dugmiće na košulji. On je raskopčao kaiš i skinuo pantalone, koje je isto tako uredno prebacio preko naslona od stolice. U trenutku sam osetila odbojnost prema njemu, ali i pritajenu želju. Moja pohota se malo ohladila kada sam skinula košulju; osećala sam se čudno, neuobičajeno, kao da nisam navikla na ovako nešto. Pogledala sam sebe u ogledalu kada sam otkopčala brushalter: bilo je bledih, blagih linija na mojim grudima, i ožiljak od carskog reza na stomaku kada sam se porađala sa Džeromom. Smršala sam od oktobra; moje ruke izgledale su tanke a zglobovi koščati. Okrenula sam se ponovo prema Vilijamu, koji je sada stajao samo u donjem vešu.

„Šta sad treba da radim?“ pitala sam ga.

„Lezi na krevet i pusti mi da te pogledam. Predivna si, znaš.“

Svukla sam bokserice i ispružila se po širokom krevetu, sklopivši oči. Osećanje istovremenog uzbuđenja i neprijatne zbunjenosti obuzelo me kada su Vilijamove ruke polako počele da istražuju moje telo. Čula sam da telefon zvoni, a zatim kako se uključuje telefonska sekretarica. Glas je jasno dopirao sa stepenica: „Zdravo, mama, ja sam, Robert, na četvrtak večer. Samo sam hteo da se uverim da si okej. Javi mi kakvi su ti planovi.“ Kakvi su mi planovi? Zamislila sam se.

Nisam mnogo pričala Kim o Vilijamu te večeri, samo sam promrmljala nešto o tome da sam imala seks sa nekim drugim, ko nije bio Klod, po prvi put za dvadeset godina i da je bilo u redu, ali i pomalo napeto.

„Sve vreme sam očekivala da će se otvoriti ulazna vrata i da će se pojaviti Klod.“

„Da li ti je bilo lepo?“ Kim me neobično pogledala.

„Na neki način. Mislim, on je stvarno bio pažljiv, uživala sam. Pomalo. Ali opet, mislim da sam se sutradan osećala nekako čudno u vezi sa tim, kao da se sve dogodilo nekom drugom.“

„Idemo, Džejn.“ Kim je ustala. „Vodim te kući.“

Napravila sam kafu, a Kim je založila vatru. Oduvek je volela da potpaljuje vatru, još kada smo bile studenti. Delile smo stan na drugoj godini fakulteta, i Kim je često provodila sate posmatrajući plamen, dodajući drva, ponekad i neke stare eseje, kao što je provincijska verzija Boema. Kao da je znala o čemu razmišljam, Kim je rekla:

„Shvataš li, Džejn, da se nas dve poznajemo više od polovine naših života?“

Htela sam nešto da kažem, a onda sam zastala. Kim je čučnula ispred moje fotelje, uzela me za obe ruke, i pogledala me.

„Pogledaj me, Džejn“, nastavila je.

Posmatrala sam njene pametne sive oči. Izvukla je maramicu iz svog džepa i obrisala njom suze koje su tekle niz moje obraze.

„Maskara ti se razmazala po celom licu“, rekla mi je. „Nećeš privući muškarce ako budeš tako izgledala, osim ako ne želiš da izađeš na sastanak sa zebrom.“

„Ne znam zašto plačem“, jecajući sam izgovorila. Osećala sam težinu tuge u grudima, a moj nos je cureo.“ Tako sam umorna, Kim, iza mene je nekoliko nedelja koje su za mene bile emocionalno veoma iscrpljujuće.“

„Draga moja Džejn“, počela je“, poslušaj me sad. Prestala si da jedeš. Navukla si se na cigarete. Piješ više nego obično. Radiš deset, dvanaest sati na dan. Ne spavaš koliko ti je potrebno. Izlaziš

napolje svako veče, kao da te neko tera da to radiš. Pogledaj se u ogledalu: ti nisi samo umorna, ti si potpuno iscrpljena. Napustila si Kloda, tvoji momci su napustili tebe, pronašla si Natalino telo kako leži zakopano u rupi. U razmaku od nekoliko nedelja, tvoj život se potpuno izokrenuo, a to je više nego što možeš da podneseš, i zato se ne trudi toliko da sve to podneseš. Nemoj se praviti da si toliko hrabra. Da si jedan od mojih pacijenata, savetovala bih ti da potražiš profesionalnu pomoć.“

„Kako to misliš?“

„Mislim da bi ti dobro došlo da se sa nekim posavetuješ „, Kim je objasnila.“ Ti si sada u šoku. Moglo bi da ti pomogne da porazgovaraš sa nekim.“

Izduvala sam nos i obrisala lice, upalila još jednu cigaretu, a onda smo sele uz lonac čaja i kolačiće i malo igrale šah, u čemu sam, naravno, izgubila. Zatim sam opet plakala, u velikim jecajima očajanja, cvilela sam da mi nedostaje Klod, da mi nedostaju moji dečaci, da ne znam šta da radim sa svojim životom. Na kraju, Kim me odvela u sobu i ušuškala u krevet poput deteta. Sedela je pored mene sve dok nisam zaspala.

Doktor je bio mlađi nego što sam očekivala. Zapravo, on je bila ona. Mora da je moje iznenađenje bilo očigledno.

„Sve je u redu?“ upitala je.

„Izvinjavam se“, objasnila sam. „valjda sam očekivala nekog starijeg čoveka sa sedom bradom i bečkim akcentom.“

„Hoćete da kažete, očekivali ste da vidite Jevreja?“

„Ne, nisam tako mislila.“

„Neprijatno vam je što sam žena?“

„Pa, to je mnogo pitanja a ja još nisam ni sela, dr Preskot.“

Doktorica Preskot bila je najmanje šest stopa visoka, što je još više pojačavalo njen ionako prilično upadljiv izgled. Put joj je bila bleđa, skoro providna, sa uskim, dugačkim, umetničkim nosom. Njena kovrdžava smeđa kosa bila je vešto skupljena tako da je samo par pramenova lepršalo oko njenog vrata, dajući joj izgled jedne od sestara Bronte. U stvari, one izrazito snažne i zdrave sestre Bronte koja drži moć u rukama. Svratila sam na putu od Vejtrouza do mesta na kojem bi trebalo da se gradi hostel i bila blago posramljena njenim svežim i čistim elegantnim kostimom. A zatim sam se postidela što se uopšte stidim zbog toga. Ne znam ni sama kako sam to očekivala da bude obučena žena psihoterapeut.

„Trebalo li da popunim neki formular, ili tako nešto?“

„Džejn - u redu je da vas zovem Džejn?“ Doktorica Preskot rukovala se sa mnom i onda mi zadržala ruku u svojoj, kao da me odmerava. „Da li vam je važno da i u ovoj prilici bude formalnosti?“

„To je deo terapije?“

„Kako to mislite?“

Napravila sam dugačku pauzu i uzdahnula sa blagim olakšanjem. Još uvek sam stajala. Moj novi psihoanalitičar još uvek me držao za ruku.

„Stvarno mi je žao, doktorice Preskot“, nastavila sam, trudeći se da ostanem smirena. „Zivim prilično haotičnim životom u poslednje vreme. Jedna moja prijateljica, koja je isto tako doktor, i kojoj verujem više nego bilo kome na ovom svetu, rekla mi je da misli da sam trenutno u krizi. A i sam današnji dan isto tako je bio haotičan za mene. Išla sam da kupim namirnice u Vejtrouzu i stigla tamo čim su otvorili, a zatim trčala natrag do kuće da ostavim kese, i sada kad razmišljam o tome, mislim da nisam stavila sladoled u zamrzivač, i na kraju svega toga doletela sam do vas. Kada završim sa vama, moram da odjurim na gradilište gde će biti zgrada koju sam ja projektovala. Treba da se sastanem sa pomoćnikom saveta za planiranje, a ona će me obavestiti o izmenama koje moraju da se izvedu u mom planu i koje zahtevaju određene izdatke, tako da nema izgleda da će se on sprovesti u delo u skorije vreme, što vraća taj projekat, koji mi je inače snažno prirastao za srce, opet na sam početak, i zbog toga ću se verovatno osećati bedno.“

Sada sam ovde u vašoj ordinaciji i gajim izvesne nade kako će mi to pružiti neku vrstu utočišta od onoga za šta mislim da mi predstavlja probleme. Pretpostavljam da sam zamišljala da bismo mogle da počnemo tako što ćemo razgovarati o tome koja vrsta terapije je odgovarajuća za mene. Mogle bismo da se dogovorimo o osnovnim pravilima, utvrdimo o kojim stvarima ćemo pričati, tako nešto. Ali u ovom trenutku, ja samo želim da sednem i da sve ovo počne da mi deluje kao razuman potez.“

„Onda sedite, Džejn.“

Doktorica Preskot pokazala je rukom prema niskom kauču preko kojeg je bio prebačen istočnjački pokrivač. Bacila sam kratak pogled po sobi. Bilo je očigledno da je svaki detalj bio pažljivo isplaniran. Jedna fotelja je bila postavljena odmah pored kauča. Na zidu se nalazio poster Marka Rotka koji pacijent, dok leži, nije mogao da vidi. Na ispupčenoj ivici prozora iza fotelje, bila je postavljena jedna mala apstraktna figurica sa rupom u sredini, ali nisam bila sigurna od kojeg je materijala napravljena. Zidovi i plafon bili su okrečeni u tobože neutralnu belu boju. U prostoriji nije bilo više ničega.

„Treba li da sednem ili da legnem?“

„Kako god želite.“

„Ali ovo je kauč.“

„Kako god želite.“

Glasno sam uzdahnula i spustila se na kauč i gledala u lamperiju, produkt one tužne razmene osamdesetih. Samo Bog zna čega je sve bilo ispod. Ako ih je kupila posle 87' , doktorica Preskot je verovatno bila do guše u dugovima. Sela je na fotelju, odmah pored mog levog ramena.

„Mislite li da možemo da imamo otvorenu transakciju u vezi sa bilo čim?“

„Zašto koristite termin 'transakcija' ?“

„A ne, ne, ne, ne, ne, ne želim da pričam o tome zašto sam izabrala baš tu reč. Doktorice Preskot, čini mi se da nismo počele kako treba. Ako nastavimo ovako, proći će nam sat vremena a nećemo stići ni do 'dobro jutro' .“

„Šta biste želeli da radite?“

Osetila sam peckanje u očima kao da ću zaplakati.“ Želela bih da zapalim cigaretu. Da li je to u redu?“

„Bojim se da nije.“

„Čega se bojite?“

„To se samo tako kaže. Uobičajena fraza.“

Prilično bolno sam iskrivila vrat tako da bih mogla da pogledam doktoricu Preskot u oči.“ Kažete, to je samo fraza?“

Èinilo se da je ovo ne zabavlja.“ Džejn, šta vi u stvari hoćete?“

„Pretpostavljam da sam očekivala da ćete me pitati u čemu je problem, a ja ću vam pričati o svemu što mi padne na pamet, o stresovima koji me trenutno pritiskaju, i tako nekako bismo možda počele normalan razgovor.“

„Pa onda pričajte.“

„Doktorice Preskot, mogu li da vas pitam nešto?“

„Možete reći - ili pitati - šta god želite.“

„Imate li iskustva u ovome? Ja se trenutno nalazim u čupavoj situaciji, i veoma sam ranjiva. Možda bismo mogle da pričamo o tome kako da budem sigurna, da se uverim da mogu da vam verujem?“

„Zašto vam je neophodno da se uverite u to?“

„Kada bih ostavila auto u nekoj radionici, sigurno bih želela da znam da su mehaničari koji rade tu zaista dobri u svom poslu. Isto tako, pre nego što se prepustim ovom terapijskom procesu, neophodno je da shvatim njegov smisao, šta će to značiti za mene.“

„Džejn, ovo jeste terapija. U ovoj sobi, ne postoji ništa drugo osim tog procesa. Jedini način da steknete poverenje u mene i u ono što ja radim, jeste da mi verujete, da se jednostavno prepustite.“

Svi koji su sedeli za stolom, smejali su se. U početku, sve je izgledalo poput noćne more, ali kasnije te večeri, kada sam im prepričavala svoju posetu doktorici Preskot, uz vino, creme brulee i

sir, postalo je komično.

„Osećala sam kao da neću moći da se suzdržim“, nastavila sam sa pričom, „Očajnički mi je bila potrebna neka vrsta utočišta, nešto što će mi pružiti sigurnost, a dobila sam samo još jedan dopunski čas iz dekonstrukcije. Nije bilo načina da je smekšam. Svaki put kada bih je nešto pitala, ona bi ponavljala istu rečenicu. Kao da nije uopšte bila prisutna. Izbegla bi odgovor i ponovila mi da ono o čemu mi stvarno treba da razgovaramo jeste zašto osećam potrebu da postavljam takva pitanja. Nisam sigurna da bi mi i magnum 45 bio dovoljan da izvučem nešto drugo iz nje.“

Ovo je u stvari bila vrsta terapije koja mi je bila neophodna. Bila sam u Polovoj i Erikinoj raskošnoj kuci, preko puta parka Vestburn, u egzotičnom delu Londona koji se meni nikada nije posebno sviđao. Za stolom za kojim smo večerali sedeo je Krispin, Polov urednik, i njegova devojka Kler. Tu je bio i Gas, veoma poželjni neoženjeni muškarac kojeg su tako prikladno smestili pored mene. On je bio sasvim pristojan i na mestu, ali mene su više zanimala dva druga muškarca, dva australijska građevinara, Filip i Kolin, koji bi, i jedan i drugi, bili mnogo bolji izbor za moje očajničke kombinacije za jedno veče, od onog čije ime nisam ni zapamtila, ali na žalost, ne samo da su obojica bili gej, nego su čak i živeli zajedno. Nije me privukla samo njihova struka bliska mojoj, njihova tela su dobila zanimljive odlike zato što su provodili vreme na suncu i premeštali teške predmete.

„Znači, uopšte nisi uspela da ostvariš neki normalan kontakt sa njom?“ upitao me Pol.

„Ne, ipak jesam. Na kraju, mogla sam da uradim samo jedno: ustala sam i rekla joj, 'Odlazim, a to znači da ću izaći iz ove prostori je i nikada se ponovo neću vratiti u nju.' Ona je na to odgovorila, nećete verovati, 'Šta je to čemu se toliko opirete?' Iznenada, zamislila sam sebe kako živim uhvaćena u ovakvu vrstu konverzacije do kraja svog života, kao neko koga su uvukli u vrtlog bez izlaza. Zato sam joj konačno, da izvinite, rekla da odjebe i besno izjurila, upravo tako može da se opiše način na koji sam izašla iz njene ordinacije.“ Uzela sam gutljaj vina i sa uživanjem povukla dim cigarete.“ Sledeće čega se sećam, jeste da pričam vama ovu priču.“

„Trebalo je da je poliješ kofom hladne vode, da se osvesti“, rekao je Pol.

„Verovatno bi se potpuno istopila. U svakom slučaju, dobro si uradila.“

„Ali zašto ste pružali toliki otpor?“

Za stolom je zavladała mrtva tišina. Bio je to Gas, veliki ćutljivi učitelj.

„Molim?“ upitala sam „Niste joj pružili šansu“, objasnio je.“ Vaša mlada terapeutkinja imala je pravo. Kada bi moji učenici počeli da me zapitkuju zašto treba da učimo istoriju samo bih im rekao da učute. Činjenica da su tako mladi i da ne poznaju istoriju znači da neće razumeti ništa što im budem predavao. Mogu da odgovaraju na moja pitanja samo tako što će se potruditi da uče istoriju.“

„E pa ako je tako, onda odjebite i vi“, besno sam mu odgovorila.

Nastala je užasna tišina, ali Gas se nakezio i počeo da se smeje kao da sam ja bila strašno duhovita, a ne histerično neprijatna, i njegova iskrena i dobronamerna primedba o terapiji dobila je nastavak. Erika i Gas su ozbiljno govorili u korist terapije, dok je Pol tvrdio da je dokazano da su se ljudi koji nisu išli kod terapeuta brže oporavili od svojih neurotičnih simptoma nego oni koji su išli na terapije. Krispin i njegova devojka su se preko stola došaptavali o nečemu. Krenula sam da skupljam tanjire ispred ljudi, ali mi je Pol, koji je sedeo sa moje leve strane, dao znak da ostanem na stolici i obratio mi se tiho.

„Dobro si?“

„Da, dobro sam“, oprezno sam odgovorila.“ Da li si video Kloda skoro?“

„Da“, odgovorio je.“ Igrali smo skvoš jutros.“

„Pobedio me tri - nula.“

„Nisam na to htela da te pitam.“

„Šta hoćeš da ti kažem? Teško mu je.“ Na trenutak se zamislio kao da okleva, a zatim ipak odlučio da nastavi. „Džejn, draga moja. Reći ću ti ovo samo jednom. Najviše dve, tri stvari, i ne želim da mi bilo šta odgovoriš. Kao prvo, ti si moja sestra, i ja te volim i uvek ću verovati u tebe, bilo šta da radiš. S druge strane, Klod je moj najbolji prijatelj. Uvek je bio, uvek će i biti. Sve to strašno komplikuje moj položaj u svemu ovome, ali to je sada najmanji problem. Kao drugo, neću reći da je Klod uništen čovek, ali činjenica je da je prilično zbunjen onime što mu se trenutno događa u životu. Iskreno je iznenađen time što si iznenada odlučila da prekineš nešto što je on smatrao brakom iz snova, i to nakon dvadeset i jedne godine.'To je podigao ruku da bi mi stavio do znanja da treba da ćutim.'“ Molim te, nemoj ništa da govoriš. Ne pokušavam da na bilo koji način osuđujem ili da kritikujem tvoju odluku. Niti ti to govorim, niti mislim tako. Nikada nije bilo potrebe da mi se pravdaš. Treće...“ Sada je zastao i uhvatio me za ruku. Pomislila sam da će možda da zaplače, ali kada je progovorio, njegov glas bio je sasvim smiren. „Naša porodica - naše dve porodice, Natali, i ona leta koja smo svi zajedno provodili - toliko su mi značila da to verovatno nikada ne bih mogao da opišem rečima. Kako ide ona pesma, ona koja se pojavljuje u onom filmu Denisa Potera u kojem odrasli glume decu, Sećanja sa plavih brdal Kako ono ide? Sačekaj.“

Pol je ustao sa stola i klepećući sišao niz stepenice, tako da se pod ispod naših nogu tresao. Sedela sam pomalo izdvojeno, na uglu, dalje od diskusije koju su vodili ljudi oko mene. Gas se spremao da krene. Osetila sam se nekako poniženo. Nećemo zajedno otići. Nećemo čak ni razmeniti brojeve telefona. Nagnuo se preko stola i pružio mi ruku:

„Drago mi je što smo se upoznali, Džejn“, rekao je.

„I meni“, odgovorila sam. „Zao mi je što sam vam rekla da 'odjebete'. Obično ne govorim takve stvari u ovakvim prilikama.“

„To je onda još gore po mene“, odgovorio mi je, prilično veselo. Verovatno je bio sasvim na mestu. Pol se vraćao stepenicama gore i klimnuo glavom Gasu koji je silazio, a zatim još dugo čeprkao po knjizi koju je doneo sa sobom.

„Evo je“, rekao je zadovoljno.

„Ovo je zemlja davno izgubljene sreće, Jasno vidim njen sjaj, Staze zadovoljstva kojima sam prolazio I vreme koje se vratiti više nikada neće.“

„Ali uvek možeš da se vratiš. Ideš tamo skoro svakog leta. Samo što smo se vratili odatle.“

„Da, ali ja sam mislio na detinjstvo i na sve one stvari koje smo nekada tamo radili. Toga se uvek setim kada se vratim u Sted. I da smo pronašli Natali, naravno.“

Nismo progovarali, samo me držao za ruku. On je prekinuo tišinu. „O, da, ima još nešto o čemu sam želeo da razgovaramo.“ Iznenada, njegovo raspoloženje se promenilo. Kao da je ona njegova ranija ležernost bila samo gluma. „Onaj vikend ostavio je snažan utisak na mene. Bio je to jedan od onih trenutaka koji mogu promeniti čoveku život. Razmišljao sam o tome da bih mogao da napravim film o našim porodicama.“

„Pole, ti to misliš ozbiljno?“

„Da, ozbiljan sam. Palo mi je na pamet dok je Alan držao govor. Mislim da bi to sada bila prava stvar. Osećam da je vreme da se suočim sa tim.“

„Možda ti tako osećaš, ali nisam sigurna da i mi ostali moramo da se isto tako suočimo sa tim.“

„Ne, mislim da će to biti sasvim u redu. Biće to sjajan potez. Želim da se vratim iza kamere, da ponovo pravim dokumentarce. Čini mi se da baš to treba da uradim.“

„Umorio si se od jurnjave za novcem, to je u pitanju, zar ne?“ zadirivala sam ga. Polu se nikada nije sviđala ta tema.

„Vidiš, emisija koju vodim, sada već može da opstane bez mene. Pitaj Krispina, on može da ti potvrdi. To je sigurna formula za uspeh. Samo mi je s vremena na vreme neophodna neka vrsta podsticaja. Potreban mi je izazov.“ Ponovo je napunio svoju čašu. Već je previše popio večeras. Nastavio je da priča glasom koji je bio toliko tih da je ličio na šapat. „To što je Natali pronađena kao da me podstaklo. Stvarno mi je bila veoma draga. Još uvek je. Za mene, ona predstavlja onu izgublenu nevinost, sve ono što nam klizi kroz prste dok odrastamo, stvari za koje osećamo da treba da se dese, a nikada ih ne doživimo.“

„Ona ti je, znači, mnogo toga predstavljala“, oprezno sam primetila.

Poslednje što sam želela bila je rasprava o tome kome je Natali najviše značila, ali Pol je zamišljeno posmatrao čašu ispred sebe. Gosti su počeli da se šetkaju oko stola i Krispinova devojka, Kler, sela je na stolicu sa moje desne strane. Nasmejala mi se. Imala je kratko ošišanu tamnu kosu, nešto između Luiz Bruks i Bitlsa, i okruglo lice poput plišanog mede, koje su njene staromodne naočare činile još okruglastijim.

„Kada vam je termin?“ pitala sam je.

„Bože, zar je toliko očigledno?“

„Ne, ne baš. Najpre mi je bilo neprijatno da vam bilo šta pominjem. Jedno od mojih najgorih iskustava u životu jeste kada sam čestitala ženi na trudnoći, a onda se ispostavilo da je ona samo debela. Ali ako žena koja iole podseća na trudnicu, nosi farmerke sa tregerima i ne puši i ne pije ništa alkoholno čitave večeri, u tom slučaju sam spremna da rizikujem i da joj poželim sve najbolje.“

„Prokletstvo, nisam znala da sam celo veče preko puta mene za stolom sedeo Šerlok Holms. Šta još znate o meni?“

„Ništa. Samo to da izgledate zaista dobro.“

„Bojim se da ste tu pogrešili. Muka mi je i povraćam svaki dan. Mislila sam da to prestaje nakon prva tri meseca.“

„Nema pravila“, nasmešila sam se. „Moja prijateljica patila je od tih jutarnjih mučnina sve vreme trudnoće, čak i dok se porađala.“

„Hvala, baš ste me utešili.“ Kler je odgovorila šaljivim tonom. „Sad mi je stvarno muka.“ Približila mi se malo bliže. „Znate, meni je stvarno žao zbog one užasne stvari u vezi sa vašom zaovom, ali i zbog svega ostalog što vam se dešava trenutno. Sigurno vam je teško.“

„Dobro sam, ali hvala u svakom slučaju.“ I bili ste u pravu kada ste pričali o onoj ženi terapeutu, mislim da je njeno ponašanje stvarno bilo neprijatno.“

„Ne znam za to, ali sigurna sam da ona nije bila ono što mi je sada poterbno. Pretpostavljam da čovek treba da bude savršeno dobrog mentalnog zdravlja da bi mogao da se suoči sa doktorom Preskot.“

„Delujete mi prilično snažno, Džejn. Samo vam je potreban neko da sa njim popričate. Vidite, vi mene ne poznajete baš dobro, i možete slobodno da ignorišete sve što vam pričam, ako vam smetam, ali mi poznajemo jednog treapeuta koji je stvarno izuzetan čovek. On je možda baš ono što vam je potrebno u ovom trenutku.“

Verovatno sam napravila neki sumnjičav izraz lica, jer je Kler odjednom postala uznemirena.

„Aleks nije guru, ili bilo šta slično tome, Džejn. Neće izvoditi nekakve rituale sa kristalima. On je pravi doktor, ima sva ona slova ispred svog imena i sve to. Najvažnije od svega je da je on zaista sjajan, drag čovek. Dozvolite mi da vam dam njegov broj telefona. Koji ja naravno, nemam kod sebe. Krisp, ljubavi, imaš li ti broj Aleksa Dermota Brauna?“

Krispin je vodio neki duboki razgovor sa Polom o tehničkim stvarima i čuo je pitanje tek kada ga je Kler ponovila.

„Šta će ti?“

„Zar ne misliš da bi on bio sjajna osoba sa kojom bi Džejn mogla da popriča?“

Krispin je nekoliko trenutaka razmišljao, a zatim se nasmešio.“ Da, pretpostavljam da je tako. Ali moraš biti fina sa njim. On je naš stari prijatelj.“

Njegov Filofax bio je otvoren na stolu i on je otkucao nešto na njemu i pronašao broj.

„Evo“, pružio mi je papirić.“ Ako tvoja misija ne uspe, Džejn, mi ćemo svakako poricati da te uopšte poznajemo.“

Sledećeg jutra napisala sara pismo Rebeki Preskot i priložila ček za seansu, u kojem sam je obavestila da neću nastaviti terapiju kod nje. Zatim sam, osećajući se pomalo glupo, okrenula broj koji mi je Krispin dao. Neko se javio i rekao nešto što nisam mogla da razumem.

„Halo, mogu li da govorim sa doktorom Aleksandrom Dermotom Braunom, molim vas?“ Opet neki nerazumljivi govor.

„Halo, da li su tvoji mama ili tata tu?“

Ovim sam postigla da ono mrmljanje od pre postane razumljivo ' Dada, dada '. Očigledno je neko oteo slušalicu od onoga ko se prvi javio i ko je sada ispustio ljutiti vrisak.

„Smiri se, Džek. Halo, ima li koga?“

„Halo, želela bih da razgovaram sa doktorom Aleksandrom Dermot Braunom.“ „Ja sam.“

„Vi ste terapeut.“

„Da, znam.“ Čulo se neko komešanje u pozadini i Dermot Braun je nešto uzviknuo.“ Izvinite, uhvatili ste nas u sred doručka.“

„Zao mi je, potrudicu se da budem kratka. Vaš broj sam dobila od Krispina Pita i Kler hm...“

„Kler Svenson, da.“

„Da li bih mogla da dođem da porazgovaram sa vama?“

„U redu“, zastao je.“ Da li vam odgovara oko dvanaest?“

„Mislite danas?“

„Da. Idem na odmor. Ako ne možete danas, moraćemo da odložimo naše viđenje za neki dan sledeće nedelje. Ili čak nedelje posle toga.“

„Ne, ne, dvanaest je sasvim u redu.“

Dao mi je svoju adresu, u Kamden Taunu, blizu pijace. Bože, opet ću morati da se izvučem sa posla. Nije da mi je to bilo toliko važno. ' Posao ' je za mene bila kancelarija firme KFM na poslednjem spratu starog skladišta melasa koje je gledalo na kanal i basen u Islingtonu. K je bilo od Luis Kerju - koji je umro od side 1989. Sada smo ostali samo ja, K od Krejn, i F, što je bilo F od prezimena Dankana Faulera, i nakon godina recesije mi smo se trenutno samo približavali vremenu kada je bilo posla za nas oboje. Sve dok sam odlazila na one sastanke vezane za ' moj ' hostel, na vreme završavala papirologiju i tako doprinosila našoj firmi, ništa nije moglo baš mnogo da krene naopako.

Ipak sam na biciklu svratila do kancelarije. Pregledala sam poštu i pročaskala sa našom asistentkinjom, Ćinom (ona je u stvari naša sekretarica, ali mi je ne zovemo tako da bismo opravdali njenu užasno visoku platu) . Dankan je stigao u jedanaest i izgledao opušteno kao i uvek. Dankan je bio krupan čovek, prilično nizak, skoro sasvim celave glave koja je bila uokvirena crvenkastom kovrdžavom kosom, i preterano široke brade. Ispričala sam mu za nove komplikacije oko hostela, a on je meni pričao o nekom zajedničkom poslu koji bi nam doneo još manje novca. Ipak, nije bilo razloga za brigu. Nisam imala hipoteku, a deca nisu živela sa mnom i izdržavao ih je uglavnom Klod. Ni Dankan nije imao hipoteku i bio je razveden, bez dece i bez alimentacije. Nismo plaćali zakup, prostorije su bile naše vlasništvo. Da Dankan nije bar to sačuvao u mračnim danima ranih devedesetih , pre nego što smo mogli da bankrotiramo, nas dvoje bismo bili prvi koji traže novi posao.

Rekla sam Dankanu da idem na seansu kod drugog terapeuta i to u samo dva dana, on se nasmejao i zagrlio me, a zatim sam sela na svoj bicikl. Imala sam čak i predispozicije da mi se sviđi

Aleksander Dermot Braun zato što sam najveći deo puta do njega mogla da pređem vozeći bicikl duž kanala. Trebalo je da prođem samo Aper Strit i mogla sam da nastavim kroz napuštene gasometre i pruge koje nisu bile u upotrebi, zatim da prođem pored poštanskih magacina i napustim put pored obale tek kada stignem do brane Kamden. Samo nekoliko stotina metara dalje, vezivala sam bicikl za ogradu.

Aleksander Dermot Braun nosio je gornji deo trenerke, farmerke i tanki, pohabani džemper sa rupama na laktovima, kroz koje se videla trenerka ispod. Imao je jaku bradu, skoro kao Klark Kent u onom starom stripu, talasastu smeđu kosu prošaranu prvim znakovima sedih i izrazito tamne oči.

„Doktor Dermot Braun, pretpostavljam.“

Nasmešio se i pružio ruku prema meni. „Džejn Martelo?“

Rukovali smo se i on me pozvao da uđem unutra. Sišli smo stepenicama u kuhinju u podrumu.

„Jeste li za kafu možda?“

„Rado, ali zar ne bi trebalo da samo uđem u sobu i legnem na kauč?“

„Pa, verovatno bismo mogli da pronademo neki kauč negde u kući ako ste toliko očajni. Mislio sam da je bolje da prvo malo pročaskamo i vidimo kako stoje stvari.“

Mermerni pod, zidne obloge od obojenog drveta i kredenci u kuhinji mogli su da izgledaju prilično elegantno da je kuhinja bila prazna. Ali igračke su bile razbacane svuda po podu, zidovi izlepljeni posterima, razglednicama i dečjim crtežima koji su bili bez ikakvog reda zakačeni špenadlama, trakom i raznobojnim ekserčićima. Zidovi su u stvari bili sasvim neznatno manje natrpani od table za poruke, prostranoj podlozi od plute koja je bila postavljena iznad jedne radne površine, i na kojoj su u nekoliko slojeva bili prikačeni meniji restorana sa kućnom dostavom, pozivnice, poruke iz škole, čak i neke fotografije.

Dermot Braun primetio je da gledam okolo.

„Izvinite, trebalo je malo da sredim.“

„Ne, u redu je. Ali mislila sam da psihoanalitičari treba da rade u neutralnom okruženju.“

„Ovo jeste neutralno okruženje, u poređenju sa mojom kancelarijom.“

Izvadio je kafu u zrnu iz zamrzivača i samleo je, a zatim je spustio u veliki bokal i sipao vruću vodu preko toga. Čepkao je nešto po kredencu.

„Hteo sam da vas poslužim keksima, ali sve što mogu da pronadem je ova Jafa. Ako svakom detetu dam po jedan, ostaje samo jedan preko toga. Hoćete li?“

„Ne, u redu je. Samo ću kafu. Crnu, molim vas.“

Sipao je kafu u dve šolje i seli smo jedno preko puta drugog za uglancanim kuhinjskim stolom od borovine. Osmeh mu je igrao na usnama, kao da je čitav ovaj susret za njega pomalo komičan, kao da se samo pretvara da je odrastao čovek.

„Sada, Džejn - ne smeta vam da vas tako zovem? Vi mene slobodno zovite Aleks - zašto mislite da vam je potrebna terapija?“

Uzela sam gutljaj kafe i osetila uobičajenu neodoljivu želju. „Smem li da zapalim?“

Aleks se ponovo nasmešio. „Vidite, Džejn, jedna od mojih ideja je da posmatram terapiju kao neku vrstu igre i zato mi oboje moramo da se dogovorimo oko nekih osnovnih pravila. Jedno od njih je da se ovde ne puši. Imam malu decu u kući. To vam, u isto vreme, donosi još jednu prednost seanse, ako ništa drugo ne postignemo, bar ćete smanjiti pušenje. Druga prednost ovog pravila je da ja mogu lako da mu se povinujem jer ne pušim. Postoji velika mogućnost da ću ja biti miran i opušten dok ćete vi imati neurotičan napad zbog nedostatka nikotina, a to je opet dobro, bar za mene.“

„Dobro, izdržaću bez njih.“

„Odlično, a sada, recite mi nešto o sebi.“

Duboko sam udahnula i u kratkim crtama opisala svoju situaciju, tamo, uz kafu, koju je on stalno dosipao, u njegovoj kuhinji, laktovima oslonjena na prilično lepljiv sto. Ispričala sam mu o svom razvodu i o tome kako smo pronašli Natalino telo. Dotakla sam se malo i porodice Martelo, te predivne, mnogobrojne zajednice, a mi koji smo bili njeni članovi, trebalo bi da se zbog toga osećamo privilegovano. Opisivala sam mu svoj samački život u Londonu sa svim nezadovoljstvima koja on donosi sa sobom, ali ipak sam izostavila one svoje seksualne ludorije. Trebalo mi je dosta vremena da sve to ispričam i kada sam završila Aleks je malo sačekao pre nego što mi je odgovorio. Njegova prva izjava nakon ćutanja je bila da me ponudio sa još kafe. Osetila sam se nekako prazno.

„Ne, hvala. Ako popijem mnogo, počnem sva da se tresem.“

Prelazio je prstom po ivici šolje za kafu blago uzvrpoljen.“ Džejn, niste mi odgovorili na pitanje.“

„Jesam, odgovorila sam vam. Rekla sam da ne želim još kafe.“

Aleks se nasmejao.“ Ne, mislio sam, niste mi odgovorili zašto smatrate da vam je potrebna terapija?“

„Zar to nije očigledno?“

„Meni nije. Shvatio sam da sada morate da se suočite sa tim da živite sami posle koliko - dvadeset i jedne godine braka. Da li ste ikada živeli sami pre toga?“

Odmahnula sam glavom.

„Dobro došli u svet samaca“, rekao je Aleks ironičnim tonom.“ Znete, ponekad sam maštao o tome kako bi bilo da nisam oženjen i da nemam decu. Mogao bih iznenada da odlučim da uveče izađem napolje, da odem u bioskop ili negde na piće. Možda bih s vremena na vreme upoznao ženu na nekoj zabavi i, razmišljao sam, ako bi ona bila slobodna, mogao bih da imam avanturu sa njom i to bi bilo tako uzbudljivo. Ali kada sam neočekivano stvarno ostao sam, to uopšte nije izgledalo kako sam zamišljao. Možda me samo na kratko u početku uhvatila euforija. Možda sam čak imao jedno ili dva seksualna iskustva. Ali sumnjam da mi je sve to bilo onoliko zabavno koliko sam zamišljao. Pa onda sve one stvari na koje sam navikao, sigurni osećaj da ću videti ljude kada se vratim kući, svega toga više nije bilo. Bilo je teško.“

„Mislila sam kako bi ja trebalo da sve vreme pričam.“

Aleks se ponovo smejao.“ Ko kaže? Verovatno ste previše čitali Frojda. Da sam na vašem mestu, ne bih mnogo obraćao pažnju na čoveka koji je primenjivao psihoanalizu i na sebi i na svojoj rođenoj kćerki. U svakom slučaju, vi ne samo da sa tim morate da se suočite, već je tu još i prava porodična tragedija. Imate potpuno pravo da budete nesrećni neko vreme. Želite da ja mahnem čarobnim štapom i oteram sve probleme daleko od vas?“

„To zvuči primamljivo.“

„Dozvolite mi da vam dam jednu površnu dijagnozu, Džejn, i to vas častim, neću vam je naplatiti. Mislim da ste vi jedna snažna žena kojoj se ne sviđa ideja da ne može da savlada nešto, i koja pri tome ne želi da je ljudi sažaljevaju. U tome je problem. Moj komentar na sve to je: život je bolan. Dozvolite sebi da se prepustite tome. Možete da razgovarate sa mnom, naravno, ali isto tako možete da potrošite novac na neki drugi način. Mogli biste jednom nedeljno da odete na masažu, ili na neku lepu večeru u restoranu, ili odete na odmor negde gde je toplo.“

Sada je bio red na mene da se smejem.“ Sada stvarno izgleda privlačno.“

Oboje smo se smešili i nastala je prilično neugodna pauza. Bila je to ona vrsta pauze koju bi u drugačijim okolnostima pomislila da prekinem tako što ću poljubiti Aleksa.

„Aleks, mrzim da govorim ' ali ozbiljno' ... Ali sada vam stvarno ozbiljno govorim. Sinoć sam imala razgovor sa mojim bratom, koji je, slučajno, došao na poremećenu ideju da napravi film o

porodici, tako da ćete uskoro imati priliku da saznate sve o mojim problemima gledajući BBC 2, a Pol, tako se zove moj brat, je pričao o našem zlatnom detinjstvu. I ja sam uvek imala tu idiličnu sliku o našem detinjstvu kao zlatnom, ali dok je on sinoć s nostalgijom govorio o tome, nešto u meni se javilo i govorilo ne, ne, ne, to nije bilo baš tako. Proteklih par dana stalno mi je u glavi jedna slika. To sigurno ima veze sa tim što je Natali pronađena. Ali neprestano razmišljam o tom svom toliko zlatnom detinjstvu i o jednoj velikoj crnoj rupi u sred njega, i nikako ne mogu da dokučim o čemu se tu radi. Stalno je tu, na samoj ivici te moje vizije, ali kada se okrenem da pogledam pravo u nju, ona nestane, opet pobegne negde na rub. Izvinite, verovatno ovo što vam pričam nema nikakvog smisla. Čak i meni je teško da razumem. Ako i možete da zamislite, ne znam da li možete da razumete, kad ja i samoj sebi moram da opisujem da bih nekako uspela da shvatim. Možda je ono što tražim od vas to da mi verujete kada vam kažem da postoji nešto ispod toga što vredi iskopati.“

Dok sam držala ovaj dugačak, nekoherentan govor, gledala sam dole u sto, i kada sam završila, podigla sam pogled, pomalo se bojeći da uhvatim Aleksov pogled. On je bio namršten, sa izrazom duboke koncentracije na licu koji nisam primetila pre.

„Možda ste u pravu“, odgovorio je, skoro mrmljajući.

Uzeo je moju šoljicu i njegovu, i spustio ih u sudoperu. Umesto da se vrati u stolicu, on je počeo da se šetka gore - dole. Nisam znala treba li da kažem nešto ali odlučila sam da ćutim. Konačno, ponovo je seo.

„Verovatno imate pogrešnu predstavu o samom procesu terapije. Možda ste gledali filmove u kojima je nečiji psihološki problem dramatično rešen. Možda imate prijatelje koji su se navukli na terapije psihoanalizom i govore vam kako na taj način dobijaju fantastičan uvid u svoje probleme i koliko ih to čini srećnijim osobama.

Možda je to stvarno tako, ali i da nije, vi ste provodili tri sata nedeljno već pet godina i potrošili ste dvadeset hiljada, i tako ste unapred stekli pravo na uspeh terapije.“

„Ali, zašto...?“

Aleks je podigao ruku da bi me učutkao.“ Zanima me vaš slučaj, Džejn. Mislim da bismo mogli nešto da postignemo. Ipak, smatram da prvo oboje treba da raščistimo nekoliko stvari. Ovaj proces neće ličiti na ono kad odete kod doktora zbog neke infekcije ili zato što ste polomili nogu. Možete me pitati da li ću učiniti da se osećate bolje i onda biste mogli da slušate dosadnu filozofsku raspravu o tome kako ja mogu bilo šta da učinim za vas i šta podrazumevamo pod tim da vama bude bolje.“

„Ne tražim neke jednostavne, lake odgovore.“

„Ne mislim da. tražite. Zato mi dozvolite da vam najjasnije što mogu stavim do znanja šta može ili ne mora da se desi. Da vas upozorim na nekoliko stvari. Možda osećate, kao mnogi ljudi, da nema ništa prijatnije od toga da provodite dva ili tri sata nedeljno tako što se lepo ispovedite o svojim problemima, i izbacite to iz sebe. Iz mog sopstvenog iskustva, to teško da je ikada stvarno tako. Sam proces može biti veoma neprijatan. Kako da vam to opišem?“ Aleks se osvrtao po kuhinji i smeškao se.“ Nered u ovoj kuhinji verovatno vas je zaprepastio. Mene to sasvim sigurno obeshrabruje, a moju ženu razbesni. Zašto onda jednostavno ne raščistimo taj kaos? Pa, iako izgleda užasno, mi smo se u stvari toliko naučili na to i možemo vrlo lako i brzo da pronađemo većinu stvari koje su nam potrebne. Ako bih počeo da razčišćavam, to bi značilo da ću stanje učiniti još haotičnijim na neko vreme, s obzirom da ću morati da ispraznim sve kredence. Znači, doći će period kada će sve biti još gore, sa dodatnim strahom da ćemo možda izgubiti živce i ostaviti tako katastrofalno stanje. Nastaviće da izgleda sve gore i gore sve do trenutka kada čišćenje bude sasvim gotovo. Čak i tada, nećemo se osećati tako prijatno kao što smo se osećali pre. I pored toga što će novi raspored teorijski biti mnogo funkcionalniji, zato što je složen po nekoj logici, u praksi mi verovatno nećemo biti u

stanju da tako lako pronalazimo stvari, zato što smo još uvek naučeni na onu staru iracionalnost. Zato, vidite, ja propagiram da se sve ostavi kako je i bilo.

' Možda čak ni ne postignete ništa tim velikim spremanjem. Ne mogu da sa sigurnošću tvrdim kako ćete, posle ne znam koliko, možda šest meseci ili godinu dana, vi biti srećniji ili se bolje snalaziti sa konkretnim problemima u vašem životu. I dalje ćete živeti u svetu u kojem ljudi umiru i imaju nepomirljive razlike među sobom. Ali bar jednu stvar mogu da vam garantujem. Vaš život u ovom trenutku možda izgleda kao kolekcija grubih skica i utisaka, a ja I mogu da vam pomognem da te utiske pretvorite u priču koja će za | vas imati smisla. To može da vam pomogne da preuzmete odgovornost za svoj život, da možda čak i uspostavite kontrolu nad njim.

U svakom slučaju, to je najmanje čemu se možemo nadati. Postoje, naravno i druge mogućnosti. Daću vam jedan spekulativan primer. Zainteresovao me način na koji ste pričali o tome kako je sestra vašeg bivšeg muža bila zakopana tamo, u samom srcu tog pejzaža vašeg detinjstva. Ta slika ima svoju poruku, ona nam govori nešto. Neki od nas imaju mrtva tela u svojim mislima, sakrivena, tela koja čekaju da ih neko pronade.“

„Kako to mislite?“

„Ne brinite zbog toga, to je samo jedan primer, jedna zamisao.“

„A šta je sa praktičnim stvarima? Šta mi u stvari radimo?“

„Dobro. Sad prelazimo pravo na stvar. Želeo bih da vas vidim dva puta nedeljno na sat vremena koji zapravo traje pedesetak minuta. Moja tarifa je trideset osam funti po seansi, koje plaćate j unapred na početku svake nove nedelje. Kao što sam već rekao, bilo bi sasvim razumljivo od vas da odlučite da ne idete na terapiju. Skoro sam sto posto siguran da ćete se i bez ikakve terapije ili tretmana, kroz godinu ili više, osećati znatno bolje. Bol zbog ponovnog pojavljivanja sestre vašeg muža polako će se izgubiti, i vi ćete se naučiti na svoj novi život. Ali ako odlučite da nastavite sa terapijom, a nadam se da hoćete, onda se morate obavezati. Pod tim mislim na to da su seanse sveta stvar, ne smeju se propuštati zbog posla, bolesti, mogućeg seksa, razočaranja, umora ili bilo čega drugog. Ako polomite nogu, na putu do bolnice svratite ovde. Naravno, imate potpunu slobodu da prekinete terapiju u bilo kom trenutku, ali lično mislim da bi trebalo da samoj sebi obećate da ćete izdržati najmanje četiri, pet meseci. I isto tako da kažete sami sebi da ćete pružiti sebi šansu. Mislim i u emocionalnom i u intelektualnom smislu. Znam da ste pametni i da ste verovatno čitali Frojda mnogo skorije nego ja. Ako dođete ovde i počnete da zahtevate da razgovaramo o transferaciji, u koju ja ni malo ne verujem, onda ćemo oboje traćiti vreme, a vi ćete traćiti i novac. Tako. Da li sam sve spomenuo?“

„Da li će to biti ovako?“ pitala sam. „Sedećemo u vašoj kuhinji, piti kafu i čavrljati?“

„Ne. Kao što ste rekli, ovo je samo ćaskanje i mi se dogovaramo oko pravila. Kada budemo počeli, moraćemo, naravno, da damo sve od sebe i počnemo da se igramo. Čini mi se da, ako ovo bude funkcionisalo na pravi način, mora da bude neka vrsta rituala, da bude nešto što odskače od vašeg uobičajenog društvenog života. Zato, ako želite da nastavite, sledeći vaš dolazak ovde biće drugačiji. Bićemo u sobi koja se koristi za terapije.“

Koristio je reč ' terapija' , kao neki nezgrapan termin koji mu je silom nametnut.

„To neće biti neko opušteno druženje. Nećemo piti kafu, nećemo zaista ćaskati. Vi ćete ležati na kauču, ne zato što je to neki psihoanalitičarski pribor, nego upravo zato što ne treba da se osećate kao što ste se osećali danas, prijatno, opuštajuće, licem u lice. Sada, želim da razmislite o tome šta želite da radite, a onda me pozovite.“

„Znam šta želim da uradim. Želim da nastavim. Ako ne budem zadovoljna terapijom, uveravam

vas da ću prekinuti.“ Aleks se nasmešio i pružio mi ruku.

„Pretpostavljam da je to nešto najbliže obećanju koje mogu da izmamim od vas. Dobro, onda smo se dogovorili.“

Nakon što sam potpisala papire za razvod u tri primerka u kancelariji mog advokata, i definitivno odbacila ideju o bračnom savetovanju, vozila sam se na svom biciklu po hladnom, sunčanom danu kroz severni London, do mesta gde treba da se izgradi moj hostel, a od same pomisli na to već mi je bilo muka. Prvobitna zamisao bila je da se izgradi potpuno nova zgrada koja bi udomila petnaest jedinica odeljenja 117, gde su bili smešteni duševno oboleli pacijenti koji su otpušteni iz bolnice ali im je i dalje bila potrebna neka vrsta nadzora, ako ništa drugo onda da neko proverava da li su uzeli lekove. Napravila sam jedan elegantan, funkcionalan i jeftin nacrt koji je, što me nije naročito iznenadilo, bio odmah odbijen. Ako moja karijera nastavi ovako da se razvija, uskoro ću imati toliko planova nesagrađenih zdanja poput Piranezija ili Hitlera. Plan B, što se hostela tiče, bio je da samo preradim zgradu koja je bila naseljena bez dozvole i već dve godine nije imala krov.

Kada sam stigla, dva čoveka i jedna žena, svi u odelima, već su stajali tamo. Moja prijateljica Dženi, iz Socijalnog, izgledala je uznemireno, kao i obično. Upoznala me sa gospodinom Vitakerom iz Zdravstvenog i gospodinom Brejdeijem iz Urbanističkog.

„Koliko vremena imate?“ pitala sam.

„Već kasnimo deset minuta“, Dženi je odgovorila.

„Dobro, onda ćemo ići u kratak obilazak. Usput, bilo bi mnogo lakše kada svaki put kada imam sastanak ne bih videla nove ljude.“

Odvela sam ih gore gde nije bilo krova, i sada smo se spuštali preko nekih navodno pričvršćenih greda prema spuštenom podrumu, a ja sam im u kratkim crtama objašnjavala kako bi trebalo da izgleda primarna rekonstrukcija, generalne popravke, izlazi za slučaj požara na zadnjoj strani i spretne adaptacije koje sam uradila na ostalim prostorijama i hodnicima, kako bi zgrada dobila prostora koliko i još jedan sprat.

„To bi bilo to“, završila sam dok smo stajali na stepeništu ispred kuće“, ne samo da je ovo delo predstavlja vrhunac genijalnosti i praktičnosti, nego vi sada stojite pred remek delom genijalnosti i praktičnosti koje će isplatiti samo sebe.“

Gospodin Brejdi se nelagodno osmehnuo. „Možda imate pravo, ali ja bih samo želeo da kalkulacije poreskih revizora uzmu vaše argumente u razmatranje.“

„Ne brinite, gospodine Brejdi“, nastavila sam“, svi ćemo biti nagrađeni kada dođe Sudnji dan.“

Gospodin Brejdi i gospodin Vitaker razmenili su poglede. Ima nečeg stvarno uznemirujućeg u tome kada ljudi iz ministarstva za prostorno planiranje počnu da izgledaju mlađe i bolje od vas.

„Džejn, ovo je zaista genijalan nacrt. Mi smo veoma zadovoljni. Postoji jedan problem, a to je da se suočavamo sa smanjenjem budžeta za petnaest posto, koje moramo sa primenimo podjednako na sve naše projekte, i zato se nadamo da ćeš moći da se uklopiš u to. Bez obzira na sve, ovo što smo videli je potpuno zadovoljavajuće.“

„Kako to mislite, ' bez obzira na sve ' ? Već ste dobili najbolju moguću ponudu. Prihvatili ste naš tender.“

„Koji je podložan izmenama u slučaju ... i tako dalje i tako dalje.“

Namestila sam svoj zvanični ton. „Gospodine Vitaker, sigurno možete da potvrdite da će ovaj hostel predstavljati čistu uštedu novca jer ćete prekinuti da plaćate krevet i doručak za petnaest ljudi na jedan duži vremenski period.“

„Džejn, i vi, kao i ja, vrlo dobro znate da je to teorijski tačno, ali potpuno irelevantno za naše uslove plaćanja.“

„Znači, podizanje krova treba jednostavno da ostavim za sledeću fiskalnu godinu? Na kraju krajeva, proleće nije tako daleko. S druge strane, zašto bismo se uopšte mučili oko ove kuće? Možda bih i mogla da sredim da metalne poslužavnike sa hranom lepo raznose napolju, po ulicama. Ako vam preostane nešto novca, mogli biste čak da naslikate logo svog saveta sa strane i da ljudi ljudi mogu tu i da ostanu, a lekove biste mogli da im šaljete poštom. Šta kažeš na to, Dženi?“

Dženi je izgledala zaprepašćeno. Shvatila sam da sam se ponašala kao neki od njenih pacijenata.

„Džejn, to nam neće baš pomoći“, rekao je gospodin Brejdi. „Nema svrhe da pokušavate da pronađete nešto protiv nas. Mi smo svi na istoj strani. Jednostavno, pravo stanje stvari je takvo da mi sada ne možemo da biramo čak ni između kompromisnog rešenja i vašeg prvobitnog plana. Sada je pitanje da li prihvatiti kompromis ili ne prihvatiti ništa, a čak i tu može biti borbe. Treba da vidite šta se tek dešava u drugim odeljenjima. Osnovna škola Tresel možda će raditi samo četiri dana u nedelji sledećeg tromesečja.“

„Dobro, smanjiću troškove, ali isto tako ću se pobrinuti da ako budem imala napad šizofrenije dok to radim, budem negde na sigurnom van grada. Onda, kada ćemo nas četvoro određenih predstavnika ponovo sastati?“

„Pozvaću vašu sekretaricu, Džejn“, odgovorio je gospodin Brejdi. „Hvala vam što ste bili relativno razumni.“

Vratila sam se do bicikla i vozila što sam brže mogla, sve dok nisam osetila kako mi mišići na butinama gore, čitavo vreme razrađujući u glavi sitne detalje i finese svog nacрта koji sam napravila za hostel.

Moj sledeći nezahvalni zadatak koji je trebalo da obavim u ovom danu prepunom nezahvalnih zadataka, bio je da posetim svog oca, koji je želeo da mi pokaže neke svoje planove. Nisam išla da ga posetim sama. Spomenula sam poziv Polu dok smo pričali telefonom i on je insistirao da pođe sa mnom, ali ja sam posumnjala da to ima nekakve veze sa njegovim filmom. Baš me briga, bar ću imati prevoz. Ostavila sam bicikl iza kuće i čekala da Pol dođe po mene, što mi je dalo izgovor da popušim još dve cigarete. Dok smo se vozili niz Stokvel, Pol se konstantno žalio da je ovo najgore vreme da se vozi južnim delom grada i da bismo brže stigli severnim autoputem, na šta sam mu ja odgovorila da ne postoji ni jedan jedini razlog zašto bi severni autoput bio brži, nakon čega smo ćutali sve dok nismo stigli do mosta Blekfrajers.

Moj otac je rođen 1925. Imao je šezdeset i devet godina. Bio je samo jedan stari čovek. Znala sam da je tako, ali obično bih to zaboravljala. Na kraju krajeva, on nije bio mnogo stariji od mene sada, u vreme kada se pojavio Narednik Peper, a to mi se i nije činilo tako davno. Imala sam petnaest godina tada. Ali kada je tata otvorio vrata meni i Polu, jasno sam osetila da se između nas stvara jaz, on je izgledao sve slabije, sa sve više sedih u kosi, njegova ramena delovala su ukočeno, a staračke pege postajale su sve jasnije izražene na njegovim rukama. Ipak, kada sam ga zagrlila i malo ga bolje pogledala, videla sam da je on još uvek zgodan čovek. Imao je više kose nego njegov sin, i ona je pokrivala veći deo njegove glave, a ja sam prošla rukom kroz nju, mazeći ga sa nečim što sam se nadala da liči na ljubav.

„Hoćete oboje čaj?“ pitao nas je „Ti idi sedi, a ja ću staviti vodu“, odgovorila sam. „Donela sam ti teglu džema od limuna, pa ako imaš malo hleba, možemo da ga namažemo na tost.“

Tata i Pol otišli su u dnevnu sobu, prostoriju natrpanu knjigama i papirima između četiri tamnocrvena zida. Kuhinja je, ipak, bila više nalik kvekerskom domu molitve, sa grubo obrađenim zidovima okrečenim u belo, i neudobnim drvenim klupama. Nesklad su još više pojačavale svetiljke niskog napona, koje se, koliko je meni bilo poznato, uglavnom upotrebljavaju u prodavnicama i potpuno su neodgovarajuće za kuhinju, pogotovo ne za neku siromašno opremljenu i kao što je bila

ova tatina. Dokle mi sećanje seže, mnogo pre nego što je mama umrla, tata je voleo nešto da petlja sa žicama, ali to je podrazumevalo i neke situacije koje su bile vrlo, ponekad čak previše uznemiravajuće. Umesto da odustane, on je nastavio i dalje da sam majstoriše po kući. Gde god da pogledate, na svakom zidu, gajtani za struju bili su pričvršćeni ekserčićima duž zida.

Kada sam donela poslužavnik sa čajem i tostom u dnevnu sobu, tata je sedeo u svojoj fotelji, a Pol na taburetu pored, konspirativno nagnut prema njemu. Razlog zbog kojeg su sedeli u mraku, bio je daleka posledica tatine strategije osvetljenja, koja datira još iz sredine sedamdesetih, a zasniva se na konceptu da se u stvari ne osvetljavaju sobe, osvetljavaju se 'prostori'. Rezultat toga bilo je to da su sa plafona u svim sobama poskidani gajtani za struju i užasna hromirana svetla bila su postavljena u svim uglovima. Kuća je sada bila prelomljena na prostore od svetla i prostore od mraka, a tata i Pol su sedeli u jednom od prostora mraka. Kada sam se približila dovoljno blizu da mogu da ih vidim, prepoznala sam odlučan sjaj u Polovim očima: on je istraživao. Iz džepa njegove jakne čak je virio i notes, u koji je verovatno nameravao da zapisuje beleške.

„Tata, da li ti je Pol spomenuo da namerava da napravi dokumentarac o našoj porodici?“ veselo sam upitala, lupivši poslužavnikom dole o sto.

Pol se ispravio na taburetu i namrštio se. „Upravo sam to hteo da uradim, Džejn“, rekao je. „Pruži mi šansu.“

Učinilo mi se da je tati zadrhtala brada. „Zašto?“ pitao je. „Šta to ima tako interesantno u vezi sa nama?“

Pol je duboko uzdahnuo i spustio parče tosta koje je hteo da stavi u usta.

„To je veoma dobro pitanje“, počeo je, a tata je izgledao blago iznenađen. „Kada govorim o svojoj porodici - što je, naravno interesantno za mene - onda isto tako i samom gledaocima na neki način omogućavam da u novom svetlu razmišljaju o svojoj sopstvenoj porodici, svom sopstvenom detinjstvu. Svaka porodica je različita, ali opet i slična na neki način.“

„Ti to citiraš nekoga?“ promrmljala sam. Pol je ignorisao moj komentar.

„Kada pričam o našoj porodici - o tebi, o mami, o Džejn i o meni - i kada pričam o Martelovima, jer naravno ne mogu da ostavim njih po strani, pitam se koje su to stvari na koje ću obraćati pažnju, na koje ću ukazivati?“ On nije sačekao odgovor a ja sam uzela njegovo parče tosta i gladno ga strpala u usta. Propustila sam da ručam. Nostalgija. Bliskost i otuđenje. Posesivnost i ljubomora. Ozlojeđenost koju deca osećaju prema svojim roditeljima. Sva ta raspoloženja i osećanja, i mnogo više od toga mogu se istraživati unutar jedne porodice. Nadam se da ćeš i ti hteti da mi pomogneš?“

„Dosta sa tim glupostima“, tata je rekao. „Popij svoj čaj, Pole, a ja hoću da pokažem Džejn nešto. Dođi ovamo.“

Odveo me do stola u uglu. Crteži i velike stare knjige bili su naslagani u velike gomile.

„Kako napreduje tvoj projekat?“ pitao me.

„Na koji misliš?“

„Ne mislim na Sted. Šta se dešava sa hostelom?“

„To već postaje pravo mučenje.“

„Žao mi je zbog toga, Džejn. Mogu li ja nekako da ti pomognem?“

„Možeš, pobi sve iz stambenog zavoda.“

„To je samo pola posla“, tata je kratko odgovorio. „Pozvao sam te ovde sa jednom skrivenom namerom. Mislio sam da bi možda mogla da baciš pogled na ovo.“

„Šta je to?“

„To će biti moj projekat pod stare dane. Nameravam da preuredim unutrašnjost ove kuće.“

„A kako ćeš da je restauriraš?“

„Prema osnovnim strukturalnim i dekorativnim načelima unutrašnjeg uređenja koja su prvobitno ustanovljena sredinom osamdesetih. Vidiš da sam napravio neke preliminarne crteže. U svakom slučaju, provlači se ta osnovna crta kroz njih. Glavni posao će biti ponovno pregrađivanje u ovoj sobi i na prvom spratu.“

Pol je sada stajao iza nas, i gledao preko mog ramena.“ Znači popravićeš ono što si sklepaš šezdesetih“, našalio se.

Gurnula sam laktom Pola, ali moj otac je nastavio kao da nije ni čuo.

Neke karniže i ruže moraće da budu premeštene, naravno, ali uzećemo pelcere od onih koje prežive.

„Potpuno sam zapanjena“, priznala sam.“ Ali zar neće to mnogo koštati?“

„Sve ću sam da uradim.“

„Nećeš.“

„Hoću. Pat Viler je obećao da će mi pomoći.“

Nisam znala šta da kažem, ali nije bilo ni potrebe jer je tata nešto živo opisivao. Proveo nas je kroz njegove preliminarne crteže i specifikacije. Govorio je o prozorskim okvirima, smesama za zaptivanje, o zaštiti od požara, o gipsanim radovima, ugaonim garniturama i materijalu od kojeg će biti napravljena vrata. Le Corbusier je bio ponovo rođen kao Vilijam Moris. Pol ga je iz zezanja pitao da li će uvesti osvetljenje na gas i ukloniti centralno grejanje. Moja osećanja su bila pomešana, ne samo zbog nepraktičnosti samog plana, već i zbog toga što je to izgledalo kao jedna šema u kojoj je moj otac sistematski izbacivao samog sebe iz svoje rođene kuće. Na kraju rekonstrukcije, ako ikada i dođe do kraja, unutrašnjost će biti lišena bilo kakve inovacije i ideala za koje tata živeo. Promrmljala sam nešto o tome kako treba poštovati prošlost, a on se glasno, ironično nasmejao.

„Svi se mi na sebi svojstven način odnosimo prema prošlosti. Ja se nadam da ću uspeti da je restauriram i tako je sačuvam. Zar nije to bolje od nekog dokumentarnog filma o prošlosti?“ Oštro je pogledao Pola, čije lice je počelo da crveni.

„Iznenaden sam što si tako naivan u vezi sa tom restauracijom“, Pol je odgovorio.“ Uvek si imao običaj da pišeš o građevinama i o značaju koje one imaju u društvu. Koja je svrha toga da se ponovo izgradi viktorijanska porodična kuća u devedesetim? Zar ćeš početi još i da jašeš na konju okolo? Moj stav prema prošlosti je da je treba preispitati u skladu sa uslovima današnjice.“

„Natali“, tata je oštro rekao.

„Molim?“ Pol se pravio da ga nije razumeo.

„Znaš ti dobro o čemu ja pričam“, nastavio je tata.“ Natali su iskopali iz zemlje a ti ćeš to da pretvoriš u televizijski dokumentarac, i još hoćeš da ti mi ispričamo kako se osećamo zbog svega toga, zar nije tako? Pretpostavljam da želiš da ti usput ispričam nešto i o smrti tvoje majke. Koga bi još mogli da ubacimo? Tvoje dve žene? Sirotog, odbačenog Kloda?“

Sada je bio red na mene da planem od besa i uvređeno odreagujem.“ Šta ćemo sa Alanom i Martom? Marta ti neće mnogo toga reći, ona je uvek držala svoju tugu duboko u sebi; ali zato Alan - već mogu da vidim - razjareni stari čovek koji gleda unazad svoj život, i pokušava da ga sagleda. Njegovo pojavljivanje baš bi ti značilo za film. To je ono što želiš, zar ne Pole, jedna porodica likova sa televizije?“

Pol je izgledao šokirano, ali isto tako i uzbuđeno. Dobio je sliku kako bi otprilike trebalo da izgleda njegova emisija. Odgovorio je tonom kao da najavljuje program.“ Moj film će se sa najvećim poštovanjem odnositi prema integritetu svake ličnosti.“

Tata je okrenuo leđa Polu i počeo da priča o tome kako namerava da otvori i renovira okrugli dimnjak od opeke. Skrenula sam mu pažnju da te glinene obloge od cigle možda nisu najbolje rešenje,

ali on nije uopšte obratio pažnju na moj savet.

„Neću da odustanem samo zato što jedan starac mora nešto da izvodi. Da li si ikada čula nešto smešnije od te njegove glupe restauracije? Misliš li da je tata postao senilan?“

Pol je zvučao prilično ratoborno dok je sedeo u pabu i vrpeljio se sa čašom od pola pinte u ruci, ali ja sam znala da je osećao krivicu.

„Nemoj samo da frkćeš kroz nozdrve na mene, Džejn. Sasvim je u redu da za svoj rad koristim svoje sopstveno iskustvo, iskustvo koje je povezano sa naše dve porodice. Samo zato što su Precenjene vrednosti veliki hit, ne znači da ne mogu da radim ništa drugo osim takve vrste zabavnih emisija.“

Æutala sam.

„I, šta ti misliš o tome?“

Slegnula sam ramenima. „Nije važno šta ja mislim. Ne pada mi na pamet da uložim novac u taj tvoj film.“

„Meni jeste bitno. Od onog vikenda, jedino o čemu mogu da razmišljam jeste Natali. Mislim da bi za sve nas bilo dobro da napravim film o njoj i o nama. Kao način da dođemo do saznanja šta se stvarno dogodilo.“

„Zvuči kao terapija sa televizije“, primetila sam.

„Pa, to verovatno nije ništa gore od bilo čega što ti trenutno radiš. Oboje samo pokušavamo da pomognemo sebi. Šta ima toliko loše u tome?“

Spustila sam ruku na rukav njegove košulje, a on se osorno otrgao.

„Poi“, počela sam. „ti želiš da ti ljudi pričaju o svojim životima, ali većina nas ne poznaje svoj sopstveni život. Ono što ti nameravaš da uradiš je rizično. Možeš da izgaziš preko sećanja tih ljudi i njihovih snova baš u trenutku kada su najranjiviji. A to su ljudi sa kojima treba da nastaviš da živiš. Ne želim da Klod kaže svetu kako se oseća zbog mene. Televizija zna da zavede: ljudi govore u kameru stvari koje ne bi ni u snu rekli čak ni najboljim prijateljima.“ Ugasila sam cigaretu i krenula da uzmem kaput „To će biti samo jedno iskreno, otvoreno filmsko ostvarenje. Mogu da ti obećam da neću uraditi ništa što bi obezvređilo sećanje na Natali.“

„Sačuvaj to za Radio tajms, Pole“, planula sam, i osetila krivicu ali u sledećem trenutku nije me bilo briga. Rastali smo se a da s nismo ni pozdravili.

Moja prva seansa - moja prva prava seansa - sa Aleksom, ličila je na prvi dan u novoj školi. Bila sam nervozna. Neuobičajeno pažljivo sam birala šta ću obući, i osećala sam se veoma nesigurno. Čak mi je i Aleksova kuća izgledala drugačije, budući da nismo otišli dole u tamnu i toplu, umirujuće neurednu kuhinju, već gore, u malu sobu u zadnjem delu kuće, na prvom spratu. Išla sam ispred Aleksa koji je skrenuo drugim stepeništem da donese notes. Došetala sam do prozora i spustila ruku na hladno staklo. Prozor je gledao na dugačak uzak vrt koji je vodio do drugog dugog, uskog vrta u nastavku, koji je pripadao kući prekoputa, i poput odraza u ogledalu ličio na vrt Aleksa Dermot - Brauna. Sve biljke u bašti su bile potkresane u velikom očekivanju proleća, i taj prizor shvatila sam kao prekor zbog svog zapuštenog dvorišta iza kuće. Trgnula sam se kada sam čula da su se zatvorila vrata iza mene i okrenula se da pogledom pronađem Aleksa.

„Molim vas“, rekao je“, lezite.“

Nisam baš dobro pogledala sobu, nisam imala osećaj šta se sve nalazi u njoj, ni to da li ima tepih i kakve su boje zidovi. Samo sam videla fotelju koja je bila nameštena pored kauča. Legla sam i čula zvuk federa kada je Aleks seo iza mene, iza mog pogleda.

„Ne znam odakle bih počela“, rekla sam drhtavim glasom.

„Zašto ste ovde? Počnite od toga, a posle nastavite da pričate šta god želite“, Aleks je pokušao da me opusti.

„Dobro. Na početku septembra rekla sam svom mužu, Klodu, da sam odlučila da više ne treba da živimo zajedno i da je najbolje da se razvedemo. To je bila neočekivana odluka i Klod i cela porodica bili su strašno iznenađeni.“

„Šta podrazumevate pod tim cela porodica?“

„Mislim na sve bliže i dalje članove porodice. Kada god pričam o 'svojoj' porodici, nikada ne mislim samo na malu porodicu Krejn, već i na predivnu mnogobrojnu porodicu Martelo.“

„Zvučite pomalo ironično.“

„Samo malo. Možda sa određenom rezervom, ali znam da je ona stvarno predivna. Mi smo svi zaista 'užasno' srećni. To su reči koje moj otac uvek koristi. Kada je napustio vojsku, otišao je na Oksford, odmah posle rata, i upoznao Alana prvi dan kada je stigao tamo. Naravno, svi smo pročitali Town Drain sada i znamo šta da očekujemo, tako da je teško zamisliti kako je bilo nekome poput mog tate - ceo život dobijao je stipendije, bio je veoma pametan, ali i veoma stidljiv - stigao je na Oksford, potpuno zbunjen i preplašen, i prva osoba koju je upoznao bio je prototip Bilija Beltona. A ako razmislite o uticaju koji je on imao na ljude i to samo kao junak knjige, zamislite ga lično, neverovatno duhovita ličnost, koja sa potpunim prezirom gleda na sve za šta smo mislili da bi trebalo da osećamo poštovanje. Mislim da su skoro bili zaljubljeni jedan u drugog u to vreme.“

„Kroz nekoliko godina, i Alan i moj otac su se oženili, i tako su dve porodice rasle poput jedne. Alan se prilično obogatio kada je Vozni grad postao bestseler i kada je napravljen film po njegovoj knjizi i sve što ide uz to, kupio je kuću i imanje u Sropširu. To je postalo mesto na kojem smo provodili naše praznike. To je bilo ono klasično savršeno mesto, i kada bismo povelili ljude tamo, sve bi ih zasenila ta zadivljujuća porodica i njihova četiri zgodna sina - i prelepa kćerka, naravno. To je bio centar mog života. Natali je bila moja sestra i moja najbolja prijateljica. Teo je bio moja prva ljubav. Činilo se sasvim normalno, kako to ide u svim velikim dinastijama, to što sam se udala za Kloda.“

„Da li je Teo najstariji brat?“

„Ne, Klod je najstariji, zatim ide Teo, pa Natali, a Džonah i Alfred su najmlađi. Oni su blizanci.“

„Kako su svi oni reagovali kada ste se rastali sa Klodom?“

„Teško je reći. Jedna od najvažnijih stvari o kojima se pričalo onog vikenda kada smo pronašli Natali bilo je i to da mi svi stave do znanja da sam ja još uvek član porodice.“

„Da li vam je bilo bitno da od njih dobijete odobravanje za svoj postupak?“

„Nije to baš bilo njihovo odobravanje. Samo nisam htela da izgleda da sam ja neko ko rastura porodicu.“

„Ljudi su vas pitali zašto ste to učinili?“

„Zapravo, nisu.“

„I, onda, zašto ste to uradili?“

„Znate, razmišljala sam o tome dok sam vozila bicikl do vas. Znam da je trebalo da dam neku vrstu odgovora, ili objašnjenja, ali ipak nisam. Zar to nije neobično? Evo me ovde, imam četrdeset i jednu godinu a udala sam se za Kloda kada sam imala dvadeset, dok sam još bila na studijama. Sve sam to odbacila od sebe. I naravno da su se ljudi pitali zašto. Klod je bio uništen a moji sinovi strašno su se potresli i bili su besni i tražili otvoren odgovor - verovatno da bih im dala nešto za šta mogu da se uhvate, da shvate, pretpostavljam - a ja to nisam mogla da im pružim. Nije u pitanju to da sam imala neki razlog koji sam htela da sakrijem od njih. Sve što sam mogla da kažem bilo je da mislim da sam to uradila na slepo, kao da sam se probudila iz dugačkog sna i pogledala oko sebe, a Džerom i Robert su bili već odrasli ljudi i otišli su od kuće, samo sam odlučila da moram da izađem iz svega ovoga. Žao mi je ako je moja priča bila previše dugačka i možda prilično nerazumljiva.“

Nastala je dugačka tišina i ja sam počela da plačem. Bila sam besna na sebe, ali nisam mogla da zaustavim suze koje su mi lile niz obraze. Izenadila sam se kada sam osetila Aleksovu ruku na svom ramenu.

„Izvinite“, glas mi je bio hrapav i odvratno plačljiv.“ Samo, užasno se osećam zbog onoga što sam uradila, a sada se ponašam glupo, kao najobičniji slabić. Stvarno se izvinjavam.“

Aleks je prošao na drugi kraj sobe i vratio se sa rukama punim toaletnog papira.

„Evo“, pružio mi je papir.

Izduvala sam nos i obrisala lice. Aleks me iznenadio kada je čučnuo ispred mene umesto da se vrati u svoju fotelju. Kada je koprena suza nestala sa mojih očiju, primetila sam da me proučava sa velikom koncentracijom.

„Reći ću vam par stvari“, počeo je.“ već znate da nema ništa loše u tome ako plaćete u ovoj sobi. U stvari, možete da radite šta god poželite, sve dok ne postoji opasnost da isprljate kauč. Ipak, postoji nešto mnogo važnije od toga. Sve vreme dok budete dolazili kod mene i pričali sa mnom, trudiću se da budem što više iskren i direktan u razgovoru sa vama, koliko god bude moguće. Želeo bih da počnem tako što ću vam reći da smatram da niste slabi i da ne bi trebalo da se osećate pokajnički zato što niste u stanju da date neki jednostavan i lak odgovor zašto ste napustili muža. Za to treba! mnogo hrabrosti. U stvari, da ste mi dali neko neiskreno opravdanje za ono što ste uradili, prvo što bismo morali da uradimo bilo bi da se rešimo toga i vidimo šta se krije ispod. Ali vi niste to uradili, i to je dobar znak. A sada, da li se osećate bar malo bolje?“

Ustala sam da opet izduvam nos i potpuno nesvesno sklopila maramicu i strpala je u džep. Klimnula sam glavom sa odobravanjem. Aleks me ohrabrujuće potapšao po ramenu a zatim ustao i počeo da se šetka gore - dole po sobi, što je, kako sam mogla da primetim, bila njegova navika da radi kada duboko razmišlja. Očigledno je sređivao svoje misli. Na kraju, ponovo je seo u fotelju.

„Sasvim sigurno neću početi odmah da vam dajem odgovore. To će biti vaš zadatak. Ono što ja treba da radim, jeste da nekako održavam pravac u kojem idu naši naponi. Ako vam se ne bude

svidelo gde vas vode moja pitanja, onda mi to morate obavezno reći, i zato bih voleo da mi verujete ako možete. Prvo što sam primetio iz onoga što ste mi ispričali, jeste da vi niste završili samo sa svojim brakom, vi ste raščistili sa veoma važnim delom svoje prošlosti i svog detinjstva. Mnogi ljudi koji se nađu u situaciji poput vaše, prvo što rade jeste da impulsivno pobegnu od svoje porodice, a zanimljivo da kod vas to nije bio slučaj. Ono što mi je posebno interesantno jeste to da ste se vi instinktivno vratili njima i tražili od njih da prihvate vaše odluku. Osećam da ono što treba da uradimo nije da toliko pričamo o detaljima vašeg razvoda, već da se udaljimo i vratimo se toj porodici. Da li se slažete sa tim?“

Smrknula sam. Ponovo sam bila smirena i mogla sam da pričam.“ Ako mislite da je tako najbolje.“

„Džejn, jedna od stvari koju želim da uradim za vas jeste da vas oslobodim sila koje vas razbijaju i ponovo ih stavim pod vašu kontrolu. Jedan od načina da se to uradi jeste da pronademo skrivene obrasce i pokušamo da ih prepoznamo. Došli ste kod mene, Džejn, i rekli mi da želite da razgovarate o svom razvodu, i to jeste važno, i mi ćemo se i sa tim suočiti, ali jedan od krucijalnih problema jeste da odlučimo šta vi to u stvari tražite, i kad smo kod toga, ja bih želeo da vam predložim nešto. Ono na šta bih želeo da vam skrenem pažnju jeste to da nije slučajnost što ste, upravo u vreme kada je vaša najbolja prijateljica, bliska skoro kao sestra bliznakinja, pronađena zakopana u zemlji, a zatim ekshumirana, vi po prvi put u svom životu odlučili da potražite pomoć, da iskopate sopstvenu prošlost, pročačkate svoju sopstvenu tajnu. Da li ovo što vam govorim ima nekog smisla za vas, Džejn?“

U prvom trenutku, bila sam malo zatečena i dekoncentrisana.

„Ne znam. To je očigledno bio strašan šok za sve nas. Ali to je samo jedan neočekivani, tragični događaj koji nas je sve pogodio i ne vidim o čemu mi možemo da pričamo u vezi sa tim.“

Aleks je bio smiren i nepokolebljiv.“ Zainteresovale su me reči koje koristite. Bio je to šok za 'sve nas'. Kažete da je to bio neočekivan događaj. Da li je zaista bio neočekivan? Znače, ponekad mislim da su one teme o kojima ljudi ne žele da pričaju obično najbolja mesta za početak razgovora. Vaš razvod stvar je vašeg razmišljanja, vaših emocija, vašeg stava. Natalina smrt bila je činjenica, suva realnost. Kao i njeno pronalaženje i ekshumacija. I mislim da bi od tih činjenica trebalo da krenemo.“

Oduvek sam bila nepoverljiva prema priči koju terapeuti imaju prema emociji, i njihovom nepoverenju prema realnosti događaja i bila sam veoma impresionirana koliko je Aleks bio praktičan. Potpuno me osvojio time.

„Da, slažem se. Mislim da ste u pravu.“

„Odlično, Džejn. Pričajte mi o tome kako je Natali nestala.“

Smestila sam se ponovo dole na kauč. Razmišljala sam odakle da počnem.

„Grozno je reći, ali iako je to bila strašna tragedija i svaki detalj ne može se lako zaboraviti, toliko toga je nejasno, maglovito u mom sećanju i nekako daleko. To se dogodilo pre četvrt veka, u leto 1969. Natali je nestala odmah posle velike zabave koja je bila organizovana u Stedu - u kući Martelovih u Sropširu. Zabava je u stvari bila proslava dvadeset godina braka između Alana i njegove žene Marte. Možda zbog toga što se nije dogodilo ništa neočekivano, kao što je ovo otkriće tela, dešavanja iz tog vremena nisu baš najjasnija iskristalisana u mojim mislima. Ono čega se jasno sećam jeste da je Natali poslednji put viđena dan nakon zabave, čovek iz sela primetio je dok je šetala pored reke.“ Zastala sam.“ Najčudnije od svega je što sam i ja bila tamo.“

„Kako to mislite?“

„Pa, nisam baš bila tamo, naravno, ali sasvim blizu tog mesta., Verovatno sam bila najbliža osoba

koja se nalazila pored nje, pored čoveka koji je video, i možda, osobe koja je...pa, znate već šta.“

„Osobe koja je ubila Natali.“

„Da. Možda bi trebalo da vam opišem to mesto. Da li je to u redu?“

„Naravno.“

„Natali je poslednji put viđena pored Kola, jedne male reke ili, ako hoćete, velikog potoka koji prolazi duž granice imanja Martelovih. Postoji jedan puteljak od Vestburija, lokalnog sela, koji ide preko rečice Kol a zatim prelazi preko Alanove i Martine zemlje, odmah pored kuće. Taj čovek je išao puteljkom kako bi isporučio nešto u Sted, ili je sakupljao neke priloge, ne mogu da se setim, i video je Natali kako stoji na stazi pored vode, u blatu na dnu brda Kri. Čak joj je i mahnuo, ali ona ga nije primetila. To je bio poslednji put da je neko video Natali živu.“

„A gde ste vi bili?“

„Na drugoj strani tog istog brda. Ono izgleda kao vrh neke planine, ili tako nešto, ali u stvari je samo gomila zemlje koju potok nanosi okolo.“

Sklopila sam oči.

„Nisam bila tamo od tog dana, nikada nisam mogla da podnesem ni samu pomisao na to mesto, i nikada ne prolazim ni blizu, ali mogu da zamislim svaki detalj. Ako je Natali krenula dalje od mosta, duž staze koja prolazi južnom stranom Kola, onom koja je bliža Alanu i Marti, onda je sigurno morala da nastavi gore, šljunkovitom stazom koja ide kroz neko drveće i grmlje na vrhu, i ako je prolazila baš tim putem, mogla je da pogleda dole u mene. Bile smo udaljene jedna od druge ne više od dva, tri minuta hoda.“

„Šta ste vi radili tamo?“

„To je jedna od stvari koje se jasno sećam. Sve do najsitnijeg detalja. Tada sam bila ćudljiva šesnaestogodišnjakinja. Ne verujem da bih vam se baš svidela. Pomalo sam bila zaljubljena, pomalo ostavljena, a tokom tog leta, ili sam bila sa Natali, mada ne kao što sam bila pre, i to zbog raznih razloga; ili sam bila sa Teom; ili sam jednostavno bila sama. Tog dana, bilo je rano popodne, uhvatilo me neko posebno mračno raspoloženje. Zato sam uzela jedinu postojeću kopiju rukopisa ljubavnih pesama koje sam pisala tokom leta, otišla do Kola i ispružila se tamo, na samoj ivici potoka, naslonjena na veliki kamen u podnožju brda Kri. Sedela sam tamo nekoliko sati i prelistavala pesme, čak sam probala da napišem još jednu. Zatim, na neki nevidljivi znak, sasvim impulsivno, iscepala sam, jednu po jednu, sve pesme iz knjige i savila listove tako da su ličili na mali bele karanfile. Bacila sam te cvetove napravljene od papira u potok, sedela i posmatrala ih kako odlaze niz reku sve dalje od mene, sve dok mi se nisu potpuno izgubili iz vida. Znao, nisam sigurna da ima svrhe da nastavljam svoju priču o ovome.“

„Molim vas, Džejn, udovoljite mi.“

„Ako tako baš želite. Imam problem, u stvari, nepoverljiva sam u vezi sa tim, zbog toga što osećam da u sebi ohrabrujem, možda čak podstičem, određena osećanja koja nisu preterano opravdana ili pozitivna.“

„Kakva osećanja?“

„Nisam mislila ni na jedno posebno. Ali da se vratim na situaciju koju sam upravo opisivala. Godinama sam osećala taj intenzivni osećaj krivice, osećaj da sam mogla da učinim nešto i da tako sprečim ono što će se dogoditi. Bila sam sasvim blizu i da su stvari bile samo malo drugačije, da sam na primer odlučila da idem do vrha brda, to se možda nikada ne bi dogodilo, možda sam mogla da spasim Natali. U isto vreme, uvek sam bila svesna da je to smešno i glupo razmišljanje i da čovek, ako hoće, skoro o svemu može da razmišlja na takav način.“

„Osećate ogromnu krivicu.“

„Da.“

„Dobro, mislim da ćemo stati ovde.“

Aleks mi je pomogao da ustanem sa kauča.“ Bili ste sjajni danas“, pohvalio me.

Osetila sam kako mi obrazi crvene, kao kada bi me pohvalili zbog nečega u školi, i kao i tada, nervirala me ta moja osetljivost.

Među njenim posmrtnim ostacima našli su i manje kosti. Natali je bila u drugom stanju kada je zadavljena. Policija je saopštila to Alanu i Marti, Alan je pozvao svoje sinove, a Klod je pozvao mene na dan pre sahrane. Isprva, nisam mogla da razumem šta mi je on to govorio prigušenim glasom. Kao i uvek kada bi Klod zauzeo svoj profesionalno smireni stav, ja bih postala iracionalno brbljiva. Mogla sam samo da postavljam neka pitanja bez ikakvog smisla i reda.

„Kako je mogla da bude trudna?“

„Ovo je veoma teško za sve nas, Džejn.“

„Ko je mogao da bude otac?“

Klod je počeo da zvuči iznervirano i nestrpljivo. „Džejn, ovog trenutka sam i ja sam saznao, ne znam ništa više od tebe.“

„Sahrana se sada, zbog ovih okolnosti, neće održati, zar ne?“

„Ne, Natali će biti sahranjena. Policija nam je dozvolila da uzmemo njene posmrtne ostatke.“

„Ali, zar ne postoje neka ispitivanja koja mogu da sprovedu? Zar ne mogu da saznaju ko je otac preko dnk testa ili neke stvari slične tome? Ti si doktor, ti sigurno znaš šta može da se uradi.“

To je Klodu bio znak da nastavi u svom pedagoškom tonu. „Siguran sam da su forenzičari zadržali njene uzorke, Džejn. Ali koliko sam ja razumeo, bilo kakvo analiziranje dnk neće biti moguće. Mislim da su za to ipak neophodni uzorci krvi ili telesnih tečnosti.“

„Zar ne mogu da iz kostiju odrede dnk?“

„Ne znam da li je sada pravo vreme da ti objašnjavam tako nešto, Džejn. Čelije kostiju, kao i sve ostale, imaju nukleus, i zato, naravno, sadrže dnk, ali koliko ja znam, ona se razgrađuje u skeletima, i ako je telo bilo zakopano u zemlji, lanci dnk ne samo da se raspadaju, oni isto tako i kontaminiraju. Ali to nije moja specijalnost i zato ne mogu ništa sa sigurnošću da tvrdim. Moraćeš svoja istraživanja o toj temi da usmeriš prema onima koji su zaduženi za to, tako su bar nama rekli.“

„Sve mi to zvuči beznadežno.“ požalila sam se.

„Situacija nije baš najbolja.“

Bila je u drugom stanju. Osetila sam mučninu, i počelo je da me obuzima neko čudno osećanje, kao da mi je neko snažno stegao srce koje je sada udaralo kao ludo.

„O, Isuse, Klode, o moj Klode. Šta ćemo mi svi da preduzmemo?“ Utučeno sam sela u staru zelenu fotelju pored telefona i polako se zaljuljala napred - nazad.

„Da preduzmemo?“ odgovorio je pitanjem. „Držaćemo se zajedno, kao porodica, kao što smo uvek činili, i prebrodićemo ovo. Znam da nam je svima teško, ali mi jednostavno moramo da pomognemo jedni drugima. A najteže je ipak Alanu i Marti. Veoma im je važno da i ti budeš prisutna sutra na sahrani.“ Glas mu je postao mek.

„Nemoj nas napustiti, Džejn. U ovome smo svi zajedno. Bićeš tamo sutra, zar ne?“

„Hoću.“

Pozvala sam Helen Oster na njenu direktnu liniju u Kirklovu, ali ona je bila previše zauzeta da bi mogla dugo da priča sa mnom. Rekla mi je da će biti u Londonu za nekoliko dana i da bismo tada mogle da se nađemo. Uostalom, ne znam ni šta bih je pitala u ovom trenutku.

Natalin sanduk je bio lagan, a nebo iznad nas sivo. Nije bilo lišća na drveću, ali zato je svetlo, blistavo cveće stajalo na sjajnim, novim nadgrobim spomenicima koji su imali ugravirane slike i posvete i do kojih se dolazilo širokim pošljunčanim stazama. Na predivnom starom, istrošenom

kamenju nije bilo cveća. Pogledala sam u crkvu. Romanski stil, rekao je šapat u mom uvetu. To je bio Klod, naravno. Ako budem imala vremena posle, rekao mi je, moram otići da vidim normansku krstionicu. Njegov glas su milostivo ugušila crkvena zvona.

Njen grob bila je otvorena rana na zemlji. Čim sanduk sa njenim kostima bude spušten unutra, blato će opet biti bačeno preko. Za godinu dana, trava će porasti i prekriti taj ožiljak. To će postati mesto koje će Ljudi povremeno posećivati, da bi spustili cveće. Za Božić, doći ćemo sa zelenikom, a na proleće, skupićemo žute narcise i venčiće maška. Jednog dana, grob više neće izgledati nov i neće imati onu blistavosivu boju. Utopiće se u melanholični pejzaž i deca će se igrati odmah pored njega. Mnogi će ljudi proći pored njega, a neće ga ni primetiti. Doći će dan kada neće ostati niko da posećuje mesto gde Natali leži. Stranci će zastajati pored nadgrobne ploče i upirati prstom na utisnute datume; umrla je mlada, reći će.

Kada sam ugledala Martu, mislila sam da će mi srce prepući. Ostarila je deset godina u razmaku od nekoliko nedelja. Njeno lice bilo je ostarelo od patnje, njena kosa skoro sasvim seda. Stajala je uspravno na ledenom vetru i nije plakala. Pitala sam se da li joj je sada uopšte ostalo suza. Ona nije verovala u Boga, ali znala sam da će dolaziti svake nedelje ovde da bi sedela pored groba svoje kćerke. Po prvi put, zapitala sam se koliko joj je još preostalo godina. Uvek mi se činilo kao da je ona besmrtna, a sada je delovala tako slabašno i istrošeno. Alan je, isto tako, delovao smoždeno. Pomislila sam kako sada odjednom izgleda niži, povijen u teškom kaputu, dok je u rukama čvrsto stiskao svoj štap. Četiri sina stajali su onako visoki i mirni, i izgledali lepo u svojim tamnim odelima. Mi ostali -žene i bivše žene, unuci i prijatelji - mi smo stajali pozadi. Džerom (samo je rekao“ Imam čas.“) i Robert („Ne volim sahrane.“) nisu došli, ali se zato Hana, neočekivano, u sedam ujutro, pojavila na mojim vratima, obučena u dugačku suknju boje sleza, i držala u rukama sendvič sa slaninom, termos i buket anemona u raznim bojama.

„Slobodno mi reci, ako ne želiš da i ja pođem“, zamolila me, ali ja sam želela da ona krene sa mnom. Bilo mi je drago što je stajala pored mene i držala me za ruku, dok joj je od hladnog vazduha pocrveneo nos, a njena smešna odeća lepršala na vetru. Nekoliko stopa dalje od nas, sredovečni čovek čije lice mi je od nekuda bilo poznato - sada je bilo ukočeno i napeto - izduvao je glasno nos u veliku maramicu. Nije se čuo ni jedan drugi zvuk. Čak ni ptice nisu pevale.

Vikar je slao reči o smrti i uskrснуću u ledeni vazduh, i izazivao u meni neko neprijatno osećanje. Kovčeg sa svojim tužnim dvostrukim teretom bio je spušten na mesto. Marta je sasvim polako zakoračila napred i bacila jednu žutu ružu na vrh kovčega. Začuo se tihi jecaj iza mojih leđa. Niko drugi nije ispustio nikakav glas. Marta se pomerila nazad i uhvatila Alana za ruku; nisu gledali jedno u drugo već su nepomično zurili u rupu u zemlji koja je sada bila popunjena. Klod je zakoračio napred sa buketom cveća, a za njim su krenuli sva četvorica, jedan po jedan. Uskoro, sirova zemlja bila je sasvim pokrivena gomilom živih boja. Porodična rana bila je zakrpljena jednom zakrpom punom životne radosti.

Sted je izgledao drugačije sada dok sam ga gledala svojim bolnim, peckavim očima. Kada sam bila dete, mislila sam da je to najtoplija kuća na svetu, koja me uvek čekala sa najlepšom dobrodošlicom. Sećala sam ga se kao mesta kojem sam se vraćala nakon dugačke šetnje u sumrak: svetlucavi kamenčići, sjaj sa prozora kuće, vijugavi pramenovi dima koji izlaze iz dimnjaka, sve to obećavalo je toplinu unutra. Sada, pomislila sam kako izgleda napušteno. Prozori su bili mračni. Bilo je korova oko glavnih vrata. Žalosna vrba koja se nadvijala iznad prilaznog puta delovala je zapušteno i neuredno.

Džejn Martelo, novoimenovani direktor preduzeća za isporuku jela, donela je puslice, i druge

sitne kolačiće sa nesoljenim puterom i džemom koji sam napravila prošle godine, i madera kolač. Veče pre sahrane, pravila sam kolače: moja kuhinja je bila puna mirisa esencije vanile i limuna. Kada je kolač narastao u rerni, ponovo sam pozvala Kloda.

„Ko će sve biti tamo?“ pitala sam ga.

„Nisam siguran“, odgovorio mi je i spomenuo par imena.

„Luk! Luk će doći?“

„Pa, zašto da ne, Džejn?“ Klod je sada zvučao pomalo razdražljivo, a ja sam pogledala na kuhinjski sat i shvatila da je odavno prošla ponoć: verovatno sam ga probudila.

„Ali Luk je bio njen dečko tada. Natali je bila u drugom stanju, a on je bio njen dečko.“

„Laku noć, Šerloče, videćemo se sutra.“

Dok sam aranžirala posluženje na dugačkom stolu od hrastovine u kuhinji u Stedu, shvatila sam da je čovek koji je duvao nos na sahrani u stvari bio Luk. Za nekoliko trenutaka on će doći ovde i mi ćemo ljubazno ćaskati. Oštra patnja koju smo svi osećali dok smo stajali pored groba nestaće pred dosadom glupih razgovora i sendviča na tanjirima. Trebalo je sada da svi, odvojeno, svako za sebe, odemo i poneseemo svoju tugu i svoj strah sa sobom i da budemo malo sami sa tim osećanjima i proživimo ih. Ubacila sam kolačiće u rernu da ih podgrejem, a Hana je stigla noseći na poslužavniku puslice. Ništa nismo govorile: ona je uvek znala kada da treba bude tiha.

„Džejn, draga. Hana.“ To je bio Alan, ali Alan bez glume. Njegova brada izgledala je nespretno podšišana, ili možda samo nije bila očešljana. Nikada nisam dozvolila Klodu da pusti bradu.“ Marta je otišla gore, ali sići će za minut. Mogu li ja nešto da uradim?“

„Ne, Alane. Sve je sređeno.“

„U tom slučaju, ja ću - napravio je neki neodređeni pokret rukom, kao da maše, i izašao iz kuhinje. Ostavila sam Hanu da slaže tanjire, i otišla u vrt. Čak i pre nego što sam upalila cigaretu, primetila sam svoj dah kako se uvija u vazduhu. Mogla sam da vidim grupice ljudi koji su zaostali sa sahrane i tako rasuti polako prilazili kući. Još uvek nisam bila sasvim spremna da se suočim sa njima i prošla sam kroz kapiju sa strane i obišla prednji deo kuće kako se ne bi susrela sa njima. Moja hrana mogla je da me zameni neko vreme u društvu.“

„I, čime se sada bavite?“

Ovo je bilo upravo ono čega sam se plašila. Pogledala sam u uglađenog čoveka u tamnom odelu, koje je bilo loše ispeglano i ne baš uredno. Verovatno ga je nosio na poslu povremeno. Ali ono što sam ja stvarno videla jeste mršav dečak sa okruglim, metalnim naočarima, čupave dugačke kose kako ljubi Natali, kako je obuzima celu, kako drži njeno lice u svojim nežnim rukama, a Natali je u svemu tome bila pomalo gruba. Delovalo je kao da ga je ovo pitanje trglo iz nekog dubokog razmišljanja.

„Profesor sam“, odgovorio je. „U Sparkhilu. Srednja škola.“

Luk je bio mršav i visok. Zastao je pored mene dok je pričao, i sa tim svojim dugačkim nosom izgledao je kao tužna sova. Ali njegov pogled bio je bistar. Automatski, rekla sam ono što uvek govorim učiteljima ili nastavnicima, o tome kako je to najdragocenija profesija i sve te gluposti. Bla, bla, bla.

„Daću vam našu adresu“, objašnjavao je nekome“, i tako možete naručiti brošuru.“ Bio je to tračak starog, zardalog Luka, ali njegovog srca više nije bilo tu.“ Džejn, pitao sam se, da li bismo mogli da popričamo?“

Zgrabio me za lakat i provukao me kroz grupice ljudi sve do vrata.

„Tako je već bolje“, primetio je, govoreći usplahirenim šapatom, kao da mu se strašno žuri ili se plaši da bi neko mogao da ga čuje. Gledao je preko mog ramena dok je pričao sa mnom, na način na

koji to rade ljudi na zabavama kada traže neko zanimljivije društvo.“ Čuo sam - u stvari, Teo mi je rekao - da je Natali ubijena. Već sama ta činjenica bila je dovoljno veliko iznenađenje za mene. Ali onda je rekao još i to da je ona bila u drugom stanju. Tada sam shvatio zašto nisam baš najtoplije dočekan natrag u ovu zajednicu nakon svih ovih godina. Marta nije mogla ni da se pozdravi sa mnom. Teo, kao i svi ostali, misle da sam ja to uradio.“

„Misle da si šta uradio?“

Osetila sam da je moj glas bio grub i nemilosrdan. Na svim crtama njegovog lica moglo se videti da je on doživeo slom, i opet je izvadio maramicu iz džepa. U mojoj glavi pojavilo se iznenadno i kratko sećanje na njega kako jeca još kao dečak, ali mi je isto tako sasvim brzo umaklo. Razmišljala sam o tome kako je od svih muškaraca u Natalinom životu, on bio prvi kojeg sam videla da zaista plače za njom.

„Ja sam je voleo. Znam da sam tada bio samo glupi tinejdžer, ali voleo sam je. Ona je bila tako slatka i tako - tako - nemilosrdna.“

„Kako znaš da nije sa tobom ostala u drugom stanju?“ pitala sam, sakupljajući te njegove opise koje je upravo upotrebio i spremala se da ih proučavam kasnije.

Sada nije plakao. Gledao me pravo u oči.“ Mi nismo...“, počeo je.“ Ona nije htela. Sigurno je postojao neko drugi.

”
„Ko? Kada?“

„Kako ja to da znam? Dajem ti reč da stvarno pokušavam da se setim, da se setim bilo čega. Jednom prilikom, Bog zna gde smo bili, i ljubili smo se, ja sam ljubio Natali. Imala je one predivne zlatne paperjaste dlačice na obrazima, iako je bila sasvim tamne kose i puti. Još uvek se sećam tog osećaja na usnama. Počeo sam da je dodirujem, da je nežno milujem, ali ona me samo odgurnula i rekla mi:“ Znaš, ti si još uvek dete.“ Bio sam čitavih godinu dana stariji od nje. Nisam mogao da poverujem u to, ali sada je jasno da je ona zaista radila takve stvari. Ti je znaš. Poznavala si je bolje nego bilo ko drugi.“

Nisam želela da vodim ovaj razgovor.

„Dobro, ali zašto mi sve to pričaš?“

„Reci mi, da li mi veruješ?“

„Koga je briga u šta je verujem ili ne verujem?“

„Mene jeste briga“, odgovorio je Luk, a zatim promrmljao nešto što nisam mogla jasno da čujem. Bilo je vidljivo da se užasno napreže da bi ostao pribran.“ O tome se radi, zar ne? Vi svi zbijate svoje redove. Vidim da vam to sasvim odgovara.“

Okrenula sam se i otišla.

„Znaš, mislim da tako samo olakšavate sebi“, dobacio je. Nisam više obraćala pažnju na njega.

„Evo, sve ove su tvoje.“

Počela sam da izvlačim ploče u kartonskim omotima. Kada smo se Klod i ja upoznali, on je već tada imao jednu izvanrednu kolekciju ploča, složenih, naravno, po abecednom redu, sa različitim sadržajima. Ja sam ih imala samo pet; dve su bile sa pesmama Majlsa Dejvisa, a preostale tri Nila Janga, sve previše izgrebane da bi uopšte mogle da se slušaju na Klodovom deku. On ih je i pored toga čuvao. Kupovao je muziku sve vreme našeg braka: klasičnu, džez, soul, pank. Bio je, što se toga tiče, neumorni entuzijasta, beskrajno tolerantan. Kada su Džerom ili Robert želeli da izraze svoju pobunu protiv nečega, doneli bi kući nešto od one najnovije buke: haus, tehno, grandž, nikada nisam razlikovala šta je šta, i stvarno sam bila prava nezalica što se muzike tiče, a da budem iskrena, užasavale su me te stvari. Ali Klod je naučio da voli sve. Puštao je rep pesme o policajcu koji je bio brutalno ubijen, tako da je i sam Robert bio šokiran njegovim izborom. Pompezno je govorio o tome koliko je važno da se sloboda govora odnosi i na nekoga ko se zove Ajs Ti, ili kako je već glasilo njegovo ime.

Klod je voleo da mi pušta Ganse. Dok su njegovi sinovi mrzovoljno gledali, ja sam proučavala ilustraciju na omotu koja je predstavljala ženu koju je očigledno zlostavljao robot. Kada god bi njegova braća došla kod nas, počeli bi da mu preturaju po kolekciji, izvlačeći neke hitove iz prašine, nešto poput užasnog petnaestominutnog solo nastupa nekog bubnjara, koji ih je podsećao na neku davno izgublenu zabavu ili neko ljubavno razočarenje iz dečaćkih dana.

„I ovi.“ Naslagala sam kompakt diskove u uredne gomile pored kutija. Klod me posmatrao, a pogled mu je bio vlažan. Nisam odgovorila na to. Pregledao sam većinu knjiga, ali treba, naravno, i ti da ih pregledaš, da budemo sigurni. Za neke je stvarno bilo malo teže odlučiti čije su. Sve zajedno sam ih stavio na ovu policu.“

„' Venecija ' Džejmsa Morisa.“ Klodov glas bio je čežnjiv.“ Sećaš li se vremena koje smo mi proveli tamo?“

Sećala sam se. Bio je februar, vlažan i maglovit, a Venecija skoro pusta. Setali smo miljama duž sivih staza, i nije nam smetao smrad pomešane slane i slatke vode, dok smo lutali kroz stare palate oljuštenih zelenih fasada, i zalazili u crkve u kojima je bogato cvetala umetnost. Vodili smo ljubav na drvenim krevetima sa jastucima, dok su škripali stari prozorski kapci.

„Evropske vrste pečuraka, Uspom i pad rimskog carstva, Ojden, Hardijeve pesme, Ptice Velike Britanije.“ Klod je lupkao prstom po polici, nabrajajući naslove knjiga.

„Biti sam je super , pretpostavljam da bi ja trebalo da uzmem ovu. A ova je sigurno moja.“ Izvukao je sa police tanak Selov vodič kroz crkve u čitavoj Engleskoj, i dodao je u svoju kutiju.“ Možemo neke zajedničke knjige dati dečacima. Nekako mi se čini da bi to bilo najispravnije. A sada, mogu li da dobijem neko piće?“

„Oni ne čitaju knjige. Nismo još razvrstali slike, a ni porcelan; isto tako, mnogo nameštaja je tvoje.“

„Džejn, mogu li da dobijem piće? Ne moraš baš toliko da žuriš da ukloniš i poslednji trag koji podseća na mene u ovoj kući.“

Seli smo za sto u kuhinji, a ja sam sipala dve čaše nekog pića koje je bilo jeftino i crveno. Upalila sam cigaretu, uvlačeći dim duboko u svoja pluća, na onaj način na koji se najlakše dobija rak. U početku smo samo ćaskali o dečacima, zatim o Natali - i na moje iznenađenje, razgovor je bio čak zanimljiv i opuštajući. Čula sam i previše izjava nostalgičnih osećanja, izliva ljubavi i

privrženosti. Klod je pričao o njenim nestašlucima, o tome kako nas je sve zadirkivala i sa kakvom lakoćom je otkrivala naše tajne, i sklapala saveze. To je bila prava Natali, a ne devojka koja je bila zaista mrtva i idealizovana. Ja sam bila zaboravila na tu Natali. Ponovo su sada u meni oživela osećanja prema njoj. Klod i ja razmenili smo te trenutke kojih smo se sećali i ponovo napunili čaše vinom. Bilo je teško baš tačno rekonstruisati sled događaja, ali setili smo se da je ona provodila mnogo vremena sa Lukom tih poslednjih nedelja. Postao joj je dosadan i zato ga je držala na odstojanju, zbog čega je on bio ljut i zbunjen. Imao je običaj da sedne na telefon i zivka je po ceo dan, i pošto Natali nije htela da mu se javi, on bi razgovarao sa mnom ili sa Martom.

Pričali smo o onoj čuvenoj zabavi i o mojim sopstvenim maglovitim sećanjima o danu posle i Klodovim sasvim preciznim sećanjem na let Er Indije do Bombaja sa Alekom i na dva meseca tumaranja po Indiji sa ništa više nego - zar je moguće da je to zaista bilo samo dvadeset funti? Prašina, opojne droge i dizenterija. Oduvek sam planirala da i ja odem tamo. Dok smo razgovarali, setila sam se da smo Klod i ja planirali da ponovo odemo na to njegovo putovanje jednog dana (naravno, u jednom mnogo zdravijem stilu) i nadala sam se da on to neće spomenuti. Igrala sam se rukama sa malom, antiknom činjicom koja je stajala na stolu. Znala sam da je napravio neko poznat, i bila je veoma skupa: jedno od nas dvoje poklonilo je ovom drugom, ali nisam mogla više da se setim ko je u stvari kome poklonio.

Sve ovo nije bila dobra ideja. Klod je podigao svoju čašu i usne su mu se iskrivile u osmeh, a ja sam se osetila bespomoćno, kao da je kroz moje telo prošlo nešto što je podsećalo na želju za ovim čovekom. Pre nego što smo se razdvojili, išlo nam je bolje kada smo bili u društvu drugih ljudi, nego kada smo bili sami. Tada bih ga posmatrala preko sobe, kako šarmira sve oko sebe, ili kako ga je neka privlačna žena uhvatila za ruku, i kako se smeje nečemu što je on rekao, a što ja nisam mogla da čujem, i u tim trenucima bih shvatila koliko sam srećna. Većina mojih prijatelja ga je obožavala, i zavidela mi na njegovom dobrom izgledu, njegovoj privrženosti koju je pokazivao prema meni, njegovoj odanosti. Nikada ne bi primetio da žene flertuju sa njim, a to ga je, što je još gore, činilo da mi bude još više drag. Shvatila sam da smo negde posrnuli i da sedimo u potpunoj tišini. Mogla sam da naslutim šta se sprema.

„Znam kako ne bi trebalo da ovo govorim“, počeo je Klod, i znala sam da sada samo izgovara već ranije pripremljen govor“, ali ovo, sve ovo“, pokazivao je na kaos oko nas“, izgleda mi tako pogrešno. U jednom trenutku ti si pričala o našim problemima, a već u sledećem ja sam bio negde, u nekom jednosobnom stanu i zato mislim da bi trebalo da pokušamo još jednom.“ Sada se u njegovom glasu osećala užasno jasna žudnja.“ Mrzim što moram to da kažem, ali možda bismo mogli da odemo u neko savetovalište.“

Nije mogla da me ne dirne njegova priča: Klod je oduvek osećao prezir prema bilo kakvoj vrsti psihoterapeutskog procesa.

„Ne, Klod.“ Naterala sam sebe da se zaustavim, da se ne rasplinem u objašnjavanju na koje bi on mogao da mi odgovori.

„Ali ni ti nisi srećna“, bio je uporan.“ Pogledaj se: ne vadiš cigarete iz usta, sva si smršala i ubledela. Znaš i sama da si napravila grešku.“

„Nikada nisam rekla da sam to uradila da bih bila srećnija“, odgovorila sam. 'Ali moram da živim sa izborom koji sam napravila.“

„U čemu sam pogrešio? Šta sam to uradio da ti poželiš da izabereš ovo ?“ Opet je mahao rukama oko sebe. Pokazivao je na sobu. Na mene.

„Ništa. Ne želim da razgovaram o tome. To nam neće doneti ništa dobro.“

„Nešto drugo je u pitanju, nešto što nećeš da spomeneš?“ pitao me glasom punim očajanja.“ Ima

li to veze sa Teom? Eto, izgovorio sam. Misliš da nisam primetio kako ga posmatraš, širom otvorenih očiju?“

„Klod, nemoj više, tvoja priča postaje smešna.“

„Postoje neke stvari koje bih mogao da ti ispričam o Teu, stvari koje je uradio...“

„Ne verujem u to, Klod. Ali u svakom slučaju, to nema nikakve veze sa nama.“

Izenada, on je izgledao potišteno, njegova ramena bila su pognuta.“ Izvini“, rekao je.“ Zao mi je, ali stvarno mi strašno nedostaješ.“ Naslonio je lice na dlanove i posmatrao me kroz rešetke od svojih prstiju.

Dok sam tako sedela u kuhinji sa Klodom, kao što smo sedeli zajedno toliko godina, i gledala suze kako klize kroz njegove dlanove, dok ja ne preduzimam ništa da bih ga utešila, nisam mogla da se setim zašto sam uopšte rasturila naš brak. Nisam osećala da to ima ikakve veze sa besom, sa nekom frustracijom koja se komešala u meni, nije me hvatala panika ili osećaj da mi vreme klizi kroz prste. Sve što sam želela bio je mir, prijateljstvo, rutina, dom. Sklapala sam pažljivo svoj život, kockicu po kockicu, a onda sam samo jednog dana, prošlog septembra, osetila kako se sve to što sam izgradila ruši na mene. Osetila sam se staro i umorno, kao da me život pobedio. Za trenutak, pomislila sam da ću ustati i kleknuti pored Klodove stolice, zagrliti ga dok ne prestane tiho da plače i spustiti glavu u njegovo krilo, osetiti njegove ruke kako prolaze kroz moju kosu, i oprostiti sama sebi. Ali nisam uradila ništa od toga i trenutak je prošao. Nakon par minuta, on je ustao.

„Doći ću po ove stvari drugi put.“

Još uvek mi je ona činijica bila u rukama.“ A šta ćemo sa ovim?“ Pružila sam je prema njemu.

„To? To je naše.“ Uzeo je u obe ruke i bez bilo kakve emocije na licu ili promene izraza, polomio je na dva dela i pružio mi jednu polovinu. Bila sam suviše iznenađena da bih mogla da se pomerim, a kamoli da nešto izgovorim, ali primetila sam da je on posekao jedan prst i to prilično jako.

„Uzeću samo ovo.“

Spustio je deo porcelanske činijice u jednu od kutija. Otvorila sam mu vrata, a nalet jake kiše ušao je u kuću.

„Mnogo si me razočarala, Džejn“, rekao je. Mogla sam samo da slegnem ramenima.

Kasnije u spavaćoj sobi, svukla sam sa sebe farmerke i sivi pleteni džemper od kardigana, skinula minđuše, raščesljala kosu i navukla kućnu haljinu. Nešto mi je palo na pamet. Otišla sam u kupatilo, nakvasila sapun i natrljala ga oko jednog svog prsta. Snažno sam povukla i prsten je skliznuo sa zglavka. Isprala sam ga i odnela u svoju radnu sobu, Džeromovu staru spavaću sobu, sada natrpanu nogarima i listovima grafičkog papira i pismima na koja nisam napisala odgovor. Otvorila sam malu fioku na svom stolu, tamo gde sam držala one narukvice koje su dečaci nosili oko zgloba u bolnici kada su se tek rodili, plutani čep od šampanjca na kome je penkalom bilo ispisano diploma, poslednje pismo koje mi je mama napisala, slova iskrivljenih od bola, i one fotografije sa Natali koje sam nedavno uzela od oca. Stavila sam i prsten tamo, i zatvorila fioku. Zatim sam otišla u krevet i dugo samo ležala, čekajući da me stigne zaborav.

„Da li vas to iznenađuje?“

„Strašno sam iznenađena“, odgovorila sam. „Mislim da nisam u stanju rečima da opišem kako se osećam zbog toga.“

„Pokušajte da mi ispričate“, ohrabrio me Aleks.

Nasmejala sam se. „Da, zbog toga sam i došla kod vas, zar ne? Izvinite, pričala sam u klišeima. Samo sam mehanički izgovarala stvari koje ste vi sami hteli da kažete o snažnim osećanjima - a to je da se ona teško mogu iskazati rečima. Jednostavno, sve je to bilo previše za mene. Pretpostavljam da osećam da sam prevarena, samo što je prevarena previše blaga reč, i to zato što se sada ispostavilo da je postojalo drugo lice Natali koje ja nisam poznavala. Mogla bih to i na drugi način da vam objasnim. Naše prijateljstvo bilo je detinjasto, nezrelo, Natali i ja, to skoro da je bila samo igra. Govorile smo jedna drugoj da smo najbolje drugarice, da se volimo kao sestre. Oko nas je bilo toliko dečaka, a mi smo bile jedine dve devojčice među njima. Imale smo običaj da o svemu pričamo jedna drugoj, posebno uveče, u njenoj spavaćoj sobi. Tog leta, 1969. , stvari su se ipak malo promenile. I ranije smo bile sa dečacima, ali njena veza sa Lukom bila je nešto drugačije, nešto u čemu ja nisam mogla da učestvujem. A u isto vreme, ja sam potpuno izgubila glavu za Teom.“

„Pričajte mi o Teu.“

„Na šta ste tačno mislili? Da vam pričam o Teu kakav je bio nekada ili kakav je sad?“

„Kako god želite.“

„Teo je još uvek sjajan. Volim ga. Sigurna sam da bi vam se dopao i da ga upoznate ovakvog kakav je sada. Visok je i markantan muškarac, a sada i sed, ali sed kao umetnik, ne kao oni bankarski činovnici koji prebacuju preostale pramenove kose preko svoje čele.“

„O, to je zanimljivo“, primetio je Aleks kroz smeh. „Moramo istražiti tu vašu averziju prema bankarskim činovnicima.“

„J)opada mi se moj bankarski činovnik“, bila sam uporna. „On je bio stvarno dobar prema meni, koliko god da sam se ja trudila da ga isprovociram.“

Uprkos mračnim novostima, ova seansa sa Aleksom bila je nekako opuštenija. Postala sam svesna prijateljske atmosfere, koja je čak pomalo ličila na flert. Osećala sam da pored njega imam potpunu slobodu. Znala sam da mi je dozvoljeno da pričam o čemu god poželim.

„U svakom slučaju, Teo nije bankarski činovnik, a nije ni umetnik. On je u nekom neodređenom međuprostoru, veoma je teško tačno odrediti čime se on bavi. Savetnik je u oblasti informacionog menadžmenta. Da, verovatno se pitate šta to znači. On je poslovan čovek, koji radi u jednoj firmi sa sedištem u Cirihu, a isto tako i akademik koji povremeno drži predavanja na katedrama svuda po svetu. Taj njegov posao je vrlo moderan i postmenadžerski i veoma dobro plaćen, a u isto vreme i apstraktan i filozofski, i znam da je stalno odsutan, bilo da je u pitanju konferencija u Torontu ili skup u nekom starom zamku u Bavarskoj. Ljudi kao što sam ja, koji žive na jednom mestu i u blizini tog mesta i rade, deluju nezamislivo staromodno. Njegova ličnost je očaravajuća, kao što je oduvek i bila.“

Retko sam viđala Tea tih nekoliko godina pre leta '69. Bio je u školi tada, a ja sam izlazila sa jednim mladićem, koji ne samo da je vozio motor, već je mogao i da ga rastavi do najsitnijih delova i da ih sve ponovo sastavi, a da ne ostane ni jedan suvišan, i to je bilo na neki način zaista zadivljujuće. Međutim, mi smo svi počeli polako da se okupljamo u Stedu, negde pri kraju jula, zbog Alanove i Martine zabave, i kada se pojavio Teo, bila sam oborena s nogu. Imao je onih idealnih

1,85 metara i dugu kosu, polagao je završne ispite sa najboljim ocenama, ali isto tako čitao je Remboa i Bodlera u originalu i znao je da svira gitaru, ali mislim, znao je stvarno svira, ne samo da drnda po žicama nego i da svira po notama, onu sumornu muziku Leonarda Koena, i ja sam bila potpuno njegova. Najvećim delom, u duhovnom smislu.

Izvinite, malo sam se zanela u svojoj priči. Ono što sam u stvari htela da kažem bilo je da smo Natali i ja, tog leta, na neki način odrasle. To udaljavanje, do te mere smo se udaljile da je to stvarno bila neka vrsta osamostaljivanja, predstavljalo je činjenicu da smo mi postale odvojene ličnosti, da smo izgradile sopstvenu nezavisnost, svoje sopstvene živote. Kako bih to mogla da vam opišem? Sećam se jednog detalja, otprilike nedelju dana pre nego što je ona nestala. Bila sam u obližnjem gradu, Kirklovu, verovatno sam kupovala nešto za proslavu godišnjice braka. Videla sam grupu mladih ljudi kako sede ispred paba na uglu, pili su i pušili. I Natali je bila jedna među njima. Sklonila je kosu sa lica, i smejala se nečemu što je neko od njih rekao u tom trenutku. Dok se smejala, osvrnula se oko sebe i uhvatila moj pogled. Blago mi se osmehnula i okrenula glavu, a ja sam shvatila da to znači da mi nije dozvoljeno da pređem ulicu i pridružim im se. Kada pogledam unazad to leto, mislim da je bol zbog te užasne, tragične Nataline smrti bio još jači jer se podudarao sa trenutkom u kojem sam bila prisiljena da prestanem da budem dete i da se suočim sa svom onom zbunjenošću koja je karakteristična za jednu odraslu osobu.“

Nakon što sam završila svoju priču, nastala je tupa tišina, ali ja nisam osetila onaj svoj impuls da treba da je prekinem. Sada se više nisam plašila tih praznina.

„Pa, to bi onda bilo to“, zaključio je Aleks, a ja sam bila šokirana njegovim sarkastičnim, neozbiljnim tonom.

„Kako to mislite, 'to bi bilo to' ?“ pitala sam.

„Džejn, ispričali ste mi jednu izuzetno preciznu priču, u kojoj su svi detalji sređeni i na svom mestu. Sve ste to sjajno upakovali i uklopili. Uspeli ste da se suočite sa Natalinom smrću i povežete je sa pozitivnim razvojem u vašem životu. Ona je umrla, vi ste odrasli, i postali arhitekta. To bi bilo to. Analiza je uspešno završena. Čestitam.“

Njegov sarkazam delovao je poražavajuće na mene.

„Aleks, zašto ste tako sarkastični? Užasno se ponašate prema meni.“

„Da li volite da čitate, Džejn?“

„Ne razumem o čemu pričate.“

„Kladim se da volite da čitate romane. Kladim se da kada odete na odmor, čitate romane svaki dan.“

„Zapravo, ne. Ja sam od onih ljudi koji sporo čitaju.“

„Da li ste ikada želeli da sami napišete roman?“

„Vi se to šalite sa mnom, Aleks? Slobodno mi recite to što želite da mi kažete i ne zajebavajte me više sa tim nerazumljivim glupostima.“

„Ne, iskreno, Džejn, mislim da postoji nešto o čemu vi treba dobro da razmislite. Siguran sam da ćete se sjajno snaći u tome. Samo nemojte to da radite ovde, sa mnom. Vi ste jedna inteligentna žena, Džejn, i ono što ste mi upravo ispričali je neverovatno detaljno izvedena prerada vašeg iskustva. Odlično ste to uradili. Prilično sam siguran da ste u stanju da sutra dođete kod mene na seansu i ispričate mi novu verziju vašeg života i interpretirate je na potpuno drugačiji način, i ta vaša nova priča bila bi sasvim uverljiva. Ako ste bili savršeno srećni svojim životom, i ako vam je sve tako lepo išlo, kao što kažete, onda je jednostavno trebalo da budete zadovoljni time. To je ono što bi većina nas uradila, ali većina nas verovatno nije tako dobra u tome kao vi. Vi izmišljate precizne interpretacije vašeg života na način na koji oktopod izbacuje oblak mastila i sakriva se iza njega.“

Jesam li nepravedan prema vama, Džejn?“

Osećala sam se užasno dezorijentisano, kao da izgubljena lutam nekim potpuno nepoznatim prostranstvima.

„Ne znam. Zaista ne znam šta da vam kažem.“

Aleks se pomerio napred, tako da sam sada mogla da ga vidim i kleknuo pored mene. Po tome kako je izgledao, mogla sam da ocenim da ga je sve ovo zaista zaintrigiralo, i da u stvari nije u pitanju samo neodobravanje moje priče.

„Znate šta, Džejn? Počinjem da sumnjam da vi imate kod kuće vaše izdanje Frojda i da ste dali reč samoj sebi da ćete jednog dana pročitati sve te knjige, ali nikada niste sasvim uspeli u tome, samo ste tu i tamo bacili pogled. I sigurno ste usput pročitali jednu ili dve knjige o terapiji. Jedna od stvari koje ste saznali iz tih knjiga jeste da se takva terapija, zasnovana na psihoanalizi, sastoji iz dva segmenta: iz priče i interpretacije. Ne zanimaju je previše činjenice i stvarni događaji, samo vrednosti i značaj koji im mi sami pripisujemo. Da li sam otprilike u pravu?“

„Ne znam baš mnogo o tome“, negodovala sam. Nisam htela da mu popustim. Bio je tako siguran u sebe.

„Želim da sada zaboravite na sve to“, nastavio je Aleks.

„Želim da vas izlečim, da vam pomognem da se osećate bolje - bar neko vreme - i da vas oslobodim te vaše neverovatne veštine da u svojoj glavi oblikujete svoj život po nekim uobičajenim obrascima, po klišeima. Želim da se sada čvrsto držite činjenica u vašem životu, znači, onih stvari koje su se zaista dogodile. Ostavićemo interpretacije za kasnije, možemo li tako da se dogovorimo“,

„Iznenadena sam što smatrate da u mom životu postoje činjenice koje se mogu odvojiti od interpretacije, od načina na koji sam vam ih ja predstavila.“

„Znam da vi, duboko u sebi, ne verujete u to. Mogu da se proseravam ovde i da vam slažem priče o tome zašto ste uradili ovo ili ono, i ako je to ono što želite, možemo da sedimo ovde i igramo takve igre nekoliko sati, ili nekoliko nedelja i cepidlačimo o značenjima i najsitnijih detalja. Da li je to ono što želite?“

„Ne, to nije ono što želim.“

„Do sada, davali ste mi samo onu standardnu priču o odrastanju, kroz koju se prepliće i ljubavna priča u bezbrižno letnje doba vašeg zlatnog detinjstva.“ Ustao je i ponovo seo u svoju fotelju. „Recite mi nešto o neobičnim, neprijatnim stvarima koje su se tada događale.“

„Zar nije dovoljno to što je Natali bila u drugom stanju, a onda je i brutalno ubijena? Treba li vam nešto više od takve neprijatnosti?“

„Ali, Džejn, vi kao da mi dajete izveštaj o tom prosto fantastično idiličnom letu koje ste proveli sa porodicom koju su svi obožavali. Gde se tu uklapa ubistvo?“

„Zašto bi ubistvo moralo da se uklapa u taj kontekst? Možda je Natali ubio neko ko nije imao nikakve veze sa porodicom, neko za koga nikada nismo ni čuli.“

„Šta vi mislite o svemu tome, Džejn?“

„Mislite, koja osećanja to u meni izaziva?“

„Ne, ne koja osećanja, hoću da mi kažete koje misli vam padaju na pamet. Ideje.“

Napravila sam prilično dugu pauzu pre nego što sam odgovorila. „U stvari, muči me jedna stvar. Možda je to sasvim beznačajno - žena detektiv sa kojom sam pričala bi verovatno pomislila da pričam gluposti - ali stalno se vraćam na jedan tako očigledan problem, a to je samo mesto na kojem je Natali pronađena. Ako uzmemo u obzir da je njeno telo tu ostalo sakriveno dvadeset i pet godina, i sada sasvim slučajno pronađeno, jasno je da je to bilo skoro savršeno skrovište, ali ipak ne mogu da ne pomislim da je veoma čudno što je ona bila zakopana baš na tom mestu. Ne znam ništa o ubicama,

ili o tome šta oni rade sa svojim žrtvama, ali pretpostavljam da ih zakopavaju u udaljenim šumama, ili ih ostavljaju u nekoj pustoši ili prašnjavom jarku. Natali je poslednji put viđena pored reke. Ubica je mogao jednostavno da je baci tamo, u reku. Ali ne, ona je ipak bila zakopana nama pred nosom, na dan nakon ogromne zabave kada je čitavo okruženje bilo krcato ljudima. Za mene to nema stvarno nikakvog smisla, ali jedina stvar u koju sam sigurna jeste da to nije uradila neka lutalica u prolazu koja je napala i zatim je zakopala bukvalno na pragu naše kuće.“

„I? Šta još možete da mi kažete o tome? Mora da postoji još nešto“, bio je uporan Aleks.

„Uh, stvarno ne znam. Sve se to dogodilo tako davno. Imam osećaj da samo to što spominjem neke od tih stvari, njima daje mnogo veći značaj, mnogo veću važnost od one koju one zaista zaslužuju.“

„Probajte da mi ispričate.“

Uхватиła sam se čvrsto za kauč prstima, poput ptice koja kandžama drži svoj plen.

„Postojali su problemi, kao što ih, uostalom, sve porodice imaju. Na neki način, to je u našim porodicama bilo još više očigledno, zato što smo bili tako bliski i mogli da vidimo i saznamo toliko toga jedni o drugima.“

„Poštedite me tih izgovora, samo mi ispričajte.“

„Dešavale su se neke budalaste stvari. Morate uzeti u obzir koliko nam je tada bilo godina, bili smo još uvek suviše mladi da bismo pridavali veliki značaj tim sitnim razlikama. Natali tek što je napunila šesnaest godina, a Pol je imao osamnaest i trebalo je da ode na Kembridž, a uz sve to, bio je potpuno opsednut njom.“

„Da li su oni imali bilo kakvu vrstu veze?“

„Ne, Natali je bila strašno odbojna prema njemu. Teško je to zamisliti sada, ali Pol je bio veoma stidljiv tinejdžer, u stvari, užasno stidljiv, i nikada nije bio u bilo kakvoj vezi sa nekom devojkom. Mislím da sam ga videla kako je skupio hrabrost da priđe Natali, jednom ili dvaput, pokušao je da uradi nešto, hteo je da je zagrlí, ali ona je svaki njegov pokušaj surovo odbijala.“

„Bez razloga je bila surova prema njemu?“

„Ne znam. Kako uopšte neko može da sudi o tim stvarima? Ako mi dozvolíte da dam jednu svoju malu interpretaciju događaja, sećam se da mi je ponekad izgledalo da je Pol patio i zbog same činjenice da se i Luku sviđala Natali. Kada se razišla sa Lukom, ona se poigravala sa Polom da bi na neki način mučila Luka.“

„Kako ste se vi osećali zbog toga?“

„Mislíte, kako sam se osećala dok sam gledala kako mog starijeg brata ponižava moja najbolja drugarica? Smetalo mi je, možda manje nego što je trebalo da mi smeta. Uglavnom sam se stidela zbog toga. A možda sam bila i pomalo ljubomorna: svi, mislim na većinu mladića, uvek bi prvo primećivali Natali. Ona je delovala tako ravnodušno prema njima, iako, naravno, nije to bila, i nije se šminkala poput nas ostalih devojaka, nije se smejala njihovim šalama, i nije flertovala sa njima, osim na jedan ironičan način. Cesto je čak gledala na njih sa prezrenjem, ali njima ni to nije bilo važno. Pol je bio očaran njom. Ali adolescencija je put pun trnja, zar ne? Već sam ionako pridala previše značaja svemu tome, više nego što treba.“

„Kako se Pol osećao tada?“

„Nikada nije govorio o tome, osim kao o jednoj epizodi iz njegove zlatne mladosti, koju će sada pretvoriti u televizijski dokumentarac.“

„Mislíte li da je to ono što on stvarno oseća?“

„Možda se sada tako oseća. Ne verujem da je mogao da uživa u tome u ono vreme, bar ne tokom tok leta.“

„Da li je to sve?“

„Jeste.“

Mogla sam da čujem uzdah nestrpljenja iza sebe.

„Džejn, bacili ste mi mamac. Ali to nije ono što ste stvarno hteli da mi ispričate.“

To me podsetilo na doba kada sam kao dete stajala na užasno visokoj skakaonici, a jedini način da skočim bio je da se bacim sa nje bez ikakve prethodne pripreme ili razmišljanja.

„Jedan od problema tog leta - to je oduvek bio problem, ali posebno tog leta - bilo je Alanovo neverstvo.“

„Da?“

Pa, kakve veze ima? Ispričaću mu.

„Nije baš bila najbolje čuvana tajna na svetu da je Alan bio neveran Marti i da je to bila stvar njegove navike. To je onaj stari, dosadni kliše. Alan voli Martu i potpuno zavisi od nje. Ali pored toga, imao je mnogo afera bukvalno tokom čitavog njihovog braka, otkad znam za sebe. Pretpostavljam da bi se on u svakom slučaju tako ponašao, ali kada je napisao Vozovski grad i postao popularan, mlade i poželjne žene bukvalno je trebalo štapom terati od njega.“

„Da li je Marta znala za ta njegova neverstva?“

„Mislim da je duboko u sebi znala. Bilo je tako očigledno. Stalno se dešavalo, ali nije se pričalo o tome. Te afere nisu bile važne, u tome je bila suština.“

„Da li je njoj smetalo?“

„Pretpostavljam da ljudima to uvek smeta, zar vi ne mislite tako? Marta je jedna pametna i mudra žena, i verujem da je od samog početka znala kakav je Alan u stvari, ali shvatila je da se tu ništa ne može promeniti. Ili je možda bila previše pametna i nije želela da se svađa sa Alanom. Sigurna sam da je uvek dosta patila zbog toga.“

„Svi ste svi znali za to?“

„Ne baš uvek. Kada pogledam unazad, bilo je stvari koje su postale jasne samo kada bismo obratili pažnju na njih. Možda vam je teško da razumete, ali ponekada se desi da neke stvari u isto vreme i znate i ne znate. Razumete šta hoću da kažem?“

„Apsolutno.“

„U svakom slučaju, istina o Alanovom ponašanju postala je neizbežna. Da skratim čitavu tužnu priču, otkrili smo da je prethodnog leta Alan spavao sa devojkom koja je bila Natalina i moja drugarica. Imala je otprilike isto godina kao i mi. Zvala se Krisi Pilkington i dolazila je iz lokalne porodice, njeni roditelji su bili odlični prijatelji Martelovih, i išla je u školu sa Natali. Bilo je stvarno grozno.“

„Kako ste otkrili?“

„Krisi je sve ispričala Natali. Natali je ispričala meni. To je bilo veoma neobična situacija, zaista, zato što smo tog kasnog popodneva nas dve otvoreno pričale o tome. Ja sam bila više šokirana od Natali - izgledalo je kao da ona uopšte nije iznenađena, ali ipak, pretpostavljam da je osećala neku vrstu odvratnosti. Pričala je zaista grubo i surovo o njemu, o njegovom pivskom zadahu i njegovoj stomačni. Sećam se da ga je imitirala kako izgleda kada je pijan. Ali, posle svega, ona nikada više nije spomenula tu temu, a nisam ni ja. Mislim da sam znala da je to bilo zabranjeno.“

„Da li ste rekli nešto Alanu? Ili Marti?“

„Ne, nikada mi se nije ukazala prava prilika za to, zaista. Ali ispričala sam Teu. Pretpostavljam da je većina nas mladih znala.“

„Šta se zatim dogodilo? Kako ste se vi osećali zbog svega?“

„Šta se dogodilo? Ne znam, stvarno, mislim da se ta priča nekako izgubila u čitavom onom haosu

oko Natalinog nestanka. Takve stvari nikada nisu trajale dugo kod Alana, i verovatno je iskoristio taj užasan trenutak kao izgovor da napravi raskid.“

„A šta ste vi mislili o tome?“

„U meni su bila pomešana osećanja. Uvek je bilo tako sa Alanom. Ponekad mislim da je on samo jedno užasno izrabljivačko govno, on je bio spreman na sve, samo ako je nešto želeo u tom trenutku. A ponekad, opet, mislim da je on samo jedna jadna i slaba ličnost na koju treba paziti i trpeti takvu kakva jeste. Nekad čak mislim o njemu na način na koji ga doživljavaju ljudi koji ga ne poznaju baš dobro: dobri stari nepopravljivi Alan, pomalo neobuzdan i teatralan, ali sasvim jedinstven i mi smo srećni što ga imamo. Kada pomislim na Martu, moja osećanja prema njemu postaju odbojnija, ali ipak, s druge strane, ona sve to sasvim stoički podnosi.“

Æutala sam. Moje misli su bile prazne. Osećala sam se iscrpljenom od čitave ove priče. Aleks je mislio isto.

„Oprostite mi što sam bio neprijatan, Džejn“, izvinjavao se.

„Pa, priznajem da ste bili malo grubi.“

Ustao je iz fotelje i okrenuo je, tako da sam sada mogla da je vidim. Imala je točkiće na dnu. Primetila sam udubljenja na mestu gde je do malo pre stajala. Da li je ovo bio prvi put da je uopšte bila pomerena?

„Džejn, skoro da smo završili i znam da ste sigurno strašno umorni, ali želeo bih da pokušamo nešto. Prvo sam mislio da ostavim to za kasnije seanse, ali možda bi vredelo probati.“

„Na šta mislite?“

„Poslušajte me na trenutak, Džejn. Želim da vi upravljate ovim procesom. Želim da pratite tragove i ostavite ih za mene. Još ćemo se dotaći mnogih tema, nadam se, ali ipak imam neki osećaj da je crna rupa u čitavoj vašoj priči onaj dan kada je Natali nestala, ona slučajnost da ste vi bili sasvim blizu, toliko da ste mogle da se sretnete.“

„Da, šta sa tim?“

„Želim da se vratite tom trenutku.“

„Nisam sigurna da postoji još nešto čemu bih mogla da se vratim. To je bilo zaista davno.“

„Da, svestan sam toga. Ali, hajde da pokušamo nešto. U svakom slučaju, to će biti dobro za vas. Hajde da pokušamo da izvedemo jednu vežbu. Želim da ponovo legnete, da se potpuno naslonite nazad na naslon od kauča, zatvorite oči i opustite svaki delić vašeg tela, počevši od vaših stopala, vašeg trupa, duž vaših ruku i konačno dođete do vašeg lica i glave. Da li vam to prija?“

„Mmm.“

Aleksov glas sada je zvučao poput neke blage melodije u pozadini, ličio je na zujanje pčela koje se čuje kroz prozor.

„Sada, Džejn, ne otvarajte oči, i pokušajte da zamislite scenu pored reke na dan kada je Natali nestala. Ne želim da mi je opisujete, ne želim da gledate u okolinu. Želeo bih da zamislite sebe tamo, kako sedite pored reke. Vratite se tamo. Možete li to?“

„Mogu.“

„Opišite mi kako se osećate.“

„Osećam kamenje brda Kri iza svojih leđa. Sa moje desne strane je šuma. Suma koja se nalazi između reke i Steda. Reka Kol je sa moje leve strane. Mogu da vidim kako teče nizvodno od mene. Mogu to da kažem zbog parčića papira koje sam iscepala i bacila u vodu. Oni su otplovili od mene i čim su zamakli iza krivine počeli su da plutaju niz male brzake, u stvari, preko kamenja u plitkoj vodi, a zatim su nestali iz mog vidokruga.“

„Kakvo je vreme bilo?“

^Vruće, stvarno vruće. Rano popodne. Ja sam u hladu, ispod reda brestova koji su sa moje desne strane, na samoj ivici šume. Osećala sam hladnoću stene iza mojih leđa.“

„Da li ste bilo šta radili?“

Moje misli su postale prazne, promucala sam nešto. „U redu, Džejn, otvorite oči. Ovde ćemo se zaustaviti.“ Počela sam polako da se podižem.

„Usput“, dodao je“, mogu li da znam zašto se roman Alana Martela zove Vozovski grad ? To je neki citat ili tako nešto?“

„Zar je niste pročitali?“

„Nalazi se na mom spisku.“

„Mislila sam da su svi pročitali tu knjigu? Naslov potiče iz nečega što je navodno rekao prečasnii Spuner jednom od svojih studenata. Ide nekako ovako, ' Sažvakali ste sve moje lekcije o tajnim zagonetkama i okusili ukus gliste. Sada morate otići voznim gradom. ' Znao, vozni grad je zapravo gradski voz koji ide iz Oksforda do Londona.“

„Pretpostavljam da bih shvatio šalu da sam pročitao knjigu.“

„To u stvari nije šala, već neka vrsta anti - Brajdšedovskog razočaranja.“

„Pa, hvala vam na ovoj maloj lekciji, Džejn. Možda bih sada trebalo ja vama da platim.“ Podigla sam jednu obrvu.

„Ovo je sada stvarno šala.“

Kada smo bile male - imale smo osam ili devet godina - Natali i ja imale smo običaj da ležimo na krevetu i raspravljamo o tome šta ćemo biti kada porastemo. I sada mogu jasno da je zamislim, onako skrupčanu, kako grli svoja kolena koja su virila ispod njene spavačice. I jedna i druga zamišljale smo da ćemo biti lepe i da će nas svi obožavati, i naravno, imaćemo mnogo dece. Ostaćemo prijateljice zauvek, i posećivati jedna drugu u našim velikim kućama na selu. U našoj mašti, sve je bilo moguće. Nikada mi nije palo na pamet, dok sam pričala da ću postati pevačica, da moj glas dok pevam zvuči poput kreketanje žabe kreketuše. I to one koja raštimovano krekeće. Moja mama obično mi je svirala na pijaninu, čija je površina još tada bila dobro izgrebana, i kojeg je tata prodao nakon njene smrti, a ja sam pokušavala da pevam uz njene note. Kada na njenom mršavom licu ne bi zatrepereo znak ohrabrenja, već je poput svetle zastavice koja se predaje, ostalo mirno sa izrazom majčinskog strpljenja, znala sam da nisam uspela. Odrekla sam se ideje da postanem pevačica, i počela da razmišljam o stvarima u kojima sam bila dobra: crtanje, pisanje, brojevi. Šta je moglo da se radi sa brojevima? Pre nego što sam napunila deset godina, shvatila sam da želim da budem arhitekta, kao moj tata. Pravila sam modele od starih kartonskih kutija, i crtala nemoguće planove na grafičkom papiru koji sam ukrala sa očevog radnog stola. Projektovala sam futurističke stambene blokove od praznih kutija za šibice. To je postala samo moja teritorija, mesto na koje niko sem mene nije imao pravo da uđe.

Natali je u početku govorila da želi da postane balerina; posle je htela da bude glumica; a na kraju voditeljka na televiziji. Želela je da bude viđena, da je ljudi gledaju. Kada je odrasla, provodila bi sate posmatrajući samu sebe u ogledalima, gledajući u svoje blede lice, i bila je sama sebi publika. Tu se nije toliko radilo o njenoj taštini, više je to bilo hladno samoprocenjivanje, koje je umelo da izbaciti iz takta nekoga kao što sam ja. Za mene, ogledala su uglavnom bila izvor kritika i prekora prema samoj sebi, ali povremeno su ipak mogla da mi pruže i utehu.

Razmišljala sam o Natali dok sam birala šta ću da obučem danas. Viši detektiv Oster dolazila je da se vidi sa mnom u mojoj kancelariji. Posle toga, trebalo je da idem na ručak sa Polom. Da li bih imala nešto protiv, pitao me onako usput, ako sa nama za vreme ručka bude prisutna i njegova asistentkinja koja mu pomaže u istraživanju? Njegov predlog bio je prihvaćen, televizijski dokumentarac biće ubačen u program, urednik koji je odlučivao o tome stajao je iza njega, i već je uvrstio njegov film u prolećnu šemu. Navukla sam crni kaput preko svilene košulje boje burgundca, zakopčala šlic na svojim tesnim crnim pantalonama i preturala okolo tražeći crne čizme. Da, smetalo bi mi da i ona bude prisutna. Obuzela me panika od kada sam saznala za Natalinu trudnoću. Ponekad sam jedva mogla da dišem dok sam razmišljala o tome. Vozila sam se na svom biciklu ulicama Londona i pomislila, "Nikome od ovih ljudi pored kojih sada prolazim ne bi palo na pamet da živim u nepodnošljivoj atmosferi užasa." Moja maska bila je savršena.

Kada sam, dok sam stajala na njenom tremu, ispričala Kim o Natalinoj trudnoći, njene oči napunile su se suzama. "Siroto dete", rekla je, a njeno dirljivo saosećanje začnulo me i u istom trenutku i postidelo. Ja sam samo pokušavala da rešim Natalin problem sa čisto tehničke strane. Da li sam uopšte uzela u obzir da se radi o mojoj drugarici iz detinjstva? Da li sam pokušala da zamislim kroz kakav pakao je ona prošla? Kim je prekinula moje sanjarenje.

„Znaš, u jednom trenutku u mom životu pokušavala sam da ostanem u drugom stanju.“

„Nisam znala za to.“

„Činilo mi se kao dobra ideja. Ali ništa se nije dogodilo. Pokušali smo nekoliko stvari, oboje

smo radili neke testove koji nisu doneli nikakav konkretan zaključak. U svakom slučaju, on je sada oženjen i ima dve kćerke. Kakva ironija sudbine, zar ne?“

„Zašto mi nisi pričala o tome, Kim?“

„Evo sada ti pričam. Stvarno mi je bilo važno da ti se poverim. I želim da znaš da možeš da se osloniš na mene, zato što ja verujem da mogu da se oslonim na tebe.“

„Ali ti se nisi oslonila na mene.“

„Ne budi blesava, Džejn. Uvek si mi bila potrebna.“

Zagrlile smo se i ja sam je ostavila da stoji na pragu sa njenim smešnim, blentavim osmehom na licu, ali osećala sam duboko u sebi da nisam zadovoljna našim razgovorom. Osvrnula sam se na naše prijateljstvo koje se sastojalo od zajedničkih vikenda, ručkova, šoljica čaja sa nekoliko sladunjavih kašičica šećera, i povremenih dugačkih šetnji. Da li je Kim bila u pravu? Pitala sam se da li je naša veza bila zasnovana na tome što sam ja tražila podršku, a Kim mi je to pružala. Čak i to što mi se poverila, mnogo vremena nakon što je sam taj događaj izgubio svoj značaj, bila je sitnica koja me ohrabrila da i dalje zavisim od njene podrške. Dok sam vozila bicikl duž staze koja je pratila kanal, stvorila sam u svojoj glavi sliku našeg prijateljstva kao jedne veze u kojoj sam ja uvek bila ona koja greši, ona kojoj je potrebna pomoć, a Kim je, s druge strane, uvek bila ona široka dobra duša. Da li tako izgledaju čak i najbliža prijateljstva? Da li uvek postoji onaj koji daje i onaj koji prima?

Ovog puta, Helen Oster je bila sama. Popela se stepenicama do moje kancelarije i izgledala je prilično zadihano, zbog dugačkih stepenica i preteške torbe koju je nosila preko ramena. Pružile smo jedna drugoj ruku i povela sam je do mog radnog stola. Ona je u istom trenutku bila zadivljena pogledom, a ja sam joj skrenula pažnju na pristanište koje se nalazilo ispod, odmah pored kanala, i pokazala joj pravac u kojem vozim bicikl natrag do kuće, a zatim je povela na drugu stranu i pokazala joj kulu na Ostrvu pasa, koja je, objasnila sam joj, nekako sama po sebi delovala dominantno nad čitavom linijom horizonta Londona.

„Sviđa mi se“, bila je oduševljena.

Obema sam sipala kafu i sele smo za moj radni sto.

„O čemu ste hteli da razgovaramo?“ pitala sam. „Kad razgovaram sa policijom uvek se osećam kao da sam kriva za nešto.“

„Mislim da ovaj naš sastanak neće biti ništa nalik tome“, objasnila mi je Helen.

„Sigurno je teško početi iz početka istragu o ubistvu nakon prekida od dvadeset i pet godina.“

„Između nas“, odgovorila je Helen, „počinjemo sa mrtve tačke. Centralno istražno odeljenje u to vreme je smatralo da je Natali slučaj nestale osobe, samo još jedna devojka koja je pobjegla od kuće“, njene oči sada su bile širom otvorene, i zato moramo da ponovo otvorimo taj slučaj.“

Otvorila je svoju torbu i izvukla tanku fasciklu. Pružila mi je dva lista papira spojena spajalicom.

„Ovde su dva spiska sa imenima“, objasnila je. „Na prvom se nalaze imena ljudi koji su bili prisutni na zabavi Alana i Marte Martelo, u subotu 26. jula 1969. godine. Na drugom spisku su imena onih koji su bili prisutni - misli se na one koji su ostali u kući ili negde u blizini ili su došli u posetu taj dan - sledećeg dana, u nedelju, kada je Natali poslednji put viđena.“

Prešla sam pogledom preko oba spiska imena. Bilo ih je zaista mnogo.

„Ovo je stvarno zadivljujuće“, primetila sam. „Kako ste došli do svih tih imena? Da li je postojao spisak gostiju?“

„Ne, razgovarali smo sa raznim članovima porodice. Najviše nam je pomogao Teodor Martelo. Videla sam se sa njim nekoliko puta do sada. On ima zaista neverovatno pamćenje.“ Da li mi se učinilo ili je ona stvarno pocrvenela?

„Da, zaista je tako. Ovde su navedena i neka imena na koja sam ja potpuno zaboravila. Mislim da nisam videla Vilijama Feglsa još od te zabave. Piše da Kortniji sada žive u Torontu. Oni su roditelji jedne od Natalinih najboljih drugarica. Mogu li da dobijem kopije ovih spiskova?“

„Ovo jesu kopije za vas. Ako bi ste samo mogli da bacite pogled na njih, možda vam se osveži pamćenje. Videćete da su neki od gostiju navedenih samo po imenu, a vi ćete možda biti u stanju da dopunite praznine. Možda se čak setite i još nekih gostiju.“

„Pa, za početak, ovaj Gordon ovde mora da je Gordon Bruks. On je nekada bio prijatelj braće blizanaca.“

„Još uvek nisam pregledala listu zajedno sa njima. Ali vi samo dopišite prezime pored imena.“

„Ovo izgleda kao jedan užasno dosadan posao.“

„Mnogo je uzbudljiviji od onoga što rade neki drugi istražitelji, mogu da vam kažem.“

„Da li ste već razgovarali sa Alanom?“

„Da, naravno“, odgovorila je Helen. „Da vam pokažem šta upravo čitam.“

Zavukla je ruku u torbu i izvukla sasvim novo Pingvinovo izdanje The Town Drain.

„Da li vam se sviđa?“

„Odlična je. Nisam baš neki stručnjak za književnost... ali mislim da je strašno duhovita. Alan Martelo je sada jedna tako ugledna ličnost, i teško je zamisliti da je on napisao nešto što je ovako.. pa, može se reći, na neki način, neozbiljno.“

„Mislim da on i nije stvarno toliko ugledna ličnost.“

„Imao je veoma ozbiljan izraz lica kada sam ga upitala na čemu radi trenutno. Vi ste sa njim nešto poput porodice, zar ne?“

„Izgleda da je Ljudima to uvek tako izgledalo. Ako imate nameru da pročitate sve knjige koje su napisali članovi ove porodice, moraćete da uzmete jedno dugačko odsustvo. Za početak, tu su sve one knjige za decu koje je Marta ilustrovala. Neke od njih su stvarno izuzetne. Sve vreme dok je Alan dizao toliku galamu oko sebe, teatralno glumeći da ga je uhvatila ona umetnička blokada, Marta je sa strane tiho i smireno radila na svojim knjigama, a da se za to nije ni čulo.“

„Mislim da ću se za sada zadržati samo na delima Alana Martela. Da li su i ostale njegove knjige tako dobre?“

„Postoji samo još jedan njegov roman, i još nekoliko kratkih zbirki priča. Ništa od toga nije prišlo ni blizu da ostvari uspeh koji je postigao The town drain . Ali da se ni slučajno niste usudili da mu kažete da sam vam rekla tako nešto.“

Još par minuta ćaskale smo o nekim drugim stvarima. Helen me pitala o mojoj arhitekturi, a ja sam nju pitala zašto je postala policajac. Odgovorila mi je da je studirala fiziku na univerzitetu i kako je imala viziju u svojoj glavi da želi da provede čitav svoj život u istraživačkoj laboratoriji, ali onda je iznenada osetila da se nešto u njoj pobunilo protiv takvog života. Svidela mi se zbog toga. Popila je i poslednji gutljaj svoje kafe.

„Mislim da je najbolje da krenem“, rekla je. „Kada budete pregledali spisak, možemo se opet naći, ako želite. Sada sam vrlo često u Londonu.“

„I to ne smeta vašem mužu?“

„On radi još teži posao od mene.“

Ispratila sam Helen do vrha stepenica. Trebalo je da kažem nešto. „Helen, dvadeset i pet godina je veoma dug period. Ima li ova istraga bilo kakve svrhe?“

„Naravno da ima.“

„Pomislila sam da ćete možda moći da uradite dnk analizu na ... znate na šta mislim, na bebi, ali Klod kaže da je to nemoguće nakon ovoliko vremena.“

Helen se nasmešila. "To je tačno."

„Znači, ne postoje nikakvi forenzički dokazi.“

„Ipak nam ostaje jedna ili dve druge mogućnosti. Ne postoji zamena za onaj dobri, staromodni policijski način rada, u svakom slučaju. Tako nam naš šef stalno govori. Do viđenja, Džejn, videćemo se uskoro.“

Moj otac je i dalje odbijao da ima bilo kakve veze sa emisijom. Pol ga je molio i pretio u prazno, čak je slao i Eriku - sa izgovorom da donosi lukovice za tatinu baštu - sve da bi okrenuo situaciju u svoju korist. Meni, ipak, još uvek nije palo na pamet da ga odbijem.

Užurbano sam vozila bicikl kroz vazduh koji je bio prepun vlage i osećala sam da je kiša počela sitno da rominja na mom putu do restorana u Sohou koji je Pol izabrao. Njegova asistentkinja u istraživanju bila je mlada žena koja se zvala Bela - veoma visoka i mršava, sa oreolom crvene kose i širokim, okruglim očima koje su sa obožavanjem bile fiksirane na Polu. Pušila je jake cigarete paleći, jednu za drugom, pila kiselu vodu i uz sve to naručila salatu.

Preko tanjira sa poširanim jajima, pitala sam Pola sa kim je još razgovarao.

„Znaš da tata ne razgovara sa mnom?“ Klimnula sam glavom. "Ali zato je Alan bio zaista fenomenalan. Već sam imao dve seanse sa njim. Bože, on stvarno ume da priča. Pustio je bradu i kosa mu je sada duga, znaš, i deluje nekako ispijeno i zapušteno. Recitovao mi je poeziju, i dugo pričao o tome kako su najslabiji u stvari najjači, ili nešto tako, i dok je opisivao naša leta koja smo proveli zajedno, izgledalo je kao da slušam roman koji je već napisan.“

Napravila sam grimasu na licu. "To i nije toliko čudno s obzirom da je proveo poslednjih par decenija u pabovima i restoranima poput ovog, prepričavajući uvek iznova svoj roman.“

Pol je umočio crni hleb u žumance i uzeo gutljaj crnog vina, i nije odgovorio na ovaj moj pomalo zajedljiv komentar.

„Zapravo, nije hteo mnogo da priča o Natali, ali dao mi je nekoliko fotografija. Marta nije direktno odbila da razgovara sa mnom, ali kada sam uključio magnetofon, i postavio joj neka pitanja, ona kao da mi se nasmešila - bio je to tako tužan, blag osmeh - i odmahнула glavom. Ona nije srećna žena, Džejn.“

„Bolesna je, a i sve ovo što se dogodilo...“ počela sam, a zatim upitala: „Kako si prošao sa drugima?“

„Svi su raspoloženi da pričaju. Svako želi da se pojavi na televiziji. Teo sebe smatra pravim tele guru materijalom. Sa Alfredom i Džonahom sam se već sve dogovorio. A Klod mi je isto tako bio od velike pomoći.“ Pogledao je u mene sa strane i Bela je uradila isto, a na njenom licu primetila sam izraz radoznalosti.

„Film će biti zaista interesantan, Džejn. I postići će veliki uspeh, verujem. Bićemo nešto poput Voltonovih.“

„Mislim da ću uzeti još malo vina“, rekla sam. "Šta si želeo da me pitaš, Pol?" Bela se nagnula napred prema meni i uključila magnetofon.

„Da li je to u redu?“ pitala me, ali očigledno, to je bilo samo retoričko pitanje. Ipak je to televizija. Kako sam uopšte mogla da se suprotstavim?

Čudno je, u stvari, možda je bolje reći zabrinjavajuće, kako u magnetofon, pred potencijalnom publikom od milion anonimnih slušalaca koji nam ne predstavljaju nikakvu pretnju, možemo da govorimo o stvarima na način na koji ne želimo, i ne možemo da govorimo sa nekim prijateljem ili ljubavnikom. Ili sa bratom. Pol me pitao da mu opišem svoja sećanja koja me vežu za Sted („Slobodno možeš da ih nabrajaš nasumice, kako ti se koja uspomena vrati“, rekao mi je), i dok su se

kalemi na kaseti vrteli, a Belina olovka užurbano švrljala po notesu, ja sam prebivala sve dalje po sećanjima za koja nisam ni znala da ih čuvam u sebi. Setila sam se kako smo igrali krocket na travnjaku; naše neobuzdane igre žmurke; ekspedicije po šumama koje smo organizovali i čiji je vođa uvek bio Klod, tajne ponoćne gozbe sa hranom koju smo ukrali iz bogato popunjene ostave; živahnog, balavog retrivera kojeg su Martelovi nekad imali (čini mi se da se zvao Kendi), i koji bi nespretno skakao u potok da donese štap; sećam se malina u zelenom grmlju koje smo skupljali u vrelo popodne; onih dana kada se pravio džem (od ogrozda, borovnica, jagoda, crnih bobica, džendarika, šljiva) ; opekotina od sunca čije smo žarenje osećali dok smo mazali losion na leđa jedni drugima; bučnih ručkova na kojima bismo se svi okupljali, a Alan bi nas stalno nešto začikavao. Prisećala sam se ranih jutara, kada je trava još bila mokra od rose, i dugih večeri, kada su odrasli večerali u trpezariji, a mi smo mogli da čujemo zveckanje noževa i tanjira, i žagor njihovih glasova, tada bismo obuvali gumene čizme na bosu nogu i trčali u vrt do ljuljaške koja je bila zakačena na veliko, bakarno, bukovo drvo. U svim tim sećanjima, mi deca bili smo jedna grupa, a odrasli su uvek bili u pozadini, i uvek je bilo sunčano. Ovo što sam pričala nije bilo ono što je Pol zaista želeo da čuje.

„Zanimljivo je“, primetio je Pol“, da se sećaš samo vremena kada si bila jako mala. Možeš li da mi kažeš nešto o kasnijem periodu, kada si bila tinejdžerka?“

Iznenada, vino u mojim ustima je dobilo je kiseli ukus. Zašto sam nastavljala sa ovom pričom? Želela sam da je prekinem.“ Želiš li da ti govorim o letu kada je Natali nestala? Da li je to ono na šta ciljaš?

„Pričaj i o tome ako želiš.“

„Sećam se koliko si patio, Pol. Sećam se da sam gledala kako te Natali ponižava i pitala se šta da preuzmem povodom toga i...“

„O čemu to govoriš?“ pitao je Pol oštro, a Bela je isključila magnetofon i spustila olovku.“ Šta si to naumila, Džejn?“

„Kako to misliš?“

„Ne glumi nevinašce preda mnom. Znaš dobro na šta mislim. Ti namerno želiš da uništiš uspomenu, zar ne? Pa, zar nije tako?“

„Ne“, odvratila sam. Odgurnula sam tanjir od sebe, sipala još vina u čašu i upalila cigaretu. Osećala sam se sigurnije sada, jasnije sam videla stvari, nije više mogla da me zavede nežna, zlatna svetlost moje zamišljene prošlosti.“ Zar ćeš se praviti da nisi bio zaljubljen u Natali i namerno zaboraviti koliko je ona bila surova prema tebi? To je bilo tako komplikovano, zar ne? Prvo se radilo o tebi i Natali, zatim o Natali i Luku, pa ja i Teo, pa opet ja i Klod, a tu su bili i blizanci sa njihovim stvarno čudnim ponašanjem, i njihovim blesavim šalama, a uz sve to tu je bio i Alan koji je tucao devojke, dok je za to vreme Marta svima nama spremala ručkove i lepila nam flastere na razbijena kolena, i mama koja je bila nesrećna, i tata koji ko zna šta je mislio o svemu tome?

I još se sećam“ - sada više nisam mogla da se suzdržim, reči su prosto same izlazile iz mene -“ sećam se da je Natali nestala kada sam ja imala šesnaest, a ti osamnaest godina. Pretpostavljam da ti njen nestanak vidiš kao kraj naše dečije nevinosti. To će sjajno izgledati na televiziji. Ali nisam sigurna da ti stvarno veruješ u to.“

U nekom trenutku moje priče, Pol je ponovo uključio magnetofon. Mogla sam da vidim da se u sebi dvoumio između sopstvenih uskomešanih osećanja i profesionalnih interesa. Dobro je, bar sam ispunila njegova očekivanja. A zatim sam rekla nešto stvarno užasno. Reči su same izlazile iz mojih usta, i lebdele između nas poput oštrice, i pre nego što sam mogla da razmislim, čula sam sebe kako govorim:

„Kada si ti poslednji put video Natali, Pol?“

Na moje iznenađenje, Pol nije reagovao neprijateljski. Gledao je u mene nekoliko sekundi, kao da pokušava da shvati šta sam uopšte htela da ga pitam. Uzeo je komadić hleba i zgnječio ga među prstima, pre nego što je primakao glavu magnetofonu i izgovorio direktno u njega:

„Ne mogu da se setim. To se dogodilo pre zaista mnogo vremena.“

Popili smo kafu, a Bela i ja zapalile još po jednu cigaretu. Pol je sedeo između dva plavičasta oblaka dima i postavio mi još nekoliko pitanja, ali pravi razgovor, znala sam, bio je završen. Uskoro, navukla sam svoju kožnu jaknu, poljubila Pola u obraz, klimnula glavom Beli u znak pozdrava i otišla. London je sada bio sumoran i siv, duvao je vetar pun vlage, i podizao bačene papire koji su ležali na pločniku. Neka žena sa detetom prosila je novac i ja sam joj dala pet funti, a ona me pitala da li može da dobije deset. Svet je postao stvarno tužan.

„Mislim da Alan jednim delom uživa u svemu ovome.“

Spremala sam večeru za Kim, koja je sasvim premorena došla iz sale sasvim premorena, i pružila joj dve boce vina i nekoliko paketa sira. Pire je bio gotov, salata začinjena, sveže cveće stajalo je u vazi na stolu: konačno sam imala za koga da kuvam. Kim je skinula cipele i ošamućeno tamarala po kuhinji, podizala poklopce sa činija, zavirivala u frižider. Na povratku kući, svratila sam u supermarket i frižider je sada bio zadovoljavajuće pun: kupila sam paradajz, koji je usput bio sumnjive bledocrvene boje, stručke divlje mirođije, neku vrstu salate sa smešnim nazivom, parmezan, jogurt u tetrapaku. svežu testeninu i paket dimljenog lososa. Odlučila sam da budem dobra. Dosta je bilo onih večera koje je samo trebalo podgrejati i ubaciti u usta. Prepodne, uglavnom bih odlazila na plivanje na putu do posla; uveče, spremala bih sebi neki pristojan obrok.

„Kako to misliš?“

Skinula je zatvarač sa flaše vina i svakoj od nas sipala po čašu. Uzela sam gutljaj, bacila malo seckanog belog luka na tiganj, i počela da čistim lignje i izvlačim prstima iz njih onu groznu sluzavu masu.

„Pa, pretpostavljam da je skrhan bolom. Ali da li si videla onaj intervju u Gvardijanu? Stvarno! A Pol me samo nazvao telefonom i rekao mi da se Alan upravo slikao za jedan ženski magazin. Prave veliku reportažu o poznatim ljudima čija su deca umrla.“

„U životu ne postoje problemi“, zaključila je Kim zajedljivo „postoje samo mogućnosti.“

„To je ono što govoriš i svojim pacijentima, zar ne? Onda je za njega najveća mogućnost od svih ona emisija na ICA sutra uveče, deo njihovog serijala ' Besni ljudi u godinama ' ; Alan uživo u razgovoru sa Lizi Džad. Znaš, novinarka koja je napravila ime sa onom knjigom koja se zove Dok sedite na neudobnoj stolici, u kojoj je napala Kerola Luisa i Roalda Dala i druge pisce za decu koji su dospeli u novine. Prava je ajkula.“

„Hoćeš li idi na snimanje?“

„Naravno. To je poput koride, zar ne? Kažu da čovek treba to da vidi bar jednom u svom životu. Ne znam da li će Alan zauzeti svoj galantan, džentlmenski stav ili će pokušati da šokira publiku surovom istinom, ali jedno i drugo, sigurna sam, završiće se katastrofom.“

„Nemoj da brineš, Džejn, ljudi će se sjajno zabaviti. Biće to poput moderne verzije borbe pasa i medveda, upravo ono u čemu Alan uživa.“

„Ali neće biti mnogo zabavno za medvedovu snajku.“

Kim je upoznala jednog muškarca, saznala sam dok smo jele lignje. Njegovo ime bilo je Andreas. Bio je šest godina mlađi od nje •i bavio se muzikom. Bio je nizak i zgodan i osećajan, a njihov prvi sastanak potrajao je čitav jedan vikend, prekinut na kratko samo kada je Kim morati da ustane iz kreveta i odradi kućne vizite. Oduvek sam zavidela Kim na njenom seksualnom životu; na raznolikosti, uzbuđenju, broju muškaraca. Jedan od njenih najinteresantnijih kvaliteta, koje je posedovala kao prijateljica, bilo je to što je uvek bila raspoložena da opisuje do detalja šta je tačno radila u krevetu sa tim muškarcima. A ja sam uvek imala tako malo toga da ispričam njoj. Usudila sam se da joj bojažljivo postavim pitanje da li će ta njena veza možda postati nešto ozbiljnije, ali ona je, kao i obično, samo odmahнула rukom.

„Da li ti nedostaje Klod?*" pitala me dok je grickala sir.

Šta sam mogla da joj kažem Znala sam da Kim neće upotrebiti moju zbunjenost protiv mene.

„Nedostaje mi jedan dec moga života, ali opet želela sam da se oslobodim te stare bliskosti koju

sam osećala prema Klodu. Možda sam pomalo uplašena onim što sam uradila, ali u isto vreme me to na neki način uzbuđuje.“ Zastala sam da sredim misli.

„Osećam da nešto veliko počinje da se dešava sa mojim životom, ali kao da se trenutno nalazim na pogrešnom mestu. Skoro da poželim da mogu da pratim istragu policije, da budem uključena u sve to. Osećam kao da treba da preduzmem nešto i otkrijem kako je Natali umrla. Jednostavno moram da saznam šta se dogodilo.“

„Ali to mora da je uradio onaj njen stari dečko, zar nije tako?“

„Misliš na Luka?“

„Da, policija ga je sigurno privela.“

„Mislim da su samo razgovarali sa njim.“

„Eto vidiš. Luk joj je napravio bebu, nešto su se posvađali, on ju je ubio, možda čak i slučajno. I onda je zakopao.“

„U Alanovoj i Martinoj bašti. Tačno ispred kuće.“

„Ljudi se ne ponašaju logično kada su upravo ubili nekoga. Da li sam ti ikada pričala o onom mom pacijentu koji je ubio svoju ženu? Raskomadao je njeno telo i poslao delove u filijale Barklis banke svuda po svetu.“

„To zvuči kao prilično pametan potez.“

„Da, samo što je napisao svoju adresu na mestu pošiljaoca.“

„Zašto?“

„Njegov psihijatar kaže da je on u stvari želeo da bude uhvaćen.“

„Ta priča je istinita?“

„Naravno da jeste. U svakom slučaju, ne vidim da ta neverovatna činjenica o mestu gde ste je pronašli, u bilo kom smislu oslobađa Luka krivice više nego nekoga drugog. Neko je ipak zakopao Natali tamo.“

„Da“, priznala sam“, on je ipak najsumnjiviji.“

Kažu da, ako ponovo podignete javnost na noge to će privući horde ostalih. ICA je bila spremna. U publici su uglavnom bili mladi ljudi. Televizijske kamere bile su postavljene blizu scene, a krupni čovek koji je nosio okrugle naočare sa metalnim okvirom, nalik onim koje je imao Bertold Breht, šetao je po sceni držeći u ruci tablu za pisanje. Probijala sam se kroz red prema dva slobodna mesta u sredini. Teo još uvek nije došao. Čovek koji je sedeo na sedištu pored mog skoro da se sakrio u glomaznom kaputu od tvida. Očepila sam ga po nozi i saplela se o plastičnu kesu koju je neko bacio na pod.

„Izvinite“, nervozno sam rekla, a on je samo kratko klimnuo glavom i ponovo počeo da zuri u plafon.

Stigao je Teo. Nosio je crno odelo i aktovku, i izgledao previše formalno obučen za ovu priliku. Poljubio me u obraz i šapnuo mi: „Sad sam bio sa Alanom. Napio se.“

„Napio?“ skiknula sam.

„K' o guzica.“

„Kako to misliš, napio se? Treba da bude na sceni za jedan minut.“

„Dobro, još uvek može da priča“, Teo je odgovorio.“ Gospoda Džad teško da de uspeti da ga zaustavi.“

Zajecala sam u sebi. Zašto sam uopšte i dolazila?

Minut ili dva nakon što je prošlo osam sati, Lizi Džad je odlučnim korakom ušetala na scenu, to je bila jedna izrazito lepa žena u tankom sivom kostimu. Njena plava kosa bila je zalizana na potiljku,

na sebi nije imala nikakav upadljiv nakit ni jaku šminku, i nije donela sa sobom beleške. Sela je u jednu od dve stolice koje su bile postavljene na scenu i sipala sebi čašu vode. Onda je Alan dojurio na scenu, kao da treba da održi neki važan govor.

„Šta je on to obukao?“ prošaputala sam.

Znala sam odgovor, naravno. Smoking od somota koji je ponekad nosio uveče po kudi. Na njegovoj sedoj glavi bila je fedora. Podsetio me na Tuluz Lotrekov poster koji je nekad bio na zidu jedne od mojih studentskih soba. U meni je navrla bujica emocija prema ovom nedostojanstvenom, prkosnom starom čoveku. Malo ljudi je počelo da tapše, ali čovek pored mene bio je jedan od njih. Alan se bacio na praznu stolicu pored Lizi Džad. U ruci je držao široku čašu čije su tri četvrtine bile pune nečega što je imalo boju viskija. Uzeo je gutljaj tog pića i pogledom prešao preko publike.

Lizi Džad je izrazila svoje žaljenje („a sigurna sam da i publika tako oseća“) zbog otkrivanja Natalinog tela. Kratko se osvrnula na The Town Drain (antiromantičarski... prati tradiciju komičnog realizma... niža - srednja klasa... u suštini muški roman). Spomenula je u jednoj rečenici njegova manje - više poznata kasnija dela, i zaključila da se na njegovo dugo odsustvo sa izdavačke scene svakako vratiti kasnije u toku razgovora.

„Gospodine Martelo“, Lizi Džad je počela.

„Zovite me Alan“, prekinuo je Alan.

„U redu, Alane. Džon Apdajk jednom je rekao da nema potrebe pisati šaljive romane. Šta vi kažete na to?“

„Ko je Džon Apdajk?“ Alan je odgovorio pitanjem.

Lizi Džad je izgledala pomalo smeteno.

„Izvinite?“

„On je Amerikanac?“

„Da, jeste.“

„Onda dobro.“

„Da li je to vaš odgovor?“

Alan je bio zavaljen u svoju stolicu kada mu je ona postavila to pitanje (primetila sam da su njegove čarape bile različitih boja). Polako se ispravio, popio malo viskija i nagnuo se prema voditeljki.

„Vidite, Lizi, napisao sam jebeno dobar roman. Jebeno dobar roman. Imate li primerak ovde? Nemate?“ okrenuo se prema publici. „Da li neko od vas ima?“ Nije bilo odgovora. „Svi vi, otvorite vaše primerke The Town Drain na stranici sa pravima izdavača i videćete da je moj roman doživeo više izdanja. Izgleda da i dalje zasmehava ljude. Zašto bi me bilo briga šta neki usrani Amerikanac misli o tome?“

Lizi Džad ostala je ledeno smirena.

„Možda bi trebalo da krenemo dalje“, rekla je. „Vaši romani nedavno su bili izloženi kritikama feministkinja.“

Alan je frknuo.

„Izvinite?“ pitala je Lizi.

„Ništa, sve je u redu, samo vi nastavite.“

„Priča se da su ženski likovi u vašim romanima prikazani ili kao goropadi ili kao sisati seksualni objekti. Čak su i neki vaši obožavatelji priznali da, već dvadeset i pet godina, ostaje problem seksizma u vašim delima.“

Alan je uzeo veliki gutljaj viskija, što ga je sprečilo da progovori, za njega iznenađujuće mnogo vremena.

„Zašto bi to predstavljalo problem?“ upitao je nakon što je popio poslednji gutljaj. „Drago mi je što moji romani još uvek izgledaju seksi. Postoji li nešto loše u tome što smatram privlačnim žene sa velikim sisama? To je super stvar.“

Preklopila sam lice dlanovima. Pored mene se začuo prigušeni kikut. To nije bio Teo, već čovek koji je sedeo na sedištu do.

Alan je zastao, očigledno uživajući zato što su svi postidjeno učitali. Gospođa Džad je u tišini čekala da on ponovo progovori.

„Samo sam se šalio, Lizi. Ne bi trebalo da pričam o stvarima kao što su sise, zar ne? To nije dozvoljeno. Hoćete da kažete da ja mrzim žene, Lizi, dušo?“

„Pa zašto mislite da hodu to da kažem?“

„Zato što ljudi kao što ste vi vole to da kažu za mene. Da li se ovde radi o meni ili o mojim knjigama, Lizi? Ja volim žene. Volim tucanje. Ili sam bar voleo, dok sam to još mogao da radim. Da li je to ono što ste hteli da čujete? A sada, možemo li da pričamo o mojim knjigama?“

Glava mi je sada bila među kolenima i počela sam ozbiljno da razmišljam o tome da zapušim uši. Začula sam nekakvo komešanje. Da li je on to ustao sa stolice?

„Napisao sam taj roman iz dubine srca.“ Prislonio je pesnicu na srce. Zbog mikrofona koji je nosio taj zvuk je bio znatno pojačan i zvučao je kao kada ovan udara o kapiju zamka. „Isto tako, napisao sam je kada sam bio veoma mlad, i jebe mi se za ljude koji koriste knjigu da bi raspravljali o tome šta Alan Martelo misli o ženama. Dosadilo mi je, jebeno mi je dosadilo da učestvujem u raspravama koje kažu da je jedan roman bolji od drugog zato što je lepši.“

U publici se začuo uzbuđeni žagor. Podigla sam pogled i našla se u sred šume podignutih ruku. Lizi Džad pokazala je na mladu ženu koja je sedela sa strane.

„Znači, hoćete da kažete da moral nema nikakve veze sa književnom vrednošću romana?“

„Ma odjebite“, Alan je odgovorio. „Ovo nije jebeni Oksfordski savet, zar ne? Mislio sam da smo došli ovde da pričamo o mojim knjigama. Ili samo pričati o seksu? Lizi, da li želiš da nam ispričaš šta ti radiš u krevetu ili sa kim, ili ako hode neko drugi?“

Sada su se začuli uzvici sa različitih strana auditorijuma. Lizi Džad je ostala smirena i zamolila za tišinu poput sudije na teniskom meču.

„Gospodine Martelo, želite li da nastavite sa ovom raspravom?“ Alan je podigao svoju čašu, kao da na jedan bizarno neprikladan način pokušava da nazdravi.

„Dobro sam“, odgovorio je.

Ruke su se ponovo podigle u vazduh. Jedan bledunjavi i mršavi mladić je ustao, a oko vrata je obmotao šal toliko visoko da sam jedva mogla da mu vidim lice.

„I ja sam muškarac, gospodine Martelo“, rekao je.

„Stvarno?“ sumnjčavo je upitao Alan.

„Ali nisam iz vaše generacije“, mladić je nastavio drhtavim glasom. „Mislim da su žene često bile ugrožene baš zbog te privlačnosti za koju vi kažete da je osećate prema njima, zbog te predatorske seksualnosti koju vi prikazujete sa odobravanjem. Da li će svet ikada uspeti da promeni ljude poput vas, ljude čiji glas ipak i drugi ljudi slušaju, ljude koji istraju u svom šovinizmu i nazivaju ga pesničkom slobodom?“

Publika je sa odobravanjem mrmljala u čitavoj sali. Bilo je užasno vruće pod svetlošću televizijskih reflektora. Alan se znojio; Lizi Džad je izgledala nepogrešivo hladno.

„Ti pompezni pubertetlijo“, počeo je Alan, sada već zaplićući jezikom. „Ako se žene oslanjaju na tebe da ih braniš, onda stvarno imaju veliki problem. Takvi kao ti samo ih ohrabruju da budu žrtve. Izvlačite iz rukava i uzvikujete reči kao što su zlostavljanje i silovanje i sve tome slično, a da niste ni

svesni njihovog značenja. Prokletstvo.“

Neka žena iz pozadine uzviknula je“ Kopile!“ Lizi Džad je i dalje ostala ledeno smirena.

„To je vaš stav prema silovanju. Da li je tako, gospodine Martelo?“

Alan je popio svoj viski, i spustio čašu dole, blago promašivši sto tako da je ona pala i otkotrljala se po podu.

„Izvinite zbog ovoga“, promrmljao je.“ Treba imati muda! Zene vole snažne muškarce i pomalo divlje. Samo se posle žale zbog toga. To čini da se osećaju bolje. Ne žele da priznaju da vole kad ih tretiraju kao stoku. Meni se nikada nijedna nije požalila. Ne bi trebalo da govorimo o ovome, zar ne? Nije politički ispravno, je li tako?“

„Znači, to je vaš stav kao jednog uglednog romanopisca?“ pitala je Lizi Džad, pokazujući blage znakove uznemirenosti zbog onoga što je dopustila da se dogodi.

„Nisam ja jebeni ugledni romanopisac“, uzviknuo je Alan nejasnim glasom.

„Nisam završio ni jedan jedini jebeni roman poslednjih trideset godina. Dobro, priznajem, mi nismo socijalni radnici. Mi stvaramo u svetu u kojem su obični ljudi ubice, u kojem žene žele da budu jebane, ili silovane, i ne znaju za bolje. To je jebeni svet mašte.“

„Neki ljudi bi možda mogli da kažu da postoji kontinuum između izmišljenih scena zlostavljanja koje su dramatizovane u mašti, kao što je vaša, i stvarnog nasilja sa kojim se žene suočavaju.“

Alan je nesigurno ustao.

„Želite da vidite kontinuum? Pokazaću vam ja jebeni kontinuum.“

Poput posećenog debla koje pada on se sručio na Lizi Džad, zgrabio joj dojku i glasno poljubio njena iznenađena usta. Mikrofon mora da joj je bio namešten blizu lica zato što je sočni poljubac glasno odzvanjao u čitavoj sali. U isto vreme, u meni su se javili pomešani utisci. Kamere su se uskomešale. Začuli su se uzvici iz gomile. Ljudi su poskakali i potrčali napred prema sceni. Alana su odvojili od Lizi Džad. On je odgurnuo nekoga i počeo da viče:

„Mislite da ja ne znam šta je to silovanje? Moja ćerka je bila silovana i ubijena, a čovek koji je to uradio je pušten na slobodu. Pozvao se na svoje jebeno pravo ćutanja, nije želeo da odgovara na pitanja koja su mu postavljali, i tako je policija pustila jednog silovatelja i ubicu da ode. Sada možete da me razapnete na jebeni krst.“

Alan je nastavio nerazgovetno da urla i da maše rukama, sve dok ga nekoliko ljudi iz publike, koja je sada nagrnula na scenu, nije zadržalo. Teo je potrčao napred i probijao se kroz gužvu kako bi stigao do svog oca. Lizi Džad su pomogli da se podigne na noge, njena kosa bila je raščupana, a po celom licu razmazan karmin. Držala se za glavu. Ja sam ostala sama na svom sedištu. Nisam bila u stanju da se pokrenem.

„Isuse Hriste“, glasno sam rekla.“ ovo je totalna jebena katastrofa.“

„Nije bilo baš toliko loše.“

Okrenula sam se oko sebe, iznenađena. To je bio čovek koji je sedeo pored mene.

„Stanite malo. Upravo sam gledala kako moj svekar brani silovanje i napada poznatu feministkinju pred očima naelektrisane publike. Ja to smatram dovoljno lošim.“

„Samo sam hteo da kažem...“

„Samo se vi lepo sklonite.“

On je otišao, a ja sam ostala sama.

Nalazila sam se ispred srednje škole „Nevil Čemberlen“ u Sparkhilu. Užas od sivog betona. Verovatno nije bila starija od dvadeset godina, ali već zahvaćena vlagom, poput fleka od znoja pod miškom. Ličila je na istočnonemački policijski centar za ispitivanje, ubačen u svet od kamenih kula, prizemnih kuća od crvenih opeka, i uskih prolaza među njima. Krenula od kuće dok je još uvek bio mrak, i sada, dok sam parkirala auto ispred škole, još nije otkucalo ni osam sati. Nikoga nije bilo u okolini.

Morala sam da sedim u kolima, u kojima je bivalo sve hladnije, a stakla zamagljena. Nisam imala ništa za čitanje, i zato sam odlučila da pređem ulicu i odem u mali kafe preko puta glavnog školskog ulaza. Naručila sam šolju čaja boje mahagonija, pržena jaja - slaninu i salatu od paradajza. Za skoro svim stolovima sedeli su ljudi u smešnim jaknama, a vazduh je bio zagušljiv i pun pare. Bacila sam pogled na naslovnu stranu Sana koji je čitao čovek preko puta mene. Pitala sam se da li će se u novinama pojaviti bilo šta o onom Alanovom fijasku.

Do osam i dvadeset već sam bila napolju na ulici, i šetkala se gore dole da bih se ugrejala. Deset minuta kasnije, videla sam ga kako dolazi, na biciklu. Bio je umotan u široki kaput, nosio je debele rukavice i kapu, ali sa nepogrešivom preciznošću, mogla sam da prepoznam Lukovo blede, upalo lice. Kada se približio kapiji, spretno je sklonio svoju desnu nogu sa pedale i odvezio poslednjih nekoliko jardi dok je stajao samo na levoj pedali, krivudajući između grupica đaka koji su se polako okupljali. Morala sam da pretrčim preko ulice da bih ga presrela. Pozvala sam ga po imenu i on se osvrnuo. Nije izgledao iznenađen, i samo mu je na licu zaigrao blag, sarkastičan osmeh. Skinuo je kapu i prošao rukom kroz svoju dugu kosu koja je bila prošarana sedim vlasima.

„Zar ne bi trebalo da budete na poslu?“

Dok sam se vozila, u mojoj glavi su brujale stvari koje sam želela da saznam od Luka. Sada kad sam bila ovde, bilo mi je teško da smislim šta da ga pitam.

„Možemo li da porazgovaramo?“ pitala sam.

„Šta vi radite ovde? Šta želite od mene?“

„Mislila sam, možemo li da porazgovaramo u četiri oka“

Vena je iskočila na njegovom čelu. Njegovi obrazi dobili su jaku crvenu boju i ja sam pomislila da de početi da viče na mene, ali on se samo osvrnuo oko sebe i uložio očigledan napor da se iskontroliše.

„Podite sa mnom“, rekao je na kraju. „Mogu da vam dam par minuta.“

Luk je zakačio svoj bicikl za ogradu i poveo me kroz vijugave školske hodnike. Naši koraci glasno su odzvanjali dok smo išli niz hodnik čije su sivilo razbijali crteži i kolaži prikačeni na zidove.

„Da li ste čitali novine danas?“ pitao me je, ali nije se osvrtao dok je hodao ispred mene.

„Ne.“

„Znate, mogao bih da tužim Alana.“

„Mogli biste i da izgubite.“

Luk je odgovorio odsečno se nasmejajući i uveo me u prostoriju koja je bila toliko mala da, kada smo seli, naša kolena skoro da su se dodirivala. Bili smo okruženi policama sa sjajnim, novim vežbanka ma i rolnama papira za crtanje. P“

„Da li ste sarađivali sa policijom?“

Luk se ponovo nasmejao, bilo je očigledno da mu je laknulo.

„O tome se radi?“ pitao je. „Niste ništa saznali od njih, je li tako, pa ste došli kod mene?“

„I, da li ste saradivali?“

„Policija me ispitivala, moje ime se pojavilo u novinama. Bojim se da nisam mnogo zainteresovan da razgovaram još i sa vama o tome. Znae šta, ne znam šta to pokušavate da otkrijete, ali ako želite da dokažete neku svoju detinjastu fantaziju o Nat, onda zaboravite na to.“

„Ako to dete nije bilo vaše, Čije je moglo da bude?“

Mislím da Luk nije ni slušao šta mu govorim.

„Oduvek ste mi se sviđali, Džejn. Ostali, pri tom mislim na Natalinu bradu, uvek su me gledali popreko. Nekako sam osećao da jedino vi niste.“

„Plašili ste me“, odgovorila sam mu. „Delovali ste mi uvek tako sofisticirano.“

„Bio sam samo godinu dana stariji od vas.“

„Luk, dajte mi bar jedan razlog da verujem da to niste bili vi.“

„Zašto bih?“ Pogledao je na sat na svojoj ruci. „Vaših pet minuta je isteklo. Nadam se da vam nisam bio od velike pomoći. Pustiću vas da sami pronađete izlaz.“

Sedela sam u kolima nekoliko minuta, a zatim počela polako da vozim prema auto putu, sve dok nisam ugledala telefonsku govornicu. Pozvala sam Helen Oster u Kirklovu, i zamolila je da se nađemo, i to odmah sada, čim uspem da stignem do nje. Zvučala je zbunjeno, ali je ipak pristala. Dan je bio vedar i blistao je na suncu dok sam vozila zapadno od Birmingama, i kada sam ušla u Šropšir i prelazila duž planinskih vrhova, moje raspoloženje se malo popravilo. Policijska stanica u Kirklovu bila je jedna široka, moderna građevina odmah pored centralne pijace. Helen me sačekala na samom ulazu, obučena u dugačak kaput, i predložila mi da se prošetamo. Dok smo razgovarale, šetale smo ulicama, pored predivnih zgrada obnovljenih fasada koje su činile sam centar grada. Bilo je veoma hladno, a ja nisam bila sigurna ni zašto sam došla.

„Da li ste dobro?“ Helen je pitala.

„Malopre sam posetila Luka Mekana“, odgovorila sam.

„Gde?“

„U njegovoj školi u Sparkhílu?“

„Zašto ste to uradili?“

„Da li ste videli novine? Da li ste videli šta se dogodilo sa Alanom u emisiji na ICA?“

Helen se bleđo osmehnula. Njena bleđa koža pocrvenela je od hladnoće, a njeni obrazi su počeli da gore.

„Da, videla sam.“

„Bilo je grozno, ali mislim da je Alan u pravu i osećam se očajno zbog toga.“

„Mislíte, zbog Luka.“

„Da“, nastavila sam. „Zato sam i otišla da se suočím sa Lukom. Nisam bila sigurna šta ću tačno da mu kažem, ali čini mi se da se on prilično potresao.“

„Zar to nije razumljivo, s obzirom na sve okolnosti?“

„Vidíte, Helen, znam da ne postoji naučni metod koji može da pokaže da je Luk bio otac Nataline bebe, ali razbijam glavu o tome šta biste vi mogli da preduzmete da sve to nekako povežete. Pomislila sam da bih mogla ponovo da pregledam spisak gostiju zajedno sa vama, i identifikujem ljude koji su možda poznavali Luka. Možda je on nekome od njih spomenuo nešto što bi moglo da nam pomogne. Da li ste razgovarali sa njegovim roditeljima? Možda oni mogu da nam pomognu.“

Helen se osvrnula oko sebe.

„Hajde da uđemo ovde“, rekla je, i povukla me u jednu malu gostionicu gde smo obe naručile

kafu. Kada nam je konobar doneo kafu, i jedna i druga smo stavile promrzle dlanove oko šoljica da ih ugrijemo. Helen me upitno pogledala.

„Ko vam je rekao da je nemoguće povezati Luka sa fetusom?“

„Klod. Rekao je da nećete moći da uradite dnk analize zato što se dnk do sada raspala i kontaminirala.“ Helen se kratko nasmejala.

„Da, on zaista ima pravo. Jedna od baza dnk je oksidirala i lanci su se raspali. A kod dnk koja je izvučena iz pronađenih kostiju kontaminacija je iznosila 99 posto.“

„Ne razumem o čemu pričate.“

„Nije važno. Uglavnom, analiza dnk ne može se izvesti u ovom slučaju, ali postoji druga tehnika koja se zove polimerna lančana reakcija.“

„Kako se to kaže običnim rečima?“

„To je metoda koja omogućava da se prošire veoma mali delovi ljudskih ostataka. Naravno, dnk lanci su i dalje pokidani, ali u samoj strukturi dnk ima mnogo ponavljanja. A te kratke sekvence koje se ponavljaju nose karakteristične osobine i nasledne su.“

„Šta to u stvari znači?“

„To znači da Luk Mekan nije bio otac Natalinog deteta.“

Osetila sam da sada meni gore obrazi.

„Stvarno mi je žao, Helen. Bila sam tako glupa.“

„Ne, Džejn, to je sasvim razumljivo. Gospodin Mekan nikada nije bio uhapšen ili bar priveden zbog saslušanja. Tako da on nije mogao da bude zvanično oslobođen, i zbog toga nismo ni objavljivali rezultate testa. U svetlu događaja koji su usledili, odlučili smo da damo zvaničnu izjavu povodom toga ovog popodneva.“

„Da li je test pouzdan?“

„Da.“

„Bože, pa Luk je trebalo samo da mi kaže. Strašno sam pogrešila.“

Popile smo kafu. Helen je insistirala da plati. Izašle smo iz gostionice i prešle ulicu prema ćošku iza kojeg se nalazila policijska stanica. Zastale smo ispred i spremala sam se da se pozdravim sa njom. Helen je oklevala, a zatim progovorila pomalo zastajkujući:

„Vi i Teodor Martelo, vi ste bili zajedno, zar ne, tog leta?“

„Moglo bi tako da se kaže.“

„Zašto, mislim, kako se to završilo?“

„Ne baš srećno.“

„On mnogo priča o vama, Džejn.“

„Kako vi to znate?“

„Pa, znate, dok razgovaram sa njim. Rekla sam vam pre, videli smo se nekoliko puta. I dugo razgovarali.“

Njeno lice dobilo je neobičan izraz, ali zamišljen, željan, i meni je kroz glavu prošla misao - prilično strašna misao. Posmatrala sam je, njeni obrazi imali su jasnu, jarko crvenu boju. Ali ona nije skrenula pogled. Znala sam, i ona je znala da ja znam; htela sam da kažem nešto, da je upozorim ili da joj kažem da se ne zanosi previše. Ali ona je napravila grimasu na licu, prilično nespretnu, i ostavila me. Potrošila sam tek pola sata moje karte za parkiranje i iskoristila sam ostatak tako što sam prošetala kroz centar Kirklova, potpuno nesvesna svog okruženja.

Postala sam svesna - i skoro da sam osetila zadovoljstvo zbog toga - da moj život klizi u kolotečinu. Svodio se na obaveze, sastanke i navike, koji su se smenjivali između mojih seansi kod Aleksa Dermot - Brauna. One su postale tako uobičajene i nesvesne radnje, kao što odlazimo na spavanje i jedemo. Jutarnje vožnje biciklom duž kanala, krivudanje kroz prepunu pijacu na putu do njegove kude, sada su bile nešto što sam mehanički radila, ne razmišljajući o tome. Posete su se nagomilale u mom pamćenju i nisam više mogla da ih razdvojim, što je bilo u neku ruku utešno.

Seansu za seansom, ja sam probijala svoj put kroz sećanje na ono što je izgledalo kao moj život. Pričala sam mu o svojoj adolescenciji, o Polu i roditeljima, ali priča se, naravno, uvek vraćala na Martelove, skoro kao da su oni održavali tok moje priče. Izgledalo je da su oni uvek u centru onoga što je bilo najbolje u mom životu. Opisivala sam Aleksu naše letnje igre iz detinjstva. Drugi ljudi imali su nostalgična, skoro mitska viđenja svojeg najranijeg doba: naše zajedničko detinjstvo stvarno je bilo zlatno. Pričala sam mu o svojoj bliskosti sa Natali i Teom, i mnogo toga o Klodu, kao da sam i sama pokušavala da u svojoj glavi ponovo izgradim našu vezu, možda kao način da opravdam to što sam ga napustila.

Bilo je teško izraziti to rečima, jer naš brak nije bio toliko rasturen koliko je vremenom izbledeo. Nisam mogla da se uhvatim ni za jedan jedini očigledan razlog. Nije bilo neverstva, svakako ne nikakvog nasilja, čak ni nekog blagog zanemarivanja sa njegove strane. To nije bio Klodov stil. Na mnogo načina, divila sam se Klodu više nego ikada. Dok sam govorila o njemu, tamo u Aleksovoj sobi, osećala sam da postoji opasnost da ga učinim skoro neodoljivim, i da odgovaram sebe od onoga što sam već uradila.

Klod je bio u srednjim tridesetim kada je dobio praksu u Svetom Davidu, i ispostavilo se da je bio odličan u svojim novim dužnostima, u tom društveno - korisnom radu. Zaista je bio odličan. Pored hirurgije, ginekologija je istorijski područje u kojem dominiraju muškarci, i Klod i ja smo se često raspravljali na tu temu. Ali, kada realno pogledam, šta je on mogao da uradi kao student završne godine? Samo da uzalud pokušava da istera pravdu i tako uspori svoju karijeru. Bila mi je poznata činjenica da lekare koji izazivaju nevolje dok su mladi, kasnije nekako uvek zaobiđe unapređenje. Kada je Klod postao konsultant, sve se promenilo. Naravno, gledano njegovim očima, to nije bilo ništa toliko važno i spektakularno, i trebalo je da prođe vreme, naročito što se tiče njegovih neistomišljenika, da bi se jasnije videlo šta se događa. Ono što je Klod radio jeste stvaranje odbora koji bi predstavljao žene ginekologe u toj profesiji. Kada su ljudi shvatili njegove namere, nastala je pometnja. Pokrenut je sudski postupak, izlazio je feljton u Dejli telegrafu ili u nekim drugim novinama, ne mogu da se setim, ali Klod ih je ipak sve nadmašio.

Kada smo bili deca, uvek je Klod bio taj koji je znao koja žica ide na koje mesto u utikaču, kada polazi poslednji voz i sve one stvari koje nikoga drugog nisu zanimale, i tu svoju sposobnost on je kasnije pokazivao i u bolnici. Dok su se drugi ljudi razmetali i pravili važni, Klod nije mnogo pričao, ali u ključnim momentima, uvek je znao da kaže pravu stvar važnim ljudima, ili da izvuče i iskoristi neko tajanstveno pravilo za koje niko nije znao ni da postoji i tako reši problem u svoju korist. Rezultat toga bilo je to da je u poslednjih sedam godina, svako slobodno mesto ginekologa u Svetom Davidu dobila žena. Bio je heroj. I umeo je pametno da iskoristi svoju sposobnost ubeđivanja i pridobije i one koji još uvek nisu stali na njegovu stranu. Morao je da ima većinu pre nego što krene u akciju.

Bilo je stvarno čudno što Klod nikada nije došao kod mene i natrijao mi nos rečenicom“ Šta sam

ti rekao.“ Nikada mi nije objasnio da je sve te godine strpljivo čekao da dođe pravi momenat i da se sve poklopi. Volela bih da jeste, ali on je uvek bio preterano razuman i skroman u vezi sa svojim dostignućima, i insistirao je na tome da je ginekologija traćila svoje potencijale, a on je radio samo ono što je bilo neophodno. Pored toga, govorio je, u ovom novom sistemu, žene ginekolozi bile su mnogo fleksibilnije, i više raspoložene za saradnju. Možda je Klod od onih ljudi koji ostvaruju najveće reforme, onaj konzervativac u duši koji prihvata promene samo da bi, što je moguće više stvari sačuvao iz starog sistema. Možda je bilo tako. Ali uveče, nije bilo vidljive razlike između Kloda koji je uspeo da pridobije čitavo odeljenje za sebe, uprkos brojčanoj nadmoćnosti, i Kloda koji je doživeo poraz. Ta njegova osobina brilijantno mu je služila čitavi niz godina, ali mene je na neki način počela da odbija.

Klodovi uspesi bili su ono što je učvrstilo moja osećanja prema njemu. Ako ne osećam ništa prema njemu nakon svega što je postigao, naš brak je zaista u opasnosti, razmišljala sam. Kako uopšte stvari krenu naopako u braku? Skoro da sam poželeva da mogu da kažem da sam ga uhvatila kako spava sa svojom sekretaricom ili sa nekom od onih njegovih privlačnih asistentkinja. Klod me nikada nije prevario i znala sam da bi mi bio odan suprug sve dok neko od nas ne bi otišao na onaj svet, ako ni zbog čega drugog, onda zbog toga što je u prisustvu dva svedoka potpisao dokument koji ga na to obavezuje, 28. maja 1973. godine. Sve su to bile sitnice, male stvari koje su mi značile, ali neke su i nedostajale.

Seks, naravno. Pogledaj pod rubrikom“ u minusu“ . Kada smo se tek uzeli, imali smo strastven seksualni život, a Klod je bio prilično dobar u tome. Ne mislim samo na ono što je umeo da radi rukama, nekako je sve savršeno funkcionisalo. Više od bilo kog muškarca sa kojim sam spavala (a to je bio stvarno mali broj, mogla sam sve da ih izbrojim na prstima dve ruke), Klod je shvatao seks ne samo kao impuls, zadovoljavanje potrebe, već je uz to vezivao i osećanja, i prijateljstvo, smeh, nežnost, i razumevanje. Obožavala sam sve to, a obožavala sam i njega zbog toga.

Tokom mojih tinejdžerskih godina, Klod je bio ono što su Džerom i Robert zvali štreber. Počeo je da nosi naočare kada je imao otprilike tri godine i on je uvek bio onaj ozbiljni brat, bez harizme koju su Teo, a kasnije i blizanci s lakoćom pokazivali. On je bio uporan, vredan, ali nikada nije bio zvezda. Kasnije, otprilike one užasne godine kada je Natali nestala, i kada je izgledalo kao da de bol rasturiti porodicu Martelo, mi smo se zbližili. I u tome je pokazao svoju upornost. Klod je odlučio da me osvoji i njegovi naponi bili su toliko očigledni, ali uspelo mu je. Pokazati nekome da vam se sviđa, jedan je od boljih načina da i vi počnete da se sviđate toj osobi, ali to isto tako to može da ima i sasvim suprotan efekat. Ali Klod je to uradio kako treba. Dugo nije bilo fizičke privlačnosti između nas. Izlazila sam sa raznim momcima, a Klod je postao samo dobar prijatelj. Imali smo običaj da pišemo jedno drugom dok je on bio u medicinskoj školi, to su bila dugačka i zanimljiva pisma, a ja sam bila iznenađena što mu poveravam stvari koje sam krila od svih drugih ljudi. Nismo postavljali nikakve zahteve jedno drugom, nismo se razmetali osećanjima, i tako, na mojoj prvoj godini na fakultetu, ja sam bila pomalo iznenađena kada sam shvatila da je on postao moj najbolji prijatelj. Počeo je da izlazi sa devojkom koja se zvala Kerol Arnot - to je bila prva prava devojka koju je imao, kao što mi je on sam priznao, i to samo meni i nikome više - zainteresovalo me to što sam postala malo ljubomorna.

Bila je 1971. godina. Najbolje je se sećam po onome što se tada nosilo: gužvani somot, suknje sa fatalna, sintetičke košulje sa manžetnama poput onih na odeći srednjeevokovnih putujućih pevača, i ljubičaste senke za oči koju se nisam usuđivala da nosim sve do ranih devedesetih. Imala sam osamnaest godina, a Klod dvadeset i čvrsto sam odlučila da ga otmem od sirote Kerol, u čemu sam bez ikakvih teškoća uspela. Našu prvu zajedničku noć proveli smo u najvećoj od jednokrevetnih soba

u Finsburi parku, sobi koju je Klod delio sa još dvojicom studenata medicine. Sve je išlo tako glatko, da izgleda bilo nemoguće da se desi drugačije, zato smo doneli odluku da se uzmemo, što smo i uradili na kraju moje druge godine. Pitam se da li smo možda tada osećali da smo mi ti koji leče rane u porodici. Do 1975. godine, rodila sam Džeroma i Roberta i dok smo i sami bili još deca morali smo da glumimo odrasle, da balansiramo i vodimo brigu o našoj deci, o našem školovanju i o našim karijerama. Kada se osvrnem natrag na sve to, vidim dve decenije besa i panike koji su svoj vrhunac dostigli jednog jesenjeg popodneva, kada sam odvezla Roberta na početak prvog semestra na koledžu. Imala sam trenutak da razmislim, i prva misao koja mi se pojavila u glavi bila je da sam potpuno sigurna da moram da napustim Kloda. Bez rasprave, bez bračnih savetnika, bez probnog rastavljanja, samo sam shvatila da treba da podvučem crtu u svom životu.

Tako. To je bilo ono sa čime sam upoznala Aleksa. To je bilo stanje u kojem sam se sada nalazila, bila sam zbunjena, plačljiva, potpuno van kontrole. Kakav de on zaključak izvesti iz svega ovoga? Iako sam bila spremna da se suočim sa svim tim, već sam uhvatila sebe kako mi je stalo šta de Aleks redi o onome što sam mu ispričala. Možda sam čak pokušavala da ostavim utisak na njega. Postala sam radoznala u vezi sa njegovim životom. Primećivala sam šta je obukao, sitne razlike iz dana u dan. Sviđale su mi se naočare sa metalnim okvirom koje je ponekad nosio, uvek sa jednom dozom opuštenosti, kao da ih je sasvim slučajno stavio na nos, i njegova duga kosa koju je stalno rukama sklanjao sa čela. Ponekad je bio strog prema meni. Iznenadila sam se kada je sa neodobravanjem govorio o mojim detektivskim pokušajima.

„Mislila sam da ste želeli da se suočim sa činjenicama“, protestovala sam, pomalo povređena.

„Tako je“, rekao je Aleks“, ali činjenice koje su trenutno nama interesantne su one koje se nalaze u vašoj glavi. Ima mnogo posla oko toga, mora naporno da se radi. Moramo da razdvojimo koje su od onih stvari koje ste mi ispričali istinite, a koje nisu. Zatim, siguran sam da postoje i još neke stvari, bilo istinite ili ne, koje mi vi ne govorite. To de biti još teži zadatak da se otkrije.“

„Sve što sam vam rekla je istina, Ne razumem o čemu govorite.“

„Govorim o čitavoj toj priči o zlatnom detinjstvu. Vidite, Džejn, na samom početku sam vam rekao da ću pokušati da vam uvek iskreno i otvoreno kažem šta mislim, i zato bi možda trebalo da vam objasnim šta sada osećam.“ Aleks je zastao da razmisli. Uvek je imao taj izraz duboke zamišljenosti pre nego što bi mi odgovorio, a ne kao ja, koja sam odmah govorila sve što mi padne na pamet. Kod njega je razmišljanje izgledalo skoro kao stvar tehnike, neke praktične veštine.“ Ispričali ste mi dve kontradiktorne stvari, Džejn. Držite se priče o srećnom detinjstvu, kao da vam je to talisman koji vas štiti od nečega lošeg. Istovremeno, govorite o telu koje je bilo zakopano u samom srcu mesta za koje vezujete svoje srećno detinjstvo. Sada bih ja mogao da kažem da te dve stvari nemaju veze jedna sa drugom. Neko je mogao da dođe sa strane i ubije jednog člana te najsrećnije od svih porodica. Svet je pun sličnih događaja, surove loše sreće. Ali to nije ono što vi kažete. Vi insistirate da je tako nešto nemoguće.“

„Šta hoćete da kažete, Aleks? Šta želite da uradim?“

„Pokušavate da držite u rukama dva teška tereta, ali nećete biti u stanju to da izdržite. Morate da pustite jedan da ode, Džejn, i da se suočite sa posledicama. Morate da razmislite o vašoj porodici.“

Ovo je bio jedan od onih momenata u toku seanse kada sam se osećala kao gonjena životinja. Našla bih neko sklonište negde i osećala se bezbedno, a onda bi mi Aleks ušao u trag i ponovo me isterao na otvoreno. Opisala sam tu sliku u mojoj glavi Aleksu, a on nije mogao da prestane da se smeje.

„Nisam siguran da sam baš oduševljen idejom da vi budete predivna lisica, a ja neki surovi, zajapureni plemić na konju. Ali ako to znači da ćete prestati da se uljuljujete u taj vaš lažni raj,

pretpostavljam da ću moći da živim sa tim. A sada, da se vratimo na vas. Iako je ovo samo jedan pokušaj, Džejn, želeo bih da prestanete da razmišljate o svojoj porodici kao o nekoj idiličnoj slici sa korica albuma. Počnite da mislite o tome da je to jedna porodica u kojoj je moglo da se dogodi ubistvo, i pustite nas da vidimo dokle će nas to odvesti.“

„O čemu govorite? Na šta mislite kada kažete ' porodica u kojoj se možda dogodilo ubistvo ' ?“

Kada je Aleks progovorio, osetila sam u njegovom glasu neku čvrstinu koju nikada ranije nisam primetila.

„Samo sam slušao ono što ste mi vi govorili, Džejn. Morate prihvatiti odgovornost za ono što mi pričate.“

„Nisam spominjala nikakvo ubistvo u porodici.“ Osetila sam gorak, mučan ukus u svojim ustima. Aleks je ostao miran.“ Vi ste ukazali, a ne ja, na zaista neobično mesto na kojem je pronađeno Natalino telo.“

„Da, ali to jeste neobično, zar ne?“

„Kako to da kažete da ni na jedan način niste uvukli svoju porodicu u ovu priču?“

„I nisam.“

„Dobro, pokušajte da se smirite.“

„Savršeno sam mirna.“

„Ne, mislio sam da, ako sama ta ideja predstavlja šok za vas, trebalo bi da na nju gledate kao na jedan eksperiment.“

„Kako mislite, eksperiment?“

„Vrlo je jednostavno, Džejn. Ponekad, u toku terapije, takve ideje mogu se tretirati kao hipoteze. Zamislite, ako možete, da ne potičete iz te ultra - savršene porodice koju su svi obožavali i želeli da joj se pridruže. Zamislite da je to bila jedna opasna porodica.“

Da li sam želela da mi Aleks ovo govori, da kaže tako nešto o meni? Napravila sam grimasu kao da ću da protestujemo, ali Alan me sprečio i nastavio.

„Ne tražim od vas da optužujete bilo koga ili da ne budete lojalni svojoj porodici. Ovo je samo način da preusmerite samu sebe, da dozvolite sebi novu slobodu.“

Ovo je bila jedna od onih situacija u kojima sam žudela za cigaretom koja bi mi pomogla da sredim misli, da počnem jasno da razmišljam. Umesto toga, ispričala sam Aleksu o onoj večeri u ICA i o kolosalnom, sramnom, Alanovom ponašanju i čitavoj sceni koja je bila prilično mučna. Kada ste snaha Alana Martela, dobar deo posla za vas je završen. On je bio poznat od svoje dvadesete godine, i nezavisno od svih njegovih napora, bio je simbol slobodnog ponašanja. Nekada su mu pripisivali mladalački radikalizam, a sada su ga zamenili isto tako neobičnim anarhičnim konzervatizmom. On je u različito vreme, a ponekad i u isto vreme, bio satiričar, borac za klasu, oslobodilac, reakcionar, profesionalni ikonoklast, konformista, pobunjenik, gnjavator, seksistički eksploatator. S vremena na vreme sam se pitala šta bih pomislila za njega, da ga sada vidim prvi put, ali ja sam ga uvek volela na neki pomešan, protivrečan način. Vidala sam kako dovodi sebe u neodbranjive položaje, prisustvovala ili čula za njegovo ponašanje koje sam u potpunosti osuđivala, znala sam da on nimalo nije vodio računa o tome da li povređuje druge ljude, naročito moju najdražu Martu, ali uvek sam nekako bila na njegovoj strani. On je bio osoba koja je predsedavala onim predivnim domaćinstvom Martelovih, njegova vitalnost mu je davala život, on je bio centar svega, njegov simbol. Da li samo zbog toga nisam mogla da ga se odreknem? Čak i u ICA, u sred one katastrofe, osećala sam neku izopačenu lojalnost prema tom čoveku, samo što sam tada shvatila da je ona uvrnuta, nenormalna.

Aleks nije u potpunosti pratio stvari za koje sam mislila da će ga zanimati. Ponekad mi je to izgledalo kao da se radi o njegovom ponosu, kao da želi da pokaže svoju nezavisnost. Pažljivo je

slušao objašnjenja koja sam davala o svojim kolebljivim osećanjima prema Alanu, ali on bi se ponovo vraćao na ono čega sam se sećala, ili se nisam sećala, na ono popodne pored reke, kada je Natali poslednji put viđena. Ovog puta sam glasno pokazala nestrpljenje. On je insistirao.

„Pratiću šta god vi želeli da pričate“, objasnio mi je. „Ali želeo bih da zadovoljim svoje interesovanje za ovo. Nešto što ste mi još davno ispričali, zainteresovalo me. Rekli ste, ' Bila sam tamo. ' „

„Ne sećam se da li sam upotrebila baš te reči, ali to ionako nije važno. Sve što sam htela da kažem je da sam bila na obali reke, blizu mesta gde je Natali poslednji put viđena. Ne znam zašto pridajete tome toliki značaj.“

„Ne pridajem ja značaj tome. Samo slušam šta mi vi govorite. To je ono zbog čega me plaćate. ' Bila sam tamo. Bila sam tamo. ' Interesantan izbor reči, zar ne mislite tako?“

„Ne baš.“

„Ja mislim da jeste.“

Aleks je ustao i počeo da hoda gore - dole po sobi, kao što je uvek radio kada je bio izuzetno uzbuđen. Nije mu bilo dovoljno da bude iza mene, iza domašaja mog pogleda, u ovakvim situacijama. Želeo je da ustane, da bude iznad mene, da me potčini.

„Vaše sećanje je mutno samo zato što se ovde suočavamo sa rečima i emocijama. Ne biste se ovako ponašali da se radi o vašem poslu, da li sam u pravu? Da imate pred sobom plan kuće koja je dvadeset metara široka, a mesto na kojem treba da je postavite široko je samo petnaest, ne biste samo nastavili sa radovima i napravili kuću, nadajući se da će ona nekako sama od sebe uspeti da se uklopi u taj prostor. Prepravili biste planove i uskladili dimenzije. Možda mi samo treba da pomirimo raskorak koji postoji u onome što ste mi ispričali i onoga što je istina. Rekli ste da dolazite iz savršeno srećne porodice, ali ipak je jedna osoba iz te porodice ubijena, a vi insistirate da to nije mogao uraditi neko spolja. Kako bismo mogli da uklopimo ove dve vaše izjave? Kažete mi da ste bili tamo, a opet i da niste bili tamo. Kako to može da ima bilo kakvog smisla? Da li vi stvarno niste bili tamo, ili samo moramo da vas odvedemo na to mesto?“

„Kako mislite ' da me odvedete ' ?“

„Došli ste kod mene sa pričom koja je imala neke čudne tamne rupe u sebi, zaštićena zidovima koje treba probiti. Hajde da napravimo dogovor, Džejn. Ja ću prestati da vas kinjim, obećavam. Pričaćemo o stvarima o kojima vi želite da pričate, to u svakom slučaju. Ipak“ - podigao je prst -“ bide jedan izuzetak. Želim da ostanemo na toj sceni pored reke, želim da se vratite u nju, da se sjedinite sa njom, da je istražite.“

„Aleks, rekla sam vam sve čega sam mogla da se setim u vezi sa tim popodnevom.“

„Da, znam. I odlično vam ide, možda i bolje nego što ste mislili. Ono što želim od vas jeste da prestanete da pokušavate da se setite. Možete da se oslobodite svega toga. Želeo bih da pokušamo da ponovimo onu vežbu koju smo radili pre neki dan.“

I tako smo opet počeli isti postupak. Sklopila sam oči i opustila se, a Aleks me vodio i umirivao svojom pričom. Pokušala sam da se vratim na scenu pored reke, da se naslonim na kamen, tog letnjeg popodneva. Sada mi je išlo bolje. Prvi put, scena je bila poput onih trodimenzionalnih fotografija. One stvaraju iluziju dubine u prostoru, ali to nije ona prava dubina u koju možete staviti ruku. Ovaj put je bilo drugačije. Imala sam osećaj da sam zaista tamo. Bila sam u prostoru u kojem sam mogla da se krećem, u kojem sam mogla da se izgubim. Izgledalo mi je kao da Alekov glas dolazi spolja. Opisala sam mu ono što sam doživela. Sedela sam dole, leđa oslonjenih na kamen prekriven mahovinom u podnožju brda Kri, reka je tekla nizvodno, meni sa leve strane, poslednji zgužvani papiri zamakli su iza krivine koja se nalazila ispred mene. Brestovi na rubu šume stajali su sa moje

desne strane.

Aleksov glas koji je bio izvan mog sveta sada, pitao me da li bih mogla da ustanem, i ja sam mogla bez ikakvih teškoća. Pitao me, da li bih mogla da se okrenem. Da, stvarno sam mogla. Rekla sam mu da mi je reka sada bila sa desne strane i daleko iza mene, a brestovi su stajali levo od mene. Gledala sam gore, u malo uzvišenje brda Kri. Aleksov glas rekao mi je da ne želi da bilo šta radim ili da se pomeram. Sve što je želeo da zna bilo je da li sam mogla da vidim puteljak? Naravno da sam mogla. Pored puteljka bilo je gustog žbunja, i on bi povremeno nestao sa vidika i izvijao se poput zmije prema vrhu, ali mogla sam da vidim njegov najveći deo. Odlično, bio je zadovoljan Aleks. Sada je želeo samo da se još jednom okrenem i vratim se u svoj prvobitni položaj. Nema problema. Odlično, ponovio je. Odlično.

Dani su prolazili, neki bolje, neki gore, ali iznenadila sam samu sebe kako sam uspevala da izađem na kraj sa svim tim. Uzmite klasičan primer, sunčano jutro u ponedeljak u prvim danima decembra. To je bio jedan od onih dana koji se tako često ponavljaju, kada žene dobiju želju da povedu sa sobom na posao devojčicu koja još ide u školu, sa namerom da im, tobože, radni dan prođe brže. Nisam mogla da se oduprem osećanju da bi bilo kome ko bi razmislio o mom poslovnom životu, kuhinja i obdanište postali odjednom izuzetno privlačni, ali odlučila sam da ipak istrajem u tome. Zato sam pozvala Pegi, za koju sam uvek nekako osećala da je ne zovem dovoljno često. Očigledno je, Emili, srednja od devojčica iz Polovog prethodnog braka (imala je skoro šesnaest godina), bila najsporija u smišljanju prihvatljivog izgovora i zato je ona izabrana da provede sa mnom jedan dan.

Odmah pole devet sati ujutru, ona je pognute glave išla prema meni puteljkom kroz vrt, a Pegi je iz pozadine mahnula u znak pozdrava. Bila je obučena skroz u crno, poput udovica u Grčkoj, iako je zbog minduše u njenom nosu bilo malo verovatno da bi je neko pomešao sa jednom. Sela je na mesto suvozača, uključila kasetofon i mi smo se uputile istočno od Kentiš Tauna. Pitala sam kako je Pegi, a Emili je nešto promrmljala i pitala me za Roberta. Odgovorila sam joj kako se snašao i kako je zadovoljan svojom novom devojkom. Osećala sam se zaštitnički prema mojim bratanicama kada se radilo o mom grabljivom mlađem sinu i govorila mu, a isto tako i Džeromu, kako je njihova dužnost da vode računa o svojim mlađim sestrama. Bila sam nervozna, uglavnom zato što bih u normalnim okolnostima mogla da zapalim cigaretu, ali Emili bi verovatno sada želela da mi pravi društvo, tako da sam odlučila da bar na jedno jutro ostavim pušenje.

Volela sam moje sinove, ali dok su odrastali kuća je ponekad zaista izgledala poput svlačionice u sali za fizičko. Možda su mi baš zbog toga te tri slatke devojčice Krejn bile neobično drage. Ponekad sam brinula da je možda trebalo da provodim više vremena sa njima, ali kada smo skrenule i nastavile putem Jork, Emili je veselo ćaskala sa mnom. Pitala sam je da li je čula za Polov dokumentarac. Emili je prevrnula očima, što je bio njen odgovor na skoro sve što je imalo veze sa njenim ocem.

„On je blesav čovek“, rekla je.

Osetila sam da mi je dužnost da je smirim.

„Ne, Emili, sigurna sam da de to biti veoma zanimljivo.“

„Ti stvarno želiš da budeš na TV-u, da svi saznaju sve o tvojoj porodici?“

„Ne, ne baš.“

„Mi smo sve odbile da učestvujemo u tome. Tata je skroz poludeo zbog toga. Ket ga je čak optužila da je voajer.“

„Dobro, Pol bi u najmanju ruku morao da bude zadovoljan što čuje da koristiš jednu francusku reč. Kad bi ga bar nazvala auteur. (franc. auteur - glumac;)“

Zajedno smo se kikotaile. Stigle smo, sa zakašnjenjem kao i uvek, do hostela gde su nas čekala dva člana Saveta od kojih ni jednog nisam srela ranije. Tu je bila Pandora Veb, službenik Zavoda za izdavanje dozvola. I Kerolin Salkin, iz Odeljenja za invalide. I to u kolicima. Čekale su na dnu strmih betonskih stepenica koje su vodile do glavnog ulaza. Kerolina kosa bila je ošišana skroz na kratko, što je davalo grub izraz njenom licu. Ona je bila jedna od onih ljudi od kojih bih odmah pobegla, da sam je srela bilo gde osim ispred mog najdražeg projekta. Odmah je prešla na stvar.

„Očigledno u vašim planovima ne postoji prilaz za ljude u invalidskim kolicima, gospođo Martelo.“

„Molim vas, zovite me Džejn“, skoro da sam ostala bez glasa.“ A ovo je moja bratanica, Emili.“

„Ovde nema prilaza za invalidska kolica, Džejn.“

„To pitanje nikada mi nije bilo ni spomenuto“, odgovorila sam, osetivši se užasno nemoćnom, ali ovo je bio ponedeljak ujutru i morala sam da se pokažem pred svojom bratanicom.

„Evo, ja ga sad spominjem.“

Trebalo mi je vremena da razmislim o tome, negde sama, u miru, ali to je sada izgledalo nemoguće.

„Koliko sam saznala iz podataka, ovo je hostel u kojem sasvim sposobni, nedavno otpušteni ljudi mogu da ostanu jedno odredbeno vreme uz obavezan blagi nadzor. Slažem se, Kerolin, da bi bilo idealno da svaka zgrada ima potpun pristup za invalidska kolica, ali sa izmenama koje sam napravila, ovo je sada jedna mala četvorospratnica. Sigurno bi bilo bolje kada bi pacijenti u kolicima, i naravno zaposleni, bili upućivani na ustanove koje za njih imaju bolje uslove.“

Dve žene razmenile su poglede. Ironične i pune prezira. Bilo je jasno da ni Pandora nije na mojoj strani, ali je očigledno rado prepustila priču Kerolin.

„Džejn“, nastavila je Kerolin“, nisam došla ovde da raspravljam o politici koja se vodi prema invalidima. A isto tako nisam došla da se pogađam. Samo želim da se uverim da ti shvataš kakav stav Zavod ima prema ulazima na novim zgradama. Trebalo je neko da ti to do sada već objasni.“

„Šta je potrebno da se uradi?“ oprezno sam upitala.“ Navedi mi konkretne primere.“

„Pokazala bih ti kada bih mogla da uđem u prostoriju“, odgovorila je Kerolin ledenim glasom.“ Moraćeš da ugovoriš sastanak sa nekim drugim službenikom iz mog odeljenja.“

„Ko će finansirati dodatnu opremu?“

„Ko će finansirati izlaz za slučaj požara, Džejn?“ Kerolin je sarkastično pitala.

„Ko će finansirati duple prozore?“

Bila je nepravedna prema meni i ja sam osetila da me polako hvata bes.

„Da je umesto mene ovde Mies van der Rohe ne biste tražili od mene da postavim platforme za invalide na svakom ćošku.“

„Sigurno bih zahtevala to od njega kada bi dizajnirao zgradu u ovom kraju“, zaključila je Kerolin.

„Ko je Mies van der nešto?“ pitala je Emili kada smo bile ponovo u kolima.

„On je verovatno glavni razlog što sam uopšte postala arhitekta. Njegove građevine bile su zasnovane na savršenoj matematičkoj jasnoći, pravih linija, od metala i stakla. Njegovo najznačajnije zdanje bilo je ono koje je napravio za izložbu u Barseloni dvadesetih godina. Građevina je imala tako čistu formu da Mies nije dozvolio da se ni na jednom zidu okače slike jer bi to narušilo njenu savršenost.“

„To baš i nije dobro za izložbu“, Emili je protestovala.

„Tačno“, priznala sam.“ Mislim da ni on ne bi imao više uspeha sa ovim hostelom od mene. Kada sam ja počela da se bavim arhitekturom, još uvek smo verovali da postoji način da se životi ljudi promene. To izgleda nije baš moderno ovih dana.“

„Šta ćeš uraditi?“

„Mislim da sam previše stara da bih postala advokat koji se bavi pitanjima prava građana.“

„Ne, mislila sam na hostel.“

„A, to, kao i uvek. Nešto ću ubaciti, nešto izbaciti. Izgubiti još malo od moje početne inspiracije, u svakom slučaju. Ali nisam još uvek u potpunosti izgubila nadu. To što su mi skratili budžet je jednim delom njihov način da mi pokažu da i dalje imaju nameru da izgrade ovaj hostel.“

Dovezle smo se natrag do moje kancelarije. Predstavila sam Emili Dankanu, a on joj je pokazao kako da pomera gore-dole njegovu tablu za crtanje. Izdiktirala sam nekoliko pisama, koja bih verovatno i ja sama brže otkucala. Skuvali smo kafu i ja sam pričala Emili o svom zanimanju i o nekim stvarima koje sam naučila za vreme studiranja, malo smo ogovarale, a zatim sam je ubrzo nakon ručka vratila kući u Kentiš Taun. Ušla sam sa njom u kuću i popila šolju kafe sa Pegi. Ona je uvek bila zabrinuta zbog nečega. Sada je bila zabrinuta zbog Polovog dokumentarca, i odbijala je da ima bilo kakve veze sa tim. Bila je zabrinuta zbog Marte, a ja nisam mogla da smislim ništa što bih joj rekla o tome. Bila je zabrinuta zbog Alana i zbog toga što je napravio pravu budalu od sebe, ali ja sam joj odgovorila da nema svrhe da se brine oko toga. Bila je pomalo zabrinuta čak i zbog mene. Pol joj je ispričao o mojoj terapiji i ona je želela da porazgovara sa mnom o tome.

„Kao što već znaš, ja sam godinama išla na terapiju nakon što je Pol otišao“, rekla mi je. „Nakon otprilike dve godine, konačno sam skupila hrabrost i okrenula glavu, i videla da je moj psihoterapeut zaspao u svojoj stolici.“

„Znam, pričala si mi o tome, Pegi“, odgovorila sam. „Mislim da se to stvarno često događa.“

„Istovremeno, to je bilo i obično bacanje para. Odlučila sam da će pilule biti mnogo prikladnije, ali i jeftinije. Prepisali su mi Prozak, prevazišla sam svoje krize i odvela devojke na letovanje. Izračunala sam da odmor košta manje od tri meseca terapije. Ipak, moram da priznam, kada sam bila tamo, mislila sam da će mi trebati najmanje tri godine terapije da se oporavim, s obzirom na to kako su se devojke ponašale sa svim onim konobarima koji su obletali oko njih kao pčele oko tegle sa medom.“

„Šta hoćeš da kažeš, Pegi? Misliš da gubim vreme sa terapijom?“

„Ne, pretpostavljam da sam samo iznenađena. Ti si uvek bila jaka. Pored toga, ne smeš mi zameriti što ću ti ovo reći, ne razumem šta radiš. Ti si bila ta koja je iznenada odlučila da prekine sa Klodom. Bio je skrhan bolom, a i sada je prilično očajan zbog tvoje odluke. Ti se sada osećaš loše zbog svega toga i tražiš pomoć. I ne samo to, Pol mi kaže da ideš okolo i kopaš stvari o Natali. Ne razumem šta radiš, Džejn, stvarno ne razumem.“

Osetila sam kako mi se u stomaku skuplja bes i poželela sam da se izvičem na Pegi ili čak da je udarim, ali nikada mi nije išao od ruke mediteranski način pokazivanja emocija, iako sam im uvek zavidela na tome. A osetila sam da je Pegi u pravu, na neki način. Odgovorila sam joj ledeno smirenim glasom.

„Možda ne razumem ni sama šta radim, Pegi. Možda je to ono što pokušavam da otkrijem.“

Ēaša za koktel u frizu, i bokal i kašika. Džin, naravno, treba da bude tamo najmanje nekoliko dana da bi postao lepljiv. Zbog toga je neophodno nešto kao što je uvozni džin marke Gordons, onaj sa žutom nalepnicom, koji se može nabaviti u fri šopu. Bilo šta slabije, kao što je domaći Gordons u zelenoj flaši, samo bi se zaledio, i pokvario nam uživanje. Nekoliko kapi, možda čak i supena kašika, ali ne više, suvog vermuta i džin pomešaju se u bokalu koji je toliko hladan da jedva možete da ga uhvatite za dršku. Onda sledi vrlo kratko mešanje. Debela kriška limunove kore, koju iscedimo da pusti malo soka u zaledeno staklo, a zatim je ubacimo u oštru, ledenu tečnost. Ako vam ostane nešto od toga u bokalu, možete ga vratiti u friz i drugi put popiti još koju čašu.

Kasnije te večeri, skinula sam celofan sa nove paklice cigareta, ispraznila punu pepeljaru i oprala je u sudoperi. Otvorila sam teglu crnih maslina i sipala ih u malu činiju. Bile su bez koštica. Nisam želela ni o čemu da razmišljam ove večeri. Grickala sam ih uz moj suvi martini, koji je bio toliko hladan da je iz njega izlazila para, kao iz nekog čarobnog napitka, i sedela ispred televizora. Prebacivala sam nasumično kanale, u stvari nisam ni obraćala pažnju na ono što sam gledala.

Piće je počelo da deluje na mene skoro odmah nakon prvog gutljaja i prijatna obamrlost prošla je

kroz moje telo. Najbolje sam razmišljala dok sam sedela u publici na nekom koncertu ili lutala kroz galeriju i kobajagi posmatrala slike, ili kao sada, dok sam na pola gledala televiziju. Potreslo me ono što je Pegi rekla. Ja sam osoba koja voli da bude u pravu, i zaista želim da radim prave stvari, a shvatila sam da Pegi i ostalima izgledam kao neko ko namerno radi pogrešnu stvar samo da bi sebi ugodila. Oslanjala sam se na Dankanovu dobru narav kada sam zapostavljala posao. Oslanjala sam se na moje seanse sa Aleksom DermotBraunom koje su me oslobađale odgovornosti za odluke koje sam donela. Upustila sam se u neko površno istraživanje prošlosti porodice Martelo... Zašto?

Da bih se osvetila? Neke stvari sam morala da uradim, a neke sam sama tražila. Ali nisam znala koje su to stvari. Da li bi bilo bolje da se okanem svega toga i vratim se svom životu i nastavim ga sa onim istim stoicizmom kojim sam se uvek ponosila?

Došla sam do friza i ispraznila i ostatak pića u svoju čašu, koja je sada bila mokra i topla. Prestala sam da razmišljam, a program na televiziji počeo je da dobija smisao, kao kad izoštravamo sliku na fotoaparatu. Neka žena prilično atraktivna, osim što su njene obrve bile previše precizno iscrtane pričala je o porodici kao osnovi društva.

„Bolje živeti u bilo kakvoj kući, nego biti beskućnik“, tvrdila je“, tako je i nesavršen brak bolji od razvoda. Jedno od najdestruktivnijih uticaja na društvo u naše doba ima nemarno i sebično ponašanje roditelja koji stavljaju svoje prohteve ispred budućnosti svoje dece.“

Èuo se glasan aplauz.

„Ma, odjebi glupačo“, izdrala sam se u ekran.

„Gospodine Gils“, obratio se voditelj.

Gospodin Gils bio je čovek u sivom odelu.

„Džil Kamendiš je sasvim u pravu“, odgovorio je“, i nikoga od nas ne treba da bude sramota da vrlo kategorično tvrdi da je ovo pitanje, pitanje morala. A ako naše crkvene vođe nisu spremne da preuzmu glavnu ulogu u tome, onda je vreme da mi, političari, reagujemo. Kao što nam je svima poznato, postoje mlade devojkice, tinejdžerke koje namerno ostaju u drugom stanju jer to vide kao jedan brz i lak način da obezbede svoje stambeno pitanje. Namerno biraju da žive od socijalne pomoći, odnosno na račun nas ostalih. Kao rezultat toga, čitave generacije dece odrasta bez ikoga da ih nauči o moralu, bez oca koji bi ih vodio kroz život. Nije ni čudo što se sva ta deca okreću kriminalu.

Mislim, dame i gospodo, da je vreme da obični muškarci i žene u ovoj zemlji ustanu i kažu socijalistima“, Ovo je posledica onoga što ste vi uradili. Samo logičan rezultat vaše politike, vašeg nepoštovanja prema moralu i prema porodici, koje smo imali prilike da vidimo šezdesetih godina.“ Govore nam da treba da imamo razumevanja prema nesrećnom položaju takvih nemarnih žena. Ako mene pitate, trebalo bi manje da razumemo, a malo više da kažnjavamo. Kada sam ja bio dečak, mlada devojkica je znala da de ako zatrudni biti izbačena na ulicu i da de postati izgnanik iz društva. Možda bi trebalo da naučimo nešto iz tog vremena. Redi ću vam još i ovo: kada bi mlade devojkice znale da neće biti besplatnog smeštaja za njih, ni socijalne pomoći, onda bi bilo proketo manje samohranih majki.“

„Kreten“, zaključila sam i zavitlala paklicu cigareta prema ekranu, ali sam dobro promašila.

Aplauz iz publike sada je bio još vatreniji nego pre, tako da je voditelj morao da viče da bi ga čuli.

„Sa nama u studiju je i doktor Kaspar Holt, koji pored toga što je filozof, u isto vreme je i otac koji je dobio starateljstvo nad kćerkom. Doktore Hoit, kako glasi vaš odgovor gospodinu Gilsu?“

Kamera je uhvatila nervozno lice sredovečnog čoveka koji mi se od nekud činio poznat.

„Nisam siguran da imam odgovor, zaista“, počeo je.“ Iskreno, ne verujem da postoje laka rešenja

složenih društvenih problema. Ali ne mogu da se otrgnem mišljenju da ako gospodin Gils stvarno veruje da mlade devojke ostaju u drugom stanju čisto zbog finansijskog momenta, trebalo bi da se zapita koje stvorio tu individualističku kulturu u kojoj je sve osim sebične borbe za ostvarenje maksimalne zarade bukvalno društveno neprihvatljivo. Isto tako je, moglo bi se reći, čak zabavna teorija da bogate ljude treba podsticati pružajući im još više novca, dok bi veoma siromašne trebalo ohrabriti tako što im oduzeti i ono malo što imaju.“

Počela sam da tapšem.

„Vidi, vidi.“

Sad uopšte nije bilo aplauza, a čovek koji je govorio istog trenutka bio je izložen zvižducima sa svih strana. Tada sam se setila ko je on. To je bio čovek pored kojeg sam sedela za vreme Alanovog debakla na ICA. Imala sam utisak da sam bila neprijatna prema njemu. Počela je da me grize savest. Otišla sam do stola u uglu i počela da tražim po gomili razglednica. Naga groteska Žorža Groša. Previše direktno. Blagovesti od Fra Anđelika. Previše ozbiljno. Akvarel koji je prikazivao nekog miša. Previše blesavo. Sveštenik

Robert Voker na klizanju na jezeru Dingston. To je otprilike bilo ono pravo. Okrenula sam je i skinula ostatke osušenog lepka, što me podsetilo da je nekad bila prikačena na zidu iznad mog radnog stola.“ Dragi gospodine Holt“, - na trenutak sam se zbunila i vratila pogled na ekran na kojem je on sad mrmljao nešto o obrazovanju u obdaništima, ali su ga brzo prekinuli -“ Ja sam žena koja je bila neprijatna prema vama u ICA. Pišem vam ovo dok gledam vaš hrabar i razborit nastup na televiziji. Zao mi je što se onaj put kada sam vas srela nisam baš najbolje ponašala. Znam da je teško razumeti zašto vam pišem, ali rekli ste neke stvari koje i ja želim da kažem, ali nikada ih se ne setim u pravom trenutku. Vaša, Džejn Martelo.“ Našla sam poštansku marku u svojoj torbi i izašla pravo napolje i ubacila razglednicu u sanduče. Trebalo mi je malo svežeg vazduha. Veče je bilo hladno, ali ta hladnoća mi je sada prijala.

„Sedaš H se kako si dolazila ovde da se igraš?“

Iako je napolju bila oštra hladnoća, Marta je insistirala da zajedno prošetamo kroz vrt. Stale smo pored ogromnog hrasta, u čijem smo se širokom, šupljem deblu svi skrivali kao deca. Prešla sam rukom preko kore koja je sada obrasla mahovinom.

„Na ovom mestu su Klod, Teo i Pol urezali svoje inicijale. Mislili smo da de ostati tu toliko dugo koliko i samo drvo. A sada skoro da su nestali.“

Hodale smo u tišini. Imala sam osećaj kao da koračam po otiscima mog detinjstva. Žitna polja, oboreno drveće, kameni zidovi, bašta u kojoj je bilo posađeno lekovito bilje, utabana staza tamo gde su nekada bile izvijene, guste grane voćnjaka, žbunje koje je ostalo bez lišća. Kada je vetar podigao Martinu jaknu, videla sam koliko je njeno telo postalo mršavo.

„Da li si dobro, Marta?“

Ona se graciozno sagnula da počupa korov.

„Imam rak, Džejn.“ Podigla je ruku kako bi me sprečila da joj bilo šta kažem.

„Već dugo znam za to. Počelo je kao rak dojke, ali se proširilo.“

Stavila sam njenu ledenu ruku u svoju i stegla je. Vetar je duvao u nas sa obronaka planine.

„Šta kažu doktori? Šta mogu da preduzmu?“

„Ne mnogo. Mislim, ne govore mi mnogo, puštaju me da sama donosim zaključke. Odlučila sam da neću idi na hemoterapiju, ni na radioterapiju ili bilo šta drugo, osim što, naravno uzimam lekove protiv bolova. Imam šezdeset i sedam godina, Džejn, a to je dobro vreme da se dobije rak: napreduje mnogo sporije.“ Nasmejala se.“ Verovatno ću umreti od srčanog udara u devedeset i trećoj.“ Zatim se uozbiljila:“ Nadam se da ce biti tako. Ne mogu da zamislim kako bi se Alan snašao bez mene.“

„Zao mi je. Tako mi je žao, Marta. Želela bih da mogu nešto da uradim.“

Hodale smo natrag prema kuci, držeći se za ruke.

„Marta“, pitala sam iznenada“, da li nekad poželiš da Natalino telo nikada nije ni pronađeno?“ Čudno me pogledala.

„To nije pitanje koje ima bilo kakvog smisla“, na kraju je odgovorila.

„Pronašli smo Natali, i to je to. Ako si mislila da me pitaš da li sam bila srećnija pre toga, onda je odgovor da, naravno da jesam. Kada je Natali pronađena, morala sam ponovo da je oplakujem. Ponovo sam osetila onu staru, sirovu tugu.“

Otvorila je vrata na zadnjem delu kuće.

„Sada ću da ti napravim čaj.“

„Ja ću napraviti“, rekla sam.

„Još uvek ne umirem, Džejn; sedi mirno dole.“

Sela sam za kuhinjski sto, i primetila da je Marta stavila na gomilu sve knjige za decu koje je tokom godina ilustrovala. Bilo ih je na desetine. Počela sam da ih prelistavam. Slike su mi bile poznate, naravno, i moja deca su odrasla na njima, ali još uvek su bile predivne kao i nekada: nasmejane, prepune detalja i živih boja. Volela je da crta velike porodice: energične bakice, roditelje koji su izgledali uznemireno i horde sitne dečice sa odranim kolenima i raščupanom kosom. Bilo je mnogo hrane u njenim ilustracijama hrane koju deca vole, poput ukusnih čokoladinih torti, i drhtavih ružičastih želela, sa svetlo žutim kremom od vanile na vrhu; brda špageta koje su se tresle na tanjirima. Volela je da crta decu koja se igraju: preko cele jedne duple strane nacrtala je red male dece sa golim stomačićima, kako koračaju u crvenim gumenim čizmama; na drugoj, bila su dečija lica koja su veselo virila kroz grane drveća. Zaustavila sam se na crtežu devojčice koja je u kosi imala venac od belih rada, dok je visoko iznad nje sijalo veličanstveno narandžasto sunce. Bilo je neobično za Martu da crta samo jedno dete obično ih je bilo više i uvek su bročano nadjačavala odrasle.

„Pre nego što smo pronašli Natali, Marta, da li ti se dešavalo da prođe ceo dan a da je se ne setiš?“

To je bilo pogrešno pitanje, i ja sam to znala, a znala sam i odgovor, ali isto tako znala sam da jednostavno moramo da pričamo o Natali. Marta je sipala kipuću vodu preko listova čaja, i izvukla veliku tortu iz kredenca.

„Šta misliš?“ Spustila je kolač od đumbira i nož na sto.“ Dugo sam osećala krivicu. Ne samo zato što je otišla, ili umrla, ili šta god, naravno da mi je i to prošlo kroz glavu. Osećala sam krivicu zbog našeg odnosa.“

Ėekala sam.

Marta je sipala dve šolje čaja i sela za sto.“ Moje poslednje čega se sećam u vezi sa Natali jeste da ona viče na mene.“ Pogledala je u svoj čaj, a onda rekla“, Ne, to nije ono što sam stvarno mislila. Poslednje čega se sećam je da ja vičem na nju. Naravno da smo se često svađale zbog nekih običnih stvari, njenog daha koji se osećao na cigarete i takvih stvari. Ona bi mi se samo blago, zamišljeno osmehnula, kao što je uvek radila kada smo je grdili, a to bi me razljutilo. To je ona svađa koja je sastavni deo odnosa između roditelja i dece, ali mi to nikada nismo izgladile. Ponekad se pitam da' li je umrla mrzeći me.“ Tužno se nasmešila.“ Kada smo se Alan i ja vratili sa onog užasnog krstarenja povodom godišnjice braka, i došli na veliku zabavu, želela sam da razgovaram sa Natali, ali bilo je previše ljudi okolo sa kojima sam morala da se vidim, a nisam, ali posle je bilo previše kasno.“

„Naravno da kriviš sebe, Marta“, rekla sam“, i naravno da ne treba tako da razmišljaš.“

Setila sam se da sam iskusila nešto slično tom osećanju kada je moja majka umrla. U nedeljama nakon njene sahrane bila sam u agoniji zbog njenog gubitka, sećajući se svih prilika u kojima sam je kritikovala, kada sam je prezirala, kada je nisam poštovala i nisam joj bila dovoljno zahvalna, i nisam imala priliku za pomirenje, kojim bismo nekako izgladile sve teškoće i nesavršenosti u našem odnosu.

„Moraš se sećati svega, Marta, a ne samo nekoliko poslednjih nedelja ili dana“, tešila sam je neubedljivo.

„Sećam se i toga. Ali naša poslednja svađa nekako je izbacila na površinu sve ono što nije valjalo između nas.“ Marta me značajno pogledala.“ Nikada nikome nisam ovo rekla, Džejn.“

„Šta?“

„Nikada nikome nisam ispričala za moju svađu sa Natali.“

„Zbog čega ste se posvađale?“

Marta je uzela nož i isekla dva parčeta kolača. Sigurno ga je napravila za mene kada je čula da

dolazim.“ Popij čaj; ohladiće se.“ Poslušno sam uzela gutljaj.

„Radilo se o tvom ocu i meni, Džejn. O našoj vezi.“

Nastavila sam da pijem čaj, ali moje ruke sada su nekako nespretno držale šoljicu. Spustila sam je pažljivo na sto, pazeći da ne prospem čaj.

„Nastavite.“

„Imala sam kratku avanturu sa tvojim ocem prethodnog leta. Njemu i tvojoj majci nije išlo baš najbolje, a i sama znaš kako se ponašao Alan. Alan je bio veći deo tog leta u Americi. Bila sam usamljena; sva deca su polako odrasla i osećala sam da mi život promiče.“ Zastala je i odsečno mahnula rukom.“ Dosta, neću više da tražim opravdanje za sebe. Ne ponosim se time što sam uradila, ali to nije trajalo dugo. Nikada nikome nismo rekli. Kristofer nije ispričao tvojoj majci; ja nikada nisam ispričala Alanu. Trudili smo se da to ostane tajna. Nismo želeli da niko bude povređen.“

Uzela je veoma mali komad kolača.

„Natali je pronašla pismo koje mi je Kristofer napisao. Verovatno je preturala po mojim fiokama. Stavila mi je do znanja da zna: zapravo nije bila ljuta, to je bilo čudno, više kao da je trijumfovala. Rekla mi je da se pravim da sam mnogo bolja od Alana, a u stvari sam bila ista kao on. Pretila je da će ispričati tvojoj majci i Alanu. Rekla je“ - Martin glas je sada bio suv“ da je njena dužnost da to uradi.“

Marta je začutala, a u kuhinji je bilo veoma tiho dok je čekala da ja progovorim.

„Da li je ispričala nekome?“

„Mislim da nije. Ja bar nisam saznala.“

„Ali možda je rekla Alanu.“

„Ne znam.“

„Zašto mi to sada govoriš, nakon svih ovih godina?“

Marta je nesigurno slegnula ramenima.“ Možda zato što je sada pravi trenutak da se otkriju porodične tajne. Možda zato što ću u skorije vreme umreti, i potrebno mi je da priznam, a pomislila sam da ćeš ti verovatno razumeti. Možda zato što si ti jedina koja se trudi da otkrije istinu.“

Ništa nisam odgovorila. Nisam znala šta da kažem, a nisam znala ni šta da mislim. Pokušala sam da zamislim mog oca sa Martom, ali mogla sam samo da ih vidim onakve kakvi su sada: stari, sa izboranom kožom i staračkim pegama i svojim tvrdoglavim staračkim navikama. Marta je otvorila knjigu na stranici na kojoj je bio crtež devojčice i zalazećeg sunca.

„To je Natali“, objasnila mi je.“ Znam da ne izgleda kao ona, osim što su možda usta njena. Ali ja sam uvek tako videla Natali. Znaš, ona je bila samotnjak. Njuškala je okolo po životima drugih ljudi i izlazila sa momcima i odlazila na zabave, ali uvek je bila sama. Ja sam joj bila majka, ali ponekad sam osećala kao da je stranac. Svi dečaci, pravili su se da su odrasli i nezavisni, mrštili su se ili bili neprijatni prema meni kada bi im došlo društvo, ali bila sam im potrebna, i to je uvek bilo tako očigledno. Sa Natali, ipak, često sam osećala kao da me odbacuje. Uvek sam mislila da demo biti bliske, dve žene u kudi punoj muškaraca.“

Ustala je i spustila naše tanjire u sudoperu.

„Ti obavi telefonske pozive o kojima si pričala; ja ću doneti one pelcere za tvoj vrt.“ Obukla je jaknu i uzela baštenske makaze, i nestala u bašti.

Mehanički, počela sam da radim ono što mi je Marta predložila, i tražila po svom adresaru sve dok nisam stigla do imena Džudit Parsons (rođena Džil, jedna od mojih najboljih prijateljica iz škole) . Bila je iznenađena što me čuje, ali i oduševljena: kako je u Londonu, kako su moji sinovi, strašno kako vreme brzo prolazi, da , bilo bi divno da se opet nađemo - ponekad ona i Brendon dolaze u London i ona de me sigurno nazvati tada. Kada je trebalo da završimo razgovor i da se

pozdravimo, ja sam tek onako, usput, pitala, da li možda slučajno ima telefonski broj Krisi Pilkington. Za nekoliko dana, imaću nekog posla blizu mesta gde ona živi, i pomislila sam da bilo zgodno da joj se javim. Džuditin entuzijizam polako je potonuo. Da, ima njen broj, ali ona je sada Kristina Kalvin: zapisala sam u kratkim crtama te nove podatke u svoj adresar, i ponovo okrenula brojčanik.

Kristina Pilkington sada Kalvin, nije bila baš najsrećnija što me čuje. Mogla sam da razumem i zašto. Prošlo je dvadeset i pet godina od kako smo se poslednji put videle. Ja sam vraćala sećanja koja je ona želela da potisne duboko u sebi. Iako preko volje, pozvala me da dođem kod nje na čaj kasnije tog popodneva. Zapisala sam uputstva kako da je nađem, i trenutak pre nego što sam spustila slušalicu, ona je iznenada dodala: „Moj suprug će biti tu, Džejn.“

Marta je smestila pelcere u prtljažnik mog auta, a zatim pokazala rukom na hrpu dečijih knjiga na stolu.

„One su za tvoje unučice, Džejn. Jednog dana, kada ih budeš imala.“ Na kraju smo se zagrlile.

Kalvinovi su živeli na mestu odmah kad se prođe Oksford, u velikoj neo tudorovskoj kući, sa spoljašnjim gredama i kitnjastim prozorima, sa bazenom u vrtu, i čitavom jednom avenijom rodidendrona. Oduvek sam mrzela rododendrone. Samo svetlucavi cvetovi i blistavi listovi i ništa više osim toga.

Ne bih prepoznala Krisi. Ja sam je poznavala kada je bila mršava i visoka, sa sjajnom plavom kosom koju je uvek skupljala u rep na vrhu glave. Sada je bila niža - ili mi je možda samo izgledala niža zato što je bila mnogo šira. Svoje pozamašno telo uvukla je u tesne bele pantalone i zelenu majicu, i obula visoke štikle, Ona njena nekadašnja neobuzdana lepota sasvim je nestala. I ispod njene teške šminke mogla sam da primetim da je nervozna. Rukovale smo se; ni jedna od nas dve nije znala da li da poljubi ovu drugu u obraz, i dok smo se mi tako gledale, debeljuškasti čovek u sivom odelu izašao je iz kuće, srdačno me zagrlio i rekao na kraju Krisinog neodlučnog predstavljanja:

„Baš lepo što će se Krisi videti sa starom drugaricom iz škole. Toliko sam toga čuo o vama, Džejn.“ Sumnjala sam u to. „Jeste li za čaj? Ili biste možda želeli nešto jače?“

„Može čaj, hvala.“

„Dobro. Ostaviću vas dve divne dame da se ispričate. Sigurno ima toliko toga što treba da nadoknadite.“

„Jan je direktor jedne kompanije“, rekla je Krisi, kao da objašnjava. Ušle smo u kuću. Sa sprata se čulo kako neko vrlo predano udara po dirkama klavira. „Moja kćerka, Kloj. Druga, Leonor, je sa drugaricom.“

Sele smo u dnevni boravak, među debelim jastucima sa cvetnim dezenima i štampanim slikama pejzaža. Krisi mi nije ponudila čaj.

„Zašto si stvarno došla?“ pitala je.

„Da li si čula šta se dogodilo sa Natali?“

Klimnula je glavom.

„Zbog toga sam i došla.“

Krisi se nervozno osvrnula oko sebe, kao da proverava da li njen muž možda stoji na vratima. „Nemam šta da ti kažem, Džejn. To je bilo pre više od dvadeset i pet godina, a ja ne želim ni da mislim na to, a kamo li još i da pričam o tome.“

„Dvadeset i pet godina.“

„Da, dvadeset i pet godina. Džejn, molim te.“

„Kada si poslednji put videla Alana?“

„Rekla sam ti da ne želim da pričam o tome. Ne želim da se sedam toga.“

„Da li tvoj muž zna da si sa petnaest godina imala vezu seksualne prirode sa Alanom Martelom? Da li je pun razumevanja?“

Krisi je uzdahnula i pogledala me pravo u oči. Osećala sam sažaljenje prema njoj, ali isto tako mi je bilo drago što sam pobedila i što sam videla da de ona ipak razgovarati sa mnom.

„Nisam videla Alana od kada je Natali nestala. Ne očekujem da razumeš, ali on je bio tako..., pa, tako čaroban, ako se u to još može poverovati. Ja sam bila samo dete, a on je bio taj poznati čovek koji mi je poklanjao razne stvari i pričao mi kako sam lepa.“ Njen osmeh bio je gorak.“ Danas to izgleda čudno, zar ne? Kada je želeo da spava sa mnom, ja jednostavno nisam imala nikakve šanse.“ Spustila je pogled na svoje savršeno sređene crvene nokte, a zatim rekla, skoro sa izrazom samozadovoljstva“, Zamalo mi je uništio život. Zašto ne kriviš Alana, a ne mene?“

„Daj, Krisi, ne preteruj. To je bio samo seks. Da li si uživala bar malo?“

„Ne znam. Ne razmišljam o tome.“

„Zašto si onda ispričala Natali?“ Krisi je izgledala iznenađeno.

„Nisam joj ništa ispričala. Jednom nas je pratila do šume. I videla nas je, znaš, kako...“

Krisi je imala neki čudan, ukočen izraz na licu.

„Da li ste приметili da je ona tamo?“

„Da.“

„I, šta se desilo?“

„Šta misliš da se desilo? Alan je počeo nešto da cvili. Doleteo je do Natali i povukao je za košulju, govoreći kako je ona njegova najdraža devojčica i da ne sme nikada da zaboravi svog taticu, i znaš već kakvi su muškarci, rekao joj je kako će Marta patiti. Bilo je zaista užasno neprijatno.“

„Šta je Natali uradila?“

„Samo je otišla natrag.“

„A šta je Alan uradio?“

Krisi je gledala pravo u mene. Prvi put sam sada mogla ponovo da vidim onaj izazivački, bezobrazni izgled mlade Krisi Pilkington.

„Bacio me opet na zemlju i poševio me. Mislim da ga je ono što se desilo još više uzбудilo. To je bio poslednji put, ipak.“ Nastala je ledena tišina.“ Sada možeš da ispričaš mom muž sve o tome.“

„Izlazila si sa Teom posle, je l' tako?“

„Pitaj njega.“

„A šta je bilo sa Natali? Znala si da je u drugom stanju?“

„Pročitala sam u novinama.“

„Šta misliš, koje bio otac?“

„Ne znam. Spominjali su neko ime - Luk Mekan, tako nešto.“

Dok sam odlazila, Krisin muž veselo mi je mahnuo.“ Dođi nam opet uskoro, Džejn, uvek je lepo videti Krisine stare prijatelje.“

Iz kola, videla sam Krisi, jednu ženu u srednjim godinama koja stavlja previše ruža na usta, i devojčicu koja mora da je bila Kloj, kćerka koja je svirala klavir, primetila sam je kako stoji na jednom od prozora na spratu. Izgledala je baš kao Krisi pre dvadeset i pet godina. Krisi je to sigurno teško podnosila. Krenula sam sa parkinga, a gume su neprijatno zaškripale, i sve vreme dok sam se vraćala u London, razmišljala sam o seksu i svim neprijatnostima i neobičnim stvarima koje on može da donese sa sobom.

Uprkos mojim očekivanjima, osećala sam da je moje rasuđivanje sada još manje jasno nego što je bilo pre. Umesto da razmišljam O Marti i o Krisi, ili da sama u svojoj glavi pokušavam da staloženo donosim zaključke, ja sam sada mogla da pričam sa Aleksom o svemu. On nije bio iznenađen stvarima koje sam mu pričala, i nije bio preterano pohotno zainteresovan, i iako je umeo da me kritikuje, u stvari, bolje redi, da me grdi, nikada nisam morala da mu se izvinjavam, Kada se sve uzme u obzir, verovala sam da je on na mojoj strani. Imala sam poverenja u njega. Uostalom, kome drugom sam mogla da verujem?

Dan nakon što sam se vratila u London, došla sam kod Aleksa kući sa gomilom božićnih poklona u rukama, kao da sam neki putnik koji je samo u prolazu. Naslonila sam kese na kauč. Povremeno, dok bih pričala, prelazila sam prstom preko izgužvane plastike, samo da bih osetila nešto tako normalno, obično. To mi je bilo potrebno. Kada sam mu ispričala za mog oca i Martu, skoro da sam pomislila da de se smejati, ta priča je bila toliko uobičajena, otrcana i patetična. Ali on se nije nasmejao i nije mi ponudio ono glupo saosećanje koje sam mrzela. Kada sam mu opisala svoj susret sa Krisi, pretpostavljala sam da de ga iznervirati taj novi pokušaj mog amaterskog detektivskog rada. Moj glas je imao je jednu pomirljivu notu i zvučala sam kao da se unapred branim, dok sam mu ponavljala sve one gadosti sa Alanom i Natali, i bila sam iznenađena kada je Aleks samo zainteresovano klimnuo glavom.

„Očigledno neću biti u stanju da vas odgovorim od tog vašeg izigravanja detektiva, zar ne?“ Osetila sam crtu razdraženosti u njegovom glasu, ali shvatila sam da je to bilo u redu.

„To nije nikakvo izigravanje bilo čega. Samo malo istražujem okolo, zaista. Imam taj osećaj da treba da otkrijem nešto, ali ne znam tačno o čemu se radi.“

„Da“, Aleks je bio zadubljen u svoje misli.“ Samo, pitam se da možda ne tražite na pogrešnom mestu.“

„Kako mislite, na pogrešnom mestu?“

„Stvarno me oduševljavate, Džejn. Imate onu tehniku mađioničara, Kada me svojom pričom uputite u jednom pravcu, imam osećaj da je to varka i da se važne stvari dešavaju na nekom sasvim drugom mestu.“

„To zvuči previše komplikovano za mene.“

„Isto tako, vi obmanjujete i samu sebe, naravno. Nešto počinje da se polako nazire ispred vas, a vi u isto vreme i želite i ne želite da to pronađete.“

„Šta hoćete da kažete, Aleks? Mislite da sam na pravom tragu?“

Nastupila je još jedna od onih Aleksovih dugih pauza. Mogla sam da čujem svoje disanje i da osetim kako mi srce poput lopte udara u grudima. Nešto se spremalo. Kada je progovorio, već je bio dobro razmislio o tome šta će mi reći.

„Džejn, osećam da ste na pravom tragu u tom smislu da verujem da postoji nešto konkretno što možete da pronađete. Ali vi to tražite na pogrešnom mestu. Vi idete okolo i razgovarate sa ljudima koji nikada neće biti u stanju da vam pomognu. Mesto na kojem stvarno treba da tražite, nalazi se ovde.“

Osetila sam Aleksovu hladnu ruku na svom čelu, i skoro da sam poskočila sa kauča. To nije bio prvi put da me on dotakne, ali sada je to bio jedan iznenađujuće blizak dodir. Sigurno nije razumeo šta sam htela da mu kažem.

„Aleks, ne poričem da je vaša terapija veoma značajna za mene i da mi zaista pomaže. Ali kada

govorim sa ljudima, onda, iako zbunjeno i nedovršeno, ja tražim nešto određeno. Pokušavam da pronađem nešto za šta znam sigurno da postoji, da saznam istinu o nečemu što se stvarno dogodilo.“

„Mislite da vam je govorim nešto drugačije?“

„U stvari, sada ne razumem o čemu vi uopšte govorite. Hoćete da kažete da već znate odgovor koji ja tražim? Da ja znam ko je ubio Natali?“

„Znati nešto je vrlo komplikovana reč.“

Osetila sam da me prolaze žmarci.“ Vi to mene optužujete za nešto?“

Aleks se blago nasmešio.“ Ne, Džejn, naravno da vas ne optužujem.“

„Ali da znam, pa, onda bih, ... znala, zar ne mislite tako? Valjda bih se sećala nečega tako važnog.“

„Da li biste?“

Aleks je ustao i otišao iz sobe, a zatim se vratio sa nekom pohabanom žutom fasciklom i sveskom sa metalnim povezom.“ Dozvolite mi da na trenutak preuzmem inicijativu“, rekao je kada je ponovo seo u svoju fotelju.“ Želim da vam postavim nekoliko pitanja o vama.“

„To je neka vrsta testiranja?“

„Ne razmišljajte o tome. Samo odgovarajte na pitanja. Naravno, samo ako želite, ali mislim da de nam to dosta pomoći.“

„U redu, onda.“

„Postaviću vam, dakle, par pitanja. Vaši odgovori mogu biti i sasvim kratki, samo da i ne, ako želite. OK?“ Aleks je uzeo olovku u ruke i počeo. Posle svakog mog odgovora, naškrabao bi kratku belešku.

„Da li se plašite mraka, Džejn?“

„Da.“

„Da li ponekad imate noćne more?“

„Mislim da imam. Ne pamtim baš dobro snove.“

„Da li ste ikada zabrinuti zbog toga kako izgleda vaše telo? Da li postoji nešto što ne volite na sebi?“

„Da, naravno, ali ne više nego što svakom nešto smeta u sopstvenom izgledu.“

Ovo je bilo zabavno. Podsetilo me na one testove ličnosti iz časopisa, kojima nikada nisam mogla da odolim.

„Da li ste ikada patili od nekog ginekološkog problema?“

„Ranije sam često imala cistitis. Ne znam da li se to računa kao bolest.“

„Da li ste patili od glavobolje? Artritisa?“

„Artritis me nije mučio, ali glavobolje sam imala prilično često. Godinama me bolela glava svakog petka nakon večere. Osim kada bismo petkom izlazili negde. Onda bi se glavobolja javila u subotu uveče.“

„Da li ste ikada izbegavali da se gledate u ogledalu?“

„Da, ali odgovor je isti kao kod pitanja da li sam zadovoljna izgledom svog tela.“

„Da li ste ikada želeli da promenite ime?“

„Šalite se? Pa ja i jesam promenila ime. Nedavno sam se nosila idejom da vratim svoje staro prezime, ali mislim da je sada malo kasno za to. Trebalo bi da promenim sva dokumenta, i da se gnjavim sa čitavom gomilom papirologije.“

„Da li ikada nosite nešto što bi drugim ljudima moglo da izgleda kao neprikladno oblačenje?“

„Patim od loše cirkulacije tako da mi je ponekad hladno čak i kada je napolju toplo i sunčano vreme. Onda je odgovor, pretpostavljam, da. Je li to zločin?“

„Imate li neke fobije?“

„Ne. Ne plašim se visine, pauke čak i volim. Prijatno se osećam u zatvorenim prostorima. Sada kad ste to spomenuli, setila sam se da mrzim one žitarice koje se obično jedu za doručak, i nisam ih kupovala ni dok su moji dečaci još odrastali. Ne volim Osmi mart, ni one glupe praznike koje su izmislili samo da bi se bez veze trošio novac.“

„Patite li od bilo kakvog poremećaja u ishrani?“

„Ne.“

„Imali ste problema sa alkoholom i drogama?“

„Ne, nikada.“

„Da li ste nekada opsesivno bežali od toga?“

„Ne baš. Pila sam pomalo pre nego što sam diplomirala, otprilike u tim studentskim danima. Nikada me nisu zanimala droge. Smatrala sam da je to jedna loša navika, a iskreno, možda sam se i plašila da ću biti uhapšena ako mi nađu nešto od tih rekvizita. Ali nisam bila preterano stroga po tom pitanju.“

„Da li ste ikada pokazivali znakove kompulzivnog ponašanja?“

„Mislim da nisam.“

„Da li ste ikada želeli da budete nevidljivi?“

„I ako jesam, najviše sam to želela dok sam bila u braku. Izvinite. Iskren odgovor je da se takvo iskušenje nikada nije javilo u meni, čak ni u obliku fantazije.“

„Da li ste ikada patili od depresije?“

„Da.“

„Gubitka samopoštovanja?“

„O, da.“

„Da li ste ikada plakali bez ikakvog razloga?“

„To bi moglo da bude filozofsko pitanje, ali jednostavno rečeno, mogla bih potvrdno da odgovorim.“

„Javljali su vam se bilo kakvi samoubilački nagoni ili takve misli?“

„Ne, to nikada.“

„Da li ikada osećate potrebu da budete bezgrešno dobri, ili sa druge strane, užasno zli?“

„Znam o čemu govorite. Poznato mi je to osećanje.“

„Da li ste se ikada osećali kao žrtva?“

„Samo u trenucima slabosti. Nadam se da nikada nisam ozbiljno razmišljala o sebi kao o žrtvi.“

„Da li ste nekada osećali da posedujete neku tajnu? Kao da imate strašnu potrebu da tu tajnu ispričate nekome, ali osećate da vam niko ne bi poverovao?“

„Nisam sigurna da sam razumela pitanje. Mislim da je moj odgovor ne.“

„Da li ste se ikada upuštali u opasne rizike?“

„Ne. Ponekad poželim da jesam.“

„Da li ste osećali da niste sposobni da preuzmete rizik?“

„Da.“

„Da li sanjarite preko dana?“

„Šta ste rekli? Nisam vas čula, bila sam kilometrima daleko. Izvinite. Salim se. Možda ponekad.“

„Da li imate osećaj da postoje detalji iz nekog perioda vašeg života kojih ne možete jasno da se setite, pogotovo iz vremena kada ste bili sasvim mladi?“

„Ne znam. Teško je reći. Očigledno da postoji dosta stvari kojih ne mogu da se setim.“

„Da li ikada brinete da li ste previše bučni? Mislim na stvari kao što je seks ili druge društvene

situacije, čak i u klozetu?“

„Ovo stvarno postaje sve više lično. Ali, nema problema, ne stidim se da odgovorim. Da krenemo redom. Mislim da u vezi sa seksom nemam nikakve inhibicije, pa pretpostavljam da vrlo glasno stenjem i vrištim. Nerviraju me ljudi koji njaču i krevelje se za vreme večernjih zabava, i verovatno se zato ja ne ponašam tako u javnosti. Trudim se da budem prilično tiha u klozetu kada ima drugih ljudi u blizini. Zar to ne radimo svi mi?“

„Da li ste ikada osećali da je seks prljav?“

„Ne, u suštini ne.“

„Da li nekada niste želeli da vas dodiruju?“

„Mislite na seksualno dodirivanje?“

„Ne samo na to.“

„Ponekad ne volim kada me muškarac mazi, ali da budem do kraja iskrena, to sve zavisi od muškarca sa kojim sam. Bilo je prilika kada nisam želela seks, i to jasno sam to stavila do znanja.“

„A kod ginekologa?“

„Pre mi se nije baš sviđalo da me pregleda muškarac ginekolog. Kada sam bila u kasnim dvadesetim, Klod mi je pronašao jednu divnu ženu i od tada ja idem samo kod Silvije.“

„Da li vas odbijaju određene poze u seksu?“

„Pretpostavljam da postoje dve, tri koje ne volim nešto naročito.“

„Postoje li neke koje posebno volite?“

„O, da.“

„Da li ste pronalazili uživanje tako što ste bili promiskuitetni?“

„Ne. Može delovati smešno ali, iako znam da svi misle da je koledž idealno mesto za takvo eksperimentisanje, ja sam vrlo rano počela da se zabavljam sa Klodom.“

„Da li su vas ikada seksualno privlačile žene?“

„Ne.“

„Da li ste ikada opterećeni razmišljanjem o seksu?“

„Ne znam šta podrazumevate pod tim opterećeni? Razmišljam o' tome uvek.“

„Da li osećate nagon da čvrsto držite pod kontrolom svoje emocije?“

„Ne volim kad ne mogu da kontrolišem svoja osećanja.“

„Da li osećate potrebu da upravljate situacijama?“

„Ponekad pokušavam to da radim.“

„Da li opsesivno pokušavate da držite pod kontrolom i stvari koje nisu bitne?“

„Umem da budem strašno uredna i organizovana ponekad. Ali u poređenju sa Klodom, ja sam mala beba za njega.“

„Da li mislite da je teško biti srećan?“

„Za sebe to svakako mislim.“

„Da li vam je teško da se opustite?“

„Da.“

„Da li vam teško pada da idete na posao?“

„U poslednje vreme jeste, pomalo.“

„Da li ikada osećate kao da ste ludi?“

„Da.“

„Da li ste ikada stvarali izmišljene svetove? Ili izmišljene odnose sa drugim ljudima?“

„Ne od kada sam bila devojčica.“

„Da li ste ikada osećali da ste samo vi stvarni, a da je sve ostalo samo varka?“

„Znam na šta mislite, ali, iskreno, ne mogu da kažem da jesam. Oduvek sam bila malo previše i nezanimljivo racionalna. Verovatno sam osećala tako nešto kada sam bila mala, onako kako svi to osećaju.“

„A vice versa?“

„Mislite, kao da sam/a bila varka? To mi se češće događalo. Još uvek me ponekad obuzme to osećanje da su svi oko mene zaista odrasli a ja se samo pravim da jesam, a u stvari sam samo jedno veliko dete.“

„Da li se plašite uspeha?“

„Ponekad.“

„Da li vam se ukusi neke hrane gade i odbijaju vas?“

„Ne, ali odaću vam tajnu da duboko u sebi nikada nisam baš obožavala praziluk i karfiol.“

„Da li ikada imate osećaj da ste ukleti?“

„Da.“

Aleks sada nije dugo progovarao ali je zato nešto furiozno zapisivao u svoj notes, povremeno se vraćajući na prethodne stranice. Posle nekoliko trenutaka, koji su bili zaista mučni za mene, on je završio sa pisanjem i zatvorio svesku.

„I kako sam prošla? Da li sam položila test?“

Kada je Aleks konačno progovorio bio je ozbiljniji nego što sam ga ikad videla.

„Kažu da ako pozitivno odgovorite na šest ili više pitanja koja sam vam ja postavio, to može biti znak da u sebi krijete neku potisnutu traumu.“

„Kako to mislite ' potisnuta trauma ' ?“

„To se odnosi na neki događaj, ili niz događaja, koje ste nesvesno zaboravili.“

„Ali, molim vas, Aleks, pitanja koja ste mi postavljali mogla bi da se odnose na svakoga. Ko ne bi odgovorio sa da na neka od njih?“

„Džejn, ne pokušavajte da umanjite vrednost ovog testa. Vrlo savesno ste se odnosili prema ovome sve do sada. Pitanja su pažljivo smišljena i odabrana da otkriju simptome anksioznosti, koji opet mogu biti znak nečega mnogo dubljeg. Ne postavljam vam nikakvu dijagnozu, ali moramo uzeti u obzir i ove rezultate. Recite mi, Džejn, uspevali ste da se vratite na ono mesto pored reke gde je Natali nestala. Vrlo ste ozbiljno to prihvatili. Zaista sam veoma zadovoljan, čak oduševljen kako ste se odnosili prema tome. Da li to budi u vama neko osećanje straha? Da li osećate da postoji još nešto tamo? Nešto dobro sakriveno?“

Odjednom mi je postalo hladno, dok sam ležala tamo na kauču, kao što se uvek dešavalo kada bih mirno ležala neki duži vremenski period, pa čak i u kućama u kojima se dobro grejalo, kao što je bila Aleksova. Opet ta moja slaba cirkulacija.

„Da, plaši me taj prizor. Šta vas to tu toliko zanima, Aleks?“

„Uvek sam pokušavao da pratim tragove koje ste mi davali, Džejn. Pitao sam vas za Natalin nestanak, i vi ste sami spomenuli taj prizor. Želim da vas vratim tamo i vidim šta ćete pronaći. Da li mislite da vredi pokušati?“

„Dobro, pokušajmo.“

I tako smo započeli naš već dobro poznati ritual. Osećala sam zadovoljstvo zbog Alekovog odobravanja, kao da sam postajala njegov omiljeni učenik. Počeo je nežno da me uvodi u priču. Moje telo se opuštalo, zatvorila sam oči i vratila se polako na obalu reke Kol. Saensu za seansom, bilo mi je sve lakše da se prebacim tamo, a svet u kojem bih se našla, svaki put sam mogla sve jasnije da razaznam.

Sedela sam na zemlji, leđa naslonjenih na kamen obrastao mahovinom, u podnožju brda Kri. Reka

je sa moje leve strane tekla nizvodno, poslednji zgužvani papiri plutali su i polako nestajali iza krivine, brestovi su mirno stajali na rubu šume desno od mene.

I bez Aleksovog tihog sufliranja, mogla sam da ustanem i okrenem se. Reka je sada tekla nizvodno, desno od mene, iza mojih leđa, brestovi i šuma bili su levo. Gledala sam u stazu koja se penjala duž strmine brda Kri. Pored puta, raslo je gusto žbunje, tako da je njegova linija na nekim mestima nestajala, i izgledala poput vijugave zmije koja se penje uz brdo, ali ipak sam mogla da vidim skoro celu dužinu puta. Sve je bilo mnogo jasnije nego pre. Lišće je imalo jaču zelenu boju, i presijavalo se na suncu koje je peklo odozgo. Kako sam pomerala glavu, mogla sam lako da se skoncentrišem na bilo koji detalj iz mog okruženja i da se udubim u njega, na sitno kamenje postavljeno duž puteljka, gde je zemlja bila utabana od koraka ljudi koji su prolazili, a iza toga se otkrivalo veće kamenje i korenje drveća. Skoro bez ikakvog uticaja moje volje, počela sam da se penjem puteljkom. Pogledala sam dole i videla da na nogama imam crne baletanke koje nisam nosila još od škole. Već sam prešla dobar deo puteljka i išla uz brdo, udaljavajući se od mesta gde sam prvo sedela. Kada sam pogledala desno, videla sam reku u podnožju. Okrenula sam se na levu stranu i gledala šumu koja se prostirala prema Stedu. Odjednom, sve je postalo mračno. Pogledala sam u nebo, a iznad mene je prolazio teški crni oblak. Vazduh je postao hladan, počela sam da drhtim, okrenula se i potrčala dole niz brdo. Pažljivo sam se spustila u moj prvobitni položaj, hrapavi kamen dodirivao je liniju moje kičme.

Opisala sam Aleksu šta se dogodilo.

„Ali zašto niste nastavili da se penjete?“

„Uplašila sam se.“

„Ali devojčice ne treba da se plaše.“

„Halo?“

„Želeo bih da razgovaram sa Džejn Martelo, molim vas.“

„Da, ja sam. Izvolite?“

Bila sam zlovoljna. Ovo bi bio četvrti put ovog jutra da me zove neko iz Zavoda u vezi sa izmenama koje treba da uradim na hostelu. Sledećeg dana, odbor bi trebalo da se sastane i odluči da li da odobri - ili ne - izmenjen budžet za plan izgradnje mog hostela koji je već sada bio toliko puta prepravljjan, uslovljavan i menjan da nisam više znala da li želim da se moje ime uopšte pojavi na njemu.

„Džejn, ovde Kaspar, Kaspar Holt.“

„Molim?“

„Zaista nije bilo potrebe, ali u svakom slučaju, hvala vam za razglednicu koju ste mi poslali.“

To je bio onaj filozof. Sela sam na stolicu i duboko udahnula vazduh.

„Ah, da, pa eto, želela sam da vam se tako na neki način izvinim zbog svog ponašanja one večeri.“

„S obzirom na okolnosti, mislim da ste se držali i više nego dobro. Pitao sam se da li biste hteli da se vidimo?“

O, Bože, pa on me zove da izađemo.

„Hm, dobro, kada ste mislili?“

„Možete li sada?“

„Sada?“

Trebalo je da sredim završne detalje za sutrašnji sastanak odbora, trebalo je da odem do kancelarije, a mojoj kosi je očajnički trebalo pranje. Ovo nije bio dobar dan; ovo je bio moj dan da jurim, da budem mrzovoljna i loše raspoložena.

„Dajte mi sat vremena. Gde da se nađemo?“

„Dođite u Linkoln In Fild. Broj trinaest. Sačekaću vas ispred.“

Nisam uspela da pregledam podatke za odbor, ni da se javim na posao. Ali ipak sam oprala kosu.

Stajao je napolju, obučen u onaj isti glomazni kaput od tvida koji je nosio one večeri u ICA. Bio je udubljen u čitanje neke knjige u džepnom izdanju, tako da sam imala priliku da ga pažljivo osmotrim pre nego što je primetio da dolazim. Njegova kosa bila je pepeljasto plava, duga i kovrdžava, i zalizana iznad čela. Nosio je naočare sa metalnim okvirom.

„Muzej Ser Džona Soana“, rekla sam mu. „Tu obično izvodite devojke na prvi sastanak?“

Pogledao me iznenađeno.

„Da, i to verovatno objašnjava moj uspeh kod žena. Ali ulaz je besplatan, i šetnja ovim muzejom podseća malo na šetnju kod ljudski mozak.“

„To je dobro ili loše?“

Spustio je blago ruku na moje rame dok smo prolazili kroz glavni ulaz, i ulazili u meni nepoznat prostor, koji je imao još dva sprata gore i jedan dole u podrumu. Vodio me kroz prostoriju koja je bila okrečena u tamnocrvenu boju rđe. Tu su bili izloženi neobični predmeti, kao da su podsećali na fragmente nekih građevina, arhaični instrumenti, prilično ekscentrični radovi, i popunjavali skoro svaku površinu.

„Pogledajte ovo“, rekao je Kaspar, pokazujući neki predmet bez oblika. „To je gljiva sa Sumatre.“

„Šta?“

„Zapravo, to je samo jedan običan sunder.“

Prolazili smo kroz neverovatno uske hodnike u kojima su bili izloženi još neverovatniji predmeti, i to svuda, i gore i dole, veoma neobično i zbunjujuće raspoređeni.

„Svaka soba je poput različitih delova uma čoveka koji ih je projektovao“, objašnjavao je. Primitila sam da su njegovi dlanovi i prsti bili isprskani crvenom bojom, a kragna njegove košulje iskrzana.

„Poput ljudskog mozga, možda“, primetila sam.

Osmehnuo se. „Mislite, ljudski mozak isto tako je podeljen na različite odeljke. Prepun predmeta. Možda. Možda ste u pravu. Ovu kuću nije osmislila žena, slažete se? Dolazim ponekad ovde za vreme pauze za ručak. Čudim se kako ljudski vek može biti smešten u jednu kuću. Ovo je jedno tako nedruželjubivo mesto, zar ne? A u isto vreme i otvoreno za ljude, naravno.“

„Imate li običaj svima da držite ovakvo predavanje?“ pitala sam.

„Izvinite, počeo sam da vas nerviram?“

„Ma ne, samo sam se šalila.“

Popeli smo se gore uz stepenice, u sobu za izlaganje slika, koja je imala visok plafon, a zidovi su bili obojeni u zelenu i žutu boju šafrana. Svetlost zimskog sunca ulazila je kroz prozore sa lukovima, i padala na duboke, bogate boje na slikama; u sobi je vladala neka hladna i svečana atmosfera, kao u crkvi. Prolazili smo zajedno pored Hogartove slike Uspon jednog raskalašnika, iz koje je zračila neka neobuzdanosti i bes. Kaspar je zastao ispred.

„Pogledajte samo“, rekao je. „Pored broja pedeset i pet, taj čovek sa skiptrom i loncem na glavi, on urinira. Možete li da vidite izraz na licima one dve uglađene dame?“

Posmatrala sam grotesknu scenu, pokušavajući da odgonetnem nejasne, iskrivljene figure, i osetila da drhtim.

„To je Vitlejemska bolnica, ludnica. Nalazi se u Murfieldsu, odmah ispred gradske kapije. Hogartov otac bio je u zatvoru zbog dugova, i to je imalo snažan uticaj na njega. Pogledajte lice one stare žene koja kleči na kolenima, Džejn, ona izgleda samo kao polu - čovek.“

Ja sam gledala njegovo lice, njegove ozbiljne sive oči. Primitila sam kako je izgovarao moje ime. Odjednom mi je palo na pamet kako ne mogu da se setim kada sam poslednji put bila srećna. Dok sam stajala pored Kaspara, u kući koja liči na mozak čoveka, činilo mi se kao da izlazim iz mraka u kojem sam srljala tako dugo, kao da gledam kroz prozor u neku drugačiju vrstu budućnosti: u svetlu budućnost. Mogla sam da vidim nova prostranstva, široki nebeski svod. Na minut, stajala sam sasvim mirno, dok me nada polako obuzimala. Uхватила sam za trenutak njegov pogled.

„Čekajte“, pozvao me“, Želeo bih da vam pokažem nešto.“

Sišli smo ponovo niz stepenice i prošli kroz dve prostorije.

„Pogledajte tamo.“

Videla sam nešto što je izgledalo kao indijanski totem, jedan stub napravljen od delova raznih drugih predmeta. Na njemu je bilo urezano ime ' Fani' . Okrenula sam se prema Kasparu sa podignutim obrvama.

„To je grobnica u kojoj je sahranjen pas koji je pripadao ženi Džona Soana. Ali isto tako se zove i moja mala kćerka.“

„Mislila sam da je Fani jedno od onih imena koja više ne smemo da dajemo deci.“(engl. fanny - slang; zadnjica)

„Pokušao sam da ponovo vratim u život to ime.“

„Da li ste oženjeni?“

„Ne. Samac sam.“

„Zao mi je.“

„Ne treba da vam bude.“

Napolju, na svetlucavom ledenom vazduhu, blesavo smo se smešili jedno drugom. U jednom trenutku, Kaspar je pogledao na sat.

„Da li ste raspoloženi za ručak?“

„Ne bi trebalo da pristanem.“

„Molim vas.“

„U redu.“

Prošetali smo do Sohoa, prošli pored delikatesnih radnji i seksi - šopova, i zaustavili se kod jednog italijanskog kafe restorana. Naručili smo poluistopljeni kozji sir na tost, zelenu salatu i svako po čašu vina. Pogledao je u moju ruku na kojoj nije bilo prstena i pitao da li sam venčana, a ja sam mu odgovorila da sam rastavljena. Pitala sam ga koliko godina ima njegova kćerka. Bilo joj je pet godina. Mnogi ljudi, nastavio je da mi priča, misle za njega da je neka vrsta supermena samo zato što je uradio nešto što stotine i hiljade žena radi, a da niko to i ne primećuje.

„Nisam znao šta je ljubav pre nego što sam dobio Fani, to predivno malo stvorenje“, priznao mi je.

Ispričala sam mu za Roberta i Džeroma, koliko su porasli i postali veliki, kako su me uvek štitili, uvek bili na mojoj strani, a on je odgovorio da bi voleo da ih upozna jednog dana. Tada se ta verovatno da za ovo među nama postoji budućnost, kao to 'jednog dana', otvorila ispred mene, i ja sam osetila da mi se od toga vrti u glavi i da me hvata strah, i zato sam upalila cigaretu. Rekla sam da moram da krenem. Nije pokušao da me zadrži, samo je gledao kako odlazim do svog bicikla i otključavam katanac, stavljam kacigu na glavu i odlazim.

Osećala sam se kao adolescentkinja, ošamućena od uzbuđenja, a u isto vreme i kao uplašena ostarela žena koju su ponovo okovali u zatvoru stotinama tankih, oštrih veza. Mogla bih da se upustim u kratku vezu sa Kasparom - ne, znala sam da bih sa njim mogla da imam pravu vezu, znala sam to po načinu na koji mi je dodirivao rame, i kako je gledao pravo u mene svojim sivim pogledom. Ne bismo samo jedne noći uskočili u krevet posle boce popijenog vina, mi bismo podigli prašinu sa naše prošlosti, otvorili stare rane, prepuštajući se omamljujućoj ljubavno patnji i pronalazeći utehu jedno u drugom. Nije se radilo o tome da nisam bila spremna - to je ono što savetnici uvek govore, da morate da sačekate, da ponovo skupite snagu, da naučite da živite sa samoćom. Dobro, ja sam bila spremna. Prošlo je mnogo vremena od kada sam poslednji put iskusila ljubav. Bila sam spremna, ali i uplašena. Osećala sam se umorno. Blaga glavobolja bubnjala je u mojim slepoočnicama. Tako mi i treba kada pijem vino u vreme pauze za ručak.

Vozila sam se na biciklu duž ulice Oksford, koja je, u zimskim popodnevim, već bila ukrašena i osvetljena božićnim svetlima. Bože, mrzim što sad kače te ogromne Diznijeve junake po ulicama. Još uvek nisam završila sa kupovinom božićnih poklona, iako sam tati kupila dvogled, i još mnogo drugih smešnih poklona koji se stavljaju u čarapu za Deda Mraza, koji uvek je dolazio u kuću, i dugo nakon što su deca otkrila da sam to u stvari ja. To je oduvek bio moj omiljeni deo Božića - rano jutro, kada bi svi nagrnuli u moju spavaću sobu, posedali na krevet i počeli da vade bokserice, sapune i druge blesave poklone iz svojih jastučnica. Odjednom mi je palo na pamet da ću ovog božićnog jutra biti sama: dečaci će doći na večeru, naravno, doći će i tata, a možda bi trebalo da pozovem i Kloda zato što stvarno ne bih mogla da podnesem pomisao na njega kako sam jede neki jadni obrok za jednu osobu, iako bi mogao da ode kod Alana i Marte. Ali možda ću se probuditi na božićno jutro u

potpuno praznoj kući.

Na trenutak sam pomislila da uđem u uzavrele ceijus davnice, ispunjene teškim mirisom parfema, da divlje ščepam košulje, kravate i džempere za dečake. Ali oni su mrzeli košulje i kravate kupljene u prodavnici, i prošlo je mnogo vremena od kada sam prestala da im kupujem odeću. Vođena nekim unutrašnjim impulsom, odvezla sam se do jedne od mojih omiljenih radnjica u Londonu, do prodavnice šešira u ulici Džermin, i tamo kupila tri predivna i preskupa šešira - braon za Džeroma, crni za Roberta i trava zeleni za Kim. Zakačila sam kese na upravljač bicikla, i okretala pedale do Kamdena, gde sam kupila gomilu tankih papirnih kesa za Čokoladne tartufe koje ću napraviti svima, i pazarila i neke lepe zelene tegle. U jednoj radnji, videla sam minduše u obliku sitnih srebrnih kutijica. Bile su zaista previše skupe. Kupila sam ih za Hanu i spakovala ih u lepu kutijicu sa ukrasnom trakom.

Te večeri, odslušala sam tri ploče Nila Janga dok sam pravila turšiju od paradajza i stavljala je u nove zelene teglice, koje sam ukasila nalepnicama, i spremala čokoladne tartufe sa od tamne, gorke čokolade za kuvanje. Uvaljala sam ih u kokos, i smestila ih u njihove male kutije. Sutra ću ih sve lepo upakovati. Kuhinja je mirisala na sirće i gorku čokoladu. Još uvek sam bila uzbuđena i energična, i zato sam sipala sebi čašu crvenog vina, upalila cigaretu, i sa zadovoljavajuće oštrom olovkom i mojim omiljenim lenjirom (bio je dugačak, sa jednom ravnom ivicom), nacrtala sam arhitektonski projekat moje kude. Na vrhu, naškrabala sam kičastog debeljuškastog kupidona na pravim linijama krova. Kada sam otišla u kancelariju, fotokopirala sam crtež na beloj hartiji, i poslala kopije kao Božićne čestitke.

Sipala sam još jednu čašu vina - glavobolja je prestala - i zapalila još jednu cigaretu. Možda ću prestati da pušim za novu Godinu. Kroz prozor, videla sam mesec, bio je sasvim pun, osetila sam neki nagon u sebi i obukla debeli kaput, koji je pripadao Robertu i otišla u baštu. Bila je divna noć, vedra i oštro hladna. Zvezde su izgledale kao da su blizu, a svaka grančica na drveću krušaka i trešanja mogla je jasno da se vidi na mesečini.

Na jednom kraju bašte, ispod zaraslog javora, nalazile su se neobeležene grobnice brojnih kućnih ljubimaca koje su dečaci tokom godina imali: tu je bilo hrčaka, zamorčića, dva zeca, i jedno štene. Dečaci su obično igrali fudbal na travnjaku, pretvarajući ga svojim koracima u blato. U proleće i na jesen, za vreme vikenda, organizovali bismo radove u vrtu, prekopavali zemlju i sadili seme, koje su posle mačke iz komšiluka iskopavale. U aprilu, drveće bi počelo da buja, krošnje kruške i trešnje bi procvetale i izgledale kao da je na njih pala vazdušasta pena, a na magnoliji bi se pojavili cvetovi u obliku sveća, kao da ih je neko pravio od voska, i nekoliko nedelja vrt bi postao jedno veličanstveno ljupko i veselo mesto. Klod i ja smo često sedeli napolju uz piće kada je vreme bilo lepo. Pravili bismo zabave leti, kada jagode već postanu zrele, pijuckali Pim, a dečaci bi nam doneli grickalice. Isto tako, često bismo pravili roštilj, jeo bi se hot - dog i pila penušava pića, ćevapčići od škampa i skuša na francuski način, i ukusne pečurke marinirane u ljutom sosu. Moje sećanje ponovo je zakazalo: postojalo je nešto čega nisam mogla da se setim. U stvari, kako mi je ono Aleks rekao - nisam dozvoljavala sebi da se setim.

Dohvatila sam se vina i cigareta, i unapred odlučila šta ću promeniti u novoj godini čiji se početak bližio: neću posustati dok ne prođem kroz pejzaž mog sećanja i dođem do same njegove suštine, i rešila sam još i to da ću dozvoliti samoj sebi da budem srećna.

Nije mi palo na pamet da li uopšte mogu da ostvarim to drugo obećanje koje sam dala sama sebi, a da prethodno ne raščistim sa svojim uspomenu.

„Šta želi?“

„Da dođe na božićnu večeru sa televizijskom ekipom.“

„Ali to je smešno. Pre svega, koja televizijska ekipa de pristati da radi za Božić?“

„Mislim da njegova hode. Bide to kao božićna poruka od kraljice upućena zemljama Komonvelta.“

„Džejn, nisi valjda pristala?“ Kim nikada nije imala običaj da skiči; ali sada jeste to radila.

„Znaš, stvarno mi je bilo teško da odlučim. Mislim, to očigledno stvarno mnogo znači Polu, a već je uložio toliko truda, i pretpostavljam da ako smo već stigli dotle, možemo da napravimo i ovaj korak.“

„Ozbiljno hoćeš da kažeš da Pol i Erika treba da dođu na Božić kod tebe, sa Rozi, naravno, zajedno sa svim kamerama koje de te pratiti svuda po kudi i snimati te kako spremaš ćurku? Isuse, Džejn, i tvoj otac de doći. I Robert i Džerom. Na kraju krajeva, i ja ću doći, i to sa Andreasom.“

„Ali oni neće biti tu ceo dan. Samo de snimiti malo porodične atmosfere za vreme Božica. Otidi de i pre nego što počne večera.“

Začuo se kikut sa druge strane veze, i ja sam osetila olakšanje, jer je to kikotanje značilo da Kim pristaje.

„Pomoći ćeš mi, Kim? Mislim, bićeš uz mene taj dan?“

„To sada nije važno, nego reci mi šta da obučem? Nikada pre nisam bila na televiziji. Šta ono ne sme da se nosi, ne znam da li su u pitanju pruge ili tufne?“

„Izvoli. Jedan suvi šeri, jedna pita sa mesom.“

Seri je bio neke bledožute boje a pita sa mesom vruća i prilično ljuta. Pažljivo sam sela na sofu sa jastučićima, koja je izgledala kao da je sad stigla iz prodavnice nameštaja. Osećala sam se kao stranac, kao neki lepo vaspitani gost.

„Ovde je stvarno lepo.“

Soba je bila savršeno čista, kao prostor koji će neki proizvođač boja slikati za svoju reklamu. Na zidovima boje slonovače bilo je okačeno šest malih slika. Okrugli tepih ležao je tačno na sredini poda od drveta. Sa obe strane nove sofe bile su postavljene dve fotelje. Na stočiću je stajala uredno savijena knjiga o normanskim crkvama i primerak Gvardijana. Rascvetali kaktus bio je postavljen na klaviru, čija je površina sijala sveže ispolirana. U uglu, na jednoj namerno uzdignutoj platformi, svetlucala je božićna jelka sa belim lampicama. Sa mesta na kojem sam sedela, i držala čašu sa šerijem u ruci, i pitu sa mesom, mogla sam da vidim da je i kuhinja isto tako čista i uredna, i zapitala sam se da li Klod ikada sprema sebi nešto za jelo.

„Da, stvarno sam zadovoljan. Uredio sam je baš onako kako sam želeo.“

Nervozno smo se osmehnuli jedno drugom, u tom tako savršeno pravilnom prostoru. Pomislila sam na kaos u mojoj kuhinji: tu su bile velike činije pune sočnih zimskih mandarina, hrpe računara i pisama na koja nisam odgovorila, spiskovi koje sam sama sebi napisala kao podsetnik, a posle nikada nisam ni pogledala u njih, polomljeni tanjiri koje već danima planiram da zalepim, božićne čestitke koje sam htela da okačim ali još nisam stigla to da uradim, prežaljvena ali ne i odbačena gomila šarenih božićnih ukrasa koje sam stavila među pehare u vitrini, narcisi u vazama koji su, čini mi se, stavljali tačku na nered u sobi, njihovom eksplozijom žute boje, i papiri sa crtežima mojih projekata koje sam počela, a onda ostavila; tu su se još nalazile i fotografije koje nisam stavila u

album, na desetine knjiga, nekoliko recepata koje sam iseckala iz časopisa i do pola popijena boca vina. I, naravno, olinjala jelka čiji su ukrasi, koje su stavili dečaci, izgledali kao da su ih se dočepali neki pijani ljudi. Zapravo, i jesu ih se dočepali: Džerom i Robert su bili užasnuti skladnim asketizmom koji sam postigla ove godine. Božićne jelke, rekli su mi, treba da budu nakindurene i da privlače pažnju. Izvukli su iz kutija velike ružičaste i tirkizne kugle i svetlucave zvezdice, i sve one tričarije koje smo sakupili tokom godina, i prikačili ih sve na jelku.

Vedro sam predložila da pustimo neku muziku.

„Ali nemam ništa od muzike“, odgovorio je Klod.

„Gde su svi tvoji cdovi?“

„Oni pripadaju mom prethodnom životu.“

„Ali ako ih nisi želeo, zašto si mi ih onda uzeo?“

„Zato što nisu bili tvoji.“

„Ti to hoćeš ozbiljno da mi kažeš“ - bila sam zaprepašćena“ da si svu muziku, koju si sakupljao čitavog svog života, jednostavno,... jednostavno bacio.“

„Da.“

Prešla sam pogledom po sobi. Shvatila sam da je, sa onom hirurškom nemilosrdnošću, Klod odstranio svaki trag našeg zajedničkog života, naše porodice. Soba nije bila uredna. Ona je bila prazna.

„Klod“, nejasno sam počela“, Kako se ti sadaš Natali?“ Iako sam pitala, znala sam da moje pitanje zvuči neobično, kao da je skrivalo svoje pravo značenje.

„J(ako je se sećam?“

„Znaš, pričala sam sa ljudima o njoj i setila sam se da je čudno što nas dvoje zapravo nikada nismo pričali o tome kako mi vidimo Natali.“

Klod se spustio u fotelju i počeo da me ispituje na onaj profesionalni, lekarski način koji me uvek izluđivao.

„Zar ne misliš da je ta tvoja briga za Natali sada otišla već malo predaleko, Džejn. Hodu da kažem, svi mi - njena prava porodica, da budem iskren - pokušavamo da dovedemo naše živote u red. Nisam siguran da je od velike pomoći to što ti čeprkaš po našoj prošlosti i to sve zbog tvojih ličnih psiholoških razloga. Da li te tvoj psihoterapeut ohrabruje da se tako ponašaš?“

Način na koji je pričao sa mnom bio je blag i uljudan, i ja sam se zbog toga osetila poput neke školarke, neočešljane kose koja se uzvrpoljila na njegovoj urednoj sofi.

„Dobro, Klod, lekcija je gotova - onda, reci mi, kako je se sadaš?“

„Bila je slatka, pametna i draga.“ Netremice sam gledala u njega.

„Ne gledaj me tako, Džejn. Samo zato što ideš na terapiju, tebi se sad čine sumnjivim sve iskrene i jednostavne stvari. Ona je bila moja mlađa sestra, i bila je drago dete, koja se polako pretvarala u ženu kada je tragično umrla. Tako stoje stvari. Tako je se sećam i tako i želim da je se sećam. Ne želim da ukaljaš to sećanje, i pored toga što je ona mrtva već dvadeset i pet godina. U redu?“

Sipala sam još malo šerija u minijaturno malu čašu, i uzela gutljaj.

„Dobro, ali hoću da mi ispričaš koja su tvoja poslednja sećanja vezana za nju?“

Ovoga puta činilo mi se da je Klod kratko razmislio pre nego što mi je dao odgovor - ili je možda samo razmišljao da li da mi uopšte odgovori. Klimnuo je glavom, sa izrazom na licu kao da me sažaljeva.

„Ne znam šta hoćeš da postigneš ovim, ali ako baš insistiraš, odgovoriću ti. Bili smo svi u Stedu i pripremali veliku zabavu povodom godišnjice braka Alana i Marte, kao iznenađenje kada se vrate sa krstarenja. Trebalo je da putujem za Bombaj sledećeg jutra. Kao i većina nas, i Natali je pomagala.

Ujutru, na dan zabave, ti, Natali i ja smo trčkarali okolo i završavali poslednje pripreme. Sećaš se?“

„Prošlo je mnogo vremena“, rekla sam.

„Sećam se da sam je kolima odvezao da podigne poklon za Alana i Martu, i čini mi se da smo pričali o tome šta će obući to veče. Sve čega se sećam posle toga jeste da sam ja preuzeo da pečem roštilj i nisam se pomerio sa tog mesta do ranih jutarnjih sati.“ Pogledao je u mene.“ Ali ti to nisi ni primetila, zar ne? Bila si suviše zauzeta Teom. Otišao sam tog jutra pre zore, sa Alekom. Prvi put sam čuo da je Natali nestala kada sam se vratio kud dva meseca kasnije.“

Kažiprstom sam pažljivo skupljala mrvice koje su ostale na mom tanjiru.

„Da li si video Natali tog jutra?“

„Naravno da nisam. Nisam video nikoga, osim majke, koja je odvezla Aleksa i mene na stanicu negde oko pola četiri ujutru. Daj, Džejn, samo se vrtimo u krug i ponovo se vraćamo na stvari koje smo već hiljadu puta prošli. Uostalom, ja ne mogu mnogo da ti pomognem: nisam bio tu tog dana kada je nestala.“

Prešao je rukom preko čela, i tada sam shvatila koliko je umoran. Zatim mi se osmehnuo, bio je to šašavi, bliski polu osmeh: atmosfera više nije bila odbojna, zamenilo je neko drugo osećanje, isto tako uznemirujuće.

„Znaš li“, počeo je kao da sanjari“, koliko sam žalio što nisam bio tamo? Dugo sam mislio da se to ne bi ni desilo da ja nisam otišao. Da sam mogao sve nekako da sprečim, ili nešto tako smešno. I još uvek me drži taj osećaj, kao da sam odvojen od ostatka porodice zato što su oni svi zajedno prolazili kroz to, a ja sam bio negde daleko.“

Tužno se nasmešio.“ Ti si uvek govorila da sam ja birokrata porodice, je Y tako, Džejn? Možda baš zato danas mogu da se osećam da sam deo nje, da joj pripadam.“

„Klod, žao mi je ako sam nešto pogrešno rekla.“

Bez razmišljanja, uzela sam njegovu ruku, a on se nije otrgao, ali je spustio pogled dole, na naše prste koji su bili isprepletani. Sedeli smo u potpunoj tišini nekoliko trenutaka, a onda sam izvukla ruku, postidena.

„Šta ćeš raditi za Božić?“ glas mi je bio čvrst.

Sada je na njega bio red da mu bude neprijatno.“ Zar ne znaš? Trebalo je da idem kod Alana i Marte, ali Pol me pozvao da budem sa njim i Pegi.“

„Ali oni dolaze kod mene.“ Osetila sam da postajem mrzovoljna.

„Pol je mislio da ti neće smetati.“

„Situacija de biti nemoguća, Klod. Zaista će biti nemoguća. Doći de tata, Kim i njen ljubavnik, naši dečaci i Hana. O, sranje, doći de i televizijska ekipa da nas snima. Šta hoćeš da svi mi uradimo? Da glumimo jednu veliku srećnu porodicu pred kamerama?“

„Ti si rekla da još uvek možemo da ostanemo prijatelji.“

Jesam rekla to. Bio je to onaj glupi kliše, lažna uteha, i jedna obična laž, ali ipak sam rekla.

„Pored toga, želim da budem sa svojim sinovima za Božić.“

Unapred sam znala da de to biti strašna greška. Šta li de mi samo Kim redi?

„Dobro.“

Sedela sam na zemlji, i osećala kako mi vlažna mahovina grebe kičmu. Znala sam da je brdo Kri iza mene. Reka Kol bila je levo, njena površina presijavala se u sivoj boji škrljca, i na njoj se jasno video odraz oblaka koji su prekrili sunce na nebu. Najednom mi je postalo hladno u mojoj haljini bez rukava i koža na rukama mi se naježila, i zato sam, da bih se ugrijala, obgrlila samu sebe. Zgužvani papiri koje sam bacila u reku skoro su nestali na njenoj tamnoj površini, i plutajući nizvodno, izgubili se u senkama i odrazima mnogo pre nego što ih je voda odnela iza krivine. Grane na brestovima, koji su bili na rubu šume sa moje desne strane, šuštale su i njihale se, pokrenute iznenadnim dahom vetra koji je nagoveštavao da će uskoro padati kiša.

Ustala sam i okrenula se prema brdu Kri, i sada sam gledala puteljak koji je vijugao uz strminu. Na nekim mestima, žbunje je zaklanjalo pogled na puteljak dok on nije potpuno utonuo u sumrak. Moj korak je sada bio odlučan dok sam se približavala vrhu. Svaki put kada bih se vratila toj reci i tom brdu koji su me razdvajali od Natali, sve jasnije sam mogla da vidim čitav prizor, sve više sam stvarno bila prisutna tamo. Trava je bila zelenija, mogla sam da vidim kako se reka mreškala i kako je vetar pravio talase na njenoj površini. Ovog puta, ne samo da su detalji bili jasniji, nekako sam jače osećala samo njihovo prisustvo. Voda je imala svoju dubinu i delovala je stvarno, staza pod mojim nogama bila je tvrda, čak je i lišće izgledalo tako jasno i oštro, poput sečiva koje bi poseklo prste kada bi ga dodirnuli.

Prizor je bio odbojan, nedostupan, kao da je uporno odbijao da mi otkrije svoje tajne. Približavala sam se vrhu brda Kri, i počelo je da me obuzima osećanje da se nešto loše nalazi sa druge strane uzvišenja. Zbog toga je čitav ovaj prizor prošlog puta iznenada potamneo. Moje telo, moj duh u potpunosti, počeli su da tonu u očajanje. Da li sam stvarno želela da idem dalje? Jedan trenutak slabosti bio je dovoljan. Okrenula sam se i potrčala nizbrdo, daleko od onoga što me čekalo tamo, šta god to bilo. Zar ne postoji ništa drugo čemu bih se vratila u ovom omiljenom pejzažu moga sećanja? Stigla sam do podnožja brda Kri i trčala pored reke Kol. Instinktivno sam znala da de me to odvesti dalje od reke i vratiti me prema Stedu, a tamo ću pronaći svoju porodicu, onakvu kakva je nekada bila: tu de biti Teo, visok i mrzovoljan; Marta, tamnokosa i prelepa, snažna i sa osmehom na licu; moj otac, zgodan i još uvek pun nade da de mu život ipak ispuniti sve želje. Znala sam da de me čekati tragovi one zlatne letnje zabave.

Ali ubrzo više nisam mogla da prepoznam stazu, kao da sam zalutala iza neke dozvoljene granice, i prešla na zabranjenu teritoriju. Drveće je postalo nejasno, a nebo počelo da se zatvara iznad mene, i ja sam polako dolazila k sebi, tamo na Aleksovom kauču, dok su mi vrele suze lile niz lice, preko mojih obraza. Morala sam da ustanem, i sa osećanjem potpune besmislenosti, obrišem vrat i uši. Aleks je stajao iznad mene i zabrinuto me posmatrao. Objasnila sam mu šta sam pokušala da uradim, a on je sa neodobravanjem klimnuo glavom.

„Džejn, vi se ne šetate kroz Narniju ili Oz ili neki drugi zabavni park gde se možete slobodno kretati u kojem god pravcu poželite. Istražujete svoje sopstveno sećanje. Morate se vi njemu prepustiti, dozvoliti mu da vas vodi tamo gde treba. Zar ne osećate da ste sasvim blizu?“

Aleks Dermot - Braun nije bio od onih osoba koje bih ja obično smatrala svojim tipom. Bio je neuredan čovek u neuređnoj kudi. Njegove farmerke bile su izlizane na kolenima, mornarskoplavi džemper prilično isflekan i iznošen, i bilo je očigledno da svoju dugu kosu češlja samo tako što često prolazi prstima kroz nju, kada živo gestikulira za vreme razgovora. Ipak je počeo da me privlači, naravno, jer je postao osoba kojoj sam se otvarala, čovek čije mi je odobravanje trebalo. Svega sam

bila svesna. Ali sada sam shvatila, pomalo uzbuđeno, da je i on strastveno učestvovao u mojem traganju, kao i ja, i polagao velike nade u njegov ishod. To me podsetilo na one prve kontrakcije koje sam imala dok sam bila trudna sa Džeromom, te male znakove koji su me upozoravali da ću se zaista poroditi. Na isti taj način sam sada osećala da ću uskoro morati da se suočim sa nečim što je važno za mene.

Æelavi čovek u sivom odelu je ustao. Izgledalo je kao da je došao na sastanak pravo sa posla.

„Pa, i ja imam nešto da kažem.“

Znate ona javna okupljanja ili diskusije gde predsedavajući postavi pitanje, a onda nastane mrtva tišina i niko se ne usuđuje da kaže bilo šta, i stvori se jedna prilično zategnuta i neprijatna atmosfera. Ovaj sastanak uopšte nije ličio na to. Ovde je svako imao nešto da kaže, a većina njih je pokušavala da govori u isto vreme.

Od samog početka smo znali da će lokalno stanovništvo morati da bude uključeno u projekat oko izgradnje hostela, bar na informativnoj bazi. Održan je sastanak stanovnika Grandison Rouda na kojem su raspravljali o toj temi i zahtevali da im se omogući zvaničan razgovor sa predstavnicima vlasti odgovornim za hostel. Nije bilo sasvim jasno šta je značio ovaj zahtev, i da li ga uopšte treba prihvatiti, ali je odlučeno da je u interesu da se ipak odgovori na njihove zahteve. Kris Miler iz Zavoda za planiranje bio je nadležan za projekat, doktor Kohan, psihijatar iz bolnice „Sv. Kristofer“ takođe je trebalo da bude prisutan, kao i Paulina Tindal iz Službe za socijalna pitanja, a na kraju je Kris pozvao i mene i pitao da li bih i ja mogla da dođem.

Nerado sam prihvatila poziv, i to samo zato da bih mogla da pripazim na brzopleta obećanja koja je Kris mogao da im ponudi, i koja bi verovatno još više smanjila moj budžet. Sastanak je trebalo da se održi one večeri kada sam se dogovorila da izađem sa Kasparom na piće. Nazvala sam ga da otkažem naš dogovor i izvinila mu se, ali kada sam mu spomenula šta ću raditi, on se zainteresovao i pitao me da li bi mogao da svrati i da sedi u publici. Rekao je da želi da me vidi kako radim. Odgovorila sam mu da nema potrebe da dolazi i da će to biti samo formalnost.

„Neće biti samo formalnost“, bio je uporan.“ Raspravljaćete o domovima ljudi koji žive u tom kraju. Dovešćete ludake u njihovo susedstvo. Jedina gora stvar koju im možete predložiti jeste da tu sagradite neku odvratnu klanicu ili laboratoriju za vivisekciju. Ne želim to da propustim, Džejn. Sastanci otvoreni za javnost, Kao sto je ovaj, su ono što Britanci danas rade umesto da gledaju mečku na konopcu kako igra, ili, još gore, vešanje na trgu.“

„Daj, Kaspare, ovo je samo jedan projekat u kojem nema ništa sporno.“

„Videćemo. U međuvremenu, moraš me podsetiti da ti pokažem detalje jednog interesantnog istraživanja koje je izvršeno na Jejlu pre nekoliko godina, u kojem se navodi da kada ljudi javno iskažu svoj stav u vezi sa nekim pitanjem, čak i dokazi koji ne idu tome u prilog, koliko god jaki bili, samo još više pojačavaju njihovo uveren JE“ .

„Šta hoćeš da kažeš?“

„Nemoj da očekuješ kako možeš da ubediš ljude tako što ćeš im predočiti razumne argumente.“

„Nije mi potrebno neko istraživanje sa Jejla da mi to kaže. Možda se vidimo tamo.“

„Ja ću se možda izgubiti u rulji, ali tebe ću svakako videti.“

Privezala sam katancem bicikl na parking u ispred opštinske sale samo pet minuta pre nego što je sastanak trebalo da počne. Kada sam ušla unutra, prvo sam pomislila da sam sigurno došla na pogrešno mesto. Očekivala sam da vidim samo nekoliko starih dama koje su ušle unutra da bi se sklonile od kiše. Ovo je više ličilo na neku zabavu u napuštenom skladištu ili demonstracije zbog povećanja poreza. Na bini u dnu sale ugledala sam Krisa i ostalu bandu. Ne samo da su sva sedišta bila popunjena nego su i prolazi između njih bili krcati i morala sam da se probijam kroz gužvu,

neprestano se izvinjavajući, da bih došla do Krisa koji je bio sav zajapuren i nervozan. Stalno se nakašljavao i sipao vodu iz bokala u svoju čašu. Kada sam sela na plastičnu opštinsku stolicu, koja je bila rezervisana za mene, nagnuo se prema meni i šapnuo promuklim glasom:

„Rekordna poseta.“

„Ali zašto?“ uzvratila sam mu šapatom.

„Dosta ih je došlo iz Grandison Rouda“, objasnio je. „Ali došli su i ljudi iz Klarisa Rouda, i Pamela Rouda, pa čak i iz Lavlejs avenije.“

„Zašto sve njih zanima jedan mali hostel?“

Kris je slegnuo ramenima. Pogledao je sat na svojoj ruci, i nakon što je dao znak glavom Kohanu i Tindalovoj, ustao je i zamolio za tišinu. Uzavreli žamor je utihnuo i sada se čulo samo tiho mrmljanje. Kris nas je sve predstavio, a zatim rekao nekoliko reči o tome kako ovaj potez predstavlja odraz obaveze lokalnih vlasti da vode računa o dobrobiti zajednice. Izrazio je nadu da će ovaj hostel biti samo prvi od nekoliko u okolini, i predstavljati model humane, praktične i isplatljive brige za oporavak mentalnih pacijenata. Ima li pitanja? Podigla se čitava šuma ruku, ali ćelavi čovek u sivom odelu bio je najhrabriji.

„Pre nego što postavim pitanje“, počeo je“, prvo bih želeo da izrazim svoje mišljenje, koje je u skladu sa raspoloženjem koje vlada među nama, stanarima ove ulice, a to je da smo zaprepašćeni da se sa nama niko nije konsultovao oko pitanja izgradnje takve institucije u našem kraju, i smatramo da je to urađeno na jedan sramotan i podmukao način.“

Kris je pokušao nešto da kaže, ali čovek nije obraćao pažnju na njega.

„Molim vas, pustite me da nastavim, gospodine Miler. Vi ste svoje rekli. Sada je red na nas.“

To je više bio govor nego pitanje, a njegov napad bio je zasnovan na tome da je sasvim neprimereno smestiti mentalnu instituciju u ulicu sa stambenim zgradama. Čovek je završio svoju priču, i bila sam totalno zapanjena kada se Kris okrenuo prema meni i pitao za moj komentar. Rekla sam nešto o tome da hostel nije institucija u klasičnom smislu. Meni su dali uputstva da projektujem zgradu za ljude kojima ne treba bolnički smeštaj. Jedino će u nekim slučajevima biti potreban nadzor kako bi pacijenti redovno uzimali lekove koji su im lekari prepisali. Suština čitavog projekta, objasnila sam, bila je u tome da će hostel biti samo još jedna kuća u tom stambenom okrugu.

Jedna žena je ustala i rekla da ima četvoro dece, od sedam, šest, četiri i skoro dve godine, i da su stvarno dirljive sve te priče o brizi zajednice prema takvim ljudima, ali ona ipak prvenstveno mora da brine o svojoj deci. Napomenula je da se samo dve ulice dalje nalazi osnovna škola „Richardson Roud“. Da li doktori mogu u potpunosti da garantuju da pacijenti smešteni u hostelu neće predstavljati DUO kakvu opasnost za decu iz kraja?

Doktor Kohan je pokušao da objasni da to nisu pravi pacijenti. To su ljudi koji su otpušteni iz bolnice, kao kada neko ko je polomio nogu ode iz bolnice nakon što su mu stavili gips. I kao što ce toj osobi možda biti potrebne štake da se oslanja na njih nekoliko nedelja, tako de i nekim mentalnim bolesnicima biti neophodan smeštaj u ustanovi takvog tipa sa blagim nadzorom. Pacijenti, Ljudi, ispravio je sam sebe, koji bi na bilo koji način mogli da predstavljaju potencijalnu opasnost neće biti smešteni u ovom hostelu.

Ali šta de biti sa tim uzimanjem lekova? Kako doktori mogu da garantuju da de mentalni pacijenti redovno uzimati lekove? Paulina je rekla da se odgovor na to pitanje nalazi u samoj suštini načina na koji de sistem u hostelu funkcionisati. Dodala je da razume zabrinutost lokalnog stanovništva, i da su zato oni o svemu obavešteni još u početnoj fazi planiranja. Potencijalno opasni ljudi (kojih je bilo ekstremno malo) i koji odbijaju da uzimaju lekove koji su im prepisani, neće biti smešteni u hostelu ovog tipa. A zatim je Paulina uradila nešto za šta ce se kasnije ispostaviti da je bila fatalna greška.

Završila je svoj govor rekavši da ne smemo dozvoliti da na našu odluku utiču neke opšteprihvaćene predrasude o mentalnim bolesnicima. Ona je to zamislila kao taktiku koja bi trebalo da postidi publiku i na taj način ih privoli da prihvate našu zamisao, ali posledice su bile katastrofalne.

Sada je ustao jedan muškarac i rekao da je jedna stvar raspravljati o medicinskim pitanjima, ali ovde se isto tako radilo i o značenju privatnog vlasništva. Na ovom sastanku prisutni su ljudi, objašnjavao je, koji žive u kućama za koje su štedeli čitavog svog života. Neki su se čak i zadužili i čekali su prve znakove porasta cena na tržištu nekretnina da bi prodajom nekako povratili dugove. Zašto bi ti ljudi trebalo da žrtvuju svoje dobro da bi udovoljili najnovijem trendu modernog doba koji su izmislili sociolozi, i to oni koji najverovatnije žive sasvim bezbedno negde u Hampstedu?

Kris, koji je zvučao kao da pokušava da govori i istovremeno guta svoj jezik, odgovorio je kako se nada da će medicinska objašnjenja uspeti da umire sva strahovanja tog tipa. Ali onaj muškarac je ponovo ustao. Sva ta medicinska objašnjenja bila su samo prokleta gubljenje vremena, uzviknuo je. Lako je bilo autsajderima da govore o takozvanim predrasudama. Bile one ispravne ili ne, hostel će sigurno odbiti potencijalne kupce kuća.

Kris je budalasto upitao na koji način bi bilo moguće da se takva zabrinutost odagna, a čovek mu je uzvikom uzvratio da lokalni stanari ne žele da ih neko umiruje kojekakvim praznim pričama. Sve što oni žele jeste da se taj projekat hostela otkaže. Tada je jedan zgodni muškarac u jakni od tvida i džemperu sa V-izrezom ustao da nešto kaže. O, Bože. To je bio Kasper.

„Želeo bih da dam svoj komentar, ako je moguće, pre nego da postavim pitanje“, rekao je, trećući kroz svoje naočare sa metalnim okvirom.“ Pitam se da li bi možda bilo najbolje da ovde prisutni ljudi pokušaju da zamisle, kao u nekoj vrsti eksperimenta, da se ovde raspravlja o hostelu koji treba da bude sagrađen u nekom drugom gradu u Engleskoj. Da li bismo odobrili takav projekat kada ne bi bio u pitanju naš lični interes?“

„Ti odjebi“, zapretio je čovek koji je raspravljao o nekretninama, zapanjenom Kasparu.“ Šta mislite, zašto smo se mi svi okupili ovde danas? Ako žele da sagrađe hostel za te ljude koje niko ne želi, zašto to ne urade na nekom industrijskom imanju ili u nekoj staroj fabrici?“

„Ili možda u nekoj odavno zatvorenoj ludnici iz viktorijanskog doba“, predložio je Kaspar.

„Zar se na ovo ne stavlja sirovo meso?“ Pitao je Kaspar.“ Jao!“

Ustuknuo je kada sam komadom vate prešla preko njegovog oka.

„Moram prvo da ti očistim ranu. A pored toga, nemam sirovo meso. Sve što bih mogla da nađem je samo par kobasica u frizu.“

„Mogli bismo da ih pojedemo“, Kaspar je predložio pun nade, a zatim se još jednom trgnuo.“ Misliš da je moguće da je u rani ostalo komadića stakla?“

„Ne verujem. Staklo se polomilo samo u par krupnih delova.“

Metalni okvir te u stvari isekao. I pesnica onog čoveka, naravno. A ja samo mogu da još jednom, poslednji put, kažem da mi je užasno krivo zbog onoga što se dogodilo. Smatram da sam u potpunosti ja kriva.“

„Ne u potpunosti.“

Vratili smo se sa sastanka u moju kuću. Pol Stiven Ajveri iz Grandison Rouda izveden je iz sale u pratnji dva krupna policajca. Sastanak je prekinut zbog opšte zbrke koja je nastala. Kaspar je odbio bilo kakvu lekarsku pomoć. Ali bio je nesposoban da sam vozi do kude jer su njegove naočare bile razbijene. Zato sam ubacila bicikl u gepek njegovog automobila i odvezla ga kod mene kudi, gde sam insistirala da stavim nešto na njegovo oko.

„Mislila sam da ne veruješ u intelektualne rasprave“, rekla sam, a on se trgnuo još jednom.“ Izvini, trudim se da budem pažljiva koliko mogu.

„Teorijski, ne verujem. Moja namera je bila samo da te vidim u akciji, ali dok je onaj čovek govorio, iznenada mi je pao na pamet onaj sistem na kojoj se zasniva Ravlsova Teorija Pravde i osetio sam da moram da reagujem. Moglo je da bude korisno na neki način. Znaš, on je imao ideju da, kada bi u različitim krucijalnim tačkama svetske istorije, lingvistički filozof bio u stanju da se uveri da je terminologija koja prati te događaje konzistentna, onda bi svet bio bolje mesto. Misliš da ću imati masnicu na oku?“

„Hoćeš sigurno.“

„Imaš li ogledalo?“

Dodala sam Kasparu ogledalo iz svog ormarića sa lekovima. Proučavao je svoju ranu sa strahopoštovanjem.

„Neverovatno. Šteta što ne idem na koledž do utorka. Oni bi bili oduševljeni.“

„Nemoj da brineš. Ta masnica sazrevaće polako poput dobrog vina i menjaće boje. Biće još spektakularnija do sledeće nedelje.“

„Samo da se Fani ne uplaši. Kad smo već kod toga, ...“

„Ja ću te odvesti. Tvojim kolima. Ne brini. Moj bicikl je još u gepeku.“

„Šta ti se jede, Džejn?“ pitao je Alan, posmatrajući me kroz svoje poluzatamnjene naočare.

Kao i uvek u takvim situacijama, u mojoj glavi bila je totalna praznina.“ Još nisam odlučila. Neka najpre Pol naruči.“

„Pol?“

„Znate, oduvek imam taj egzistencijalni problem sa jelovnicima. Nikada ne mogu da odlučim koje mi se jelo više jede od nekog drugog.“

„O, za ime Boga“, planuo je Alan.“ Svi ćemo za predjelo uzeti dimljenog lososa. Neko je protiv? Nije? Dobro. Ja ću uzeti šniclu i puding od bubrega. Preporučujem vam to ako želite da jedete pristojnu staromodnu hranu.“

„U redu“, prihvatio je Pol, prilično prepredeno.

„Džejn?“

„Nisam mnogo gladna. Uzeću samo salatu.“

Alan se okrenuo prema konobaru.“ Zapamtili ste? Donesite malo zečije hrane za ovu damu ovde. I samo recite Grimliju da nam pošalje bocu onog mog belog i bocu crnog vina, a za početak mi donesite bladi meri u velikoj čaši. Ostali će verovatno hteti neku od onih preskupih mineralnih voda sa stranim nazivom.“

„Donesite i meni bladi meri“, impulsivno sam odlučila.

„Odlično, Džejn.“

Alan je dodao jelovnik konobaru, skinuo naočare i zavalio se u svojoj stolici.

„Salata“, rekao je sa užasom Alan.“ To je jedna od stvari zbog kojih je ženama tako dugo bio zabranjen ulaz na ovo proketo mesto.“

Ova ofucana i kitnjasta kafana južno od Pikadilija, koju drži treća generacija starih vlasnika, sa svojom umornom klupskom arhitekturom, izbledelim slikama, gustim dimom, muškim brbljanjem, - to je bilo Alanovo prebivalište: Blejds, klub čiji je član bio već preko trideset godina. Danas je izgledao bolesno i malaksalo, razdražljivo i depresivno, ali osećala sam da ni Pol bi mogli da ga trgnu iz takvog raspoloženja. Pol je bio preokupiran svojom emisijom. Rekao mi je, dok smo se spuštali niz ulicu Louer ridžent, da je Alan ključ za samu strukturu dokumentarca, onaj deo koji mora da se odradi kako treba, ali da nije još uvek siguran kako da ga upotrebi. Dok sam sedela za stolom palila sam cigaretu za cigaretom, posmatrala Pola i imala osećaj da gledam neiskusnog ribara kako zabacuje mušicu ispred nosa jednog krupnog starog lososa. A ja? Da li sam ja mogla da pomognem Alanu u ovom trenutku? bladi meri i mineralna voda su stigli. Alan je uzeo veliki gutljaj.

„Kako je prošao ručak sa tvojim izdavačem?“ pitala sam.

„Gubljenje vremena“, odgovorio je Alan.“ Možete li da verujete da je ručak nekada bio moj omiljeni deo dana? Kada je Frenk Menson bio moj izdavač, imali smo običaj da ručamo i po tri ili četiri sata. Jednom prilikom je to trajalo toliko dugo da smo u istom restoranu naručili i večeru. Juče sam upoznao tog novog izdavača koji se zove Ejmi. Nosila je neku vrstu muškog odela. Pila je samo vodu i pojela samo predjelo i ništa više. Stvarno sam hteo da joj pokažem sve po redu: za početak džin-tonik, tri jela, nekoliko boca vina, brendi, cigara, potpuni ugođaj.“

„I šta se desilo?“ pitao je Pol.

„Ništa“, Alan je nemoćno slegnuo ramenima.“ A znate zašto? Ona misli da sam dosadan. Alan Martelo, reakcionar i stara pijanica koji nije napravio knjigu od sedamdesetih. Pre dvadeset i pet godina, devojke kao što je ona želele su da spavaju sa mnom. Čekale u redu da uskoče u moj krevet.

A sada se trude a njihov ručak sa mnom bude što je moguće kraći. Vratila se u kancelariju do dva i petnaest.“

Uzela sam gutljaj svog pića i osetila oštri ukus vodke ispod slatkog soka od paradajza.

„Šta je Marta mislila o tim redovima raspomamljenih devojaka?“ pitala sam.

„Dobra, stara Džejn, uvek misli o tome kako se drugi ljudi osećaju. Želi da sve bude uglađeno i savršeno. Odgovor je da smo nekako prevazilazili to, kao i većina drugih ljudi.“

„Nije joj smetalo?“

Alan je slegnuo ramenima.“ Razumela je.“

„Kako je Marta, Alane?“

„O, ona je dobro“, odgovorio je smeteno.“ Malo je klonula zbog terapije. Biće joj bolje kada se završi. Oni prokleti doktori samo je više zabrinjavaju.“

Osetila sam kako u meni navire bujica emocija prema ovom hvalisavom, poznatom čoveku koji je i samog sebe obmanjivao, sa njegovom požutelom bradom i rumenim licem, i romanom na kojem je radio još od kada smo svi mi bili deca. Čovek koji nije želeo da razmišlja o njegovoj ženi koja je umirala, koji nije želeo da bude sa njom. Ali šta sam stvarno osećala prema njemu?

„U poslednje vreme sam mnogo razmišljala o Natali“, rekla sam.

Alan je mahnuo konobaru i naručio još dve Bladi Meri. Nisam ni pokušala da negodujem.

„Znam“, odgovorio je Alan, nakon što je konobar otišao.“ A čuo sam i da si se videla i sa mnogo ljudi koji su joj bili bliski. Sve to je malo previše za tebe, jesam li u pravu?“

„Da, mislim da je tako, na neki način.“

„A i to tvoje njuškanje okolo. Šta to radiš? Pokušavaš da otkriješ koje ubio moju kćerku?“

„Ne znam. Pokušavam da sredim stvari u svojoj glavi.“

„A onda i ti, Pol, i tvoja emisija. Zar ni jedno od vas dvoje nema sopstvenu porodicu o kojoj treba da brine?“

Vodka je počela da deluje na Alana. Bilo mi je poznato to stanje. Rugao bi nam se, tražio nam slabe tačke, pokušao da nas isprovocira, kako bi nas izveo iz takta. Krišom sam pogledala Pola koji mi je uzvratilo osmehom. U svakom slučaju, odgovaralo mu je naše društvo u ovom trenutku, ali ovo nije bio onaj stari Alan, dominantan i zavodljiv. Samo je štrpnuo malo dimljenog lososa, ali se zato oraspoložio kada su šnicle i puding od bubrega stigli na njegov tanjir, a konobar sipao gusti, teški klaret u njegovu čašu.

„Salata, stvarno ne razumem“, komentarisao je stavljajući salvetu oko vrata kao što se deci stavlja portikla.

Videla sam stare Alanove slike, mladog, razjarenog čoveka, a u ranim pedesetim, na kojima je bio vitak i asketskog izgleda. Sada se ugojio, a njegovo lice je bilo rumeno. Njegov izbrazdan nos prošaran venama bio je živo svedočanstvo decenija preterivanja u alkoholu.

Ali još uvek su tu bile one njegove živahne zapovedničke. One su privlačile ljude, naročito žene, i čak i sada sam mogla da zamislim oduševljenje koje su one u njima izazivale, i da razumem impuls da odu u krevet sa njim. „Sa koliko si žena spavao, Alane?“

Nisam mogla da verujem da sam ga to pitala, i skoro da sam sa užasom čekala da vidim šta de mi odgovoriti. Na moje iznenađenje, on se samo nasmejao.

„A sa koliko si ti muškaraca spavala, Džejn?“

„Rećiću ti ako ti meni kažeš.“

„Važi. Da čujem.“

Bože, sama sam to tražila.

„Nije ih baš bilo mnogo, bojim se sedam, možda osam.“

„A četvrtina od toga su moji sinovi.“

Pocrvenela sam od stida. Verujem da su čak i moji prsti na nogama crveneli, ispod svih onih slojeva od kože i pamuka.

„A šta je sa tobom?“

„Zar nam neće i Pol redi?“

Pol je izgledao duboko uznemiren.

„Ja nisam ništa obedavao“, bunio se progutavši knedlu.

„Daj, nemoj da se stidiš. Ti si taj koji očekuje da svi ostali istrtljaju i najintimnije detalje o svojim privatnim životima u tvojoj smešnoj emisiji na TV-u.“

„Bože, Alane, to je tako nezrelo, zar ne? Ako baš moraš da znaš spavao sam sa, pretpostavljam, trinaest, četrnaest žena. Da li si zadovoljan?“

„Onda sam u ovoj igri ja pobedio“, bio je zadovoljan Alan.“ Cenim da sam spavao sa nešto više od stotinu žena, verovatno i više od sto dvadeset i pet.“

„O, čestitam, Alane“, odgovorila sam suvim tonom.“ Zadivljujuće je kako si sve to uspeo da postigneš, budući da si na neki način hendikepiran time što si oženjen i što imaš decu.“

Iz Alana je sada progovarao klaret.“ Ah, opet ta istina, još ćeš me naterati da pocrvenim“, rekao je nakon što je uzeo veliki gutljaj i obrisao usta salvetom.“ To nije bio hendikep. Znaš li koja je sjajna stvar u vezi sa književnim uspehom?“

Pol i ja smo se upitno pogledali. Znali smo da on ne traži od nas da mu stvarno odgovorimo.

„To su žene“, sam je odgovorio Alan.“ Kada napišete uspešan roman i postanete ugledni, koliko god to u stvari bila obmana, vi predstavljate mlađu generaciju, i zato ćete biti nagrađeni novcem i slavom, naravno, ali isto tako ćete dobiti mnogo žena koje na drugi način nikada ne biste imali. To je poput ovoga“, rekao je i viljuškom izvadio nekoliko komadića mesa iz pudinga.“ Trebalo bi da se pretvaramo da ne volimo ovakve stvari, je li tako? Krvavo meso i bubrezi sa svojim finim ukusom koji blago miriše na urin. Ali zato treba da nas boli kada vidimo životinju koja pati, da plačemo zbog toga. Ja volim meso. Volim teletinu, volim svinjsku mast. Koga briga što tele raste zatvoreno i kako hrane guske koje jedemo?“

„Zao mi je, Alane“, prekinula sam ga“, ali sve ovo govoriš samo zato što sam naručila salatu za ručak? Nisam time htela da pokažem nikakav otpor prema mesu. Večeras ću napraviti sebi jedan dobar mesni obrok.“

On je nastavio kao da ja nisam ništa rekla.

„Kada upoznam ženu, bilo koju ženu, zamišljam kakva bi ona bila u krevetu. Svi muškarci to rade, ali većina njih se nikada ne usudi da preduzme nešto povodooom toga. Ja se ne plašim. Ako upoznam ženu i ona me privuče, pozovem je u krevet. U većini slučajeva, one prihvate.“ Stavio je veliki komad šnicle i pudinga od bubrega u usta i energično žvakao.“ Ljudi ne bi trebalo da govore ovakve stvari, zar ne?“

„Ni jedna žena te nije odbila?“ pitala sam.

„Tako je.“

„A Krisi Pilkington?“

„Ko?“

Viljuška koja se pušila zastala je na pola puta između tanjira i njegovih usta. Mrtvo meso u masnoći. Alanove obrve su se skupile dok je pokušavao da se seti.

„Ne sećaš ih se svih po imenu?“

„Naravno da ne.“

„Ona je bila Natalina drugarica iz škole. Imala je dugu, kovrdžavu, platinastoplavu kosu, poput

onih modela sa prerafaelskih slika. Imala je pegice. Male grudi. Bila je visoka. Imala je samo petnaest godina.“

„Da, sećam se“, zamišljeno je odgovorio Alan. Ipak imala šesnaest, jel tako?“ Dodao je sa dozom obazrivosti.

„Devojčice su zaista prelepe u tim godinama, zar ne misliš tako?“ pitala sam.

„Da, slažem se“, Alan je odgovorio. Delovao je uznemireno. Voleo je da on drži razgovor pod kontrolom. Nije znao kuda je ovo vodilo.

„Njihova koža je savršena. Tela su im čvrsta, pogotovo njihove grudi.“

„Tako je.“

„I poseduju posebnu seksualnu privlačnost. Mogla sam to da vidim i u devojčkama koje su Džerom i Robert nekada dovodili kudi. Još uvek pomalo liče na decu, ali imaju tela odraslih žena. A kladim se da su seksualno potčinjene, ali isto tako i veoma strastvene. Kladim se da bi uradile skoro sve što bi im tražio i još bi ti bile zahvalne zbog toga. Da li sam u pravu?“

„Ponekad je bilo tako“, priznao je Alan, nelagodno se osmehnuvši. „Sve je to bilo tako davno.“

I Pol je izgledao kao da mu je neprijatno. Pitao se u kakav je to privatni rat zalutao i šta bi trebalo da preduzme.

„Sve je bilo tako savršeno, zar ne? Bila je 1969. a devojčice su bile na Pilu, i iznenada to više nije bila prevara ili zavodjenje. To se tada zvalo seksualna revolucija. Na nesreću, nije uvek išlo glatko. Kao sa Krisi. Natali je otkrila. I rekla je Marti. A po prvi put Marta se nije samo naljutila na tebe, ili se pravila kao da se ništa nije dogodilo. Imala je aferu sa mojim ocem. Šta si ti mislio o tome?“

„Sta?“ uzviknuo je Pol, duboko šokiran.

Alan je pojeo komade mesa u pudingu od bubrega. Bučno je strugao i poslednje ostatke sosa sa površine tanjira i olizao ih sa viljuške. Nekada je imao običaj da kaže da je to njegovo insistiranje da pojede i najmanji komadić hrane koji ostane, navika koja mu je ostala iz rata. Ali nije više mogao da bude istrajan u svom karakterističnom govoru punom fraza, i delovao je umorno.

„Smatrao sam da je to jedan strašno patetičan potez“, odgovorio je posle duže pauze. „Ako je Marta htela da se tuca sa nekim, ...“ On nije vikao, ali je pričao toliko glasno da su jedan ili dva čoveka koji su ručali za obližnjim stolom okrenuli glavu. O, to opet onaj naš pisac nešto besni.“ Ako je htela da se tuca sa nekim, trebalo je da ode i da se stvarno dobro tuca. Umesto toga, ona je htela da napravi scenu, i zato je odlučila da zavede tvog sirotog oca. Mislim da se tvoja majka nikada nije oporavila od toga. A isto tako mislim da je to što je Marta uradila bilo užasno podlo.“ Pol je stavio glavu u šake sada.

„I ne samo to“, dodala sam. „Natali je pretila da će ugroziti porodicu, taj predivni zaštićeni svet koji si ti izgradio između Martelovih i Krejnovih, i to iz čiste gluposti, samo da bi nešto dokazala. Bila bih strašno ljuta, da sam bila na tvom mestu.“

Alan je ispraznio svoju čašu. Više nije izgledao kao čovek koji je u stanju da izdrži ručak od četiri sata.

„I bio sam ljut“, odgovorio je, ali sada je njegov glas bio tiši.

„Šta si uradio povodom toga, Alane?“

Polako je spustio svoju viljušku u duboki tanjir ispred sebe. „Mislim da smo dovoljno pričali o seksu za vreme ručka“, promrmljao je.

„Ti si počeo tu priču“, odgovorila sam mu, ali on je bio previše obuzet tokom svojih misli da bi me slušao.

„Naša porodica, - a tu naravno ubrajam i tebe - bila je jedna predivna stvar“, Alan je počeo da

priča.“ Bilo je užasno to što je ona uradila, i rizikovala sve samo da bi me povredila i vratila mi milo za drago. Njeno ponašanje je bilo neoprostivo. A na kraju, jedina osoba koja je bila povređena, bila je Felisiti. Da li si ikada razmišljala o tome, Džejn? Ona divna, nežna Marta i tvoja duhovna sestra, Natali, uradile su nešto tako ružno tvojoj majci.“

„I Natali je isto bila povređena.“

Alanove reakcije su sada bile usporene. Imao je onaj zbunjeni izraz lica starog čoveka kojeg su probudili iz sna.

„Natali? To je bila Marta, zaista, a ne Natali.“

„Sve je to dostiglo svoj vrhunac onog istog leta kada je Natali nestala, zar ne? Kriši i ti, otkriće tajne afere između Marte i mog oca, a na kraju i Natali. To je previše stvari da bi stalo u film od šezdeset minuta, Pole. Moraćeš da napraviš seriju.“

Pol je sklonio svoj tanjir sa strane. Još uvek je bio polu pun.

„Šta ti u stvari hoćeš, Džejn?“ tiho je pitao.

„A šta ti hoćeš, Pole“, ubacio se Alan, koji je bio uvek raspoložen da doliva ulje na vatru.

„Alane, volim te, volim sve vas, i to je ono što hoću da prikazem na filmu.“

„Videćemo“, dodao je Alan umorno.“ Džejn, požuri sa tom svojom salatom, ne možemo da dočekamo desert.“

Viljuškom sam promaljala sparušeni paradajz po tanjiru. Gušila me i sama pomisao na hranu u mojim ustima.

Voda u sudoperi je zapenila od tamne guščje masti braon boje („Zašto spremaš gusku?“ Robert se bunio, u stvari, više je vikao.“ Uvek jedemo ćurku za Božić!“). Izvukla sam čep, izvukla umašćene tanjire i uredno ih složila sa strane. Komadići crvenog kupusa i nekoliko opušaka od cigareta - mojih, pretpostavljam - ostali su na dnu sudopere, zajedno sa čitavim arsenalom noževa. Pustila sam da prljavština iscuri kroz slivnik, vratila čep nazad na rupu i napunila sudoperu vrućom vodom punom sapunice. Zatim sam se vratila u trpezariju da procenim štetu.

Stolica je još uvek ležala na mestu gde je Džerom bacio pre nego što je zaurlo („Ovoga puta si stvarno preterala, mama!“), i odvukao Hanu sa njim, koja je pokušavala da graciozno nabada na tankim crnim štiklama. Podigla sam prevrnutu stolicu i sručila se na nju. Svede su gorele na sredini stola, i bacale treperavu svetlost preko tanjira i ostataka naše večere. Napola porušen božićni puding, ukusan koliko i izduvana fudbalska lopta, bio je između gomile umašćenih čaša za vino, čaša za porto, i gomile drugih praznih čaša. Koliko smo popili? Ne dovoljno - sigurno ne dovoljno da nam se pomračí sećanje, koje je televizijska ekipa, u svakom slučaju, snimila nemilosrdnim okom kamere.

Pokupila sam krunu od zelenog papira i nakačila je na glavu, i zapalila cigaretu. Bilo je lepo, to što sam ponovo bila sama. Dok sam pušila, sasvim polako, pokušavala sam da zgrnem na gomilu mrvice krepera, a zatim sam ih bacila u svetlucavi plamen, koji se na trenutak razbuktao, i oni su se pretvorili u zlatne mrvice pepela. Pao mi je na pamet onaj glupavi vic.“ Koliko ušiju ima Dejvi Krokot? - Tri: levo uvo, desno uvo i prednje divlje uvo.“ O, kako su se samo Kim - u drečavo žutoj haljini - i Erika (u jarko ljubičastoj) kikutale. Kikutale su se skoro cele večeri, postale mi neočekivani saveznici, sa svojim luckastim, apsurdnim upadicama. Smejale bi se svim uobičajenim kratkim vicevima tipa.“ Šta policajac radi na ulici? -Bruka familiju; smejale su se i Andreasu, koji očigledno nije odobravao Erikino ponašanje i svoju Kim u novom izdanju; i Polu sa onim njegovim svečanim direktorskim stavom; a zasmajavalo ih je i samo prisustvo kamera. Tata je sedeo između njih dve (i smirivao situaciju kada su je svi drugi zahuktavali), a one su besramno koketirale sa njim, dok se on i protiv svoje volje smeškao, očaran njihovim šašavim detinjarijama.

Ugasila sam cigaretu i odnela čaše u kuhinju. Nasapunjala sam činije i pribor za jelo i isprala ih. Kakva divna tišina. Koliko je samo večeras bilo vike: vikali su Pol i Erika (' Ti to pokušavaš da upropastiš moj film? '), Andreas na Kim (' Mislim da si dovoljno popila večeras.'), Kim na Andreasa (' Odjebi, dosado jedna, Božić je a uostalom nisam na dužnosti.'), Džerom na Roberta (' Ako ne možeš da budeš ljubazan prema Hani, molim te, idi '), Robert na mene (' Još uvek pokušavaš da se pretvaraš da smo svi mi jedna velika srećna porodica? '). Tata nije vikao, ali zato jedva da je bilo šta progovorio. Klod nije vikao, ali me zato pratio do kuhinje i procedio kroz zube:“ Ko je Kaspar, Džejn?“ Ja nisam vikala, sve dok kameraman, koji se udaljavao pokušavajući da uhvati u kadru Kim i Eriku kako pevaju neku božićnu pesmu, mislim da je bila Mali grad Vitlejem, nije naleteo na moju skupocenu ukrasnu flašu od zelenog stakla i srušio je na pod.

Završila sam sa tanjirima, i oni su sada činili jedan uredan beli red. Oprala sam i čaše. Podigla sam poslužavnik na kojem su se nalazili najrazličitiji predmeti (šibice, svežanj ključeva, spjalice, olovka, naprstak, nož za otvaranje pisama, minduša, plišana kuca, šrafciğer, crni pion iz kompleta za šah) i prenulo me sećanje. O, Bože, setila sam se kako smo igrali onu igru pamćenja. Klod bi sve organizovao, naravno, i objašnjavao pravila polupijanom društvu (' Zapamtite ono što je na tabli, a onda ću je ja prekriti, a vi treba da zapišete sve čega se sećate; zatim demo otkriti tablu i videti ko se seda najviše stvari'). To je bila igra koju smo često igrali kao deca. Jedan od predmeta na

poslužavniku, koji je sada gledala jedna iznenada trezna osoba, bila je fotografija na kojoj smo bili Klod i ja sa dečacima, slikana pre mnogo godina (Ko nas je slikao? Nisam više mogla da se setim). Smejali smo se, dodirivali jedno drugo. Tada je Džerom bacio svoju stolicu.

Sipala sam porto u čašu i uzela gutljaj guste, Ljubičaste tečnosti, i upalila poslednju cigaretu. Ostatak nereda mogao je da sačeka do jutra. Skinula sam cipele, i minduše. Zevnula sam. Uhvatio me smeh, jer sam se iznenada setila Kim i Erike. Zazvonio je telefon.

„Halo.“ Ko bi mogao da me zove u ovo doba noći?

„Mama.“ to je bio Džerom i još uvek je zvučao ljutito.“ Nemoj više nikada to da uradiš.“

„Hoćeš da kažeš da se nisi dobro proveo? Baš šteta - mislila sam da bismo mogli da ponovimo ovo za doček Nove Godine.“

„Ovo je upravo ono što mi je trebalo.“

Ležala sam pored zelenkaste vode, ispod palminog drveća i gustog rastinja svuda okolo, u debelom, belom, frotirskom bademantilu. Pile smo sok od manga, a ja sam bila opuštena više nego ikada u poslednje vreme. Moji mišići su se opustili, moje kosti postale gipke, moja koža mekana, a zelena svetlost igrala mi je pred očima. Zimsko sunce, koje je ulazilo kroz velike prozore, grejalo je moje bosc noge. U prostoriji je odzvanjalo tiho mrmljanje žena, kao u haremu koji nije imao svog gospodara. Mogla sam da osetim kako otkucaji moga srca postaju glatki i ujednačeni. Uskoro ću plivati u bazenu, pa ići na masažu. A zatim ću ponovo leći, prelistavati ženske časopise, i čitati reklame za losione za sunčanje i sjaj za usta.

Kim me je prethodno večer nazvala, kada sam se osećala umorno i tužno. Kupila je dve dnevne karte za Naneri, centar za lepotu i zdravlje samo za žene, i nije me pitala već je insistirala da pođem sa njom. Protestovala sam, ali nemoćno, a na zvuk njenog glasa, tako iskrenog i poznatog, moje oči su se napunile suzama. Osetila sam kao da, na kraju, polako počinjem da popuštam; svi moji šavovi najednom su popucali.

Kada sa spustila slušalicu, telefon je ponovo zazvonio skoro u istom trenutku. To je bila Ketrin, zvala je iz telefonske govornice. Pol je svratio, rekla je, i on i Pegi su se svađali; nisu se čak ni trudili da ne viču jedno na drugo. Bilo je užasno, zaista užasno, kao u vreme pre nego što je Pol konačno napustio porodicu. Urlali su, i to zbog nečega što je imalo veze sa Natali, i zamolila me da joj kažem da li znam o čemu se radi. Nisam mogla jer nisam znala. Rekla sam nešto banalno o tome kako je Pol i Pegi mnogo vole, i kako to ona ne sme nikada da zaboravi, a onda sam shvatila da pričam sa njom kao da ima šest godina, i zato sam stala. Ali umesto da mi nabusito spusti slušalicu, Ketrin je počela glasno da jeca. Zamislila sam kako naslanja svoje lepo, mršavo telo na prljavu govornicu, i briše svoje suze rukavom crnog duksa, njeni oštri koščati laktovi smrzavaju se na zimskoj hladnoći. Kredit je iscureo, dok je ona šmrkala i jedva govorila.

Kada su Robert i Džerom bili mali, bilo je tako lako utešiti ih. Čak i sada, mogla sam jasno da se setim kako ih držim u zagrljaju, a njihove glave naslonjene su na mom ramenu, moja brada na njihovoj mekanoj kosi, njihove noge snažno stegnute oko mog struka; setila sam se kako sam pevušila gluposti dok sam im brisala suze, koje su pekly njihove rumene obraze... Dušice moja... Sve će biti u redu... Mama će ti pomoći... Hajde, golupčiću, hajde, čudo mamino... Nemoj da se plašiš, nemoj da se plašiš, ja sam tu... Mamica je ovde, ljubavi moja... Jedino moje.

Vremenom, prestali su da čekaju na mene da ih utešim. Samo sam jednog dana, shvatila da ne dolaze u moj krevet ujutru, da sada zatvaraju vrata od kupatila za sobom. Kada nešto nije bilo u redu, odlazili su u njihove sobe, i ja sam morala da se borim sa nagonom u sebi da ih pratim, da se pravim da mamica može sve da sredi.

Kada je Robert dobio batine u školi, i šetao po kući, ošamućen od nemog stida, i tek kada sam čula da ga je jedan mali dečak nazvao šonja, i udario ga pesnicom u stomak, shvatila sam šta se dešava; kada se Džerom prvi put zaljubio, i prišio smešna srca od filca na svoje farmerke (što uopšte nije bilo kul), a ona ga otkačila posle samo jednog izlaska, morali smo da provedemo celo veče a da ga ne diramo, dok se on pravio da je ravnodušan, kao da mu nije stalo, i brecao se na moje pokušaje da pokažem saosećajnost; kada se Robert posvađao sa Klodom oko pušenja, i kada zbog toga nisu pričali jedan sa drugim danima, i ignorisali se međusobno, žudela sam da ih obojicu protresem i osvestim, ali umesto toga, titrala sam oko njih, i mislila, čak i tada, kakvo je to gubljenje vremena. Bilo je i dana kada je sve što sam želela bilo samo da ih zagrlim, da ih dotaknem, moje dečake, moje ljubljene sinove - ali oni bi se postideno povukli, dobro raspoloženi: rekli bi samo ne budi smešna, mama.

Od samog njihovog rođenja, oni su me napuštali. Sećala sam se kako mi je mama, malo pre svoje smrti, govorila: "Najbolji poklon koji sam ikada mogla da ti dam je tvoja samostalnost. Ali ti si uvek bila u takvoj žurbi da odeš od mene." Deca su zaista uvek u takvoj žurbi da odu. Sećala sam se Roberta, kada je imao otprilike pet godina, na plaži. Njegova pertla se odvezala i plakao je zato što smo ga ostavili da ide iza nas. Stajao je, kao mali nepomični oblik na ogromnoj plaži. Potrčala sam natrag do njega, sagnula se dole da mu pomognem, a on me odgurnuo: "Mogu ja to sam da uradim." Vežbali su da budu odrasli toliko dugo, a onda jednog dana, samo sam primetila da su oni stvarno odrasli. Gde je prošlo sve to vreme? Kako se desilo da sam ja sredovečna i sama, i nikada više neću osetiti kako me preplavljuje radost dok držim dete ispod brade i govorim: ne plaši se, bide sve u redu, obećavam ti da de sve biti u redu.

Zaspala sam u suzama, umorna od jecanja, i osetila kao da se nešto lomi u meni. Ujutru - nebo je bilo ledeno plave boje, a grane na drveću pokrivene mrazom - navukla sam trenerku, spakovala šampon i Džejn Ejr u ranac, i otišla da se nađem sa Kim. Sada, dok smo ležale jedna pored druge očiju sklopljenih u prostoru u kojem su se mešale zelena i bela boja, sanjivo sam govorila. Danas sam mogla sve da ispričam Kim. Reči su lebdele između nas u vazduhu, punom oblaka objašnjenja. Čula sam zapljuskivanje vode, zeleni talasi igrali su pred mojim zatvorenim očima. Moje telo je bilo voda; moje srce se rastopilo; emocije su nežno prolazile kroz mene, poput divne reke koja teče.

„Osećam da sam u nevolji, Kim.“

„To je zbog Natali?“

Kim me uhvatila za ruku, i naši prsti čvrsto su se isprepletali, naše ruke visile između ležaljki za sunčanje. Da li je to bio očaj ono što sam sad osećala? Očaj nije morao da bude opasan i težak; mogao je da bude poput tople tečnosti koja je ispunjavala svaku pukotinu u mom telu.

„Možda je to uradio stranac, možda slučajna tragedija.“

„Da.“ Moj glas je sada bio šapat.

„Luk je verovatno najviše sumnjiv, i pored toga što nije bio otac deteta. Možda je ubio Natali zato što je saznao da on nije otac.“

„Možda.“

„Šta god da se dogodilo tada, sasvim sigurno nije tvoja odgovornost da to otkriješ.“

„Ne, naravno da nije.“

„Da možda nisi pomislila na nekog drugog? Draga Džejn, nećeš valjda napraviti budalu od sebe.“

Ležale smo u tišini neko vreme. Još uvek su mi oči bile zatvorene; jedini deo mene koji sam sada mogla čvrsto da osetim bili su moji prsti, koji su stiskali Kimine.

Otišla sam na masažu. Zena koja je prijatno mirisala na limun, sa tamnoplavom kosom skupljenom u uredan konjski rep, i bosih nogu, stajala je iznad mene i stavila svoje snažne prste na

sve moje bolove i patnje. I poslednji trag otpora nestao je iz mog tela. Moje suze potekle su na krevet, i kvasile moje obraze. Osećala sam prazninu u sebi.

Pokupila sam svoj auto sa parkirališta u ulici St Martina - Bože, to je stvarno bila dobra stvar - i uputila se prema Cering Krosu i severu. Uključila sam radio. Nije mi se slušala muzika. Nisam želela da me moje sopstvene misli uhvate u zamku, i zato sam pritiskala dugme dok nisam pronašla stanicu na kojoj je neko nešto pričao.

„Ono o čemu uspavani establišment, koji još uvek vlada ovom zemljom, ne vodi računa, jeste da de najvrednija roba na svetu uskoro biti nešto što ne možete držati u rukama; to nije nafta, a nije ni zlato, to su informacije.“

„O, sranje“, uzviknula sam u sigurnoj unutrašnjosti svojih kola.

„Sada, implikacija skoro sigurno ima bezbroj, ali dozvolite mi da izdvojim one dve najbitnije. Prva, informacije su nezamenjive, sasvim izvan kontrole bilo kog nacionalnog zakonodavstva ili administracije. Druga, bilo koja organizacija koja se ne uključi u taj svet informacija, uvenuće ili ostati daleko iza ostalih koje su to uradile.“

„E, jebi ga sad“, uzviknula sam.

Veseli glas didžeja pitao se da li bi „Teo“ mogao da nam da primer.

„U redu, uzmite jednu od naših najuglednijih institucija, policiju. Recimo samo da, kada biste stvarali organizaciju koja bi radila posao koji radi policija, vi ne biste stvorili ništa nalik onome što mi sada imamo. To je tipična, nezavisna struktura čvrste radne snage, koja svake godine uzima sve više novca samo da bi postizala još gore rezultate, a jedan od glavnih uzroka takvog stanja jeste da je uloga policije zasnovana samo na mitu. Jedna uspešna policijska snaga bila bi ostvarena racionalnim rukovođenjem osobljem i efikasnim prikupljanjem informacija.“

„Zašto su se bobiji našli na udaru?“

„Ta ideja je smešna. Ako želimo da ljudi šetaju gore dole ulicama, ne radeći ništa, hajde da damo penzionerima da to rade za jednu funtu po satu. To nema nikakve veze sa policijskim poslom.“

„Napravićemo pauzu sada. Razgovaramo sa doktorom Teom Martelom o njegovoj novoj knjizi Komunikacija i povezivanje. Slušate Kapital radio.“

Bila sam u Totenhem Kort Roudu i sa oduševljenjem shvatila da ću upravo proći pored tornja Kapital. Prošla sam Euston Roud i vođena nekim unutrašnjim impulsom skrenula desno od Hamsted Rouda, i parkirala odmah pored preterano sabijenih i naguranih radnji. Sedela sam sa upaljenim radiom i slušala Tea kako se ushićeno izražava o ukidanju granica, o kolapsu institucija, o propasti države, o socijalnoj pomoći, o uvećanju poreza, o skoro svemu. Konačno, on je završio svoje izlaganje, a didžej je pustio još jednu reklamu za knjigu. Izašla sam iz automobila, prešla ulicu i došla do Kapital tornja, gde sam čekala, na nekoliko jardi od okruglih vrata koja se okreću.

Teo me nije odmah primetio. Nosio je svoju poslovnu uniformu, odelo čiji su reveri bili visoko podignuti i nekog čudnog kroja, tako da su sigurno bili moderni i skupi. U ruci je držao aktovku koja je bila takvih dimenzija kao tanki časopis, sa malim brojem strana. Njegova glava sijala je kroz kratko ošišanu kosu na svetlosti hladnog, zimskog sunca.

„Da vam ponesem torbu, gospodine?“ pitala sam veselo.

Trgnuo se.

„Šta ovo znači?“ pitao je. „Ti to mene pratiš, ili tako nešto?“

„Ne, čula sam te na radiju i shvatila da upravo prolazim pored studija.“

Nasmejao se.

„Bože. Drago mi je što te vidim, Džejn.“

„Mogu li da te odbacim negde?“

„Da li je Buš Haus u tvom pravcu?“

„Ne, ali ću te ipak povesti.“

Teo je dao znak taksisti koji ga je čekao malio dalje da ide, a mi smo se smestili u moj automobil.

„Kako se snalaziš sa tako malom aktovkom? Ja uvek idem okolo sa onim velikim torbama za kupovinu prepunim papira.“

Teo je odmahnuo glavom.

„Šteta je kada se prostor ne iskoristi pravilno. Za pet godina, nosiću nešto što će imati veličinu, a pretpostavljam I težinu Kreuitne kartice.“

„Ja stalno gubim moje kreditne kartice.“

„Bojim se da revolucija informacija još uvek ne može da se nosi sa tvojim mozgom, draga moja. Prvo skreni levo, a zatim u ulicu desno.“

„Znam kuda treba da vozim“, rekla sam blago iziritirana. „Nisi bio baš dobar prema našoj policiji, zar ne?“

„Takve stvari drže pažnju publike, zar nije tako?“

Nastala je kratka tišina, a ja sam čekala, nadajući se da Teo neće promeniti temu, ali nisam se usuđivala da okušam sreću. Ipak, morala sam da pitam.

„Teo, šta se dešava sa tobom i Helen Oster?“

Nije bilo reakcije, ali pauza je trajala nekoliko otkucaja kazaljke previše.

„Kako to misliš?“

„Daj, Teo, nisam slepa.“

Primetila sam da je on jače stegnuo torbu.

„Pa, kada me već pitaš, ima nešto sa tim ženama u uniformama, šta ti misliš?“

„Helen Oster ne nosi uniformu.“

„Ne bukvalno, ali je ipak u nekom smislu nosi. Ima nešto romantično u vezi sa simbolima koji podsećaju na pokornost autoritetima, u toj njihovoj modi da te osvoje.“

Nisam znala odakle da počnem.

„Teo, ta ista žena je uključena u istragu o ubistvu tvoje sestre.“

„Prekini sa tim, Džejn. Niko nikada neće rešiti Natalino ubistvo. Citava istraga je jedna obična farsa. Ne postoje dokazi. Ništa se neće dogoditi.“

„Nešto mi je promaklo, Teo? Mislila sam da si oženjen. Kako se Frensis uklapa u sve ovo?“

Teo se okrenuo prema meni sa sigurnim osmehom na licu.

„Šta hoćeš da kažem, Džejn? Da me moja žena nema razumevanja za mene? Ovo nije društvo koje o tome razmišlja.“

„Zar nije Helen Oster u braku?“

„Da, sa menadžerom jednog supermarketa. Nisam primetio baš nikakve znakove protivljenja sa njene strane.“ Bacila sam pogled na njegovo lice. Na njemu je sada bio bleđi osmeh koji je izgledao kao da me izaziva, možda čak i muči. „Helen je strastvena žena, Džejn.

Veoma slobodna, samo je treba malo ohrabriti.“

„Hoćeš li ostaviti Frensis?“

„Ne, želim da se samo malo zabavim.“

Za njega je sve to bilo tako užasno lako. Osećala sam se mučno, ali nisam mogla da sprečim sebe da nastavim.

„Videla sam Krisi Pinkilgton pre neki dan. Više se ne preziva Pilkington.“ T?“

„Spomenula je tvoje ime.“

„Čemu ova priča?“

„Ona je bila tvoja stara ljubav. Nakon što je tvoj otac završio sa njom.“

„To je kratko trajalo.“ Nastala je pauza. “ Da li si dobro, Džejn? “

„Kako to misliš? “

„Da li zaista želiš da znaš šta ja mislim? “ pitao je Teo, sada po prvi put stvarno ljutito. “

Pokušavam da se setim ko je bio moja ljubav - kako si ti rekla - posle Krisi? Pitam se ko je to bio? “

Pogledao je uzrujano oko sebe. Bili smo totalno zaglavljani u Gouver Sritu. “ Ići ću pešice odavde ili ću uzeti taksu. Hvala na prevozu. “

Otvorio je vrata, izašao iz kola i brzo otišao. Ja sam i dalje sedela, zaglavljena u saobraćaju, besna i postićena.

Bila sam u kupatilu kada je telefon zazvonio. Prstom na nozi zatvorila sam slavinu sa toplom vodom, potopila se ponovo u penu, i slušala telefon kako zvoni. Zaboravila sam da uključim telefonsku sekretaricu. Treba li da ustanem i da se javim? Znala sam da, ako sada izađem iz kade, telefon de sigurno prestati da zvoni pre nego što ja stignem do njega. Ali nastavio je i dalje tvrdoglavo da zvoni. Izašla sam iz tople, penušave vode, koja mi je iznenada izgledala tako neodoljivo, obmotala peškir oko svog smežuranog tela, i potrčala u spavaću sobu.

„Halo.“

„Džejn, ovde Fred.“

„Fred? Nas dvoje se nismo čuli još od...“

„Marta je u pitanju. Ona nas napušta.“

„Napušta nas?“

„Umire, Džejn, ona umire i to brzo. Želi da te vidi. Zamolila me da te povedem sa sobom. Krenuću sutra, u cik zore.“

„Zar ne bi trebalo odmah da pođemo?“

„Bojim se da sada ne mogu.“ Njegov glas je bio nerazgovetan.“ Uostalom, ona je sigurno već zaspala.“

„U redu, Frede, u koliko sati ujutru?“

„Pokupiću te oko pet, tako ćemo izbeći svu gužvu i stići tamo pre osam. Marta se najbolje oseća pre podne. Podpodne uglavnom samo spava.“

U poslednje vreme previše sam često išla ovim putem: najpre zbog porodičnog sakupljanja pečuraka, pa zbog Nataline sahrane, i zbog svojih suočavanja sa Martom, a posle i sa Krisi, koja su bila tako nevešto izvedena. Fred je bio popio - samo nisam bila sigurna da li je pijan od sinod ili je tek jutros pio? Ponudila sam se da ja vozim, ali on je odmahnuo rukom. Vozili smo se kroz mračno jutro u tišini, a Fredov službeni auto imao je ujednačen, tihi zvuk, i preo je poput mačke. Lin mu je spakovala termos sa dobrom starom crnom kafom, i nekoliko sendviča, isečenih na tanke trouglove i blago premazane džemom od šljiva. Odbila sam sendvič, ali sam zato uzela kafu. Alfred je otvorio prozor dok sam pušila. Ubacila sam jednu od kaseti koju sam ponela za Martu u njegov kasetofon: čiste i jasne note prijatne melodije ispunile su auto.

Kada smo prolazili kroz Birmingem, rekla sam: „Sećaš li se kako je Matra nekada imala običaj da svima nama peva? Za večerom, ili za vreme šetnje, ona bi odjednom počela da peva; ne samo da pevuši, već bi glasno zapevala, zaista glasno.“

Aleks je samo frknuo. Pa, naravno da se seća. Ali ja nisam mogla da se zaustavim.

„Ili kako je vozila onaj svoj stari bicikl, i sedela na njemu potpuno pravih leđa, a njena kosa je letela za njom. Svi smo joj se smejali kako vozi, ali ona bi uvek stigla prva na vrh brda. Ili kako je umela često da nas crta. Mi bismo se svi zajedno igrali, i ne bismo ni znali da je tu, a ona bi nam samo odjednom pokazala gotove crteže. Neki od njih su bili zaista predivni. Pitam se gde li su nestali. Volela bih da imam jedan.“

„I ja se živo sećam tog prizora. Ona bi sedela i crtala nas iz staklene bašte.“

Njegov glas je bio osoran, a pogled je držao ispred sebe, na putu.“ Svakog jutra, ona bi odlazila do staklenika i samo sedela na onoj visokoj stolici bez naslona. Kada bismo mi ujutru ustali iz kreveta, često smo mogli da je vidimo, savršeno mirnu, kako zamišljeno gleda napolje u baštu, poput

nekog nemog stražara. Oduvek mi je bilo neobično to što je ona to uvek radila. Šta god da se dešavalo, mama je bila tamo i nastavljala je da osmatra taj naš delić sveta. Uzmi još malo kafe.“

„Hvala. Smetalo bi ti da upalim još jednu cigaretu?“

„Samo izvoli.“

Skrenuli smo sa autoputa i pratili znakove za Bromsgrouv.

„Alfrede, što se tiče Natali...“

„Ne.“ Njegov glas je bio oštar, poput škripe kočnica.

„Samo sam htela da te pitam...“

„Rekao sam ne, Džejn. Prićaćemo o tome kasnije. Posle Marte. Saćekaj.“

Martina soba bila je puna cveća i ćokolada, kao u bolnićkoj sobi.

„Neverovatno je kako ljudi misle da kada ostariš, ili se razboliš, voliš slatkiše“, smejala se. Zahvalila mi se na kasetama koje sam joj donela; Alfred joj je dao razglednice koje su njegova deca napravila za nju. Pažljivo ih je pogledala, i stavila ih na stoćić pored kreveta. Sedeli smo tamo, zaprepašćeni koliko je njeno lice sada bilo mršavo. Njeno telo jedva da je pravilo neki oblik ispod ćaršava, skoro da se stopilo sa krevetom, a njeni prsti su poput izbledelih kostiju ležali na pokrivaću. Nastala je neobićna tišina dok smo pokušavali da smislimo neku temu koja bi odgovarala samrtnićkoj postelji.

„Isto tako je smešno“, nastavila je“, da onda kada je najvaćnije da prićamo - kao sada, kada ja umirem - tada se to ćini najmanje mogućim. Ili nam je neprijatno. Pogledaj samo sebe, Alfrede, sigurno si hteo da me pitaš nešto o vrtu, ili da mi prićaš o tome kakvo je danas vreme ili već nešto slićno, zar ne? A moćda me posle ovoga više nikada nećeš videti.“

„Mamice“, rekao je Fred. Bilo mi je potpuno šokantno da odrastao ćovek tako detinjasto zove majku, poput malog deteta koje hode da se mazi. Spustila sam pogled dole, na svoje ruke koje su bile sklopljene u mom krilu.

„Fred, dušo, zašto ne odeš da vidiš šta Alan radi. Setka se negde po bašti. Źelela bih da razgovaram sa Džejn, u ćetiri oka. Vaći?“

Kada smo ostale same, Marta je rekla: „Imala sam mnogo vremena da se naviknem na to da umirem, ali ne ćini mi se da mi je zbog toga sada imalo lakše.“

„Da li si uplašena?“ pitala sam.

„Bolje redi prestravljena. Razmišljam o toj velikoj crnoj rupi koja me ćeka, i ne izgleda mi kao da je moj život gotov. Prošao je suviše brzo, osećam kao da sam na neki naćin prevarena. Ipak, ne mogu o tome da prićam sa Alanom. On stalno govori kako će mi biti bolje i pianira gde bismo mogli da odemo na letovanje ove godine. Većinu vremena, on preteruje u svojoj brizi za mene, tako da ne mogu sama ni da popijem ćašu vode a da on ne trći da mi pridrći ćašu“, podigla je drhtavu ruku gore“, drugi put kaće da bi trebalo da ustanem iz kreveta taj dan, da moćda probam da prošetam po bašti. Seće mi recepte za jela iz ćasopisa i ohrabruje me da pokušam da ih skuvam. Ili on sam isprobava da kuva za mene, noklice ili tako nešto, i stavlja mi na tanjir otprilike pet puta više hrane nego što ja mogu da pojedem, i posmatra me kako jedem. Ne Źeli da prića ni o kakvim dogovorima. Mislim na sve one prave dogovore koji vas ćekaju nakon što ja umrem.“

„Mogu li ja nešto da uradim?“

Gledala me pravo u oći, kao da sve zna.

„Moćeš. Alan je oduvek imao poverenja u tebe. Pripazi na njega. Potrudi se da on bude dobro, Džejn.“

„Ne znam da li ja to mogu, Marta“, nisam bila sigurna.

„Možeš“, ona je odgovorila.

Kako da kažete zbogom nekome koga mnogo volite, i za koga znate da ga više nikada nećete videti? Nagnula sam se nad Martom, a ona me pogledala umornim, mutnim očima.

„Prelepa si“, rekla sam nešto sasvim smešno za ovu situaciju, i podigla jedan pramen sede kose sa njenog čela. Poljubila sam je u oba obraza, a zatim joj dotakla usne svojim.

Samo mi je rekla:“ Zao mi je.“

Fred je mnogo brže vozio kad smo se vraćali kući. Putevi su bili krcati, a spustila se i magla, ali ostali smo ipak u brznoj traci, kočili samo kada bi se ispred nas pojavili neki oblici koji su podsećali na automobil, svirali onim vozačima koji su, sasvim razumljivo, oprezno smanjivali brzinu. U početku, Fred nije progovarao, ali i meni je to više odgovaralo. Slušao je vesti na radiju, a posle neku radio dramu koju ja nisam bila u stanju da pratim. Na otprilike četrdeset milja od Londona, rekao je „Džejn, ovo mora da se prekine.“

Nisam se pravila da ne razumem na šta se odnosila ta njegova rečenica.

„Zašto to kažeš, Frede?“

Lupio je pesnicom po volanu, okrenuo ga naglo da bi izbegao nešto zgaženo na putu i odgovorio mi:“ Zar ne vidiš da nam je svima dosta svega, čitave ove gluposti. Pričao sam sa Klodom - koji se, moram da kažem, prema tebi ponaša zaštitnički i sa neverovatno mnogo razumevanja, s obzirom na okolnosti - i on je rekao da to ima veze sa nekom tvojom terapijom ili nešto slično. Razgovarao sam i sa Teom, isto tako. Šta ti to u stvari pokušavaš?“

Otvorila sam usta da mu odgovorim, ali on još nije bio završio.

„Ne znam zašto bi ti trebalo da osećaš bilo kakvu potrebu da se svetiš, budući da si ti ta koja je ostavila Kloda, ali to sad nije ni bitno. Stvar je u tome da više ne možemo da te pustimo da se mešaš u živote svih nas. A sada još i mama umire - zar ne možeš jednostavno da odustaneš?“

„Ali to stvarno nije ništa tako strašno.“

„O, molim te, samo nemoj da mi prodaješ tu priču. Šta to pokušavaš da nam uradiš? Ostavi nas na miru. Nastavi sa svojim lepim, ugodnim životom i svojom divnom terapijom, i samo nas ostavi na miru.“

Fred je pio, naravno. Ali da li je to ipak bilo ono što su svi osećali prema meni? Postojao je deo mene koji je samo želeo da mi oni oprostite i da me ponovo prime u svoj svet. Nešto u meni sprečilo me da mu odgovorim. Vozili smo se ostatak puta i ćutali u sumornoj tišini.

Moram da kupim mačku, pomislila sam dok sam otključavala glavna vrata svoje hladne i tihe kude. Još sam bila u kaputu kada sam otišla do telefona u dnevnoj sobi i okrenula Teov broj. Jednom je zazvonilo i on se odmah javio.

„Teo, Džejn ovde.“

„Zdravo, Džejn.“

Nije zvučao baš oduševljeno što me čuje.

„Moram da razgovaram sa tobom. Sad sam bila sa Freedom.“

„Da, znam, malopre me zvao sa mobilnog.“

„Da li i ti misliš tako, Teo, da ja samo preturam po nečemu što me se ne tiče?“

„Ako uopšte možeš da pitaš tako nešto, Džejn, onda si mnogo manje inteligentna nego što sam mislio. Smatram da praviš totalnu budalu od sebe.“

Veza se prekinula. Vrata porodice Martelo sada su bila zatvorena za mene.

Posmatrala sam garderobu u ormanu. Sivo odelo od gabardina, sa dugačkom suknjom koja je imala izrez do kolena? Previše poslovno. Crvena haljina sa podignutom kragom i dugačkim rukavima, koja je tesno pratila liniju mog tela? Previše seksi. Mala crna haljina? Previše obično, stari kliše. Gamašne od svile, i tunika u toplim jesenjim bojama u kineskom stilu? Previše sigurno. Sve sam isprobala, jednu po jednu kombinaciju, ogledajući se ispred velikog ogledala, i na kraju ipak izabrala tuniku. Posle toga, napunila sam sebi kadu, oprala kosu i polako se obukla. Oivičila sam oči tamnozelenom olovkom, stavila maskaru na trepavice, a usta namazala sjajem boje duda. Nasmešila sam se i jedno uznemireno lice u ogledalu uzvratilo mi je osmeh. Šminka je bila previše jaka. Nakvasila sam vatu losionom za skidanje šminke i skinula olovku oko očiju.

To je bila samo večera, pobogu, a ne ispit koji treba da položim. Začešljala sam kosu unazad i podigla je u rep. Izabrala sam neke nežne minduše, komadiće žada, i natapkala zglobove na rukama ružinom vodicom. Da, to je samo večera sa još sedam nepoznatih ljudi i Kasparovom kćerkom u pozadini, i šta će biti ako joj se ne dopadnem?

Fani je ušla u prostoriju hodajući unatraške, i vukla tešku torbu sa sobom. Okrenula se i ozbiljno pogledala u sve nas.

„Ja sam putnik“, predstavila se. Zastala je pored mojih kolena i posmatrala me očima sivim poput Kasparovih. „Ko si ti?“

Kaspar se nije umešao, samo je strpljivo čekao da ja odgovorim.

„Džejn.“

„Nabroj mi sve reči kojih možeš da se setiš koje se rimuju sa Džejn. Tri, četiri - sad.“

Počela sam da nabrajam gomilu nepovezanih reči koje su se završavale kao moje ime.

„Sad one koje se rimuju sa Fani. Sad?“

„Dani, Ani, Mani...“

„To su sve druga imena. Ja hodam prave reči.“ Uspela sam da se setim još nekih odgovarajućih reči, a Fani me pažljivo slušala.

„U školi su mi neka deca rekla da Fani znači vagina. Da li i ti misliš isto?“

„Mnoge reči mogu da imaju više značenja. Za neke ljude, Fani stvarno znači vagina; za mene, Fani je sada jedna devojčica od pet godina koja putuje po svetu. Kada sam ja bila u školi, raznim imenima su dodavali nastavke. Ana banana, Milica - pilica, ...“

Kaspar je ustao i prišao Fani. „Hajde, idemo. Vreme je da ideš na spavanje. Pročitaćemo jedno poglavlje Pipi duge čarape i ostaviti naše goste da budu sami nekoliko minuta, hoćemo li? Svi znate gde stoji vino.“

Fani je podigla ruke, potpuno uspravno, gore prema njemu, a on je podigao na svoja ramena.

„Jesi li za još vina, Džejn?“

„Može pola čaše.“

Dala sam znak rukom kada je bilo dosta i naši prsti su se dodirnuli. Nisam mogla da dišem. Nešto mi se okretalo u stomaku, a srce je počelo brzo da udara.

„I, kako ste upoznali Kaspara?“ Pitao me čovek koji je sedeo odmah pored mene: zvao se Leonard, radio je u bolnici za tropske bolesti i upravo se vratio iz Angole.

„Sedeo sam pored nje na snimanju jedne emisije, a ona se izvikala na mene“, ubacio se Kaspar.

„Posle toga, on je došao na sastanak stanara jedne ulice na kojem sam ja učestvovala i dobio udarac u oko.“

„Za takvog pacifistu kao što si ti“, primetila je Keri, koja je sedela preko puta mene“, previše upadaš u tuče. Zar te nije udario i onaj beskućnik kojem si pokušao da daš novac?“

„To je bio nesporazum.“

„Očigledno“, složio se Erik, čovek riđe kose i izgrickanih noktiju“, a tu je i ona starica u supermarketu koja te napala kada si uzeo njena kolica. Još uvek ti se na jakom svetlu vidi taj ožiljak.“

Bilo je to zaista divno veče, prepuno frivolnih, opuštenih razgovora. Kasparovi prijatelji su mi se smešili, kao da su već unapred slušali o meni. Povremeno, kada bih pogledala u Kaspara, mogla sam da uhvatim njegov pogled na meni. Šta god da sam radila ili pričala, bila sam svesna njegovog prisustva preko puta mene. Sreća je rasla u meni, osećala sam kako mi se penje uz vrat i oduzima mi dah. Ustala sam sa stola.

„Zao mi je, nisam videla da je ovako kasno. Stvarno bih morala da krenem kući.“ Osmehnula sam se svima u prostoriji.“ Ovo je bilo predivno veče, hvala vam.“

Kaspar mi je pridržao kaput, a ja sam uvukla ruke u rukave, pazeći da ga ne dotaknem. Otvorio mi je vrata, i zakoračila sam napolje na vazduh koji je svojim mirisom obećavao sneg.

„Hvala ti, Kaspare, bilo mi je divno.“

„Laku noć, Džejn.“

Stajali smo sasvim mirno. Na trenutak, pomislila sam da će me poljubiti. Da je krenuo da me poljubi, odgovorila bih mu poljupcem, bacila se oko njegovog vitkog tela. Ali onda se začuo smeh iznutra, a na spratu se dete zakašljalo. Otišla sam kući.

„Žao mi je, Džejn Martelo nije kod kude, molim vas, ostavite poruku nakon zvučnog signala.“

„Halo, ovde Pol, sada je četvrtak uveče, pola jedanaest. Zovem te da ti kažem da de se moja emisija emitovati dvadeset i prvog februara. Bilo bi mi stvarno drago kada bi mogla da dođeš do nas da proslavimo. I da odgledamo emisiju, naravno. Javi mi se čim budeš mogla.“

Kako je moguće da je emisija već bila gotova? Istina, videla sam da Pol cunja okolo i pravi beleške i slično, a tu je i ona katastrofa od božićne večere, naravno, ali mislila sam da je sve to još u začetku. U stvari, potajno sam se nadala da ta emisija nikada neće ni dospeti u program.

„Ćao, Džejn, Kim je, samo sam htela da vidim da li si dobro.“

„Ja sam, Alan.“ Delovao je utučeno.“ Molim te, okreni me.“

Bila sam u pravu: Alan je bio pijan. Dok smo pričali o Marti zaplakao je u slušalicu.“ Džejn, moja Džejn“, jecao je, a kroz mene je prošla jeza od te njegove nezgrapne, dečje potrebe, i zbog toga što sam osećala da je moje ponašanje ipak prepredeno i skriva u sebi izdaju.

„Ona tebe smatra svojom kćerkom.“ Nisam mogla da joj budem kao prava kćerka, ali znala sam šta je hteo da kaže. I ona je meni, na neki način, bila kao majka.

„Zar ne postoji nikakva nada da se ti i Klod pomirite? To bi je tako usrećilo.“ Ne, nema nade uopšte. Marta je znala da je sa tim zauvek završeno.

„Nikada više neću pisati, nikada. Ja sam jedan ostareli čovek i sa mnom je gotovo za sva vremena, Džejn.“

Izvukla sam svoju paklu cigareta.

„Ne napuštaj nas, Džejn.“

Lupetao je nešto o Natali - tako predivno dete - tako milo -zašto je tih poslednjih godina postala tako odbojna? - oni su se trudili da budu dobri roditelji, zar ne? - u čemu su toliko pogrešili? - znao je da je bio slab na žene, ali to sigurno nije u potpunosti objašnjavalo njeno ponašanje - jednom ga je čak i ošamarila sećanja su užasna stvar, užasna stvar, zaista.

Pozvala sam Kaspara. Razmišljala sam o njemu ceo dan i uveče sam ga ipak pozvala.

„Ovde Džejn. Hoćeš li da se nađemo u Hajgejts groblju u nedelju?“

„Važi. U koliko sati?“

„U tri, pored groba Džordža Eliota.“

„Kako ću ga pronaći?“

„Ja ću stajati pored njega u tri sata.“

„U redu. Ja ću nositi primerak Danijel Devonda sa više od pola nepročitanih stranica. Netaknutih, u stvari.“

To je bilo to, samo dva tuceta reči, i najerotskiji razgovor koji sam ikada vodila. Napravila sam dva madera kolača, tri vekne crnog hleba i običan biskvit i ubacila ih u zamrzivač. Popila sam četiri čaše crnog vina, popušila osam cigareta, slušala potpuno neoromantičnog Baha. U nedelju, očistila sam kuću od vrha do dna. Stvarno sam je očistila, skidala sam i knjige sa polica, i ribala ih. Zakucala sam nekoliko slika koje su stajale u mojoj radnoj sobi mesecima, skinula postere na kojima su bile prikazane stare crkve i koje je Klod ostavio da vise na zidu. Ubacila sam fotografije od prošle godine u album. Na svima su bile neke građevine, osim jedne sa Hanom, sa zvonastim šeširom na glavi koji je zaklanjao njeno lice. U toku popodneva, otišla sam u Hampsted i kupila kaput. Nije bio uopšte skup. Platila sam ga kreditnom karticom. Gurala sam sve misli o Natali van svoje glave. Tako je izgledao moj vikend.

Uveče sam napravila salatu od pirinča, i pojela je uz pola flaše crnog vina koje mi je ostalo otvoreno od prošlog puta. Spustila sam kutiju sa tavana, upalila svedu i prelistavala Klodova ljubavna pisma upudena meni. Skoro sva su bila iz godine pre i iz godine posle našeg venčanja. Posle toga ništa osim jedne neobične razglednice sa neke konferencije: „Nedostaješ mi.“, pisalo je. Verovatno mu i jesam nedostajala.

Njegova pisma bila su napisana preterano urednim rukopisom. Na nekima je mastilo već bilo izbledelo. „Najdraža moja Džejn“, pisao je“, bila si predivna u onoj plavoj haljini.“, „Draga moja, voleo bih da sam pored tebe večeras.“ Pismo koje je bilo najranije napisano, imalo je datum oktobar 1970 - nekoliko meseci nakon što je Natali nestala. Čudno je kako sam zaboravila na to: bilo je to jedno ljubavno, zrelo pismo o tome kako se porodica drži zajedno. „Ona će se vratiti kući“, napisao je“, ali, naravno, ništa više neće biti kao pre. Sa tim delom naših života je završeno.“ Bio je u pravu. Pomislila sam na njega, kako sedi u svom urednom stanu, sa svojim knjigama o crkvama i pismima koja su kod njega sigurno složena po abecednom redu. Pitala sam se da li se on još uvek nada da ću se ja predomisliti, i da je ušao na vrata u tom trenutku, veče pred moj sastanak sa Kasparom, verujem da bih ga pustila da ostane. Nikada nisam bila dobra sa opraštanjima.

Stigao je na vreme, zajedno sa Fani. Lice joj je bilo uokvireno divljim kovrdžama. Nosila je farmerke otprilike dva broja veće za njeno malo, čvrsto telo. Otvorila je šaku da bi mi pokazala kamenčiće koje je sakupila dok su me čekali. Lice joj je bilo crveno od hladnoće, i umazano od prašine.

„Prijatelj koji je trebalo da je čuva danas, razboleo se“, objasnio je Kaspar.

„Nema veze, drago mi je da je ponovo vidim“, slagala sam.“ Fani, pođi sa mnom i pokazaću ti jedan obelisk koji ima njušku psa na sebi. Ime tog psa bilo je Imperator.“

„Šta je to obelisk?“

„Sada ćeš videti.“

Lutali smo glavnom pošljunčanom stazom. Travke drača su se zakačile za naše noge.

„Da li si primetila“, pitao je Kaspar“, koliko dece je sahranjeno ovde. Pogledaj, ovde je mali Samjuel koji je umro sa pet godina, znači imao je isto toliko godina kao Fani sada, a tamo je i jedna beba od jedanaest meseci.“ Zastali smo kod jedne porodične grobnice: na njoj je bilo pet imena, i svi su bili mlađi od deset godina. Krenuli smo dalje. Na nekim nadgrobnim pločama bilo je cveća. Većina je obrasla koprivom i bršljanom; mahovina se uvukla u kamenu uklesana slova, sakrivajući ih.

„Pogledaj ono“, pokazala sam. Nekoliko jardi dalje, kroz čestar drveća, mogao je da se vidi kip anđela čuvara bez glave, koji je stajao pored jedne nadgrobne ploče. „Zaboravili smo kako da oplakujemo mrtve, zar ne? Kako da ih se sećamo. Ja bih volela da imam spomenik poput ovoga. Ali ljudi bi rekli da je to kič, ili čak da je pomalo morbidno.“

Kaspar se nasmešio. „Morbidno? To što u svojoj četrdesetoj godini planiraš kako de izgledati spomenik na tvom grobu? Takva misao mi nikada nije prošla kroz glavu.“

„Imam četrdeset i jednu godinu. Pogledaj.“

Četiri divne preraphaelovske glave sa tužnim izrazom lica bile su isklesane u krugu od kamena.

„Gde su sahranjeni kućni ljubimci, Džejn?“ Fani je skrenula sa glavnog puta kroz red srušenih grobova.

Pokazala sam joj prstom na stazu. „Tamo. Malo dalje.“

Potrčala je, a rese na njenom šalu lepršale su za njom.

„Dođi ovde, Džejn.“

Probijala sam se kroz čestar do mesta gde je Kaspar stajao. Hodala sam vrlo polako. Ništa ne bi moglo nikada da bude tako dobro kao taj trenutak. Zastala sam na korak ispred njega i mi smo pogledali jedno u drugo.

„Dobra Džejn Krejn“, rekao je. Jednim kažiprstom dodirivao je liniju mojih usana. Pažljivo, kao da sam bila nešto dragoceno, uhvatio me za glavu. Skinula sam rukavice, bacila ih među koprive, i uvukla ruke ispod njegovog kaputa, ispod džempera, ispod košulje. Mirisao je na drvo koje gori. Mogla sam da vidim odraz svog lica u njegovim očima, a onda ih je on sklopio i poljubio me. Toliko slojeva odeće bilo je između nas; prislonili smo se jedno uz drugo. Moje telo je zadrhtalo.

„Kaspere! Kaspere, gde si? Dođi da vidiš šta sam pronašla. Tu si. Zašto si se sakrio? Džejn, ispale su ti rukavice. Idemo. Požurite.“

Kada sam se ponovo našla u svom svetu sećanja, tvrdo kamenje dodirivalo je liniju moje kičme, bilo je hladno i bila sam uplašena. Čim sam se popela biciklom i spustila se niz Svejn Lejn ostavljajući Kaspara i Fani koji su se držali za ruke, poljubac na groblju izgledao mi je kao san i ja sam se sad vraćala u stvarnost. Kao kada je raspust pri kraju i uskoro počinje škola.

Aleks i ja smo jedva progovarali. Nismo se gledali. Ležala sam na kauču, i kada je on izgovorio nekoliko njegovih uobičajenih reči, osetila sam da je soba počela da klizi ispod mene i vratila sam se tamo gde je trebalo da budem. Površina reke Kol sa moje leve strane blago se talasala, kao da je gusto ulje, a ne voda koja teče. Sporo se udaljavala iza krivine. Ustala sam i okrenula se, i malo podrhtavala u svojim baletankama i tankoj haljini od pamuka, crnoj poput one koju je Natali tako često nosila tog leta. Povetarac je podigao i otkrio moje čvrsto mlado telo, telo kojim sam se predala Teu samo dan ranije, koje je on mazio i svukao i konačno ušao u njega u šumi punoj senki, uz smeh i muziku sa zabave koji su brujali u našim ušima. Uzela sam svoju svesku sa blesavim, detinjastim željama i fantazijama, i iscepala ih jednu po jednu. Odbacila sam te nezrele iluzije sada i imala osećaj kao da palim mostove za sobom. Cepala sam ih i bacala jednu po jednu u vodu u kojoj su se one gubile, na njenoj površini isprekidanoj svetlošću i talasima, koja je skrivala gde se završava

nebo i počinje voda. Sada sam bila žena, zar ne?

Okrenula sam se prema brdu Kri. Talas straha prošao je kroz mene i osetila sam vrtoglavicu, kao da jedva stojim na nogama. Grane brestova, sa moje leve strane, podizale su se i spuštale, ali može biti i da su one bile mirne, a da sam se ja u stvari njihala. Počela sam da se penjem uskom i strmom stazom, koja mi je bila poznata i tako dugo izgubljena u mome sećanju. Mogla sam da vidim mutnu vodu potoka dole kroz grmlje, reku desno od mene, ali ovog puta potrudila sam se da gledam samo pravo ispred sebe, u stazu, stazu mojih sopstvenih potisnutih misli. Grane su me dodirivale, i zaplitale se o moju haljinu, grebale kožu mojih golih ruku i listova na nogama, kao da me vuku natrag. Sada sam bila na samom vrhu brda Kri, iako je bilo mračno i pogled mi je u svim pravcima zaklanjalo gusto grmlje koje ga je pokrivalo. Sam vrh je bio veoma mali i nakon samo nekoliko koraka počela sam da silazim.

Zastala sam i osluškivala. Sada sam znala. Mogla sam da vidim pokrete kroz grmlje ispred sebe, da bacim kratak pogled na to što me čekalo. Mogla sam i da čujem, prigušeno i nerazgovetno. Nešto je bilo tamo. Bilo je tamo. Stvari koje sam zakopala u svojoj sopstvenoj glavi već četvrt veka, i sve što je trebalo da uradim bilo je da zakoračim napred, da prođem kroz te barijere koje sam izgradila u samoj sebi. Kada sam otvorila oči i trepnula, u prvom trenutku nisam mogla da vidim ništa oko sebe, ni Aleksa, ni prostoriju u kojoj sam se nalazila. Ono što sam sada osećala nije bio strah, kao pre, već samo ledena odlučnost. Nešto je bilo tamo. Ali ja nisam bila sasvim spremna. Još ne.

Ustala sam ujutru u sredu 15-og februara sa nekim toplim osećanjem oko srca. Kiša je padala već danima - i natopila travnjak ispred kude - ali je vreme odjednom postalo hladno i sunčano. Vrh tornja i televizijski jarbol sa Hajgejt Hila videli su se neobično jasno kroz prozor na zadnjem delu moje kude. Svakodnevni obični predmeti u kuhinji izgledali su drugačije, kao da su dobili novo značenje. Moja koža je bridela. Činilo se kao da je svaki predmet koji bih pogledala bio osvetljen iz pozadine, obrisi bi postali naglašeniji i jači. Čak i ja sama sam bila takva. Osećala sam se sposobno, precizno. Bilo mi je potrebno da nešto radim.

Išla sam u kupovinu dan ranije i bila otprilike spremna. Stavila sam na sto vagu i tegove, kesu prekrupičnog brašna i kesu oštrog belog brašna, male celofanske kese sa semenom od bundeve, od suncokreta i susama, kvasac kao mekanu glinu za modeliranje, morsku so i vitamin C u prahu u narandžastoj kesici, plastičnu flašu ulja iz semena grožđa, kesu jakog, gustog muskovado šećera. Ovo je bio proces kroz koji sam mogla da prođem i koji je bio jedno od onih sitnih zadovoljstava. Kvasac bi narastao u kristalnim balončićima. Viljuškom bih sipala so u zrnasto kukuruzno brašno, a zatim dodala sve ostalo u nadošli pivski kvasac. Pušila sam cigarete u bašti sat i po vremena, ne razmišljajući ni o čemu, a zatim se vratila u kuhinju i izgnječila i umesila od testa dve velike pljeskavice, oslanjajući se na vrhove dlanova, savijala ih i presavijala. Sve je bilo isečeno, uvijeno, ubačeno u četiri limene činije. Još jedna pauza. U delirijumu sam šetkala po kući, slagala košulje, vraćala knjige natrag na police. Poprskala sam vrh vekni koje su se nadimale, slanom vodom, posula ih susamom i ubacila ih u vruću rernu. Miris testa koje se peklo, nemira koji se ponovo rađao, ispunio je kuću, a ja sam se osećala potpuno opijena njim. Vreme je proletelo, i ja sam lupila po dnu limenih posuda da vidim da li je testo gotovo, one su šuplje odzvonile, i prevrnula sam ih na poslužavnik. Sitno pečeno semenje rasulo se po radnoj površini, a ja sam nakvasila prste, pokupila semenje i krckala ga među zubima.

Stavila sam tri vekne sa strane, i one su bile spremne da budu umotane i spremljene u friz. Isekla sam jednu toplu krišku od četvrte vekne, namazala je slanim puterom i hladnim, gorkim kozjim sirom i halapljivo je pojela, i popila samo čašu vode iz slavine. Ni vino, ni kafa: nisu mi bili potrebni; sada ne bih mogla da podnesem njihov ukus. Još malo sam se muvala po kući, a zatim sela na bicikl i vozila na hladnom, čistom vazduhu do moje kancelarije, gde smo se Dankan i ja dogovorili da održimo ono što smo preterano ambiciozno nazvali sastanak. Stigla sam u kancelariju odmah posle dva i otvorila poštu od poslednja dva dana, koju su u velikoj meri činili cirkulari sa spiskovima adresa od kojih ja još uvek nisam odustala. Skoro sve sam ih bacila. Da nije bilo drugih stvari o kojima sam morala da brinem, sigurno bih brinula o svom poslu.

Ali nisam bila dokona više nego ostali. Iz želje da radi nešto konstruktivnije čime bi popunila svoje vreme, Đina je ponovo sređivala našu dokumentaciju. Nedelju dana ranije, rezultat njene dosade bio je apokaliptičan: celokupan istorijat naše kompanije u formi papira bio je izbačen iz fioka i razbacan svuda po kancelariji. Sada su ti papiri polako nestajali u njihovim novostvorenim mestima, praćeni pucketanjem metalnih poveza i klepetanjem vrata na ormarima.

Sada smo, koliko sam mogla da vidim, bili samo na dan ili dva od postizanja savršenog reda, nalik Pompeji. Skoro da bi bila šteta pokvariti tu savršenost nekim novim poslom.

Dankan je bio okupiran tehničkim detaljima aparata za espresso, jednim od naših glavnih proizvoda za izvoz u vreme ekspanzije kasnih osamdesetih. Doneo mi je punu šolju kafe, i čim sam uzela jedan mali gutljaj, gotovo u istom trenutku osetila sam udar kofeina. Ispričao mi je o svojoj

novoj šemi o kojoj je raspravljao sa savetom, i koja je predviđala smeštanje porodica bez domova u napuštene kuće za čije bi renoviranje dobili pomoć. Klimnula sam glavom sa entuzijazmom. To je bilo izrazito isplatljivo (osim za nas), praktično, društveno korisno i imalo je malo veze sa arhitekturom u bilo kom tradicionalnom smislu, i skoro sigurno de biti smesta odbijeno od strane Zavoda za izgradnju. Idealan projekat za našu kompaniju. Zatim smo prešli na moj hostel.

„Čitao sa o onoj prosvetljujućoj povorci lokalnih stanovnika u mesnim novinama“, rekao je Dankan. „Tvoj pokušaj da smiriš zabrinutost te zajednice očigledno nije bio baš uspešan. Da li to znači da de projekat hostela biti napušten?“

„Nije sigurno“, rekla sam. „Advokat saveta je došao na ideju da to možemo da proguramo i na blago zaobilazan način. Sledi sudsko saslušanje zbog tuče na sastanku i hapšenja koje je usledilo nakon toga. Lukavstvo je u tome, koliko sam mogla da razumem, da je čitava stvar sub judice, što u prevodu znači da mi ne možemo da odgovaramo na pitanja o toj temi. Ili demo bar tako nešto redi. U međuvremenu, planovi se polako privode kraju. Tužiocima de odustati zato što de morati da se nose sa hostelom koji je u izgradnji, a to de doneti nove probleme. Lokalni stanovnici napadaju arogantne članove saveta, a arhitekta sa modernim idejama je sasvim druga stvar. To će proći dobro u lokalnim novinama. Nimbus koji napada mentalne bolesnike koji su vraćeni u društvenu zajednicu. U svakom slučaju, to je cela taktika.“

„Da li si im objasnila da ako ti ljudi ne budu u njihovim dvorištima, spavaće na njihovim ulicama, na vratima njihovih prodavnica i na klupama u parkovima u kojima se igraju njihova deca?“

„Ne, nisam imala priliku. Onaj incident je prekinuo moje izlaganje.“

Sastanak je završen u dobrom raspoloženju i ja sam se vratila za radni sto, pušila cigarete i lupkala olovkom po telefonu, da bih konačno shvatila da ništa ne radim i da je možda najbolje da odem. Bila sam ubeđena da sada sve mogu vidim izuzetno jasno i da postoje druga mesta na kojima treba da budem i druge stvari koje treba da radim. Dina me pitala za moje zdravlje, ali nisam bila u stanju da na pravi način obratim pažnju na ono što je govorila i izašla sam iz kancelarije, a da se nisam čak ni pozdravila sa Dankanom. Objasniću im sve kasnije.

Kada sam se vratila kući, otvorila sam flašu crnog vina, popela se na stolicu i tražila po plakaru i na kraju pronašla slane lešnike, zavijenu četvrtinu kese pistaća, i mali paket nečega što je pomalo ličilo na čips i imalo ukus škampa. To će mi poslužiti kao večera. Pila sam vino, grickala taj čips, gledala TV i menjala kanale. Na jednom je bio neki kviz sa pitanjima koja su mi se učinila domišljata, na drugom lokalne vesti, na trećem neka američka naučnofantastična serija za koju sam mislila da su Zvezdane staze, ali se ispostavilo da nisu, čak nisu bile ni nove Zvezdane staze. Našla sam program na kojem je bila emisija o albatrosima, o dugačkim putovanjima na koja su ove ptice išle, nošeni pasatima i o posvećenosti koji albatrosi pokazuju tokom čitavog života prema samo jednom partneru, a zatim sam odgledala epizodu neke komedije o američkim srednjim školama i na kraju slušala ponovo vesti.

Nakon što sam pogledala i previše tih emisija, isključila sam ton i pozvala Sted, zato što sam želela da razgovaram sa Martom, ali neko drugi se javio i iznenadio me. To je bio Džonah koji je govorio veoma smirenim, zvaničnim tonom i rekao mi da je Marta pala u komu rano tog jutra, a zatim umrla veoma tiho istog popodneva. Pokušala sam da postavim neka pitanja, ne želeći da prekinem vezu, ali Džonah se izvinio i objasnio da mora da ide. Na televiziji sam videla čoveka u sivom odelu kako nemo otvara i zatvara svoja usta poput ribe u staklenoj kugli. Morala sam da pričam sa nekim. Pozvala sam Kloda, ali javila se telefonska sekretarica. Pozvala sam Kaspara, ali javila se neka žena i ja sam spustila slušalicu. Na kraju sam pozvala Aleksa Dermot Brauna, i on se javio. Bio je iznenađen, i prvo što mi je rekao bilo je da imamo zakazanu seansu sledećeg dana i pitao da li moj

problem može da sačeka, ali nakon sto snu malo porazgovarali, pozvao me da dođem pravo kod njega i pitao me da li je u redu da sama dođem ili da me on pokupi. Insistirala sam da ću doći sama i sela na bicikl, bez kape i rukavica, iako je na prozorima automobila već bilo mraza.

Aleks mi je izgledao nekako drugačije kada je otvorio vrata. Iako sam ga uvek vidala na tom istom mestu i on se nikada nije posebno sređivao za naše seanse, osetila sam se poput školarke koja je zvala svog učitelja kudi, posle nastave, protiv svih pravila. Pozdravio me i bilo je očigledno da je zabrinut. Tiho je pričao i mogla sam da čujem glasove koji su dopirali odozdo iz kuhinje. Prošlo mi je kroz glavu da sam možda prekinula nešto, ali nisam bila u stanju da brinem o tome. Poveo me gore u svoju sobu. Pitala sam nešto o deci. Odgovorio mi je da su zaspali, da su skroz na vrhu kude i da ne treba da mislim o njima. Upalio je svetlo i ona me zaslepela. Napolju je bilo mračno, a u hodniku i na stepeništu su lampe bacale prigušenu braon svetlost, tako da mi je ovo jako osvetljenje ličilo na ono u bolnicama ili u sobama za ispitivanje. Legla sam na kauč, a on je seo iza mene.

„Marta je umrla“, rekla sam.

Disala sam duboko i usredsređeno, kao što sam nekada radila na brodu, dok sam se borila da ne povratim. Aleks je dugo čekao pre nego što je progovorio, a kada je konačno to uradio, bio je nežan ali i odlučan.

„Želim da se ponovo vratite u onaj dan kada je Natali nestala“, rekao je.

To je bilo više nego što sam mogla da podnesem. „Ne mogu, Aleks, stvarno ne mogu.“

Iznenada, on je klečao pored mene. Mogla sam da osetim njegov sladak i topao dah na mom obrazu, njegove ruke bile su u mojoj kosi.

„Džejn, ta žena koju ste iskreno voleli je umrla. Znam kroz kakvu patnju sada prolazite. Ali niste došli da se vidite sa mnom da bih vam pružio utehu. Želeli ste da iskoristite to osećanje. Da li sam u pravu?“

„Ne znam šta želim da uradim“, odgovorila sam, i znala da je sav otpor u meni nestao.

„Hajde onda da pokušamo“, predložio je.

Aleks je izgovarao blage, umirujuće reči, koje su i sada, kao i uvek, imale neku čarobnu moć nad mojim mislima, poput muzike koju sam napola čula iz neke udaljene prostorije. Osetila sam duboko olakšanje kada sam pustila svoje telo da se opusti, moja volja je oslabila i ja sam se opet našla tamo. Potamnela mahovina na mojim leđima, moje noge koje se oslanjaju na tanke grančice i kamenje. Kada sam ustala i spustila dole svoju haljinu, mogla sam da osetim tragove koje su oni ostavili na mojoj koži, na zadnjoj strani mojih butina. Sunce se izgubilo iza oblaka i ja sam ostavila za sobom reku Kol u tamnoj senci. Mutna površina reke, išarana senkama, talasala se letargično i prepuštala se polako svom toku. Zgužvani iscepani komadići papira su nestali, zajedno sa detinjastim fantazijama koje su predstavljali. Sa tim je bilo gotovo.

Okrenula sam se, drhteći pod naletima vetra, koji je sada duvao pravo u mene i nosio sa sobom kapljice vlage koje su preteći nagoveštavale kišu. Crna haljina se pripila sasvim uz liniju mog tela, tela koje je bilo seksualno probuđeno, i čije grudi i butine sada više nisu bile samo moje, imao ih je i neko drugi. Osetila sam hladnu i jasnu odlučnost u sebi. Vrh brda Kri bio je ispred mene, reka je dole zapljuskivala obalu pored mog desnog stopala. Počela sam da trčim uz uski, strmi puteljak, zalazeći u šumu i grmlje koje je pokrivalo ovaj grumen zemlje. Čuli su se razni zvukovi, ali ne od ptica, ili vetra ili potoka, već neko čudno škripanje, neobični zvižduci i jecaji. Nisam obraćala pažnju na njih. Trčala sam i mogla sam da čujem samu sebe kako dahćem i osećala sam bol koji se skupljao u mojim grudima. Drveće oko mene izgledalo je mrtvo, žbunovi goli, reka ispod mene sa desne strane, bila je tamna i puna mulja. Moja dužnost je sada bila, ne da razmišljam i razumno rasuđujem, već da, bez obzira na sve, samo nastavim dalje. Grane su grebale moje lice, trnje mi cepalo kožu, moja odeća se

zaplitala u njih. Stigla sam do vrha brda Kri i počela da probijam sebi put dole, niz strminu na drugoj strani. Na onoj strani gde je bila Natali. Kroz grmlje ispred sebe videla sam neke pokrete, kratke fragmente nekog dešavanja između gustih grana, čula sam vriske, nerazumljive uzvike. Ali već sam donela odluku. Potrčala sam napred i kroz grmlje izbila na sunčevu svetlost.

U prvom trenutku nisam ništa mogla da vidim jer mi je svetlo peklo oči, ništa osim žutih tačkica i zlatnih plamičaka. Suzila sam pogled i naterala sebe da otvorim oči. U isto vreme sam opažala: Devojka leži na travi. Neprestano vrišti. To je Natali. Tamna kosa, oči koje su gorele. Leži na zemlji. Iznad nje je bio čovek, njegove ruke oko njenog vrata. Mahala je uzalud i rukama i nogama, zatim usporila i na kraju potpuno prestala. Pokušala sam da vičem ali moja usta kao da su potpuno izgubila glas. Pokušala sam da potrčim, ali moja stopala bila su teško kamenje. Devojka je sada bila na zemlji i mirno ležala. Čovek je bio okrenut leđima prema meni. Njegova kosa bila je tamna, nije bila seda. Njegovo telo vitko, ne debelo. Lice uredno obrijano, bez brade. Ali nije bilo nikakve sumnje. To je bio Alan.

Iznenada, ja sam počela glasno da vrištim, neko me privukao, a to je bio Aleks koji me čvrsto stegao uz sebe i šaputao mi u uvo. Ispravila sam se. Kosa mi je padala na lice. Bila sam iscrpljena. Ostala sam bez svog štita i sve je izašlo iz mene. Rekla sam Aleksu da mi je strašno muka sada, on je doneo lavor i ja sam povratila, još jednom i još jednom, prazneći se. Legla sam natrag na kauč, ispružila se, onako bespomoćna, balava, lica umrljanog od povraćanja i ulepljenog suzama, jecala sam, plakala, dahtala. Potpuno iscrpljena, osramoćena, užasnuta. Osetila sam glas, topao dah uz moje uvo: „Stigla si tamo, Džejn. Sada si dobro. Na sigurnom si.“

Probudila sam se u svom krevetu, ali nisam mogla da se setim kako sam tu dospela. Da, Aleks me dovezao svojim kolima. Da li sam možda napravila scenu i uplašila njegovu decu? Moj bicikl sigurno je još uvek zaključan za parking sat nekoliko metara od njegove kuće. Uzela sam budilnik. Bilo je skoro deset sati. Ujutru ili uveče? Mora biti da je jutro. Da je noć, pisalo bi dvadeset sati. Ne, dvadeset dva. Postojalo je nešto na ivici moje svesti što nije dozvoljavalo da mislim o tome. Ali naterala sam sebe da razmišljam o tome. Morala sam brzo da stignem do kupatila. Nagnula sam se nad šoljom i počela opet da povraćam, i tako sam povraćala i izbacila iz sebe samo nekoliko vrućih, kratkih mlazova.

Umila sam se i obrisala usta frotirskim peškirićem. Još uvek sam nosila garderobu od sinoć. Skinula sam se i ostavila odeću da leži tamo gde sam je bacila, i ušla pod tuš. Posle sasvim vrele vode, pustila sam sasvim hladnu vodu. Obukla sam farmerke i neku staru košulju od rebrastog somota. Moji prsti su se toliko tresli da sam jedva mogla da zakopčam dugmiće. Rešila sam da bi trebalo da pojedem nešto i sišla dole u kuhinju. U frizu sam imala dve kese sa zrnima kafe i izabrala sam one tamnije. Napunila sam veliku šolju. Malo sam čeprkala po stvarima i našla neotvorenu paklu cigareta u džepu od kaputa koji sam nosila prethodne večeri. Ispraznila sam šolju kafe, a zatim još jednu, i polako praznila paklu cigareta.

Telefon je nekoliko puta zvonio, i čula sam različite glasove na telefonskoj sekretarici, Dankan, Kaspar, moj otac. Baviću se njima kasnije, nekog drugog dana. Kada sam čula glas Aleksa Dermot Brauna, potrčala sam preko sobe i podigla slušalicu. Bio je zabrinut za mene. Pitao me da li sam dobro i rekao mi da želi da svratim do njega. Smesta, ako je moguće. Rekla sam mu da ću doći za sat vremena. Napolju je bilo hladno, ali dan je bio sunčan i vedar. Obukla sam dugački, široki kaput, obmotala šal oko vrata, stavila kapu na glavu i krenula za Hit. Vetar je u naletima duvao pravo u mene, a kada sam stigla na vrh Kajt Hila, London je bio čudesno jasan pod mojim nogama. Mogla sam da vidim Sari Hils tačno preko puta. Spustila sam se dole i izašla iz Hita, pa prošla pored bolnice Rojal Fri. Klod mi je jednom ispričao da je jedan mentalno poremećeni pacijent koji je boravio u toj bolnici pokazivao znakove neurotične kompulzije i stalno brojao prozore na zgradi. S obzirom da nikada nije dobio isti rezultat, taj njegov posao trajao je večno.

To su stvari koje radimo da bismo u svoj život uveli neki red. Nekada davno, pročitala sam pesmu o čoveku koji je bio uhapšen zato što je popunjavao knjige pod 'O' u biblioteci. Da li je mislio na knjige koje je popunio, ili na one koje nije? Put koji sam prešla bio je dugačak i naporan, i ostala sam skoro bez daha kada sam pokucala na vrata Aleksove kude. Sve je to zbog cigareta. Malo je falilo da se nasmejem kada sam uhvatila samu sebe kako odlučujem da ostavim pušenje. Ne još, znala sam. Ne još.

Kada su se vrata otvorila, Aleks me iznenadio, bolje redi, duboko ganuo, tako što me uzeo u zagrljaj i čvrsto me držao, mrmljajući reči utehe u moje uvo, kao da sam ja jedno od njegove male dece koje se plaši mraka. To je bilo ono što sam želela više od svega na svetu. Nakon što me ohrabrio, ponovo se uozbiljio i još jednom me pitao da li sam dobro.

„Ne znam. Povraćala sam i još uvek osećam mučninu. U glavi imam osećaj kao da neko pokušava da je naduva pumpom za bicikle.“

Aleks se nasmešio. „Ne brinite“, tešio me. „To je upravo ono što sam očekivao da će se dogoditi. To je kao kada vas lomi groznica. Razmišljajte o tome kao da se vaše telo bori da istera iz sebe sve otrove i nečistoće koji su bili zarobljeni u vama dvadeset i pet godina. Sada doživljavate neku vrstu

pročišćenja.“

„Da li počinjem da ludim, Aleks?“

„Ne, baš suprotno, vi postajete zdravi. Otkrivajte agoniju života bez iluzija.“

„Ali, Aleks, zar to može biti istina? Zar to zaista može biti istina? Da li je moguće da je čovek kao što je Alan napravio dete svojoj rođenoj kćerki? Da li je moguće da je on ubio?“

Veoma nežno, Aleks je držao moje lice u svojim rukama i pažljivo me gledao u oči.

„Džejn, vi ste sami porušili sve svoje barijere i laži da biste otkrili ovo. Vi ste prešli taj put, Džejn. Sada morate vi meni reći da li je moguće da je on to uradio?“

Einilo mi se da mi je potreban beskrajn napor da odgovorim. Ustuknula sam i njegove ruke skliznule su sa mene. Polako sam zavrtela glavom.

„Ne“, rekla sam glasom koji je bio malo jači od šapata.“ Mislim da to nije moguće.“

Nakon nekoliko minuta ponovo sam bila na kauču, a Aleks je bio u svojoj fotelji. Počela sam da pokušavam da rekonstruišem detalje onoga što se dogodilo pre toliko godina, ali Aleks je bio odlučan. Sve to može da sačeka, rekao je. Umesto toga, počeo je nežno da priča sa mnom, kao što je i pre tako često radio, i da me vraća u moje sećanje, natrag na mesto ubistva. Za vreme te seanse, i ponovo za vreme one koju smo imali sledećeg dana, vodio me svaki put iznova kroz te događaje, i oni su postajali jasniji i sa više detalja. To je bilo kao da fotografija koja je već izgledala zadovoljavajuće bistro sada postaje sve više i više izoštrana, i na njoj se pojavljuju novi detalji i nijanse. Mogla sam da vidim šta je ona nosila na sebi, od one poznate pletene trake za kosu do crnih patika koje sam uvek vezivala za nju. Mogla sam da vidim Alana, krupnog i snažnog, kako je drži na zemlji, steže joj vrat, sve jače i jače dok ona konačno nije prestala da se pomera.

„Zar nisam mogla nešto da učinim?“

„Šta ste mogli da učinite? Vaš um vas je zaštitio od užasa onoga što se tamo dogodilo. Sada smo probili taj štit.“

Proces oslobađanja i ponovnog preživljavanja čitavog događaja doživljavala sam kao nešto neizrecivo surovo prema meni. Zločin je bio tako jasno, tako živo urezan u mom sećanju, bio je tako snažan i nasilan, a ja sam bila tako blizu - samo par metara dalje u grmlju - tako blizu da sam osećala da sam mogla da se umešam, a da je sada to van moje moći i ništa više ne može da se uradi. Sve vreme sam bila u šoku i osećala neverovatan bol. Nije bilo sporazuma, nije bilo katarze, prevazilaženja bola ili moje borbe sa tim. Nisam uspela da se distanciram od događaja, nisam bila u stanju da razmišljam o njima na jedan uravnotežen način. To su bili dani jecanja, bljuvanja tuge, dani u kojima sam pušila umesto da jedem, da se napijam sama kod kuće.

Sipajte malo celera u prahu u bokal, zatim dodajte i crni biber u prahu, tri kapi tabasko sosa, sok od pola limuna i čašu soka od paradajza. Uvek počnite od najjeftinijih sastojaka. Ako budete koristili ceo litar soka od paradajza u tetrapaku, kao što sam ja uradila, trebaće vam dobra količina ohlađene ruske vodke. I na kraju, tajni sastojak: vinska čaša suvog šerija. Neki srednjevekovni gudački kvartet više bi odgovarao mom trenutnom raspoloženju, ali ja sam slušala operu Rigoletto. Zena je varljiva. Ova ovde nije. Ušla sam duboko u sebe i bila užasnuta onim što sam tamo pronašla. Napolju je bilo hladno i mračno. Uskoro ću morati da izađem i suočim se sa stvarnim svetom. To je bilo sledeće na redu.

Kada sam iskapila i poslednju kap tečnosti iz svoje čaše, odlučila sam da izađem napolje. Sve de morati da bude urađeno krajnje pažljivo. Bilo je hladno. Obukla sam džemper. Navukla sam i kaput i stavila kapu na glavu. Našla sam ključeve i tašnu, i stavila ih u džep od kaputa. U spoljašnjem svetu, ledeni vazduh malo mi je razbistrio glavu. Uništila sam svoj brak. Ko zna šta sam time uradila svojoj deci. Ugrozila sam svoje sopstveno mentalno zdravlje. Otkrila sam grozne stvari. Ljudi koje sam

volela ionako su već bili zaprepašćeni mojim ponašanjem. Kakvu katastrofu ću sada izazvati u porodici koja mi je značila više od svega na svetu? Vetar je nanosio na moje lice hladne kapljice kiše. Život je postao užasno mesto za mene.

Sada sam prolazila pored prodavnica. Jedan čovek, čija je kosa bila dugačka i u zamršenim uvojcima, sedeo je ispred supermarketa, ličio na nekog šugavog, jadnog psa litalice neodređene pasmine. Njegova ruka bila je ispružena prema meni, Eto, upravo to je ono što se dešava ljudima koji odu i odreknu se svoje porodice, pobegnu iz društva i sa posla. Otvorila sam tašnu i pronašla novčić koji sam mu dala, držeći ga tačno između dva prsta da ga ne bih ispustila.

Znala sam da sada, u stvari, prenosim svoju unutrašnju patnju i na svet oko sebe - koliko god taj svet bio u nekim aspektima bedan već sam po sebi - tako da nisam bila sasvim iznenađena kada sam zastala ispred prodavnice televizora i videla na desetinama ekrana Alanovu sliku kako nemo otvara usta. Tu je bio taj patrijarh, koji je pravdao sebe rečima koje nisam mogla da razumem. Na trenutak, pomislila sam da sam sasvim poludela, da su stvarni svet, svet mojih sećanja i sve moje noćne more postali jedno i da me Alan pobedio, potpuno i konačno. Onda sam se setila.

„O, jebote.“

Osvrnula sam se oko sebe, ošamućena, ali podstaknuta na akciju. Videla sam žutu upaljenu tablu, mahnula rukom i pozvala taksi koji je stajao malo dalje niz ulicu. Rekla sam taksisti da vozi u Vestburn Grouv. Dok smo prolazili niz Svis Kotidž, Paddington i dalje, izbacila sam glavu kroz prozor da ohladim divlje komešanje u svojim mislima.

„Je l' sve u redu, dušo?“ taksista me pitao.

Klimnula sam glavom, ali nisam progovarala. Nisam dovoljno verovala samoj sebi da bih mogla povezano da govorim. Kada sam pokucala na vrata, Erika me uvela u kuću.

„Skoro je gotovo“, obavestila me. „Jesi li za neko piće?“

„Samo vodu“, odgovorila sam, dok sam išla za njom uz stepenice.

„Odvikavaš se od pića?“

„Ne, navikavam se na njega.“

Uvela me u mračnu prostoriju, osvetljenu samo ogromnim televizijskim ekranom. Sve stolice su bile zauzete siluetama koje nisam mogla da razaznam u tami, i ja sam pronašla sebi mesto na podu. Erika mi je dodala nešto što je začangrljalo. Moja voda. Stavila sam mokru čašu na svoje čelo. Imala sam predstavu da de Polov dokumentarac o našoj porodici biti urađen kao serija razgovora koje je vodio sa svima nama. Nisam se pripremila za ono na šta je on u stvari ličio. Kada sam počela da obradim pažnju na to što se dešavalo na ekranu, tamo je bila Natalina fotografija, njen lik nejasno uvećan sa neke zajedničke slike iz škole na kojoj ona uopšte nije ličila na sebe. Neko je govorio nešto o duhu šezdesetih, Džonah, mislim, ali možda je to bio i Fred. Na ekranu je Natalina slika bila zamenjena slikom Steda, uhvaćenog, pretpostavila sam, sa brda Cantri. U prvom trenutku, pomislila sam da je i to fotografija, ali bilo je sitnih stvari, kao što su drhtanje kamere, listovi na drveću koji su se jedva primetno pomerili, treperenje svetlosti, - te stvari su pokazivale da je to u stvari bio snimak, a ne slika. Kamera je počela da se pomera po pejzažu sve dok se nije zaustavila na Polu. Gledao je dole, prema kudi, i nismo mogli da mu vidimo lice. Okrenuo se i počeo da korača, a kamera ga je pratila. Obraćao joj se kao da priča sa prijateljem. Kakav profesionalac.

Pol je govorio o porodici kao o domu, i o domu kao o mestu gde čovek uvek može da dođe, da se vrati i da bude primljen.; govorio je o porodici kao o simbolu naših osećanja; o porodici kao simbolu društva sa svim svojim vezama i odgovornostima. Bilo mi je pomalo teško da se skoncentrišem, onako zbunjenoj kakva sam bila, ali razumela sam da priča neku priču iz svog zlatnog detinjstva. U tom trenutku završio je priču i zastao. Kamera je prešla sa njegovog lica i sada smo mogli da vidimo

da je stigao do mesta gde je pronađeno Natalino telo. Rupa je još uvek bila tamo i on je stajao i posmatrao je sa izrazom dubokog duševnog bola. Kamera se postepeno udaljavala dok nije uhvatila u kadar kompletnu scenu: zamišljeni Pol koji gleda u rupu, Sted, rano jutarnje sunce, ptice koje su cvrkutale. Krenula je neka pažljivo odabrana muzika u pozadini, a na ekranu su počela da se nižu imena onih koji su učestvovali u stvaranju filma. Neko je upalio svetlo.

„Pa, gde si ti?“ Pol me gurnuo od pozadi.

„Izvini.“

„Drago mi je što si videla bar poslednju scenu“, rekao je. “ To je bila prava tour de force. Četiri i po minuta bez prekida. Hodao sam celim putem niz brdo, i stigao tačno na cilj upravo u trenutku kada sam završio svoju priču o uspomenu. To je tehnički najzahtevnija stvar koju sam ikada pokušao da izvedem. Kada sam rekao rez, čak su i tehničari aplaudirali. Ali želeo bih da pogledaš ceo film. Nabaviću kasetu.“

„Hvala ti“, odgovorila sam. “ Moram da krenem sada.“

„Ali tek si stigla, Džejn. Tu su neki ljudi koje bih voleo da upoznaš.“

„Moram da krenem sada.“

Nisam ni skidala kapu sa glave, a ni kaput, tako da sam otišla pravo dole niz stepenice i izašla napolje. Pomislila sam da sam možda potrošila poslednje pare na taksi, ali nisam proverila. Nije bilo važno. Hodala sam sve do kude. Prošla sam kroz Ridžents park usput. Trebalo mi je sat i po vremena da stignem, ali bez obzira na to, bila sam i dalje tužno svesna svega kada sam otvorila vrata svoje kude.

Kada sam sledećeg jutra ustala, nakon što sam se tokom cele noći stalno trzala u snu, uhvatila me takva vrtoglavica i mučnina da sam morala čvrsto da se držim za ivicu kreveta i nekoliko trenutaka duboko dišem. U velikom ogledalu koje je bilo ispred mene, videla sam jednu ostarelu i zabrinutu priliku, preterano bledeg lica i neoprane kose. Danima nisam pojela pristojan obrok, i u ustima sam osećala ukus truleži. Samo nedelju dana pre toga, poljubila sam Kaspara i osetila kako moje telo ponovo postaje živo. Koščata žena koja je gledala u mene bila je jedna savim druga osoba, slaba i bolešljiva, pripadala je onim mračnim uglovima našeg uma.

Slika Alanove figure koja se saginje jednostvano nije htela da nestane. Videla sam ga; videla sam ga jasnije nego ikada. Nije mi više bila potrebna Aleksova pomoć. Čudovište je samo izašlo iz svog skrovišta na svetlost dana. Nisam znala da li ću biti u stanju da ga ponovo vratim nazad. Svega sam se sećala. Nekada davno, bila sam svedok ubistva, ubistva koje se vratilo u moje sećanje, i sada sam mu ponovo prisustvovala. Mogla sam da vidim samu sebe kako gledam. Disala sam u kratkim, isprekidanim uzdasima, i posmatrala Alana kako stoji iznad Natali, pobedonosno i užasnuto.

Navukla sam na sebe kućni mantil i otišla do kuhinje, gde sam samlela zrna kafe i napravila sebi dva parčeta tosta. Namazala sam ih puterom i marmeladom, sela za sto i blenula u njih. Posle pet minuta, uzela sam jedan griz. Zatim i drugi. Osećala sam pod zubima kao da jedem krupan pesak. Ponovo me spopala mučnina, kapljice znoja pojavile su se na mom hladnom čelu. Potrčala sam do kupatila, gde sam i dalje osećala kao da ću da povraćam, bolelo me grlo i oči su me pekle.

Napunila sam kadu i dobro se oribala. Oprala sam zube, ali još uvek sam mogla da osetim u ustima ukus mučnine i panike. Upalila sam cigaretu i ispunila svoja pluća pepelom. Pepeo pepelu.

Obukla sam crne farmerke i crni džemper sa polo - kragom. Očešljala sam kosu i sklonila je sa lica. Sedela sam na stolici u kuhinji i pila odvratnu kafu koja se ohladila, zapalila još jednu cigaretu i gledala kroz prozor u kišu koja je padala po mom zapuštenom vrtu. Bilo je devet sati i nisam imala pojma kako ću preživeti ostatak dana. Ostatak mog života.

Pozvala sam Kim na poslu. Bila je zauzeta nekim pacijentom, i zato sam joj ostavila poruku da me nazove. "Što pre bude mogla. Molim vas", naglasila sam. Moj glas je bio promukli šapat. Sekretarica je sigurno pomislila da umirem. Upalila sam još jednu cigaretu. Čula sam da je pošta upala kroz sandučće za pisma i pala na pod u hodniku, ali nisam se pomerila. Moje telo bilo je teško i ispijeno. Telefon je zazvonio.

„Džejn.“

Otvorila sam usta, ali nisam mogla da progovorim.

„Džejn. Ovde Kim, Džejn, reci mi šta se dešava.“

„O, Booooože?“ Da li to tiho cviljenje izlazi iz mene? „Džejn, slušaj, dolazim odmah. Ne pomeraj se. Stižem za petnaest minuta. U redu? Petnaest minuta. Sve de biti u redu.“

„Ne mogu da ti kažem. Ne mogu da ti kažem. O, Bože. Ne mogu.“

„Popij čaj, Džejn.“

Poslušno sam uzela gutljaj i napravila grimasu: čaj je bio sa mlekom i previše sladak, kao hrana za bebe.

„Sada ću ti postaviti nekoliko pitanja, OK?“ Klimnula sam glavom.

„Ima li to što ti se dešava neke veze sa Natali?“ Klimnula sam glavom.

„Misliš li da si saznala nešto o Natalinoj smrti?“

Opet sam klimnula.

„Misliš, saznala si ko je ubio?“

Potvrdila sam klimanjem glave.

„Do tog saznanja si stigla u toku svoje terapije?“

„Da.“

„Slušaj, Džejn, redi ćeš mi za koga misliš da je ubio Natali, ali zapamti, to što ćeš mi reći, neće značiti da je tvoje saznanje istinito.“

„Ja - ja - o Isuse, o Isuse Hriste, Kim, ne mogu.“

„Možeš. Da li je to uradio neko iz tvoje porodice?“

„Neko iz moje velike porodice, da.“

„Reci mi ime, Džejn.“

Nisam mogla da izgovorim njegovo ime. Upotrebila sam reč koja mu nikako nije pristajala: „Moj svekar.“

Moj svekar. Najbolji prijatelj moga oca. Deda mojih sinova. Čovek koga sam poznavala celog svog života, i za koga bih, sve do pre par nedelja spontano, bez ikakvog razmišljanja, rekla da ga volim. Dok sam to jedva izgovarala pred Kim, mogla sam da vidim njen podroziv pogled.

„Sigurno je ubio zato što je bila u drugom stanju. Možda joj je on napravio dete. Mogao je to da uradi. Mogu to da zamislim. Bilo je to kao još jedno uzbuđenje, i još jedan osvetnički potez usmeren protiv Marte. Ili je neko drugi napravio dete, a on je saznao za to. Sve vreme dok sam postavljala pitanja o Natali, ljudi su stalno govorili o tome kako je bila neobična, kako je bila čudna: kako je manipulisala ljudima, bila zatvorena u sebe, zavodljiva, seksi, seksualno inhibirana. Sve to ima smisla sada.“

Ponovo sam osetila mučninu i istrčala sam iz sobe, ali u mom stomaku je bio samo čaj sa mlekom koji sam mogla da izbacim. Kada sam se vratila natrag, Kim se zagledala kroz prozor. Bila je namrštena.

„Džejn“, počela je. „To su krupne stvari što govoriš.“

„Znam“, progutala sam knedlu.

„U pitanju je tvoja porodica, Džejn. Da li si sigurna?“

„videla sam to jasno kao što sada vidim tebe.“

„Znači hoćeš da kažeš da je Alan Martelo ubio svoju rođenu ćerku, možda joj je čak i napravio dete, i zakopao je ispred vrata svoje kude?“

„Da.“

„Da li si ispričala policiji?“

„Ne.“

„Šta ćeš uraditi?“

Posmatrala sam svraku - koja je, kako kažu, bila znak tuge -kako skakuće po raskvašenom travnjaku.

„Razgovaraću sa nekim. Sa Klodom, verovatno. Šta god da se desilo među nama, to je najmanje što mu dugujem.“

„Mislim da si upravu. I Džejn, dobro razmisli o svemu. Nemoj još ništa da preduzimaš, samo razmisli o tome. OK?“

„Džejn, ovde Kaspar, kada možemo da se vidimo? Šta radiš večeras?“

„O, ne mogu večeras, mislim, nije zgodno.“

„U redu, onda možda sutra?“

„Ne, ne mogu.“

„Da li si dobro?“

„Da, dobro sam.“

„U redu.“ Nijansa njegovog glasa potamnela je od tople do uvređene, ali ostala je ljubazna.

„Ako budeš želela da me vidiš, pozovi me.“

„Hoću. Kaspar.“

„Da?“

„Ništa. Zdravo.“

„Izgledaš užasno, da li si bolesna?“

Klod, koji se vratio sa posla u bledosivom odelu, stajao je na vratima i imao zabrinut izraz na licu. Znala sam da izgledam užasno, videla sam samu sebe u ogledalu pre nego što sam se malo sredila i bila šokirana ispijenim licem koje je gledalo u mene. Kad sam videla Kloda, bol mi se skupila između očiju. Mislila sam da de mi kolena kleknuti.

„Hajde, dođi i sedi dole.“

Odveo me do sofe - neće biti tako pažljiv i nežan nakon što mu budem rekla. O, ne. Ja sam bila onaj mali remorker koji mora da se nosi sa stvarima mnogo većim nego što može da podnese.

„Reci mi u čemu je problem.“

Opet taj njegov doktorski glas. U nekoj drugoj prilici iritirala bi me ta njegova profesionalna smirenost. Sada sam joj se divila i radosno prihvatila distancu koju je njegov ton stvarao među nama. Duboko sam udahnula.

„Alan je ubio Natali.“

Bilo je strašno, ali izraz na Klodovom licu bi bio komičan u bilo kojoj drugoj situaciji. Nastala je totalna tišina.

„videla sam da je to uradio. Pokušala sam da zaboravim, ali sada sam se setila.“

„O čemu to govoriš? Kako to misliš videla si ga?“

U kratkim crtama sam mu opisala svoju terapiju sa Aleksom Dermot Braunom. Pomislila sam de mi opet biti muka. Klodovo lice je nestajalo i ponovo se pojavljivalo pred mojim očima. Njegovi prsti očajnički su stezali moje rame, poput kandži neke grabljivice.

„Ti govoriš o mom ocu. Kažeš da je moj otac ubio moju sestru. Ko je onda bio otac deteta?“

Slegnula sam ramenima.

„Izvini me na trenutak.“

Klod je ustao i izašao iz sobe. Čula sam zvuk vode koja teče, a zatim se vratio, i brisao lice malim peškirom. Vratio je naočare na mesto i pogledao me.

„Daj mi jedan razlog zbog kojeg ne bi trebalo da te sada izbacim.“

„Ne znam šta da radim, Klod.“

Klod je stajao tamo, ne skidajući pogled sa mene. Nisam želela da me izbaci napolje. „Da ti donesem pice?“

„Da“, prihvatila sa olakšanjem.

Klod je sipao svakom od nas po čašu viskija i stajao iznad mene sve dok nisam popila više od pola. Viski je ožegao moje grlo, goreo u mom telu i zapalio se u mom stomaku.

„Da li si dobro?“

Klimnula sam i popila još viskija. Klod je uzeo moje ruke, pustila sam ga da ispravlja moje prste i da ih steže. Dodirivao je onaj na kome više nije bilo burme.

„Džejn, nisam srećan tom tvojom terapijom otkrivanja. Okončala si svoj brak, tvoji sinovi su otišli od kuće, otkrila si Natalino telo - da li si sigurna da nisi samo u jednom haotičnom stanju?“

„Ti misliš da sam to izmislila?“

„Govoriš o mome ocu, Džejn.“

„Žao mi je. O, Bože, izvini, izvini, izvini. Šta treba da uradim?“

„Odjednom, ti dotrčavaš kod mene, Džejn, i tražiš moj savet?“

Nisam mu odgovorila. Otišao je do prozora i gledao u nejasnu tamu čitavih pet minuta, povremeno uzimajući gutljaj viskija. Ja sam ostala sasvim nepomična. Trudila sam se da ne napravim nikakav zvuk. Konačno, vratio se do svoje stolice i seo preko puta mene.

„Nemaš nikakav dokaz“, rekao je.

„Znam šta sam videla, Klod.“

„Da“, rekao je glasom punim sumnje. „Biću sasvim otvoren prema tebi, Džejn. Ne verujem da je moj otac ubio Natali. Ali pokušaću da ti pomognem da se izvučeš iz ove zbrke u koju si se uvalila. Za to postoje dva razloga. Prema tebi gajim ista osećanja kao i pre, što već i sama znaš. Pored toga, želim da sprečim da se u porodici desi još neka katastrofa. Sto de se u svakom slučaju dogoditi, na ovaj ili onaj način, ako nastaviš da ideš okolo i širiš ovakve optužbe. Ako možemo da dokažemo da je Alan nevin, utoliko bolje.“

„Znači, šta bi trebalo da radim, Klode?“

„To je dobro pitanje. Nema opipljivih dokaza. Nema mogućih svedoka, osim tebe.“ Klod je podigao obrvu dok je govorio. Nastala je još jedna duga pauza. „Palo mi je na pamet nešto, Džejn, ako ima bilo kakvog smisla. Da li si ikada bila u radnoj sobi moga oca?“

„Ne od kako sam bila devojčica.“

„Da li znaš šta ima tamo gore?“

„Njegovi rukopisi, pretpostavljam, beleške, primerci njegovih knjiga i priručnici.“

„I njegovi dnevni.“

„O, za ime Boga, Klod, sigurno nije ubio svoju ćerku, a onda zapisao to u svoj dnevnik.“

„Ali ja sam ovde taj koji misli da je on nevin, sadaš se? Kada bih mogao da dođem do dnevnika za tu godinu, možda bih u njima pronašao nešto što bi mu dalo alibi za vreme u koje si ti rekla da si ga videla, ili što bi mi pomoglo da nađem svedoke. Ako ne to, možda de u nekim ranijim zapisima biti nagoveštaja o njegovim osećanjima.“

„Meni to ne izgleda baš kao neka ideja.“

„Ne izgleda ti?“ pitao je sa gorkim sarkazmom. „Onda se izvinjavam što ti namećem svoju pomoć. Možda bi trebalo da pokušaš sa nekim drugim, sa Teom ili Džonahom.“

„Izvini, Klod, nisam mislila tako. Zahvalna sam ti, zaista jesam. To je sjajna ideja, ali kako da je sprovedemo u delo?“

„Kada ćeš doći na Sted zbog sahrane?“

„Molim? O, da, ne znam, pretpostavljam u subotu. A ti?“

„Ja idem sutra. Slušaj, ako budem imao prilike, pokušaću da uđem u njegovu sobu. Ako ne budem uspeo, moraćeš ti to da uradiš. Daću sve od sebe. Zaista.“

Klod je ustao i pogledao u mene. Uzvratila sam mu pogled, bez osmeha; naši pogledi su bili prikovani, i ja nisam mogla prekinem tu situaciju. Njegovo lice se zgrčilo, i on se sručio na sofu pored mene. Ovog puta sam ja uzela njegovu ruku. Prsten je još uvek bio na njegovom četvrtom prstu, i ja sam ga polako okretala. Suze su padale u glatkom nizu niz njegovo lice; pažljivo sam ih brisala i uhvatila njegovo lice među svoje dlanove.

„Žao mi je, Klod.“

Zajecao je i približio mi se, a ja ga nisam sprečila. Kako sam mogla? Priljubio se uz moj vrat i ja sam ga pustila. Spustio se dole i stavio svoje uplakano lice u moje krilo.

„Džejn, Džejn, molim te ne ostavljaj me. Ne mogu, stvarno ne mogu bez tebe. Ništa nije isto bez tebe. Ne mogu sam da prolazim kroz sve ovo. Uvek si bila tu pored mene. Uvek si mi pomagala. Uvek. Kada si mi bila najviše potrebna, bila si tu. Spasila si me. Nemoj da odlaziš sada. Ne sada.“

„Šššš.“ Mazila sam ga po kosi, i osećala njegov vreo dah na svojoj nozi. Skoro da sam ovo videla kao incest.

„Šššš. Hajde, Klod, nemoj da plačeš. Ne mogu da podnesem kada ti plačeš.“ Ležao je tu kao neko veliko, teško dete, a ja sam ga pridigla i ljuljala na grudima.

Vratila sam se tamo gde sam i počela, u kuhinju Aleksa DermotaBrauna, i pila kafu iz velike šolje. Aleks je razgovarao telefonom sa nekim, ispuštajući one neobavezujuće zvukove kao što su bili mmm i aha, i očigledno pokušavao da tako što pre završi razgovor i spusti slušalicu. S vremena na vreme, on bi pogledao u mene i ohrabrujuće bi mi se nasmešio. Osvrnula sam se po prostoriji. To je bila ona vrsta kuhinje u kojoj sam se osećala kao kod kude: u haosu, recepata zakačenih po tablama za poruke, gomilom računara na stolu, novina razbacanih svuda, fotografijama prislonjenim na svećnjake, gomilom sudova od doručka natrpanim u sudoperi, glavicama belog luka u tegli i cvećem u vazii. Primitila sam fotografiju koja je stajala na obodu prozora i koja je prikazivala ženu tamne kose i samozadovoljnog osmeha: njegova žena, pretpostavila sam. Pitala sam se koliko je zaista Aleksova kuhinja bila važna u čitavom procesu moje terapije. Da li bih uopšte mogla da verujem čoveku čija kuhinja je uredna i hladna.

Spustio je slušalicu i seo za sto, preko puta mene.

„Još kafe?“

„Može.“

Osećala sam se neobično sada kada smo bili na istim nivou, kada sam mogla direktno da ga gledam u oči.

„Izgledate malo bolje.“

Tog jutra, obukla sam vunenu haljinu sa spuštanim strukom i mali smešni šešir, i stavila sam ruž na usta i maskaru na trepavice.

„I osećam se malo bolje. Bar mislim da je tako.“

Isplakala sam toliko suza da sam osećala da mi ih je ponestalo.

Aleks se nagnuo preko stola.“ Džejn“, rekao je svojim tihim, ugodnim glasom, „Pokazali ste neverovatnu hrabrost, i ja sam veoma ponosan na vas. Znam da je bilo veoma teško.“

„Zašto se sada ne osećam bolje?“ planula sam.“ Rekli ste mi da de ovo biti kao kada iscedim bubuljicu, gnoj izađe i rana se smiri. Zašto se onda osećam tako grozno? Ne samo zbog svega što se desilo, osećam se tako zbog sebe. Osećam se užasno zlog same sebe.“

Aleks mi je dodao salvetu.

„Iscediti bubuljicu je bolno i nosi sa sobom svoje sopstvene probleme. U periodu svoga života kada ste bili veoma ranjivi, u trenutku kada ste tek prestajali da budete dete i postajali odrasla osoba, prisustvovali ste nečemu toliko svirepom da je vaš um to morao da cenzuriše. Ne možete očekivati da de smesta biti sve u redu. To saznanje je bolno; i bide teško da preuzmete kontrolu nad svojim životom; da bi ste se izlečili, bide potrebno vreme. Ali morate da shvatite, Džejn, da se ne možete vratiti u prethodno stanje. Više nikada nećete to zaboraviti.“

Zadrhtala sam.

„Šta treba da uradim?“

„Slažete se sa tim da ne možete pobedi od ovog novog saznanja?“

„Da.“

„Mislite li da možete da živite sa tim i da ništa ne preduzmete?“

„Ne, pretpostavljam da ne mogu.“

„Shvatate, naravno, da ako biste odlučili da ne uradite ništa povodom toga, samo da živite sa tim užasnim sećanjem, to bi vam još uvek oduzimalo moć, ali izbor je vaš.“

„Da, znam to.“

„Ko vam najviše znači?“

To pitanje me iznenadilo.

„Molim?“

„Rekao sam, do koga vam je najviše stalo?“

„To su Robert i Džerom.“ Njihova imena izašla su iz mojih usta tako brzo da sam shvatila da su moji sinovi, kao i sav užas kroz koji bi prošli zbog svega ovoga, sve vreme bili blizu granice mog uma, potisnuti. „Tata. Kim. A sada i Hana.“

„Ko još?“

„Pa, na neki način i Klod. Još uvek.“

„I ko još?“

„Posle njih još mnogo ljudi. Ali ne toliko mnogo.“

„Alan?“

„Ne, naravno da ne“, odgovorila sam oprezno. Jedva da sam mogla da podnesem spominjanje njegovog imena sada.

„Niko drugi posebno?“

„Ne posebno.“

„Baš niko?“

„Aleks, o čemu se ovde radi?“

„A šta je sa vama?“

„Sa mnom?“

Nisam razumela šta mi govori.

„Da li vam je stalo do same sebe, Džejn?“

„Da, stvarno, znam na šta mislite ali...“

„Zar ne mislite, Džejn, da dugujete da otvoreno to priznate samoj sebi. Mislite o svojim sinovima, o svom ocu, o svom bivšem mužu. Toliko ste zauzeti razmišljanjem o svetu koji je oko vas da se niste ni setili najvažnije stvari od svih.“

„Ali moram da mislim na sve ostale. Srušiću njihov svet, verovatno.“

Aleks se nagnuo još više napred, i gledao u mene napeto. „I ranije sam se susretao sa slučajevima sličnim vašem.“ rekao je. „U svim tim slučajevima, žene su morale da budu hrabre i odlučne. Nisu smele samo da se bave svojom sopstvenom teškom patnjom, već i sa nepoverenjem od strane ljudi koje su poznavale, pa i sa samim predstavnicima vlasti. Ne dugujete samo sebi da isterate ovo do kraja, dugujete to i njima, Džejn, svim tim ženama koje poznaju bol zbog potiskivanja svojih sećanja, i svim onim ženama koje su skupile hrabrost da progovore. Nemojte da plaćete.“

Njegov glas je ponovo postao nežan. Pružio mi je još jednu maramicu, a ja sam glasno izduvala nos u nju.

„Pretpostavljam da me nećete pustiti da upalim cigaretu?“

Nasmejao se. „Možemo da odemo u vrt.“

Napolju je bilo vlažno i hladno. Blato je bilo svuda po ogolelom travnjaku. Pahulje snega napadale su na saksije pored vrata. Stavila sam cigaretu u usta i kresnula šibicu; zapalila se, a odmah zatim plamen je nestao. Kresnula sam opet, štiteći plamen rukom. Zahvalno sam uvukla dim.

„Te druge žene“, konačno sam pitala. „Šta su one uradile?“

„većina njih“, Aleks je odgovorio, setile su se da su bile zlostavljane, nisu prisustvovalе nekom užasnom događaju, kao što je to u vašem slučaju. Počinjemo da otkrivamo da je um sposoban da sam stvori jedan odbrambeni mehanizam kako bi se zaštitio i to je amnezija. Ali skrivena sećanja nisu izgubljena. Ona su poput fajlova u kompjuteru koji mogu biti aktivirani pritiskom na pravo dugme.

Neke vrste terapije mogu povratiti ovakve informacije.“

„Da, ali šta su one uradile? Nakon što su se setile.“

„Neke nisu ništa uradile, naravno, osim što su otišle od onih koji su ih zlostavljali.“

„A ostale?“

„Iznele su svoje rane na otvoreno. Suočile su se sa svojim nasilnicima; čak su otišle i u policiju.

Odbile su da ostanu žrtve.“

Upalila sam još jednu cigaretu i otišla do kraja vrta. Aleks nije pokušao da me prati, posmatrao me dok sam koračala. Konačno sam rekla:

„Znači, mislite da bi trebalo da se suočim sa Alanom?“ Nije rekao ništa, samo me pogledao.

„Ili da odem u policiju?“

Aleks je i dalje ćutao. U istom trenutku osetila sam strašnu ljutnju. Bes je zaigrao u mojim slepoočnicama. Osetila sam kako me peče ta unutrašnja vrućina na hladnom vazduhu.

„Nemate pojma“, viknula sam mu pravo u lice, šta tražite od mene da uradim, nemate pretstavu. Mi ovde govorimo o mojoj porodici. O čitavom mom životu. neću više imati porodicu kojoj pripadam. Postaću izgnanik.“ Oči su me pekale od suza.“ Kako mogu samo da odem u policiju i ispričam im za Alana. On mi je bio kao otac. Volela sam ga.“

Zastala sam jecajući, i nastala je tišina. Nekoliko vrtova dalje, čula sam kako se neka beba guši od plača, i nema nameru da se zaustavi. Nespretno sam preturala po džepu tražeći cigarete, upalila sam jednu, i neuračunljivo trljala po svom umrljanom licu nakvašenom maramicom.

„Evo.“ Aleks mi je pružio još jednu.

„Izvinite. Opustošiću vašu zalihu maramica.“

„Nema problema. Imam ih čitavo brdo.“

Vratili smo se u kuću. Na vratima, Aleks je zastao i ruku na moje rame.

„Ja ništa ne tražim od vas da uradite, znate. Naravno da vi to sami morate da odlučite. Samo vas pitam da li možete da ne preduzmete ništa.“

Unutra, Aleks nam je napravio još kafe, dok sam ja otišla u kupatilo da se umijem. Izgledala sam užasno. Maskara se u potočićima slila niz moje lice, kosa se rasula ispod šešira i u pramenovima se zalepila za obraze ulepljene suzama, oči su mi bile natekle, a nos crven od hladnoće.“ Saberi se“, promrmljala sam ženi u ogledalu, i posmatrala turoban izraz njenog uprljanog lica. Zviždala sam jednu melodiju.“ Nikada nećeš otidi u raj.“ To je bila pesma koju smo svi nekada pevali na Stedu. Nije ni bitno ako ne odem u raj, već odavno sam prestala da verujem da to mesto postoji

Aleks je stavio kutiju sa keksima na sto. Namočila sam biskvit u kafu i halapljivo ga pojela. Kada sam završila, on je pokupio šolje i odneo ih u sudoperu. Razgovor je bio gotov.

„Hvala, Aleks“, rekla sam dok sam se pela na bicikl.

Kada sam stigla do Kamden Loka, shvatila sam da postoji još nešto što moram da mu kažem, i zato sam se vratila natrag i pokucala na vrata. On ih je skoro u istom trenutku otvorio, sa jedva primetnim titrajem iznenađenja na licu.

„Idi ću napred“, odlučila sam.

Nije se pomerio, samo me netremice posmatrao. Zatim je klimnuo glavom.

„Onda neka bude tako“, rekao je.

To je zvučalo nekako uznemirujuće biblijski. Sela sam na bicikl i otišla, bez i jedne reči.

Bila sam spremna već pola sata kada se ispred kude začula sirena iz kola. Padao je sneg, prelepi sneg koji je lebdeo u vazduhu u velikim pahuljama, i pokrio poput nežnog paperja svo drveće, kude i automobile koji su bili parkirani napolju. U polu mraku, London je delovao čisto i spokojno, a ja sam sedela pored prozora, pušila i razmišljala. Zardali kombiji, đubrovnici, prazne flaše od mleka, svi su postali samo čisto beli oblici od snega. Svi zvukovi bili su ublaženi. Čak je i zaštitna ograda na kudi preko puta sada bila svetlucavobela mreža. Do večeras, napraviće se šljapava bljuzgavica. Večeras, Marta de ležati pored svoje jedine kćerke. Bilo mi je drago što je umrla.

Obukla sam onaj kaput koji sam kupila pre nego što sam poljubila Kaspara na Hajgejt groblju. Navukla sam filcani šešir braon boje i rukavice u istoj nijansi, i otišla da se nađem sa Klodom. Insistirao je da vozi čak do mene i da me pokupi. Po ovakvom vremenu. Priznao je da je hteo da bude siguran da ću doći.

U početku smo ćutali. Ja sam pušila i posmatrala kako se London pretvara u provinciju. On je petljao nešto oko kasete i autoputem M1 vozio sigurnih sedamdeset na sat. Brisači na vetrobranu metodično su gurali sneg u zbijene, pravilne linije.

„Pa?“ pitala sam, konačno.

„Pa, šta?“

„Znaš.“

Klod se namrštio.

„Alan je bio udobno smešten u svojoj radnoj sobi sve vreme dok sam ja bio na Stedu. A kada i nije unutra, vrata su čvrsto zaključana.“

„Bože“, rekla sam.

„Ne brini, Džejn, zajedno demo smisliti već nešto.“

Samo sam potvrdno promrmljala, posmatrajući kroz prozor kako prolazimo pored Birmingema i njegovih širokih stambenih blokova. Pokušala sam da ne mislim na cigarete. Nisam razmišljala o tome šta ću reći Alanu. Nisam čak ni pripremila samu sebe da se suočim sa njegovim pogledom. Preturala sam po torbi i pronašla češalj kojim sam se očešljala pre nego što sam ponovo stavila filcani šešir na glavu. Klod me pogledao sa strane.

„Nervozna si?“

Palo mi je na pamet da je Klod jedini član porodice Martelo sa kojim sada mogu da sedim ovako.

„Dobro se držiš u svemu ovome“, rekla sam. Gledao je pravo ispred sebe.

„Nadam se da je tako“, odgovorio je.

Ispod tankog pokrivača od snega, Natalin grob je još uvek izgledao uredno i novo. Prolećno cveće - visibabe i jedici - bilo je stavljeno u rupu od kamene vaze. Pitala sam se da li de sada biti nekoga ko de dolaziti na njen grob i voditi brigu o njemu. Pored se nalazila raskopana ilovača, u njoj je zjapila ružna rupa. Poslednji suvi sneg napadao je na nju i izgledao kao pljuvačka.

Mala grupa ožalošćenih u tamnim odelima stajala je i posmatrala kako Martina četiri sina nose kovčeg prema nama. Izgledali su lepo u svojoj žalosti, pod teretom koji su nosili na ramenima, sinovi koji žale za svojim rođenim, i donose teret ostataka svoje voljene majke. Čovek ispred mene skinuo je šešir sa glave, i ja sam odmah prepoznala Džima Vestona, koji je sada bio obučen u dugački tamni kaput, nimalo nalik na njega. Poslednji put sam ga videla pored jednog drugog groba. U stvari, neke vrste groba. I ja sam skinula šešir. Sneg je rominjao po mojoj kosi. Stala sam desno, na ivicu grupe

ožalošćenih, kako bih izbegla bilo kakvu mogućnost da sretnem Alana. Kasnije, on de želeći da me dugo drži u čvrstom zagrljaju i tužno šapuće u moje uvo o svom gubitku. Sve to može da sačeka. Osetila sam gurkanje pored sebe i okrenula se. To je bila Helen Oster.

„Samo sam htela da se pojavim“, rekla je sa malim osmehom. Kratko sam je zagrlila, uz već poznate reči koje sam još jednom izgovarala.

Alana sam prvo čula, pre nego što sam ga videia. Dok se Martin kovčeg spuštao u jamu koja je čekala, jauk se prolomio kroz vazduh. Sve glave su se okrenule. Iznenada, kroz jedan prolaz među ljudima, scena je postala jasna. Alan se nagnuo nad kovčeg, i urlao nad njim ili u njega, nisam mogla dobro da vidim. Vetar je zanosio njegovu masnu sedu kosu; uprkos ledenoj hladnoći, on nije nosio kaput, a njegovo crno odelo bilo je zgužvano i raskopčano. Suze su nezaustavljivo padale u potocima niz njegovo umrljano lice, a on je podigao svoj štap u vazduh i vrteo njime okolo poput neuvežbanog Kralja Lira.

„Marta!“ dozivao je. „Marta!“

Ėetiri sina zbila su se u krug oko njega; stajali su onako visoki i uspravni oko svog debelog, neobuzdanog oca, koji je bio potpuno smeten od patnje i od alkohola. Alan je stavio svoje ruke preko lica, a suze su lile niz njegove obraze, dok je nepovezano, u jecajima, stenjao i plakao. Mi ostali stajali smo u tišini. Ovo je bila predstava u kojoj je igrao samo jedan čovek.

„Oprosti mi!“ vikao je. „Žao mi je.“

Klod je stavio ruku na Alanovo rame, a ovaj se prislonio na njega, i nešto mrmljao i neutešno plakao. Erika je stajala iza čitave te scene, pored nje su bili Pol i tata, glasno je duvala nos, i grcajući, ispustila jedan jedini glasni jecaj. Sto se mene tiče, u glavi mi je bilo bistro, i bila sam hladna kao što je bio i ovaj dan. Već sam imala priliku da kažem svoje poslednje zbogom Marti. Sada je trebalo da pogazim njenu poslednju želju. Vodi računa o Alanu, molim te.

Hladno, sitno grumenje zemlje rasulo se po kovčegu. Marta i Natali ležale su jedna pored druge, a Alan je nastavljao glasno da plače.

Helen me uzela pod ruku, i mi smo se izdvojile iz grupe, koračajući stazom između grobova. „Ne izgledaš baš dobro“, rekla je.

„Bila sam prilično loše u poslednje vreme. Mislim da mi je sada ipak malo bolje. Kako si ti?“ Nasmejala se.

„Htela sam da ti kažem nešto. Ipak de biti koristi od onih spiskova gostiju. Daćemo zvaničnu izjavu o tome u ponedeljak. Tražimo da se javi svaka muška osoba koja je bila na Stedu i okolini, dvadeset i sedmog jula, dan nakon zabave, na dan kada je Natali poslednji put viđena, kako bi dali uzorak krvi radi upoređivanja dnk analiza.“

„Da biste otkrili ko je otac deteta?“

„Možda.“

„I ko je ubica?“

„To samo po sebi ne bi bilo dokaz da je otac deteta i ubica.“

„Ipak, izgleda kao korak napred u istrazi.“

„Mislimo da je tako.“

Hodale smo u tišini još nekoliko trenutaka. Na groblju sada nije bilo nikoga više osim nas dve. Naterala sam samu sebe da progovorim:

„Ali kako si ti, Helen?“

„Ja?“

Bilo je očigledno da je zapanjena mojim pitanjem.

„Ti, naravno, znaš?“ pitala je.

„Da.“

Helen je zastala i sela na ivicu stubne ploče, u kojoj se nalazila kamena urna sa postoljem. Zagledala se u mene, skoro kao da me molila pogledom.

„Šta hoćeš da ti kažem?“

„Helen, ja ne tražim od tebe da mi se na bilo koji način pravdaš. Moja jedina briga je kako si ti.“

„Ja? Totalno sam zbunjena, moj život se okrenu naglavačke.“ Izvadila je maramicu iz svog džepa, nspretno je otvorila na hladnoći, i izduvala nos.“ Ponašam se potpuno neprofesionalno. Rasturam svoj brak. Kunem ti se da nikada pre ništa slično nisam uradila i osećam da treba da ispričam sve Beriju - to je moj muž - i to uskoro. Znam da zvuči odvratno, ali ja se i pored toga isecam srećno, i u isto vreme uzbuđeno. Naravno, nije trebalo da ti kažem. Bar ti znaš kakav je Teo.“

„Da, znam.“

„Odjednom sve vidim drugačije, kao da mi se pred očima otvaraju nove mogućnosti. Osećam se kao da sam opijena tim osećanjem.“

„Šta ćeš uraditi?“

„Ništa još nisam konačno odlučila. Ali ono što de se verovatno desiti jeste da demo sačekati dok se ova istraga ne završi, ja ću sve redi svom mužu, iseliću se, a onda demo početi da živimo zajedno.“

„Da li ti je Teo rekao da to uradiš?“

„Da.“ Ponovo je pogledala u mene.“ Ne izgleda mi kao da odobravaš sve to.“

„Nije uopšte u pitanju da li ja odobravam ili ne.“ Sela sam na ivicu stubne ploče, pored Helen, i bilo mi je vrlo neudobno.“ Slušaj, ne želim da ti dajem bilo kakav savet i možda ćeš biti potpuno u pravu, i desiće se ono što ti kažeš. Samo mislim da treba da budeš oprezna sa porodicom Martelo. Oni su očaravajući i zavodljivi, i uvlače se ljudima pod kožu, a mislim da to sve može da bude jedna velika obmana.“

„Ali ti si član porodice Martelo.“

„Da, znam, ali svi Kridani su lažovi.“

„Molim?“

„Nije bitno. Ni sama ne znam šta govorim. Samo sam htela da kažem da znam da si sada negde visoko, ali nemoj da skačeš bez padobrana, tako nešto.“

„Ali ti si volela Tea, zar ne?“

„Kako znaš?“

Æutala je.

„Samo budi oprezna i dobro razmisli, da ne bi potpuno upropastila svoj život i svoju karijeru“, rekla sam.

Okrenula se prema meni sa izrazom na licu koji me neodoljivo podsetio na neko malo tužno dete.

„Mislila sa da ćeš mi jednostavno čestitati ili samo poželeti sredu.“

Onda se slomila i počela da plače dok sam je držala u naručju. „Ovo je tako glupo, i jedva da mogu da priznam da me je sramota“, govorila je.

„Stvarno sam želela da postanemo prijateljice i mislila sam da de nas ovo zbližiti.“

„Ali poslušaj me sada“, rekla sam, držeći njeno mokro lice“, ovo nas i jeste zbližilo.“

„Ne, mislila sam na nešto više od toga. Htela sam da budemo kao sestre.“

Èvrsto sam je zagrlila.

„Sada mi je mnogo potrebniji prijatelj nego sestra“, prošaputala sam u njenu kosu.

Nije bilo potrebe da brinem o tome da li ću sresti Alana; on nije želeo da se vidi sa mnom, niti sa

bilo kim drugim. Kada sam stigla natrag u kuću, već je bio pobegao u svoju radnu sobu, poput ogromnog morskog raka čija se ljuštura razbila.“ Idem da pišem“, objasnio je.

Kuhinja i dnevna soba bile su prepune ljudi koji su došli na sahranu; neke sam prepoznala, a neke nikada ranije nisam videla. Krajičkom oka snimila sam Lukov kukasti nos i visoke jagodice, ali pitala sam se šta je on mogao da traži ovde. Džim Veston je jedva vukao korak, i izgledalo je kao da mu je neugodno u odelu braon boje sa širokim reverima. To odelo je nosio verovatno samo u ovakvim prilikama. Uhvatio me za rukav i nešto mrmljao, ali ja ga ništa nisam razumela. Razgovori među ljudima brujali su oko mene, kao zvukovi bez ikakvog smisla i značenja. Videla sam samo kako se usta otvaraju i zatvaraju. Svuda oko mene, ljudi su brisali oči. Smejali se. Trpali sendviče u svoje želuce. Držali fine šoljice za čaj između kažiprsta i palca. Gurali se, pravili gužvu oko mene.

Bilo mi je vruće; noge su me peckale na butinama; dlanovi su mi bili znojavi; ispod levog oka osećala sam kako mi jedna tačka nervozno pulsira. Teo je stajao ispred mene, njegovo lice bilo je namršteno. Pol me uhvatio ispod ramena, i pričao mi nešto o tati, i o tome kako de uskoro morati da krene. Vikar - mladić čija se Adamova jabučica nervozno pomerala gore dole iznad njegove bele kragne - protresao je moju znojavu ruku svojom znojavom rukom i pričao nešto neodređeno o tome kako je Marta konačno pronašla svoj mir. Luk me pitao - ono ipak jeste bio Luk da li sam dobro, a neko mi je doneo čašu vode. Pegi je bila u sivom, a Erika u mornarsko plavom odelu. Tata je sedeo u stolici blizu vrata od dvorišta, i povremeno bi mu se šešir pomerio na dole, a on bi ga vratio na svoje mesto. Izgledao je staro, slabašno i utučeno.

Ponovo sam obukla kaput i oštrim koracima šetkala po vrtu. Ispušila sam ostatak paklice cigareta i vratila se u kuću tek kada sam videla da ljudi pale svoje automobile i odlaze.

Bili smo jedno neobično, privremeno stvoreno domaćinstvo, bez onog uobičajenog osećanja zajedničke svrhe. Pol i Erika su se vratili za London skoro odmah posle sahrane. Sledećeg jutra, otišli su Džonah i njegova porodica, a Teo je odveo Frensis na stanicu. Fred i Lin, koja je delovala zabrinuto, još uvek su bili u kudi. I Klod je bio tu, naravno. Šta smo mi svi radili ovde? Nije bilo potrebno sređivati one materijalne stvari koje je Marta ostavila za sobom. Ujutro na dan sahrane, pregledali smo sve njene fioke i ormane. Svaki komad njene garderobe bio je čist, sklopljen i uredno složen. Neki od njih bili su smešteni u kartonske kutije koje su na sebi već imale oznake napisane njenim jasnim rukopisom punim samopouzdanja. Njena radna soba delovala je prazno, ali to je bilo zato što je ona sve sredila neposredno pred smrt. Znala sam od ranije da je završila svoju poslednju knjigu pre nekoliko meseci, i svojih poslednje dane ona je upotrebila sistematično. Beleške i mnogi njeni stari papiri bili su pobacani. Nekoliko fioka koje smo nasumice otvorili, pokazale su da je svaki dokument, svaka spajalica bila na svom mestu. To je bio poslednji Martin veliki gest. Nije bilo kutka u ovoj kući u kojem smo mogli da uhvatimo njen duh nespreman, ili da ga nadmudrimo. Pre nego što nas je napustila, ostavila je sve sa svojim potpisom, zapečaćeno i u onom stanju u kojem je ona želela da ga zateknemo. Shvatila sam to i nasmešila se, i to je bila jedina stvar toga dana koja mi je bar na kratko izmamila osmeh.

Brada nisu imala šta da rade tamo. Nisu mnogo pričali - Fred jedva da je bio nešto trezveniji od svog oca - ali mislim da ni jedan od njih trojice nije mogao da zamisli da sada ostavi Alana samog u toj kući. Kao što de se ispostaviti, oni nikada to neće ni uraditi.

Ručak je bio jedan tužan događaj. Hleb, sir, vino i neka neobično vesela konverzacija, u kojoj je čak i Alan povremeno učestvovao. Ovo nije bio stvaran svet, i mi smo se u stvari klackali na ivici između dva sveta. Niko se još nije bio odrekao starog života u kojem je uvek o svemu brinula Marta, a kakav de biti novi život bez nje, niko se nije usuđivao ni da spomene ni da zamisli. Da li su oni

mislili da bismo mi svi mogli samo da odemo i ostavimo Alana da sam vodi računa o ovoj kudi?

Kada smo završili, Klod je nagovarao, bolje ređi, skoro fizički prisilio Alana da ostane dole, u prizemlju kude.

„Ti, ja i Džejn otići ćemo u kratku šetnju“, rekao je odlučno.

Alan je iznenađeno pogledao u njega, pa u mene, ali ja nisam bila ništa manje zatečena.

„Hoćemo li?“ pitala sam.

„Da, mislim da de nam prijati da se malo prošetamo, da izađemo na svež vazduh“, govorio je Klod veselo.

Pogledala sam kroz prozor i videla oblake koji se spuštaju.

„Hajde da svi obućemo kapute“, nastavio je.

Pomogao je Alanu da obuće kišni mantil, da stavi šešir glavu i obmota šal, i obuće čizme, pa mu stavi njegov stari štap u ruku. Mi smo navukli neke stare kapute koje smo našli okačene ovde (prošla me jeza kada sam shvatila da nosim jedan od Martinih kaputa) i mi smo ga izveli napolje, čvrsto ga držeći ispod ruke između nas dvoje. Dok smo hodali preko travnjaka, Klod je pričao o šetnji u kojoj je bio prethodnog dana, kako mu se učinilo da je video gnezdo sove na jednom jasenu pored puta i pomislio je da bismo sada mogli svi zajedno da ga pogledamo. Iznenada, lupio je sam sebe po čelu.

„Prokletstvo, zaboravio sam svoje naočare. Trkni natrag do kude i donesi mi ih, hoćeš li, Džejn?“

Kao da smo ponovo bili u braku, tako je izgledalo.

„Gde si ih ostavio?“

„U ostavi za cipele. Koju sam zaključao, naravno.“

„Zašto si, zaboga, to uradio?“ pitao je Alan.

„Sačekaj, daću ti moje ključeve“ rekao je Klod, preturajući po raznim džepovima.

„Ne, izvini, izgleda da sam ih negde zaturio. Tata, možeš li da daš Džejni tvoje ključeve?“

Alan je izvukao iz svog džepa veliki svežanj ključeva i dao ih Klodu, koji ih je prosledio dalje do mene, bez bilo kakve vidljive reakcije na licu, osim što je možda bilo nekih nagoveštaja da ga je iziritirala njegova sopstvena zaboravnost. Kažu da bi lekari isto tako mogli da budu izvrsni glumci.

„Vidimo se za minut“, dodala sam, okrenula se i potrčala preko travnjaka.

Morala sam da prođem kroz hodnik, i da se popnem stepenicama koje su vodile na veliko potkrovlje. Moje noge su se toliko jako tresle da sam imala osećaj da svakog časa mogu da padnem i zato sam se čvrsto držala za ogradu na stepeništu. Isprobala sam nekoliko ključeva dok jedan nije ušao u bravu, uspela sam da otvorim vrata i ušla u Alanovu radnu sobu. Ona je bila poput nekog svetog mesta, i zaista je i izgledom neobično podsećala na crkveni brod, smeštena ispod samog krova. Svetlarnici su se nalazili sa obe strane kosog krova, i puštali su u sobu sivu svetlost i nežno je osvetljavali, čak i pre nego što sam upalila svetlo. Bila sam u ovoj prostoriji samo nekoliko puta u svom životu. To je bilo mesto na kojem je Alan pisao i pretvarao se da piše. Da je bila prazna, izgledala bi kao da je mnogo veća. Ali ona ne samo da nije bila velika, delovala je toliko skućena da je bilo skoro nemoguće prolaziti kroz nju. Dnevni oglasi, recepti, pisma od izdavača i univerziteta, neotvorena pošta, pamfleti, molbe koje su mu poslali studenti koji su proučavali njegov rad, stare novine, razglednice od njegovih sinova, pozivnice, mnogo pisama koja nikada nisu ni bila otvorena. Slučajno sam pogledala poštansku marku na jednom od pisama: 1993. Osvrtala sam se oko sebe i gledala gomile knjiga naslaganih po podu, zgužvane papire baćene u uglu, red šoljica od kafe u kojima je već počela da se stvara buđ, a na prozorskoj dasci stajala je skoro prazna boca viskija.

Alanov sto je bio jedino čisto mesto u prostoriji. Njegova stara nemačka pisaća mašina čučala je na sred stola. Odmah pored nje je bio pehar pun olovaka i naliv pera, i podsetnik sa neispisanim

papirićima. Na polici iznad stola nalazile su se desetine primeraka Vozovskog grada prevedene na neverovatan broj svetskih jezika. To je uvek bio naslov koji je teško prevesti i zato je zadavao muke prevodiocima. Počela sam da otvaram neke fioke. Tu su bile sveske sa kratkim beleškama, neupotrebljene razglednice, trake za kucanje, ekserčići, heftalica, stare baterije i nekoliko predmeta za koje stvarno nisam mogla da smislim šta su i koja im je svrha. Bacila sam pogled po čitavoj sobi. Na jednom zidu nalazio se sivi, metalni orman za datoteku, a odmah pored, na drugoj strani, duž celog zida stajali su niski kredenci. Sigurno niko ne bi držao dnevnik u ormanu za datoteku. Odlučila sam da otvorim vrata od kredenca. U prvom su bile velike kartonske kutije naslagane jedna na drugu. Mogla sam da se vratim na njih kasnije, ako bude potrebno. U sledećem kredencu fascikle su bile složene na policama. Zatim jedan u kojem se nalazila samo jedna jedina velika kutija za dokumenta na kojoj je pisalo: Arturov zagrljaj (privremeni naslov). Zavirila sam unutra i našla samo nekoliko papira, na kojima su bile neke nerazumljive Alanove škrabotine. Tu su bili delovi dijaloga, nepovezane rečenice, nedovršeni opisi. To je bio taj veliki roman, Alanov dugoočekivani povratak, remek delo za koje je on tvrdio da napreduje, korak po korak. I protiv svoje volje, osetila sam u sebi sažaljenje prema njemu. Kakav je to život.

Sledeći kredenac bio je natrpan časopisima i novinama, u kojima su verovatno bile stare kritike i intervjui koje je davao. Na redu je bila ona koju sam tražila. Naslagane na policama, stajalo je na desetine svezaka sa tvrdim povezom. Nasumice sam izvukla jednu od njih. Na njenim koricama pisalo je 1970. Bila sam blizu. Prelistala sam na brzinu stranice, koje su sve bile gusto popunjene događanjima iz tog dana. Izabrala sam još jedan povez, a zatim i drugi. Svi su bili isti. Bar nije prekinuo taj oblik pisanja. Daleko dole u prizemlju, mogla sam da čujem glasove, i zveket porcelana. Niko nije dolazio ovamo gore.

Brzo sam pronašla povez koji sam tražila. Otvorila sam ga i komadić papira je ispao iz njega i odlepršao na pod, do mojih stopala. Užurbano sam prstom prelistavala stranice, ali kada sam stigla do jula, naletela sam na nešto što nisam očekivala. Delovi stranica bili su iscepani iz knjige. Od početka jula, pa sve do septembra nije bilo ničega. Posle su upisi nastavili da se nižu kao i ranije. Osetila sam svu neprijatnost svog položaja. Skoro refleksno, savila sam se dole da pokupim onaj komadić papira koji je ispao iz knjige. To je bio jedan već požuteli papir sa linijama, čitav list, presavijen na pola. Otvorila sam ga. Izgledalo je kao da ga je neko naglo istrgao iz sveske jer je na vrhu bio onako reckavo pocepan. U istom trenutku sam prepoznala rukopis i plavu hemijsku olovku - pripadali su Natali. Još uvek sam poznavala njen rukopis isto toliko dobro kao i svoj sopstveni. Pisalo je:

Ne razumem u čemu je svrha toga da me izbegavaš. Pa u istoj smo kući! Dobro znaš šta si mi uradio. Znaš šta se događa. Misliš da možeš da nastaviš dalje kao da se ništa nije dogodilo? Misliš da možeš da se izvučeš sa ovim? U redu, ne moraš da razgovaraš sa mnom. Samo dobro znaš da ću uraditi ono što moram, čak i ako to znači da ću sa sobom povući čitavu porodicu. Sve ću ispričati i nije me briga ako moram i da se ubijem zbog toga. Još uvek ne mogu da verujem. Mislila sam da porodice postoje da bi se ljudi u njima osećao sigurno i zaštićeno.

Natali

Sada sam se ostala potpuno smirena. Ponovo sam sklopila Natalinu poruku, i ubacila je natrag u korice dnevnika. Okrenula sam se i videla Alana kako stoji na pragu vrata. Još uvek je imao na sebi svoj široki kaput i gumene čizme zbog kojih se njegovi koraci nisu čuli na tepihu na stepeništu. Teško je disao zbog toga što se upravo popeo uz stepenice.

„Mislim da bi one naočare koje tražiš, pre našla dole.“

„Nisam tražila naočare. Gde je Klod?“

„U prizemlju. Ako već imaš nameru da upadaš u moju radnu sobu, Džejn, moraš biti pažljivija, pogotovo ne bi trebalo da pališ svetlo. Sjaji poput reflektora kada se gleda iz šume preko puta. Šta radiš ovde, Džejn? Vidim da si čitala moja velika dela.“

„Videla sam te, Alane.“

„Stvarno?“

„Videla sam te kada si ubio Natali. Videla sam da si je zadavio. Zaboravila sam to, i sada se ponovo setila. A sada imam i dokaz.“

„Kako to misliš ' videla si me ' ? kakav dokaz, o čemu govoriš?“

Približio mi se. Pokušala sam da uzmaknem ali on me uhvatio za zglob na ruci, i knjiga mi je ispala i pala na pod. Bolno sam zaječala kada me gurnuo u stolicu. Pokušala sam da ustanem, ali on me ponovo vratio dole držeći me prvo samo jednom, a zatim sa obe ruke oko vrata.

„Da li je ovo ono što si videla? Da li je bilo ovako?“

Nisam mogla da ispustim glas. Nisam mogla da dišem. Moje telo uhvatio je grč dok sam se borila za vazduh. Onda me pustio. Dok sam ja kašljala i dahtala, on se polako sagnuo i uzeo dnevnik. Brzo je našao Natalinu poruku, otvorio je i pročitao. Vratio je poruku u knjigu i zatvorio je. Pružio je meni.

„Silovao si svoju kćerku i ubio je“, optužila sam ga.“ Ali ja sam te videla.“

Alan je počeo kroz jecaj da izgovara nešto nerazumljivo. Zatim je više puta sam sebe udario po glavi, dok je slana, sluzava tečnost lila niz njegove obraze.

„Uradio si to, zar ne, Alane?“ povikala sam.“ Tucao si svoju. rođenu kćerku, a posle si je ubio?“

Sitna kapljica krvi spuštala se niz njegovo lice. Dotakao je krv prstom i podigao ga.

„Kriv sam. Kriv, kriv, kriv!“

A zatim je spustio ruku. Sručio se na pod i sedeo dole u tišini, očigledno nesvestan čak i mog prisustva. Ustala sam iz stolice, čvrsto stezala dnevnik u ruci, i na vrhovima prstiju prošla pored njega.

Nisam želela da sretnem ikoga. išunjala sam se niz stepenice i izašla na zadnja vrata. Ubacila sam dnevnik na sigurno, u unutrašnji džep mog debelog kaputa i krupnim koracima se udaljavala od kude. Izabrala sam jednu od staza koju sam najbolje poznavala, koja je ujedno bila i najduža, najosvetljenija, i kojom sam najčešće išla, i za koju sam znala da ću se na njoj snaći bez ikakvih problema. Hodala sam kroz šumu i penjala se uz brda gde je vetar bio toliko jak da me skoro srušio, i odakle se, pogotovo po ovako hladnom, bistrom danu, pružao pogled na ceo put do Bikona u Velsu, i mogla sam da se zakunem da ga sada jasno vidim.

Nastavljala sam da idem sve dalje i dalje, ali nikako da dođem do kuće. Kada je počeo da pada mrak, stigla sam do nekog paba, pozvala Sted i rekla Klodu da se noćas neću vraćati i da me ne očekuje na večeri, i da ću mu sve kasnije objasniti. Pojela sam lazanje i uz njih pila neko toplo pivo puno pene, a za dezert sam uzela gusti krem od vanile sa mrvljenim ravenom na vrhu i popila crnu kafu. Zena koja je radila za šankom pokazala mi je mapu, tako da sam videla da mogu da se vratim na Sted putem koji je bio najjače osvetljen mesečinom. Kada su moje čizme zaškripale na parkingu ispred kude, sva svetla su već bila pogašena. Otišla sam pravo u svoju sobu i pala u dubok san, dok je dnevnik bio na sigurnom mestu, pod mojim jastukom.

Kada sam ujutru sišla dole, bilo je nešto posle devet. Mogla sam da vidim Freda i Lin napolju, kako stavljaju stvari u kola. Klod je popravljao policu u kuhinji. Pitala sam ga gde je Alan, a on mi je odgovorio da su Alan i Teo otišli kolima do grada. Da nešto kupe, pretpostavljao je. Rukom mi je pokazao prema rerni. Unutra je bio tiganj sa jajima, i još i slanina i paradajz. Proždrljivo sam pojela sve, popila čaj i sok od pomorandže. Pitala sam ga da li je u redu da uzmem njegov auto danas pre podne? Da, u redu je. On je mene pitao da li imam nešto da mu kažem. Ne još, odgovorila sam. Popila sam poslednji gutljaj čaja, uzela njegove ključeve i otišla do automobila, i usput se pozdravila sa Fredom i Lin.

Na prijemnom šalteru policijske stanice u Kirklovu, tražila sam Helen Oster. Nije bila tu.

„Mogu li, onda, da vidim nekoga ko je nadležan dok ona nije tu?“

Gledala sam u postere na zidovima dok se jedan zdepast mladi čovek nije pojavio i predstavio se kao viši detektiv Brasvel. Pokazala sam mu dnevnik i Natalinu poruku i u nekoliko rečenica objasnila gde sam sve to pronašla. Izgledalo je da je prilično iznenađen i poveo me kroz stanicu do kancelarije Centralnog odeljenja za istraživanje u Kirklovu, u jednu zadovoljavajuće moderno i industrijski dizajniranu prostoriju. Razgovori koji su u njoj brujali zastali su kada sam ja ušla, a nekoliko ljudi me radoznalo pogledalo. Brasvel me proveo kroz njih i odveo me u sobu za razgovor. Pitao me da li može na trenutak da uzme dnevnik. Za vrlo kratko vreme on se vratio sa još dva čoveka, a mlađi od njih dvojice nosio je plavu plastičnu stolicu koju je smestio u ugao sobe. Drugi, očigledno neki njemu nadređeni, bio je vitak, rumenog lica i tamnobraon kose, koju je, kako mi se činilo, tek sa velikim naporom uspevao da zalije. Prišao mi je i pružio mi ruku.

„Ja sam poručnik Vilks. Nadležan sam za tu istragu“, predstavio se. “A detektiva Konstabla Tuurnbula ste već ranije upoznali, koliko ja znam.“

Klimnula sam glavom prema mladiću koji je stajao u uglu. Svi smo seli kada je Vilks nastavio.

„Detektiv Brasvel de, uz pomoć detektiva Turnbula, obaviti ovaj razgovor koji je neophodan. Ja bih samo želeo da odradim neku vrstu preliminarnog ispitivanja, ako se vi slažete sa tim. Pre nego što uopšte počnemo, možemo li nešto da vam donesemo? Čaj? Kafu?“

Turnbula su poslali da donese četiri čaja.

»Gde je detektiv Oster?“ pitala sam.

„Na odsustvu.“ odgovorio je Vilks.

„Odsustvo u sred važnog slučaja?“

„Viši detektiv Oster više ne radi na ovom slučaju“, objasnio je Vilks. „Na njen sopstveni zahtev.“

„Oh, tako znači.“

„A sada, gospođo Martelo, možete li da nam ispričate o tom dnevniku?“

Do detalja sam opisala kako sam pretražila Alanovu radnu sobu i pronašla dnevnik i poruku koja je bila unutra.

„Da“, rekao je Vilks, podižući ispred sebe poruku koja je sada bila obložena prozirnom plastičnom folijom. „Nema nikakve sumnje da je to rukopis Natali Martelo?“

„Ni najmanje. Sasvim sam sigurna da je to ona napisala. Imam još dosta stvari koje je ona napisala u sanducima kod kude, ako želite da proverite.“

„Dobro. Rekli ste da vas je Alan Martelo zatekao u svom studiju tada kad ste otkrili dnevnik. Šta se dogodilo?“

Opisala sam onu tužnu scenu najsmirenije što sam mogla, ruke na mom vratu, njegov kolaps, i priznanje: kriv sam, kriv, kriv.

„Zašto ste uopšte došli na ideju da pretražite radnu sobu Alana Martela, gospođo Martelo?“

„Molim?“

„Kada gledamo realno, izgleda neobično da ste posumnjali da je vaš svekar ubio svoju rođenu kćerku. Zašto ste baš u njega posumnjali?“

Duboko sam udahnula vazduh. Ovo je bio onaj deo kojeg sam se plašila. Sada sam ispričala čitavu priču o terapiji sa Aleksom, a moji obrazi bili su vrel i crveni. Očekivala sam da ce se policajci samo nasmejati i pogledati jedan u drugog, ali umesto toga, Vilks se namrštio i videlo se da je duboko skoncentrisan na ono što sam mu pričala. Čutao je sve vreme, osim kada mi je postavio dva ili tri pitanja u vezi sa okolnostima oko moje terapije - koliko često sam imala seanse, gde i na koji način su se održavale. Kada sam završila, nastala je tišina. Vilks je prekinuo.

„Znači, gospođo Martelo, da raščistimo nešto. Vi tvrdite da ste bili svedok ubistva?“

„Da.“

„I spremni ste da date zvaničnu izjavu u vezi sa tim događajem?“

„Da.“

„Uz mogućnost da se pojavite na suđenju kao svedok tužilaštva.“

„Da.“

„Dobro.“

Vilks je ustao i stavio ruku u džep. Osvrnula sam se oko sebe i pogledala u ostala tri policajca.

„Plašila sam se da dete mi se možda samo smeja“, priznala sam.

„Zašto bismo uradili tako nešto?“ pitao je Vilks.

„Mislila sam da mi nećete poverovati da mi se ponovo vratilo sećanje da sam videla Alana.“

„Vi očigledno imate neke nedoumice sami sa sobom.“

„Kako to mislite?“

Vilks je slegnuo ramenima. „Niste došli da nas vidite onda kada ste imali samo svoje sumnje. Umesto toga, preduzeli ste sopstvenu istragu, u toku koje je izgleda pribavljen važan materijalni dokaz, dnevnik koji pripada Alanu Martelu.“

„To i nije baš zahvalno sa vaše strane.“

„Ne želim da zvučim nezahvalno, ali možda je bilo bolje da ste prvo došli kod nas. Moglo je svašta da vam se desi. Mogli ste da budete i povređeni.“

„Šta de se sada dogoditi?“

„Ako ste voljni, a ja se nadam da jeste, viši detektiv Brasvel i detektiv Turnbull de uzeti od vas detaljnu izjavu, za šta de verovatno biti potrebno nekoliko sati. Trebalo bi da dodam da imate puno pravo da se posavetujete sa advokatom pre nego što date bilo kakvu izjavu. Možemo da vam predložimo jednog ili dva, ako želite.“

„To je u redu. A šta de uraditi nakon toga? Da li de dovesti Alana na ispitivanje?“

„Ne.“

„Zašto, za ime Boga, nećete?“

Vilks se osmehnuo, a ispod tog osmeha nazirao se majušan trag zbunjenosti.

„Zato što je on već ovde.“

„Kako ste, zaboga, uspeli tako brzo da ga dovedete?“

„Nismo ga mi doveli, on je sam došao. Reкао je da želi da izjavu. Ušao je u policijsku stanicu u 9 i dvanaest, a dvadeset i pet minuta kasnije, Alan Edvard Dagdejl Martelo je svojevolejno priznao da je ubio svoju kćerku, Natali.“

„Molim?“

„Trenutno se nalazi u deliji u podrumu u kojoj de ostati do daljnjeg, dok se ne pripremi optužnica.“ Bila sam ošamućena.

„Da li je... ? Da li je rekao zašto, i kako je to uradio?“

„Ne. Nije rekao ništa drugo.“

„Hoćete li podići optužnicu protiv njega?“

„Uvek postoji mogućnost da je u pitanju lažno priznanje. Neki od najoštrijih cinika čak su optužili policiju da podstiče i ohrabruje takva priznanja samo da bi rešila slućajeve. U svakom slućaju, ovo vam govorim nezvanićno“, Vilks je podigao jednu obrvu i pogledao me“, nakon što smo ćuli šta ste vi imali da kažete i nakon što smo videli njegov dnevnik i Natalino pismo, smatram da sada raspolažemo dokazima sa kojima možemo da podignemo optužnicu protiv njega. Ali, najbolje bi bilo da saćekamo dok vi ne date izjavu, hoćemo li? Gaj i Stjuart ce vam pomoći ako bude bilo kakvih problema. Videćemo se kasnije.“

Detektiv Turnbull je nešto kopao po kartonskoj kutiji koja je stajala pored njegovih stopala i izvukao glomazan kasetofon sa dve pregrade za trake. Dok je Turnbull glasno premotavao neke slućajeve na kaseti, viši detektiv Brasvel je uvukao indigo papir ispod debelog podmetaća za pisanje. Uhvatio je moj pogled i nasmešio mi se.

„Mislili ste da ste prošli ono najgore. Još niste ni svesni kroz šta ćete sve morati da proćete.“

U devet sati uveče, dan nakon što je Alan priznao, reporter iz Delji Mejla pozvao me telefonom kudi. Neko, koga je on opisao samo kao 'izvor' ispričao je novinama da de Alan Martelo biti optužen za ubistvo svoje kćerke koja je bila u drugom stanju, dvadeset i pet godina nakon što se to dogodilo, samo zato što sam se ja iznenada setila da sam prisustvovala tom užasnom zločinu. Da li sam spremna da dam intervju za novine? Bila sam toliko šokirana i morala sam da sednem, pre nego što sam uopšte mogla da progovorim, ali uspela sam nekako da iskontrolišem svoj glas. Rekla sam da, koliko sam ja razumela, ako je Alan optužen, to se dogodilo samo zato što je on sam priznao. Ali novinar je bio siguran u svoju priču. Pitao me da li je istina da sam bila svedok ubistva.

Na trenutak, moje misli su bile prazne. Da li bi trebalo da lažem? Da li bi bilo najbolje da sarađujem? Pomislila sam na poslednji opasni poduhvat koji sam izvela u javnosti, uz uklete pokušaje da odbranim svoj hostel i objasnim lokalnoj zajednici da de on biti izgrađen i zbog njihove koristi. To je presudilo. Rekla sam reporteru da bi bilo najbolje da se direktno obrati policiji. Zatim mi je pala na pamet jedna ideja. Rekla sam da je stvar, pošto de optužnica verovatno uskoro biti podignuta, trenutno subjudice. Čovek očigledno nije bio zadovoljan mojim odgovorom, ali me ipak pustio da se izvučem.

Istog momenta okrenula sam Aleksa Dermot - Brauna i ispričala mu šta se dogodilo. Očekivala sam da de biti ispunjen saosećanjem ili da de se iznenaditi, ali on se nasmejao.

„Stvarno?“ pitao je, i to je bila njegova jedina reakcija.

„To je strašno, zar ne?“ odgovorila sam mu pitanjem.

Aleks izgleda nije smatrao da je to toliko strašno. Rekao je samo da se tako nešto jedino i moglo očekivati i da sam morala da računam na to kada sam odlučila da preduzmem čitav postupak protiv Alana. Nekako sam osećala da nisam zadovoljna njegovim odgovorom. Aleks je nastavio veselim tonom.

„Drago mi je što si me nazvala, zato što sam i ja baš nameravao tebe da pozovem. Da li radiš nešto sutra popodne?“

„Nemam ništa posebno hitno. O čemu se radi? Želiš da dođem na još jednu ekstra seansu?“

„Ne, želeo bih da te odvedem na jedno mesto. Doći ću po tebe sutra oko pola dvanaest.“

„Staje u pitanju?“

„Objasniću ti sve uz put. Ćao.“

Došla sam u iskušenje da ponovo pozovem Aleksa i kažem mu da sam zauzeta, ali nisam htela da mu dosađujem, a iskreno, bila sam pomalo i radoznala.

Trebalo mi je nekoliko tableta da bih uspela da zaspim, što je značilo da sam se ujutru probudila sa glavoboljom. Popila sam par aspirina uz crnu kafu i sok od grejpfruta. Istuširala sam se i, budući da nisam znala na kakvo mesto idem, obukla u neutralnu kombinaciju odeće, koja se uklapala u sve prilike. Tamna, prilično duga suknja, sivi džemper, diskretna ogrlica, samo malo ruža za usne i malo ajlajnera, ravne cipele. Ako sam izgledala kao mentalni bolesnik, onda sam bar bila onaj koji je mogao bez ikakve opasnosti, da bude vraćen natrag u društvo. Kada sam se spremila, bilo je tek pola jedanaest, tako da sam se ceo jedan sat vrpeljila po kudi, pušila, slušala muziku, odsutno čitala neki roman. Trebalo je da izađem napolje i uradim nešto u bašti, ali mislila sam da možda neću čuti kucanje na prednjim vratima. Električno zvono nije radilo.

Konačno, začulo se kucanje. Aleks je nosio neko najneverovatnije sašiveno odelo. Bio je sveže obrijan. Njegova kosa bila je uredno očešljana.

„Izgledaš zaista elegantno“, rekla sam. „Ovo nije sastanak, zar ne?“

„U pola dvanaest ujutru? I ti izgledaš elegantno. Dođi.“

Aleks je vozio Volvoa. Na zadnjem sedištu je stajala korpa za bebe i svuda su bile rasute kese od raznih grickalica, kasete i prazne kutije od kaseti. Sklonio je neke od njih sa suvozačkog sedišta i bacio ih na pod kako bi napravio mesta za mene. Svetleći znak na tabli upozorio me da stavim pojas, i mi smo krenuli, južno, niz Kentiš Taun Roud.

„I, gde smo se uputili?“

Aleks je uključio kasetofon. Automobil je sada bio ispunjen nekom vivaldijejskom muzikom. Već mesecima tragam za nekim zalutalim detaljem iz Alaksovog privatnog života koji bih mogla da iskopam, a evo me sada, u njegovim kolima, sa njegovim kasetama, Majlsom Dejvisom i Albinonijem, Blurom i Bič Bojsima, čiji su nazivi na kasetama bili napisani njegovim sopstvenim rukopisom. Za mene je to bilo toliko neverovatno, kao da sam se našla u kolima koja vozi, recimo, ne znam, neko poput Nila Janga, ali uz sve to me još i pratio dodatni osećaj da postoji nešto zabranjeno, incestuozno u vezi sa tim što sam uopšte razmišljala o njemu na taj način.

„Treba da održim uvodni govor na jednoj konferenciji“, Aleks je počeo. „Mislio sam da bi te možda zanimalo.“

„Zašto baš ja?“

„Zato što se radi o vraćenom sećanju.“

„Molim?“

Bila sam zgranuta.

„Da li si ozbiljan?“

„Naravno da jesam.“

„Ali ja ne razumem, ima li to bilo kakve veze lično sa mnom?“ Aleks se smejao.

„Ne, Džejn, to je samo tema za koju sam veoma zainteresovan.“

Ostatak puta, ja sam se zagledala kroz prozor. Aleks nas je dovezao do parkinga u podrumu Klougouvs hotela u Kingsveju. Otišli smo gore liftom i prošli kroz predvorje hotela, sve do sale za konferencije ispred koje je stajao znak ' Ponovo vraćeno sećanje: oni koji su to doživeli i oni koji to osporavaju. ' Aleks nas je oboje prijavio na recepciji i dobila sam bedž na kojem je pisalo moje ime, nažvrljano hemijskom olovkom. Očigledno me nisu očekivali. U hodniku su se nalazili redovi stolova, kao da tu treba da se održi neki ispit. Većina njih je bila zauzeta i Aleks me dopratio do sedišta pozadi.

„Ostani ovde“, rekao je. „Vratiću se za nekih dvadesetak minuta. Tu su neki ljudi koje bih voleo da upoznaš.“

Namignuo mi je, a zatim krenuo napred provlačeći se između sedišta. Polako se probijao kroz ljude zato što se pozdravljao skoro sa svakim pored koga je prošao, rukovao se, grlio, tapšao po leđima. Prelepa žena tamne kose, maslinastog tena, doklepetala je do njega i zagrlila ga, i to tako što jedno njeno stopalo na visokoj potpetici dodirivalo zadnji deo njene butine. Uhvatila sam samu sebe kako osećam da je kroz moje telo sevnulo neprijatno žiganje ljubomore. Imala sam Aleksa samo za sebe već mesecima, i bilo je nešto poput šoka za mene da ga vidim ovako u javnosti, sa drugim ljudima. To je bilo kao kada sam videla tatu u kancelariji, trgnula se i shvatila da on ima život i van svog odnosa sa mnom. Naterala sam sebe da razmišljam o nečemu drugom. Na stolu ispred mene nalazila se bela hemijska olovka i mali blok papira sa linijama, a na oba je stajao natpis ' Majndset'. Tu je bila i fascikla koja je nosila naziv konferencije, a u njoj skup dokumenata. Na jednom dokumentu nalazio se spisak delegata, otprilike stotinak imena. Pored svakog imena stajao je naziv zanimanja te osobe. Bilo je lekara, psihijatar, socijalnih radnika, predstavnika volonterskih

organizacija, i jedan broj ljudi, u stvari sve su to bile žene, označene samo kao ' preživeli ' . Pretpostavila sam da sam i ja bila jedan taj ' preživeli ', ali i isto tako sam, što se toga tiče, pripadala i onoj drugoj grupi ' oni koji osporavaju ' .

Na samom čelu sale nalazio se sto na kojem je stajao bokal sa vodom, i četiri čaše. Pored je bio naslon za čitanje. Pokazujući svoje šarmantno snebivanje sa kojim sam ja već ranije bila upoznata, Aleks se rukovao sa poslednjim delegatom i prošao do govornice. Lako je pucnuo prstima po mikrofону, i taj zvuk odjeknuo je kao eho kroz čitavu dvoranu.

„Sada je dvanaest sati i petnaest minuta, i zato pretpostavljam da bi najbolje bilo da počnemo. Želeo bih da vas sve pozdravim i poželim vam dobrodošlicu na konferenciju Povraćeno pamćenje, za 1995. godinu, koju je organizovao Majndset, i drago mi je što mogu da vidim toliko poznatih lica ovde. Ovo je vaša konferencija, i osmišljena je, kao i prošle godine, da na njoj učestvuje sve veći broj delegata, i zato ću se ja držati svoje prirodne elokvencije, ili bar onoga što podrazumevam pod tim. Svestan sam toga da u publici ima mnogo istaknutih kolega analitičara.“ Nastalo je mreškanje i začuo se smeh. Aleks se nervozno nakašljao, uzeo gutljaj vode iz čaše (bila sam šokirana kada sam videla da se njegovе ruke tresu) i nastavio.

„Samo ću napraviti kratak uvod, da bismo utvrdili neke stvari u vezi sa našim dnevnim redom. Zatim de nam doktorica Kit Henesi dati kratak pregled nekih nedavnih istraživanja. Posle toga, napravićemo pauzu za ručak, koji dete dobiti, kako su mi rekli, kada izađete napolje iz hale i skrenete desno do sale za ručavanje. Tamo pokažite bon koji možete pronaći u svojoj fascikli. Nakon ručka, podelićemo se u seriju radionica, u kojima de se održavati različiti seminari. Svi de biti u različitim konferencijskim salama na ovom spratu. Ostale detalje možete pronaći takođe u vašoj fascikli. Mislím da bi to bilo sve.

Sada ću dati svoj kratak doprinos ovoj konferenciji.“

Aleks je otvorio tanku fasciklu sa dokumentima koju je doneo sa sobom, i izvadio nekoliko papira. Ovo je bio jedan drugačiji Aleks od onog nonšalantnog, ležernog, ironično raspoloženog slušaoca sa kojim sam provela toliko vremena poslednjih nekoliko meseci. Bio je strastven, nedvosmislen, i polemičan u ovom svom uvodnom govoru:

„Povraćeno sećanje je jedan od najvećih skrivanih skandala našeg vremena.“ Govorio je o tome kako su čitave generacije ljudi, a naročito žene, bile prisiljene da sakrivaju traume koje su proživele u ranom periodu svog života. Kada bi govorile o tome, niko im ne bi verovao, bile bi klevetane, izdvajane iz društva, postavljane bi im najrazličitije dijagnoze, radili bi im lobotomiju. Sa žaljenjem je priznao da su medicinski radnici, koji su inače najbolje kvalifikovani da otkriju takve užase, kao što su psihijatri i psiho analitičari, i predstavnici vlasti koji se bave kriminalom, policija i advokati, postali saučesnici u tom zataškavanju.

„Zakon i nauka“, nastavio je“, zlopotrebljavali su svoj položaj kada se radilo o tim žrtvama, kao što su u prošlosti isto tako loše poneli i prema nekim drugim grupama, kada god je to bilo u skladu sa njihovim interesima, kada su želeli da te zlostavljane manjine liše njihovih prava. Takozvana naučna objektivnost, takozvani teret dokazivanja, oni su koristili kao instrumente ugnjetavanja. Tim žrtvama zlostavljanja, tim ljudima koji su skupili hrabrost da se sete, dugujemo bar toliko da im kažemo“, verujemo vam, imate našu podršku.'„

Sada sam znala zašto me Aleks poveo sa sobom ovde. Osećala sam se kao da sam luda, kao stranac, i izgnanik, uhvaćena u klopku svojih sopstvenih patnji. Ovo je bio deo onoga što je Aleks podrazumevao pod izlaskom u javnost: hteo je da otkrijem da nisam sama, da su i drugi ljudi imali iskustvo koje sam i ja imala. Osećala sam neko probadanje u telu koje me skoro dovelo do plača, dok sam sedela tamo među poslednjim redovima u sali, i žvrljala nešto po sjajnom omotu fascikle, i to me

podsetilo šta sam volela kod Natali: ona me uvek osvajala time što je umela da oseća stvari koje sam ja osećala. Da li sam i ja, isto tako bila zakopana kada je i ona?

Aleks je završio svoj govor. Pitao je da li ima nekih pitanja i nekoliko ruku se pojavilo u vazduhu. Jedan čovek, pomoćnik direktora socijalne službe, zahvalio se Aleksu na govoru, ali i dodao da je jedini propust u njegovom izlaganju ta negativna konotacija o političkoj dimenziji. Zakonodavstvo nam je bilo neophodno. Zašto onda među delegatima nije bilo ni jednog jedinog predstavnika iz parlamenta, ili bar neki član lokalnog veća? Aleks je slegnuo ramenima i nasmešio se. Rekao je da se slaže sa mišljenjem ovog delegata. Iz svojih ličnih veza i kontakata, poznao je nekoliko političara koji su sa odobravanjem gledali na ovu stvar, ali bilo je toliko mnogo implikacija koje su se stvarale oko zaključaka u vezi sa potisnutim sećanjem, a protivnici kojih je bilo među predstavnicima nauke i zakona bili su toliko modni, i izrazito su se protivili ideji da se u javnost izlazi sa bilo kakvim oblikom priznavanja ovog fenomena.

„Moramo da poguramo stvar sa druge strane“, predložio je. „Potrebni su nam neki konkretni zakonski slučajevi da bismo pokazali da se ova pojava ne može ignorisati. Kada se to bude dogodilo, i kada se još više uveća interesovanje javnosti, izgledaće malo manje opasno. Možda kada većina navali, političari odluče da uskoče, pa makar i zbog svojih ličnih interesa.“

Ovo je izazvalo seriju aplauza. Kako je počeo da slabi, jedna žena je ustala. Bila je upadljivo kratko i oskudno obučena, a imala je blizu pedeset godina. Očekivala sam da de ona ispričati svoje iskustvo, kako se setila da je bila zlostavljana, ali ona se predstavila kao Telma Skot, psihijatar iz bolnice St. Endrus u Londonu. Aleks je suvo klimnuo glavom, kao znak da je prepoznaje.

„Mislim da svi mi ovde znamo ko ste vi, doktorko Skot.“

„Pregledala sam vašu listu sa programom, doktore Dermot -Braun“, rekla je ona, držeći u ruci konferencijsku fasciklu. „' Poverovati i pružiti podršku ', ' Poslušajte šta imamo da kažemo ', ' Zakonske prepreke ', ' Dileme sa kojima se susreće lekar ', ' Kako zaštititi pacijenta ', „

Zastala je.

„Da?“ pitao je Aleks, jedva primetno ogorčen.

„Da li je ovo forum u okviru kojeg de se odvijati rasprave i vršiti istraživanja? Ne vidim da je ovde u planu bilo kakva diskusija o problemima postavljanja dijagnoze, o mogućoj nepouzdanosti tog sećanja koje se povratilo, kao i o tome kako zaštititi porodice od lažnih optužbi.“

„Nema potrebe za tim, doktorko Skot“, odgovorio je Aleks. „Čitava istorija ovog predmeta bavila se zaštitom za porodice koje su bile izložene istinitim optužbama. Još uvek se ne suočavamo sa problemom koji se tiče obeshrabrivanja tih ljudi da podignu optužbe za zlostavljanje. Pritisci na autentične žrtve su toliko jaki, da je za njih skoro nemoguće da se čak i sami suoče sa svojim povraćenim sećanjem, i da tako sami daju izjave u javnosti, da postanu svesni da je to njihovo zakonsko pravo.“

„A ja primećujem da još neko nije prisutan među delegatima“, dodala je doktorka Skot.

„Da?“

„Ovde nema ni jednog jedinog neurologa. Zar ne mislite da bi bilo interesantno da svoj udeo u ovome ima i neko ko poznaje mehaniku našeg sećanja?“

Aleks je uzdahnuo sa ogorčenjem.

„Isto tako, mi ne znamo ništa o mehanici razvoja jednog tumora. To nas ne sprečava da znamo da pušenje cigareta uvećeva rizik od raka. I mene fasciniraju trenutna neurološka istraživanja, Telma, i delim vašu zabrinutost. Voleo bih da imamo naučni metod koji bismo primenjivali kod terapija sa sećanjem i njegovim potiskivanjem u mozgu, ali ta ograničenost našeg znanja me neće sprečiti da radim svoj posao i da kao doktor pomažem pacijentima kojima je moja pomoć neophodna. Ima li još

pitanja?“

Polako je ponestajalo interesovanja za protokol, i nakon što je predstavio doktora Henesija, visokog, mršavog čoveka koji je pod rukom nosio epsko veliku fasciklu prepunu papira, Aleks je kliznuo sa platforme. Klimajući glavom u znak pozdrava dok je prolazio pored nekoliko ljudi, i na vrhovima prstiju prošao kroz prolaz sa strane i seo pored mene. Nasmejala sam mu se.

„Znači, ipak niste uspeli sve da ubedite?“

Napravio je grimasu. „Nemojte joj zameriti“, promrmljao je. „Pretpostavljam da je i Galilej morao da se nosi sa ovakvim ljudima, kao što je u mom slučaju doktorka Skot, koji su ga gonili, osim što su oni tada na raspolaganju imali i neke sprave za mučenje. Postoji onaj veliki mit o tome da možete ubediti ljude u nešto tako što dete im predočiti jednostavne razloge. Kažu da jedini način da neka radikalno nova ideja bude prihvaćena jeste, nažalost, da svi stari naučnici koji su bili privrženi staroj ideji napuste ovaj svet. A sada, hajde da se malo šunjamo. Tamo je neko koga bih želeo da upoznaš.“

Dok smo se polako približavali vratima, Aleks je dao znak rukom ženi koja je bila naslonjena na jedan zid sa strane, i ona je krenula za nama prema izlazu. Predvorje ispred sale bilo je pusto.

„Želeo sam da dve moje zvezde upoznaju jedna drugu“, rekao je Aleks. „Džejn, ovo je Melani Foster; Mel, ovo je Džejn Martelo. Zašto vas dve ne biste uletele u sobu pored i maznule ručak pre nego što sva ona rulja navali?“

Melani je nosila elegantno, sivo odelo, zbog čega sam se ja osetila otrcano u svojoj odeći. Pretpostavljala sam da je možda pet godina starija od mene, ali njeno lice je imalo mnogo tankih, finih bora, poput zgužvanih novina koje su posle ispravljene. Njena kosa bila je kratko ošišana, siva i gruba pod rukom, skoro poput struka u konjskom repu. Nosila je neke bapske naočare i na licu imala blago nesiguran osmeh. Odmah sam osetila naklonost prema njoj. Pogledale smo jedna u drugu, klimnule glavom i uputile se prema sobi gde se nalazila hrana.

Bife je bio spreman, a sluge u belim sakoima časkale su u grupicama, iščekujući gužvu. Htela sam da uzmem samo komad sira i malo hleba, ali Melani je ispraznila punu veliku kašiku ljute paste na moj tanjir, i ja sam popustila uz kikot.

„Izgledaš mršavo“, rekla mi je. „Evo.“ Natrpala mi je salatu od paradajza pored paste, zatim gomilu nekog sitnog graška, dok nisam zaplakala. „Još?“ glumeći da sam užasnuta. „Moraćeš da mi praviš društvo.“

Uzele smo poslužavničke i sele za mali sto u uglu gde nije bilo šanse da nam se neko pridruži.

„Pretpostavljam da bi sada trebalo da vas pitam kako ste upoznali Aleksa“, počela sam.

„Da“, odgovorila je Melani čvrstim tonom poput neke staromodne učiteljice.

„Ali moram prvo da kažem da ja znam zašto vi poznajete Aleksa.“

„Stvarno?“ pitala sam, iznenađena. „Zar ne bi to trebalo da ostane između doktora i pacijenta?“

„Pa, da, naravno“, brzo je odgovorila. „Ali vaš slučaj je sada javna stvar, zar nije tako?“

„Pretpostavljam da jeste, ali ipak...“

„Draga moja Džejn, ja sam ovde da bih vam pomogla i mogu odmah da vam kažem da de vam biti potrebna podrška.“

„Zašto baš vi, Melani?“

Melani je upravo stavila komad hleba u usta i kada je pokušala da mi odgovori počela je da se davi. Potapšala sam je po leđima. Nastala je duga tišina.

„Hvala vam, sada mogu ponovo da pričam“, rekla je. „Počela sam da dolazim kod Aleksa pre deset godina. Bila sam depresivna, moj brak je bio u krizi, nisam mogla da se nosim sa stresom na svom poslu. Znae, Džejn, bila sam u onom normalnom stanju kroz koje prolazi svaka žena koja radi.“

Nasmešila sam se i klimnula glavom sa odobravanjem.

„Provela sam nekoliko godina pričajući o svom detinjstvu, i sve što ide uz to, ali ništa nije izgledalo kao da se menja. Jednog dana, Aleks mi je rekao da veruje da me zlostavljao neki blizak član moje porodice i da ja potiskujem to sećanje. Bila sam strašno ljuta, u potpunosti sam odbijala da prihvatim takvu ideju i razmišljala o tome da prekinem terapiju, ali nešto me nateralo da ipak nastavim. I zato smo krenuli dalje, pokušavali da razmrsimo određene epizode iz mog detinjstva, neka prazna mesta, ali ništa se nije dogodilo. sve je izgledalo besmisleno, sve dok Aleks nije predložio da bih mogla u svojoj glavi da zamislim sebe kako me zlostavljaju i da počnem odatle.“

Melani je zastala i uzela gutljaj vode.

„To je bilo kao da se otvorila brana. Pojavile su se određene slike koje su me mučile, slike seksualne prirode. Kada sam se skoncentrisala na njih, izgradila ih, shvatila sam da su to bila sećanja na seksualne napade mog oca. neću vam ispričati šta mi je sve radio, to su bile užasne stvari, perverzne toliko da sam teško mogla i da ih zamislim. A kako smo Aleks i ja išli dalje, otkrivali smo sve više i više. Shvatila sam da je moja majka bila u zaveri sa ocem, ne samo tako što mu je dozvoljavala da me zlostavlja, već mu je i aktivno pomagala. Došla sam do otkrivanja da su i moj brat i sestra isto tako bili silovani i zlostavljani.“

Govorila je izvanredno smireno, kao da je samu sebe već disciplinovala da se obuzdava dok priča tu strašnu priču. Pitala sam se šta bih uopšte mogla da joj kažem na sve to.

„To je grozno“, odgovorila sam, svesna koliko su te reči neadekvatne.“ Bili ste sasvim sigurni da je to istina, da to nije bio samo plod vaše mašte?“

„Takve misli su me mučile i zabrinjavale, i bilo mi je potrebno mnogo pomoći, podrške i ohrabririvanja, što sam najviše dobijala od Aleksa.“

„Šta ste uradili? Da li ste rekli policiji?“

„Da, nakon nekog vremena. Ispitivali su mog oca, ali on je sve porekao i nikada nije podignuta ni jedna optužnica.“

„Šta su vaši brat i sestra rekli?“

„Oni su u potpunosti stali na stranu mojih roditelja.“

„I šta se dogodilo sa vašom porodicom?“

„Nikada ih ne viđam. Kako bih uopšte mogla da budem u kontaktu sa ljudima koji su uništili moj život?“

„Bože, stvarno mi je žao. Pa šta ste uradili? Kako je vaš muž reagovao?“

Bila sam zaprepašćena, ali Melani je delovala sasvim ravnodušno, skoro kao da je zabavljalo to što mi je pričala kako je upropašćen njen život.

„On nije mogao da se nosi sa svim tim, a ja sam za godinu ili dve doživela potpuni slom. Bilo mi je strašno loše, nisam mogla da idem na posao, nisam mogla da funkcionišem, nisam bila sposobna da bilo šta radim. Iselila sam se iz kude, napustila posao. Izgubila sam skoro čitavu deceniju od svog života. Oduvek sam želela da imam decu, znate. Počela sam da dolazim kod Aleksa u svojim srednjim tridesetim. Sada imam četrdeset i šest godina. Nikada neću imati svoju decu. Još uvek je jedino što mogu da uradim da se staram sama o sebi.“

„Bože, da li je to bilo vredno svega ovoga?“

Njen radoznali polu osmeh je nestao.“ Da li je bilo vredno? Moj otac je sodomisao sa mnom kada sam imala pet godina. Moja majka je znala za to, ali je izabrala da se pravi da ne vidi. To je ono što su mi uradili, ono sa čim ja moram da se suočim.“

Osetila sam mučninu, hrana je bila suva i teška u mojim ustima. Naterala sam sebe da progutam.

„Zar vam se nikada nisu izvinili za ono što su ti uradili?“

„Izvinili? Oni nikada nisu priznali ni da su uradili bilo šta.“

„I šta sada radite?“

Izgledalo je kao totalno ludo pitanje. Jednostavno nisam znala šta da kažem.

„Pre par godina oformila sam nezavisnu grupu za ljude poput mene kojima se povratilo sećanje da su bili zlostavljani. U stvari, zbog toga je Aleks i predložio da treba da se sastanemo. Danas popodne imaćemo jedan seminar i pitali smo se da li bi možda i ti želela da prisustvuješ.“

„Ne znam, Melani.“

„To je jedna izvanredna skupina žena, Džejn, i sigurna sam da bi ti se svidеле. Pruži nam priliku. Mislimo da smo možda u stanju da ti pomognemo.“ Pogledala je na sat na svojoj ruci.“ Moram da produžim sada. Ali nadi demo se u dva. To je niz hodnik, u sobi broj CR3. Hoćeš li doći?“

Klimnula sam glavom. Ta čvornata, oskrnavljena žena ustala je ispred mene i podigla kaiš od torbe na jedno rame, pokupila hrpu fascikli i probila se kroz gužvu, klimanjem glavom pozdravljala ljude sa jedne i sa druge strane. Ona je sada morala da ode i da vodi jedan seminar za psihički oštećene ljude.

Trebala mi je cigareta i trebala mi je kafa. Stala sam u red, ali kada sam stigla do naslaganih čaša i počela da sipam kafu, moja ruka se toliko divlje tresla da je kafa stigla svuda samo ne u moju šolju.

„Gospođo, dozvolite da vam pomognem“, ponudila se žena pored mene, i sipala mi kafu u šolju umesto mene, a onda i sebi jednu. Zatim me odvela do najbližeg praznog stola i sela zajedno sa mnom. Tada sam je prepoznala. Zahvalila sam joj se i ona mi je pružila ruku.

„Zdravo, ja sam Telma Skot.“

„Da, znam. Čula sam vaše izlaganje ranije jutros na debati.“

„A ja znam ko ste vi“, odgovorila je suvo.“ Vi ste Džejn Martelo, poslednji i najbolji uzorak Aleksa Dermot Brauna.“

„Svi koje sam ovde srela izgleda da me već poznaju.“

„Vi ste dragocen imetak, gospođo Martelo.“

To je bilo više nego što sam mogla da podnesem.

„Doktorke Skot, zahvalna sam vam na vašoj pomoći, ali ja u stvari nisam baš sigurna šta radim ovde, ali zato sam sasvim sigurna da ne želim da budem uvučena u bilo kakvu vrstu spora.“

„Malo je kasno za to sad, zar ne? Vaš svekar samo što nije otišao u zatvor da tamo provede ostatak svog života, a vi ste ga tamo smestili.“

„On je priznao zločin, doktorke Skot. Izjasnio se da je kriv.“

„Da, znam“, odgovorila je ona, očigledno nimalo ne mareći za ono što ja govorim.“ Kakav ste utisak stekli o Melani Foster?“

„Mislim da je ona jedan nepodnošljivo tragičan slučaj.“

„Da, slažem se.“

Popila sam kafu iz svoje šolje.“ Moram da idem“, rekla sam, spremajući se da ustanem.

„Idete na Melanin seminar?“

„Da.“

„Radi malo sestrinskog ohrabrivanja? Da biste čuli kako vam govore da ste uradili pravu stvar?“

„To nije ono što ja želim.“

Telma Skot je izazivački podigla jednu obrvu.“ Zaista? To je dobro“, zaključila je i počela da otvara svoju torbu.

„Ja ću platiti“, rekla sam.

„Nema ovde šta da se plati“, odgovorila mi je.“ Naša kafa je izraz dobre volje Majndseta. Želela sam da vam dam ovo.“

Izvukla je iz torbe karticu, ispisala nešto na poleđini, i pružila mi je.“ Ovo je moja posetnica, Džejn. Pozadi, napisala sam kućni broj telefona i svoju adresu. Ako ikada budete osetili da vam se priča sa mnom, samo me pozovite. U bilo koje doba. A ja vam mogu garantovati diskreciju i poverljivost, što je mnogo više od onoga što vam mogu pružiti neki drugi ljudi u ovoj oblasti istraživanja.“

Nerado sam uzela posetnicu.“ Doktoro Skot, stvarno mislim da nas dve nemamo o čemu da razgovaramo.“

„Dobro, onda me nemojte zvati. Ali ipak stavite karticu u vašu torbu. Hajde, hodu da vidim da ste je ubacili unutra, da budem sigurna.“

„U redu, u redu.“ Uradila sam kako mi je rekla dok me oduševljeno posmatrala.

„Evo stavila sam je tu, među druge kartice pod rubrikom slobodno vreme.“

Pre nego što sam uspela da ustanem, Telma Skot se nagnula preko stola prema meni i uhvatila me za ruku.

„ Sačuvajte je. Ovo nije gotovo, Džejn“, rekla je sa takvom napetošću da me iznenadilo.“ Pripazite na sebe.“

„Uvek to i radim“, odgovorila sam i otišla a da se nisam ni okrenula.

Soba za konferencije bila je mnogo manja od sale u kojoj sam sedela pre. U njoj se nalazilo deset stolica postavljenih u krug, a kada sam ja došla, na većini stolica je već neko sedeo, i to sve samo žene. Radoznalo su me pogledale dok sam se smeštala na jednu od stolica. Da li treba da se predstavim? Da li bi bilo nepristojno da prelistavam časopis dok seminar ne počne? Otvorila sam svoju fasciklu, kao da moram da odradim još neke hitne pripreme. Bila sam svesna da drugi ljudi ulaze i sedaju, a zatim je došla i Melani i pozdravila me, i ja sam podigla pogled. Sve stolice su bile zauzete, a dvoje ljudi je stajalo, od kojih je jedan bio Aleks Dermot - Braun, tako da su doneli još stolica, a mi smo se svi uz škripu povukli da im napravimo mesta.

„Dobar dan“, rekla je Melani, kada su se svi smestili.“ Dobro došli na Sekciju ' Poslušajte šta imamo da kažemo ' . Pokušaću da pratim duh naslova i potrudiću se da pričam što je manje moguće. Kao što svi vi znate, ovo nije uobičajeno okupljanje naše grupe. Sa nama je danas nekoliko posmatrača i jedan gost. Ne želim da budem formalna u vezi sa tim, i zato, moja uloga predsedavajućeg bide vrlo slobodna. Predlažem da počnemo tako što demo se svi predstaviti i objasniti šta radimo ovde. Krenućemo u smeru kazaljke na satu, počevši od mene. Ja sam Melani, i povratilo mi se sećanje da su me, kada sam bila dete, zlostavljali moj otac i moja majka.“

I tako su počela predstavljanja, čitava kolekcija patnji koje ja jedva da sam mogla da podnesem.

„Ja sam Kristina i ovde sam zato što mi se povratilo sećanje da me moj očuh zlostavljao.“

„Moje ime je Džoen i ja sam ovde zato što mi se vratilo sećanje da su me seksualno zlostavljali moj otac i moji stričevi.“

„Moje ime je Suzen i ja sam ovde zato što mi se povratilo sećanje da me zlostavljao moj otac.“

„Zdravo, ja sam Aleks Dermot - Braun, i ja sam doktor koji želi da sasluša žrtve zlostavljanja i da im pomogne da one same pomognu sebi.“

„I mene zovu Kristina.“ Tužno se osmehnula.“ Još jedna. Meni se vratilo sećanje da su me seksualno zlostavljala moja starija brada.“

„Mene zovu Silvija i setila sam se da me, dok sam još bila dete, silovao moj očuh i još jedan čovek.“

„Zovu me Lusi i meni se povratilo sećanje da su me zlostavljali moj otac i moja majka.“

„Moje ime je Petra Simons i ja sam javni tužilac.“ Nasmejala se nervozno.

„Došla sam ovde da vidim šta mogu da uradim za vas. Ali i da naučim nešto, nadam se.“

„Ja sam Karla i setila sam se da sam bila zlostavljana. Ne znam ko je to bio, ipak. Bila sam suviše mala.“

Bio je red na mene. Obrazi su mi goreli.

„Ja sam Džejn“, predstavila sam se. „Vidite, ja se stvarno nisam pripremila za ovako nešto. Ništa nisam znala o tome. Mislila sam da ću biti samo posmatrač, da vidim kako sve ovo izgleda.“

„To je u redu, Džejn“, ohrabrila me Silvija, robusno zgodna žena srednjih godina. „Prva stvar koju svi treba da naučimo jeste da pronađemo reči kojima možemo da opišemo ono što nam se dogodilo. Toliko smo navikli da nam ne veruju i ne uvažavaju ono što govorimo. Zato smo i potisle te traume tako duboko u sebe.“

„Izvinite.“ Javila se žena sa moje leve strane. „Mogu li i ja da se predstavim pre nego što počnemo raspravu?“

„Da, naravno“, odgovorila je Melani. „Samo izvolite.“

„Zdravo, moje ime je Sali“, počela je. „Setila sam se da su me moj otac i porodični prijatelj zlostavljali. To je sve. Izvini što sam te prekinula, Silvija.“

Nastao je jedan trenutak neprijatne tišine, zato što je Silvija u stvari već rekla šta je imala. Odlučila sam da prekinem to.

„Žao mi je, ja još uvek nisam spremna za ovo. Vi ste sve veoma hrabre žene, i sama pomisao kroz šta ste sve sigurno prošle je nepodnošljiva, ali mislim da je za mene još suviše rano.“

„Ne treba da ti bude žao zbog nas“, rekla je Karla, mlada žena prelepe kose boje kane, koja je nosila dugačku haljinu sa predivnim šarama. Izgledala je poput neke ciganke iz snova. „Užasna stvar je kada ne možete da pričate o tome. Ono što mi radimo u ovoj grupi jeste da pomažemo jedni drugima da se oslobodimo svojih tereta i glasno priznamo šta nam se dogodilo. Džejn, ja ne znam mnogo o tvom slučaju, ali mogla bih da pretpostavim kako se ti u ovom trenutku osećaš: verovatno sumnjaš u svoja sećanja koja su se vratila i osećaš krivicu zbog efekta koji su one imale na ljude oko tebe. Žrtve zlostavljanja ponovo doživljavaju zlostavljanje kada pokušavaju da opišu šta im se desilo. Svaka osoba koja dovodi u pitanje svedočenje jedne žrtve zlostavljanja je isto tako onaj koji zlostavlja. Čitava poenta naše grupe je da podržimo jedni druge i da pružimo neophodnu snagu. Verujemo ti, Džejn, i imamo poverenja u tebe.“

„Hvala vam, sigurna sam da ova grupa pruža veliku emocionalnu podršku.“

Blagi smeh raširio se krugom i mnogi su razmenili poglede. Melani je lupnula olovkom o fasciklu i zamolila za tišinu. Zatim je progovorila:

„Ovde se ne radi samo o osećanjima. Ovo je i političko pitanje. Ako nam se budeš pridružila, a mi se iskreno nadamo da hoćeš, počećeš da otkrivaš da postoje čitave mreže zlostavljanja, da postoje oni koji zlostavljaju i na položajima vlasti. Protiv toga se mi borimo.“

„Ne mislite valjda ozbiljno“, negodovala sam.

„Kakvo je bilo vaše sopstveno iskustvo, Džejn? Vi ste pronašli ubicu i silovatelja koji je izbegavao pravdu dvadeset i pet godina. Šta se dogodilo? Da li de vaše svedočenje biti upotrebljeno? Da li de vaše otkriće biti uvaženo?“

„Dala sam izjavu. Ali i on je priznao“, dodala sam. „Izjasniće se da je kriv za ono za šta ga optužuju.“

„Kako je to zgodno“, rekla je Melani. „Vidite, ljudi teško mogu da podnesu da priznaju da je zlostavljanje rasprostranjena pojava, da to nije samo neki zli manijak koji luta, već da to može da bude čovek koji živi pored nas - ili čovek iz susedne sobe. Previše je strašno da bi se razmišljalo na taj način. Zato mi, žrtve, po njima, ne bi ni trebalo da se setimo - nas krive zbog toga što smo se

setili. Sada smo konačno podigli glas. Uskoro de i drugi ljudi isto tako progovoriti i sistematska protekcija koju oni koji zlostavljaju imaju, bide obelodanjena. Policija i vaša porodica pokušali su da vas nateraju da negirate svoju sopstvenu realnost, da se otuđite sami od sebe. Mi smo ovde da vam pomognemo.“

Nakon seminara, Aleks je imao nameru da me upozna sa još nekoliko ljudi, ali ja sam mu saopštila da bih želela da idem. Rekla sam da ću uhvatiti taksi negde, ali on je insistirao da me odveze kudi i da se uveri da sam dobro. Čitala sam nekoliko minuta dok smo se polako kretali kroz prepodnevnu gužvu u saobraćaju.

„Kako ti se učinila Melanina grupa?“ pitao me.

„Ne znam šta da kažem. Smatram da je teško biti racionalan kada je u pitanju toliko patnje na jednom mestu.“

„Da li si zainteresovana da im se pridružiš?“

„Bože, ne znam, Aleks. Jednom davno morala sam zbog svojih dečaka da učestvujem u nekoj školskoj akciji rasprodaje za organizovanje priredbe. Zbog tog iskustva nisam baš oduševljena da se priključujem bilo čemu. Mislim da zaista ne mogu da se nosim sa gomilom.“

Nastala je još jedna dugačka pauza. Mučila su me dva teška pitanja koja sam morala da postavim.

„Aleks“, konačno sam počela“, ti si specijalista za vraćeno sećanje a, kako se sada ispostavilo, ja sam imala jedno sedanje koje je čekalo da bude otkriveno. Zar to nije čudno?“

„Ne, Džejn, nije čudno. Zar se ne sedaš našeg prvog susreta? Mislio sam da ne mogu ništa da učinim za tebe. Ti si pričala o tome kako postoji jedna crna rupa negde u sred tvog zlatnog detinjstva. To me zainteresovalo. Tražio sam skrivena sećanja zato što sam već unapred bio siguran da postoje u tebi.“

„Nisi mogao da pogrešiš?“

„Ti si to otkrila, zar nije tako bilo?“

„Da, jesam. Samo bih želela da se osećam srednje zbog toga.“

„Seti se šta ti je Melani rekla. Prirodno je da osećaš krivicu zbog svog sećanja. Život je izgledao jednostavniji pre, je l' tako? Ali, Džejn, nisi ti ubila Natali.“

„Aleks, nisi pričao novinarima o meni, zar ne?“

Trgla sam se jer je Aleks iznenada okrenuo auto i naglo ga zaustavio pored ivičnjaka. Neko nam je zviždao i viknuo nešto.

„Džejn, ja sam tvoj lekar. Strašno je što možeš da me pitaš tako nešto.“

„Pa moj slučaj nije baš bio tajna na konferenciji.“

„Oni su jedna zajednica ljudi koji su mnogo toga propatili, Džejn. Oni mogu da pomognu tebi, ti možeš da pomogneš njima. Ti si snažna i inteligentna žena, ti si borac. Imaš priliku da učiniš nešto stvarno dobro.“

„Sve se ovo previše brzo odvija za mene, Aleks. Ne mogu još uvek da počnem da se angažujem oko drugih ljudi. Teško mi je da vodim računa i o samoj sebi.“

„Snažnija si nego što misliš. Kada bi to želela, mogla bi da budeš svedok u korist jedne velike stvari. Mogla bi da razmisliš o tome da napišeš knjigu o svojem iskustvu, ako ni zbog čega drugog, onda kao neku vrstu terapije koja bi ti koristila. Ne govori ništa, samo neka ti to bude na umu. Ako ti bude potrebna bilo kakva pomoć, možemo to zajedno da uradimo.“

Protresla sam glavom. Osećala sam se potpuno iscrpljeno.

„Kući, Votsone.“

Od svih likova u ovoj jezivoj drami, Klod je, bez sumnje, bio najveći heroj. Mesecima - godinama, da budem sasvim iskrena - on se trudio da leti na krilima mog života, čak i pre nego što sam ja pokušala da ga sasvim sklonim sa scene. Sada mi je bilo teško da zamislim svoj život bez njega, iako sam veoma pažljivo vodila računa da ga ne viđam previše često, niti da se oslanjam na njega u stvarima u kojima sam to ranije imala običaj. Kim me neprestano upozoravala.

„Budi ljubazna“, govorila je“, ali razmisli šta bi to moglo da znači u ovakvoj situaciji.“

Bilo je dana kada sam želela da mi se vrati, i kada nisam mogla da razumem zašto sam ga uopšte i ostavila. U tim danima, kuvala sam i bavila se vrtom, pila džin, i pokušavala da ne obradam pažnju na nervozu i paniku koje su lepršale negde visoko u mom stomaku.

Klod je, naravno, i pre svega što se dogodilo bio upozoren šta de se otprilike desiti sa Alanom, ali to nije pomoglo da sav užas tih dešavanja bude za njega bude manji ili da na neki način ublaži njegov bol. Tokom naredna četiri meseca on je preuzeo svoju ulogu najstarijeg brata, ulogu glave čitave porodice. Bila sam zbunjena odlučnošću sa kojom se on nosio sa svim problemima; sa divljenjem sam posmatrala kako izlazi na kraj sa novinarima, kako piše pisma, i sređuje Martine stvari. Izgledalo je da je potpuno prestao da spava, i bio neprekidno okupiran time da se životi svih ljudi oko njega odvijaju glatko koliko je to moguće, trudio se da sve ide normalno. Izgledao je mlade; duboke linije koje su se spuštale pored njegovih usta i davale mu sredovečan, tužan izraz, sada su izbledele; njegove oči ponovo su dobile sjaj. Dok su se životi svih ljudi oko njega, na ovaj ili onaj način, raspadali, on je delovao stabilno, kao mnogo pribranija osoba nego što je bio već dugo vremena. Snagu mu je davao taj osećaj da je potreban, osećaj da ponovo ima svrhu; pomislila sam da je možda to samo zatišje pred buru, da je on u stvari na putu da doživi potpuni nervni slom.

Nikada nije krivio mene. Činilo mi se kao da je posmatrao svaku moju reč i svaki moj pokret, i uvek pazio da ne kaže bilo šta što bi me povredilo. Ta njegova ljubaznost, ili kako bi već to moglo da se nazove, bila je iritirajuća, i podsećala me na vreme kada smo tek počeli da izlazimo: sećala sam se kako bi mi uvek otvarao i pridržavao vrata, dolazio na sastanke i nosio u rukama cveće, nikada nije prekidao moje rečenice, i nikada ne bi propustio da pohvali moju garderobu. Trudio se da mi ne protivreči, a kada je to i radio, bilo je to na jedan oprezan način pun poštovanja koji je umeo da me izluđuje. Trebalo mu je mnogo vremena - kada smo već dugo bili u braku, imali dva sina i hipoteku, i čitavu mrežu zajedničkih prijatelja - da se opusti, da me prihvati kao nešto svoje. Nisam sigurna da je to ikada u potpunosti uspeo. Uvek je bio previše uplašen da ću ga odbaciti, da će me izgubiti. Možda me i jeste izgubio baš zbog toga što mi se nikada nije u potpunosti predao. Nudio mi je svoje obožavanje i svoju snagu, ali ne i svoje strahove i neuspehe. Previše jako se trudio. Sada, u toj svojoj ponovo stečenoj samoći, marljivo me obaveštavao o svemu: kako su Teo i Džonah i Alfred, kako su se njihove žene i potomci ponašali tokom čitave ove stvari, čak i šta su svi oni rekli o meni, iako je tu malo pokušavao da izvrda istinu: mogla sam da osetim da je izbacio svu gorčinu iz njihovih reči.

„A šta je sa Alanom?“ pitala sam ga kada me jednom prilikom posetio.

„On neće da razgovara“, odgovorio je Klod.“ Ni sa kim. Ni jednu jedinu reč.“

Pomisao da se Alan - koji, koliko sam ga ja poznavala, nikada nije bio u stanju da se zaustavi da priča - povukao u tišinu, bila je nekako zastrašujuća. Zamišljala sam da je njegov um sada poput neke velike ribe koja se bacaka ispod mirne površine.

Kada su izgledi za suđenje postali još konkretniji, osetila sam da sam mnogo ranjivija i sve više izložena udaru javnosti. Jednog dana, fotografisali su me bez mog znanja dok sam šetala po radnjama,

a moja velika fotografija bila je objavljena uz naslov: ' Zena koja se setila.' Postojala su zakonska ograničenja o tome šta tačno sme da bude napisano o meni, ali to nije sprečilo razne medicinski obrazovane dopisnike da pišu o vraćenom sećanju u novinama, kolumniste da govore o tobožnjim drugim problemima koji su uključeni u ovaj slučaj, kao i o našim porodicama i o pritiscima na čuvenog pisca od kojih je on naglo ostario. Kao da sam zalutala u zoološki vrt i nisam mogla da pronađem izlaz.

Preduzeti su očajnički naponi da bi se ubedio Alan da prihvati advokata, ali on je bez obzira na sve odbio bilo kakvu vrstu bilo kakvog pravnog zastupanja. Insistirao je na tome da prihvata krivicu i da se neće ni na kakav način braniti, a isto tako ne dozvoljava da bilo ko drugi to uradi u njegovu korist. Bilo je nekih nervoznih nagađanja da je ovo samo jedan njegov perverzni trik i da se on iznenada, u poslednjem trenutku, može izjasniti kao nevin. Zato sam ja morala da obavim dva razgovora u jednoj maloj sobi u Flit Stritu, gde me jedan formalno obučen mladić detaljno ispitivao, a posebnu pažnju posvetio tome na koji način sam pronašla dnevnik i metodama koje su korišćene na mojim seansama sa Aleksom Dermot - Braunom. Skoro sve što bih odgovorila, izazivalo bi kod njega neki nerazumljivi šapat i ozbiljan izraz lica.

„Da li postoji neki problem?“ pitala sam.

„Prihvatljivost ovih dokaza, da“, odgovorio je mladić“, ali to je naš problem, ne vaš.“

Klod se ponašao kao da je bilo moguće, i to samo pravom snagom volje, učiniti da sve bude ' u redu ' (' Bide u redu ' bila je fraza koja se tih dana stalno ponavljala, fraza koja mehanički daje nadu) . On je bio jedina osoba koja se još uvek vidala sa svom braćom, govorio je sa Džeromom i Robertom, igrao skvoš sa Polom, održavajući fikciju da još uvek postoji onaj slavni entitet koji su činili Krejnovi i Martelovi. Otišao je da vidi tatu nekoliko puta, i mislim da su oni uspeali da sada pričaju onako kako nikada nisu mogli dok smo Klod i ja još uvek bili zajedno. Klod je čak posetio i Pegi, sa kojom on nikada nije stvarno mogao da se uklopi, i postavljao joj neka pitanja.“ Samo zato što su ona i Pol razvedeni, ne znači da ona treba da bude isključena iz svega. Na kraju krajeva, ona mnogo bolje poznaje Alana nego Erika.“

Pitala sam se šta radi kada dođe kudi, u svoj mali uredni stan, kako ispunjava vreme kada nema neki zadatak da obavi. Pitala sam se da li postoji neko sa kim on razgovara o samom sebi. Mogla sam da ga zamislim kako prži sebi odrezak, sipa crno vino u jednu čašu, kako jede svoj skromni obrok ispred televizora na kojem su vesti u devet. Onda bi verovatno ustao i išao po svom malom stanu i popravljao jastuke, navlačio zavese, proveravao da li su sva vrata dobro zaključana i da li je njegova odeća spremna za sutra, i da li je navio svoj sat da ga probudi ujutru. Legao bi na sred kreveta i čekao da zaspi, i bila sam sigurna da bi se tada pojavile slike ovog nedavnog užasa, iznova i iznova, ali on bi se i tome prilagodio. Pored sve te njegove prefinjenosti, obazrivosti, njegove ljubavi prema navikama, i pažnje koju je posvećivao detaljima, on je bio jedan hrabar čovek: čovek koji je, pretpostavljam sve to stoički podnosio.

Jedne večeri, pozvala sam ga da dođe kod mene na večeru. To je bio prvi put od kada smo se rastali da sam kuvala za njega - osim onog ručka za vreme sakupljanja pečuraka. Nervozno sam planirala šta da spremim: ne sme biti nešto previše posebno, kao da je u pitanju sastanak, ali opet, morala sam da pazim da ne bude nešto previše obično, kao da smo još uvek muž i žena. Na kraju sam se odlučila za jednostavno pile, uz hleb sa belim lukom i salatu, i pored toga nekoliko vrsta dobrog sira, i vode. Četrdeset i pet minuta pre nego što je trebalo da stigne, isekla sam dve velike crvene paprike na dugačke komade, i propržila ih sa belim lukom. Kada su se malo ohladile, dodala sam sirće i dodala konzervu paradajza. Začinila sam pile ruzmarinom i stavila ga u rernu; zatim sam

oprala salatu, iseckala je i stavila u činiju za salatu, dodala krastavac, divlju mirođiju i avokado. Na trenutak sam razmišljala da li da presvučem odeću koju sam imala na sebi još od posla, ali na kraju sam odlučila da ostanem u tome - ipak sam stavila malo maskare na trepavice i natapkala ružinu vodicu iza ušiju.

Bilo je zadovoljstvo gledati Kloda kako jede. On je metodičan, na viljušku stavlja od svega po komadić, zatim taj zalogaj dobro sažvaće i zalije ga obilnim gutljajem šardonea. Kada njega gledam, imam isti osećaj kao kada sam kao dete gledala tatu kako se ujutru brije. Da li demo se Klod i ja ikada vratiti jedno drugom? Pitala sam se, dok sam posmatrala njegove tanke zglobove, vešte, dugačke prste, i njegov izraz smirene koncentracije. Ove večeri, to nije izgledalo tako neverovatno, iako sam se od same pomisli na tako nešto osećala nekako pobeđeno. Kada je završio, uredno je stavio svoj nož i viljušku jedno pored drugog, obrisao svoja čista usta ivicom salvete, i nasmešio mi se.

„Ko je Kaspar?“

Pitanje me potpuno iznenadilo.

„Prijatelj.“

„Samo prijatelj?“

„Ne želim da raspravljam o tome.“

„Reci mi bar da li je ozbiljno.“

„Ne postoji' to ' . Već nedeljama se nisam videla sa Kasparom. U redu?“

„Nemoj da se ljutiš na mene, Džejni.“

„Nemoj da me zoveš Džejni.“

Isekao je sebi dva parčeta sira, i uzeo nekoliko krekeri iz činije.

„Zar ne misliš da imam pravo da znam?“

„Ne, ne mislim.“

Ovako je bilo bolje - moje osećanje da je naš brak neizbežnost sudbine počelo je da se rasplinjava; poželeva sam da je ovo večer sada gotovo. Želela sam da pijem čaj u krevetu i gledam neki dobar triler.

Klod je namestio komad kozjeg sira na kreker i ubacio ga u usta. Nekoliko trenutaka je žvakao.

„Stvar je u tome, Džejn, da se ja osećam kao da sam još uvek u braku sa tobom“, nastavio je sasvim mirno. „Još uvek osećam da si ti moja žena, da sam ja tvoj muž.“

„Pa, ti...“

„Dozvoli mi da završim.“ On izgleda nije primetio da sada nije pravo vreme za takav razgovor; da je svaka mogućnost već nestala ove večeri.“ Osećam se mnogo jače od kada je tata priznao. Prošli smo kroz užasna vremena, kroz ono najgore kroz šta smo mogli da prođemo, i pomagali smo jedno drugom. Pomogao sam ti, zar ne?“ Klimnula sam glavom, bez reči.“ Neću da te lažem: jedan od razloga što sam se izvukao iz svega ovoga - iz ovog jezivog košmara -jeste nada da de nas to možda ponovo zbližiti. O, zar ne shvataš -mi smo sredovečni ljudi sada, Džejn; trebalo bi da budemo dobri jedno prema drugom, a ne da se udaljavamo. Pripadamo jedno drugom; mi i dečaci.“ Ukočila sam se kada je spomenuo dečake - to je bio nisko, koristio je njih da me pokoleba. Nije ni primetio da sam se ja povukla.“ Trebalo bi da budemo porodica. Zar ti ne osećaš isto?“

Ali nisam imala priliku da odgovorim. On je ustao, obišao oko stola i stavio moje lice među svoje dlanove; nije delovao kao da je uzbuđen ili neraspoložen, samo sasvim odlučan. kao da je osećao da je uspeo da sredi sve ostalo pa de sada modi i ovo da dovede u red. Bio je previše blizu mene, nisam mogla jasno da ga vidim ali sam osećala njegov dah, pomešano vino i beli luk. Odgurnula sam ga.

„Molim te, nemoj, Klod. To neće uspeti.“ Tresla sam se.“ Ja sam kriva; istina je da smo se u poslednje vreme malo zbližili, i bili dobri jedno prema drugom. A sada sam te pozvala da dođeš ovde, i naravno, ti si pomislio...”

„Prestani. Ne govori više ni reči.“ Na njegovom bledom licu pojavila su se dva grozničava mesta. Zgrabio je svoj kaput.“ Ni reči više. Ne sada. Samo razmisli o tome, hoćeš li? Nisam mislio da te uznemirim.“ Kao da sam bila neka plašljiva životinja, koju treba polako pripitomiti. Na trenutak je zastao na vratima.“ Vidimo se.“ Oklevao je.

„Draga.“

Nisam osećala nikakvu želju, razmišljala sam dok sam raščišćavala tanjire, i umotavala sir u masni papir. Ni najmanje.

Umesto toga, osećala sam samo neku vrstu turobne panike: nisam mogla tek tako da se vratim svom starom životu, kao da sam prošla kroz krizu srednjih godina i sada se ponovo vratila u ravnotežu. Klod nas je nazvao sredovečnim ljudima, i naravno, to je bila istina. Ali ja se još uvek nisam tako osećala.

„Izvini što kasnim.“

Kaspar je kliznuo na stolicu preko puta mene; nije me dodirivao. „I ja tek što sam stigla.“

Oboje smo bili oprezno ljubazni, kao da smo ispitivali situaciju. Pružila sam mu listu sa vinima, i on je pažljivo uzeo, tako da se naši prsti nisu dotakli.

„Naručila sam crno vino“, rekla sam.

„Dobro“, odgovorio je.“ Hoćemo li uzeti i nešto za piće?“ Podigao je glavu i uhvatio moj pogled.“ Zar ti nije nedostajao moj neodoljivi smisao za humor?“

Odmahnula sam glavom kao da ne odobravam.“ Hoćeš da kažeš da je i ovo jedan od primera te tvoje duhovitosti?“

„Pa, nisam je baš mnogo koristio u poslednje vreme.“

Doneli su nam vino i mi smo se uozbiljili i uzeli gutljaj. Upalila sam cigaretu i shvatila da mi ruke nežno drhte. Kasparov izraz na licu polako je potamneo.

„Da li bi više volela da sam te ozlojeđeno pitao zašto si me iznenada ostavila, bez bilo kakvog objašnjenja, a onda me, isto tako naprasno, ponovo okrenula?“

„Možeš slobodno da pitaš. Ne želim da budeš ozlojeđen.“

„Kako si, Džejn?“

U nedeljama u kojima nisam bila blizu Kaspara, zaboravila sam koliko je on kvalitetna osoba i koliko mi znači njegova pažnja. Kada me pogledao, osetila sam kao da me stvarno gleda; njegov pogled kao da je vršio ispitivanje po meni. Kada me pitao kako sam, znala sam da to nije retoričko pitanje, on je stvarno želeo da zna. Duboko sam udahnula.

„Pretpostavljam da nisam baš najbolje. Znaš, sve ovo...”

Klimnuo je glavom.“ Da li su te novinari konačno malo pustili na miru?“

„Da, malo. Ali suđenje tek treba da počne, tako da će se, pretpostavljam, situacija opet pogoršati.“

„I da li ćeš morati da svedočiš?“

„Najverovatnije ne. Osim ako se Alan iznenada ne predomisli i izjasni se da nije kriv. U tom slučaju, sve pada na mene.“

„Hoćeš li mi pričati o tome?“ Njegovo pitanje bilo je formulirano baš kako treba. Da je rekao 'Da li želiš da mi pričaš o tome?', ja bih to shvatila kao da mi nudi svoju pomoć, i verovatno bih se zatvorila u sebe. Ali onako kako me pitao, osetila sam da stvarno jako želim da mu objasnim kroz šta

sam sve prošla. Na kraju krajeva, nisam to ni sama sa sobom do kraja raščistila, još uvek. Bio mi je potreban ovaj razgovor.

„Zao mi je što se nisam javljala“, rekla sam bez razmišljanja.

Kaspar se nasmešio. „Drago mi je što ti je ipak žao, u svakom slučaju.“ odgovorio mi je. Proučavao je meni. „Hajde da uzmemo i neko predjelo i masline. Nisam jeo skoro ništa još od doručka.“

Sve sam ispričala Kasparu. Opisala sam svoje detinjstvo, prijateljstvo moje porodice sa porodicom Martelo (preskočila sam samo onaj deo o Teu) i kako je Natali nestala. Pričala sam mu kako sam se mlada udala za Kloda, i kako je moj dugački brak tokom godina neprimetno počeo da se rasipa, kao kada zamak od peska na obali ponovo postaje ravan i utapa se u namreškane površine plaže. Rekla sam mu kako sam konačno napustila Kloda, a zatim mu opisala kako smo pronašli Natalino telo. Kaspar je bio dobar slušalac. Kada sam zastala da upalim cigaretu, on je naručio još jednu flašu vina.

Rekla sam da sam shvatila da sam bila duboko nesrećna, i da sam nakon nekoliko lažnih pokušaja (priznala sam mu za svoj prvi neuspeli pokušaj kod psihoterapeuta, ali nisam spomenula avanturu za jedno veče sa Vilijamom), počela da idem na seanse kod Aleksa Dermot Brauna.

„Šta si očekivala od terapije? Šta si htela da postigneš?“ Kaspar se raspitivao.

„Htela sam da ponovo steknem kontrolu nad svojim životom, pretpostavljam. Osećala sam da sam u haosu i nisam imala predstavu kako da se izvučem iz svega toga. Kasnije, to je postalo više od traganja za istinom o mojoj prošlosti.“

„To je velika stvar za istraživanje“, rekao je Kaspar blago.

Pokušala sam da mu ispričam o terapiji, ali to je već bilo malo teže; reči o prosvetljenju koje sam doživljavala na onom kauču umakle su mi, kao kaplje žive pod dodiranjem prsta.

„Pomogao mi je da pronađem priču svog života“, rekla sam nevesto, ponavljajući poput eha ono što mi je Aleks jednom rekao.

„Uvek sam i mislio“, odgovarao je Kaspar, da je psihoanaliza veoma privlačna jer nam omogućava da ispričamo priču sopstvenog života.“

Nisam mogla da procenim da li me kritikuje ili me hvali -verovatno ni jedno no drugo.

„Teško mi je da sada pričam o tome; neobično je teško da se setim kako je sve hronološki išlo“, priznala sam. „Više ima prostornu dimenziju, kao da je to neko mesto na kojem ja istražujem samu sebe. Ipak, ne znam da li ću nastaviti sa terapijom - ne znam imam li sada razloga za to. Isto tako restoran je počeo da se puni sada; morala sam da podignem glas, da budem jača od brujanja i zveketanja jednog završetka dana -“ isto tako, prilično je zastrašujuće. Htela sam da kažem, nikada pre nisam stvarno razmišljala koliko bola ljudi mogu da nose na svojim leđima, a da još uvek mogu da izdrže taj teret. I još uvek nisam sigurna da li je to kopanje po sećanjima i ponovno otvaranje rana uvek ispravna stvar. U nekim slučajevima, taj užas treba ostaviti zakopan tamo gde jeste.“ Neka jeza je prošla kroz moje telo.“ Ne i u mom slučaju, naravno. Ali mislim da neke stvari nema potrebe objašnjavati. Ponekad, štetu bi trebalo ostaviti u zapečaćenim kontejnerima, poput nuklearnog otpada. To je ono što pripada terapeutu, naravno, što je njegov posao. Osim kod onih skeptičnih, kao što je Aleks.“

„Drago mi je što si i ti skeptična“, rekao je Kaspar. „I još mi je drago što nisi upotrebila reč punomoć, za terapeuta, nisi rekla da ima punomoć.“

Smejala sam se. Zatim sam mu ispričala o grupi na čijem sam okupljanju bila prisutna, a on nije progovorio ni reči.

„I tako, stigili smo sve do danas. A sada znaš sto puta više o mom životu nego što ja znam o

tvom.“ Odjednom sam se osećala nekako ošamućena i svesna same sebe, kao kada se u bioskopu upale svetla posle projekcije filma.

„Doći će i moja priča na red“, odgovorio je, i dao znak konobaru.“ Mogu li da dobijem račun, molim vas?“ Navukao je rukavice.“ Moram da se vratim kući sada, čeka me Fani“, rekao je.“ Usput, zaboravio sam da ti kažem, ona stalno priča o tebi.“

Zajedno smo izašli.“ Da li ćeš biti dobro?“ pitao me.

„Hoću“, odgovorila sam. Zato što sam mislila da ću verovatno biti dobro.

„I hoćeš li me nazvati?“

„Da, nazvaću te. Ovog puta zaista hoću.“

„Onda, vidimo se.“

„Do viđenja, Kaspere. Hvala ti.“

Na trenutak sam pomislila da će me dodirnuti, ali nije, i bilo mi je drago zbog toga.

Jedne večeri, kada se vraćao kuci sa posla, Klod je svratio da mi ostavi kutiju sa mojim stvarima sa Steda. Zadržao se malo na pragu od vrata. Nije me pitao, ali mogla sam da osetim kako je želeo da ga pozovem unutra na piće, ili možda da ponovo živi sa mnom. Bila sam čvrsto odlučna po svim pitanjima. Ovo nije bilo veče u kojem bih mogla da se nosim sa takvim stvarima. Želela sam da sama pregledam tu kutiju. Klod je pričao o tome kako stvari sada stoje na Stedu i kako Džonah želi da se otarasi svega i sprema se da proda kuću. Slušala sam ga, ali nisam postavljala pitanja, i jedva odgovarala na njegova. Nakon nekoliko minuta razgovor je usporio a ja sam još uvek stajala odlučno na vratima koja su bila do pola otvorena. Delovao je pokunjeno i rekao da pretpostavlja da bi bilo najbolje da krene, a ja sam mu se zahvalila što mi je doneo kutiju; posle toga, izgledao je još više potišten, i samo je promrmljao nešto. Nisam ga pitala šta mi je to rekao i on je sa izrazom iskrenog samosažaljenja otišao kuci.

Brada su nekada živela na Stedu, naravno, ali Pol i ja smo imali običaj da odlazimo tamo samo u intervalima, tako da smo imali kutije sa svojim stvarima. Marta i Alan su nam ih dali kada smo još bili deca. To su bile kutije za pakovanje, sa poklopcem, i bile su namenjene da se u njima drže stvari koje smo imali na Stedu, stvari koje bismo na kraju leta spakovali kada smo se vraćali u pravi svet, a kutije smo kasnije nosili i smeštali na potkrovlju. Prva stvar koju bismo uradili kada smo se vratili iz tog pravog sveta narednog jula, bila je da otrčimo gore i ponovo izvučemo naše kutije i izvadimo stvari koje su se smanjile zato što smo mi porasli.

Sam prizor te kutije bio je neprijatan, gotovo nedoličan. Ona je pripadala Stedu, i mojoj prošlosti, a sada mi je na prag od kude bacio moj bivši muž. Kada sam pokušala da je podignem, skoro da mi je bilo žao što nisam pozvala Kloda da uđe. Moje ruke bile su previše kratke da obuhvate celu kutiju, tako da sam morala da je vučem niz hodnik, pri čemu sam pravila zvuk koji je podsećao na škripanje noktima po prozorskom staklu, i ostavljala prašnjavu belu liniju, za koju sam čak posumnjala da de zauvek ostati tu. Uspela sam nekako da je doguram do kuhinje i parkirala sam je pored stola.

Za ovo će trebati vremena. Bila mi je neophodna priprema, i zato sam napravila sebi jedan džintonik, uzela svežu paklicu cigareta iz boksa Marlbora sa djuti - fri šopa, koju mi je Dankan tako ljubazno kupio prošle nedelje. Upalila sam prvu cigaretu i otvorila kutiju. To nije bila u potpunosti ista kutija kao one koje sam još uvek imala gore na tavanu. U njima nije bilo snopova starih pisama vezanih trakom, starih ocena, studentskih kartica, eseja, svedočanstava, školskih fotografija. To nije bio moj život. To su bili samo fragmenti između delića mog života.

Izvukla sam neke stare knjige, Mali beli konj, Ana od zelenog zabata, Ponos i predrasude, Male žene, Kim i još nekoliko primeraka Uradi sam, koje sam sve htela istog trenutka da prelistam, ali bih uvek stavila sa strane za neko drugo veče. Tu je bilo nekih krajnje beskorisnih predmeta: stare olovke, baterije, spljoštene tube od lepka, rasparene minduše, pakovanja karmina za usta bez karmina unutra. Zašto nisam to sve pobacala u korpu za otpatke? Pa još gomila nekih neobičnih stvari. Kutija u obliku srca puna vate. Šta li se tu nalazilo? Zatim češljevi. Šareno oslikani veliki kamen, koji sam htela da koristim kao pritiskač za papir. Smešna mala posuda od grnčarije sa slikom majmuna. Sasvim sam zaboravila na sve to. Možda sam mogla da ih koristim kao spajalice za papir. Neke stare kasete. Nekoliko džepnih izdanja vodiča za Grčku i Italiju bacila sam iz kutije pravo u kantu. Još onda sam kupila Vodič kroz Grčku a nisam otišla ni na jedan pravi odmor.

Sasvim na dnu, nalazio se sloj starih sveski. Svi mi, ali posebno Natali i ja, imale smo običaj da

pišemo i piskaramo, pogotovo u tim letnjim danima koje smo potiskivale u kasnijim godinama, u periodima kada bi dan za danom padala kiša a mi bismo skitale po kudi koja je odjekivala. Bacila sam površan pogled na te knjige, na stare izbledele crteže i priče, igre vešala i ikseva i oksova, razne žvrljotine i pisma. Tu su bili i dnevnicu koje sam ja pisala skoro svake godine. Jedna misao prošla mi je kroz glavu i ja sam čeprkala okolo dok nisam pronašla tamnocrvenu vežbanku na kojoj je bilo ispisano, ' Dž. Krejn. Dnevnik. 1969.' Prelistavala sam knjigu sve dok nisam stigla do poslednjih stranica ispisanih hemijskom olovkom. Naravno, nije bilo nikakve koristi od toga. Nije bilo napisano ništa za dan nakon zabave ili bar na dan same zabave. Život je tada postao previše veliki za mene, previše uzbudljiv i ispunjen emocijama, da bi se o njemu pisalo u dnevniku. Šta sam osećala, i šta sam radila u tim poslednjim zlatnim danima? Vratila sam se nekoliko stranica unazad i počela da čitam:

24. jul

Teo Teodosijus! Natali je skroz dosadna i ne želi da priča sa mnom, Pol samo ide okolo i kuka, ne znam šta ga je spopalo, Fred i Džonah su stvarno još uvek prava deca, sa svojim budalastim šalama, a Klod je potpuno poludeo od organizovanja čitave zabave i izgleda iscrpljeno, i kaže da ne zna gde će biti postavljen šator i ko će ga uopšte postaviti i čija je ideja bila da se pravi roštilj - od kojeg inače sve zavisi i koji je napravljen bukvalno pred sam početak zabave, i da li bilo ko može da stupi u kontakt sa Alanom i Martom ako se nešto neočekivano desi, i on (Klod) izgleda potpuno bolesno. I Luk se smuca okolo isto tako očajan, a mama i tata nisu baš u najboljim odnosima. I pored čitavog tog haosa, dok svi doživljavaju nervne slomove, ja se osećam fantastično, bolje nego što sam se ikada osećala u čitavom svom životu. Sve je samo još u početku, i stvarno je predivno. Sada je vrlo kasno dok ovo pišem (Natali je zaspala - izgledala je stvarno užasno večeras, ali ako ona neće da bude dobra prema meni, onda ni ja neću da se brinem za nju). Stavila sam džepnu lampu iznad papira i toliko sam uzbuđena da jedva mogu da držim olovku u ruci.

Bilo je mnogo zaduženja danas koja nam je Klod dodelio - trebalo je otići i doneti hranu iz Vestburija, raščistiti kuću, odrediti ko će gde da spava, tako da jedva da sam uopšte videla Tea. Kasnije, posle večere, kada je napolju počelo da se smrkava, primetili smo jedno drugom pogled i našli se ispred kuće. Uхватili smo se za ruke, bez i jedne reči, i otišli preko travnjaka i kroz drveće skoro sasvim do brda Kri. Seli smo dole jedno pored drugog, poljubili se i dodirnuli. Teo je otkopčao nekoliko dugmića na meni i mazio moje telo preko odeće koju mi nije skinuo, a ja sam dodirivala njegovo telo svojim rukama koje su drhtale i nadala sam se da on ne može da oseti da drhtim, ili da mu to sada nije ni važno. Još uvek osećam to uzbuđenje koje prolazi kroz mene, i kada sklopim oči, mogu da osetim tačno gde me dodirivao, svaki delić, svako mesto. Rekli smo jedno drugom da se volimo. Ležali smo i držali se zagrljeni, i ja sam osetila kao da ću da zaplačem, ali nisam. Zatim smo veoma polako krenuli natrag prema kući, a mesec je bio jedan tanki srp, najtanja srebrna linija koju možeš da zamisliš. Onda smo se snažno poljubili i poželeli laku noć, a ja sam se na vrhovima prstiju popela uz stepenice i napisala ovo i znam da neću moći ni trenutka da zaspim.

25. jul

Skoro da sam bila u pravu. Najpre sam satima samo ležala, i zatim konačno zaspala, a ujutru su me rano probudile ptice, negde oko pola pet, tako da sam čitav dan bila negde na pola puta između pospanosti i pravog sna. Dosadan, dosadan, dosadan dan. Blago Alanu i Mrati koji samo dolaze na

zabavu, i ne moraju da je spremaju. Svi su onako grozno raspoloženi kao juče. Sa dodatkom gospodina Vestona koji je doneo nadstrešnicu i cigle za roštilj i bio i on vrlo loše raspoložen. A zatim je Klod govorio gospodinu Vestonu šta da radi i tako su oni zajedno bili loše raspoloženi. Nisam mogla da se suzdržim, morala sam da se kikoćem. (Natalije sva bedna, naravno.) Klod je prvo rekao da treba da spremimo roštilj, zatim iznenada treba da se podigne šator, a onda na kraju dana roštilj uopšte nije bio završen, ali Klod je rekao da će biti u redu ako to bude prva stvar na redu sutra ujutru, gospodin Veston se prilično uzbudio zbog svega toga, itd., itd. Uglavnom, svi mnogo viču jedni na druge. Zabava je sutra i biće totalni haos, sa svim tim ljudima koji će šetati okolo, mislim da dolazi deset miliona gostiju, ostaće da prespavaju na različitim mestima. Dan će nam svima početi tako što će nam Njegovo Visočanstvo Klod od Martelovih dati zaduženja koja treba da obavimo po celom Sropširu. Ali to su sve one dosadne stvari. Teodor i ja smo tajno razgovarali o tome i dogovorili smo se da uopšte nećemo ni biti na zabavi (!!!). Dok Klod bude služio krilca sa nuevos roštiljos, Teo i ja ćemo se iskrasti i otići u šumu, a ja ću mu se predati, potpuno, i ne mogu to više da podnesem, toliko sam srećna, i toliko se plašim.

Kada sam završila sa čitanjem, nisam zaista plakala, ne znam šta sam radila, ali moji obrazi su bili mokri. Nije mi bilo loše, ili tako nešto. Namerno sam glasno cvilela pet minuta, to mi je pomoglo da se osećam bolje, umila sam se i pozvala Kaspara. Kada se javio, odjednom nisam više bila sasvim sigurna zašto sam ga okrenula i pitala sam ga da li možemo da odemo negde na piće zajedno, a on prihvatio moj predlog, i pitao kada sam mislila, ja sam rekla odmah, odgovorio mi je da je problem u tome što mu na spratu spava dete u krevetu i predložio mi da dođem kod njega sa flašom vina, a ja sam obećala da ću biti fina i da ću se lepo ponašati, da neću praviti scene, da ne želim sažaljenje ili bilo kakav savet, a on mi rekao, stani, nemoj ništa više da obećavaš. U redu. I tako sam došla.

„Ti si jedan veoma strpljiv čovek“, pohvalila sam Kaspara, kada je moj bicikl bio u njegovom hodniku, a moja boca vina na njegovom stolu u kuhinji.

„Strpljiv sam sa tobom“, odgovorio je. „Ipak, ne oslanjaj se previše na to.“

„Stavila sam te na muke, znam to. Stvarno mi je žao.“

„Verovatno me privlače žene koje imaju neki problem. Bide zanimljivo videti kako se nosim sa srećnom Džejn Martelo.“

„Srećnom?“ pitala sam. „Nećemo da se zanosimo.“

Ispričala sam mu kako sam provela večer, i opisala mu, onako u opštim, neodređenim crtama, kako sam čitala svoj stari dnevnik.

„Da li još uvek tragaš za nečim, Džejn?“

„Ne, naravno da ne, pokušavam da sve to ostavim sada iza sebe, ali nadala sam se da de tamo biti nešto neverovatno, neki zapanjujući detalj koji de potvrditi moje sećanje. Sve mi još uvek izgleda tako neobično. Želim nešto drugo, želim da mi neko kaže da je ovo što radim u redu.“

Nastala je dugačka tišina, a ja sam se napola nadala da ce Kaspar pokušati da me ohrabri, ali on nije to uradio. Samo se nekako znatiželjno osmehnuo i igrao sa čašom u ruci, a zatim uzeo gutljaj vina.

„Ali ipak“, počeo je“, odbila si priliku da se pridružiš onoj grupi ljudi kojima se isto tako vratilo sećanje. Zašto si to odbacila?“

Nasmejala sam se i izvukla cigarete iz džepa, setila se da je Fani gore i vratila ih natrag.

„Pretpostavljam da za to postoji nekoliko razloga. Jedan od njih je nešto što si ti rekao.“

„Ja?“ pitao je Kaspar, i podigavši ruke, pravio se da je iznenađen.

„Kada smo jednom prilikom pričali, pre nego što si ti došao na onaj javni skup povodom hostela... Pričao si o jednom istraživanju koje je pokazalo da kada se ljudi jednom javno založe za neku stvar, onda čak i dokazi koji protivreče njihovom stavu mogu samo da doprinesu da se oni još više založe za to. Tako nekako, zar ne?“

„Da.“

„Želim da me neko ohrabri, da mi pruži podršku za ovo što radim, ali želim da i ja sama sa sobom budem sigurna da sam u pravu pre nego što se to desi.“

„Onda ja ne mogu da te ohrabrim.“

„Nisam sigurna u to.“

Oboje smo spustili čaše na sto, i ne znam ko je napravio prvi korak, ali bili smo jedno uz drugo, i snažno se ljubili, a naše ruke isprepletale su se na našim telima. Otkopčala sam dugmiće na njegovoj košulji, pop,pop, pop, i sklonila svoje usne sa njegovih i spustila ih na nežne malje njegovih prsa. Povukao je preko glave moj džemper i sklonio brushalter sa mojih grudi a da ga pre toga nije ni otkopčao.

„Čekaj“, dahtala sam.“ Pusti me da odvežem čizme.“

Moje čizme bile su vezane poput steznika u viktorijansko doba. Zatresao je glavom i ja sam osetila kako njegove ruke dodiruju moja kolena, a zatim je brzo prešao gore preko mojih butina. Bože. Stigao je do mojih gaćica, uhvatio ih sa obe ruke i svukao dole, preko mojih čizama, na pod. Povukla sam se na sofu, suknja mi se podigla oko struka, i on je bio u meni.

Kasnije, otišli smo u spavaću sobu i skinuli svoju upetljanu, uvijenu odeću, i istraživali tela jedno drugom opet iz početka, sve do najpreciznijih detalja i ponovo vodili ljubav, i ja sam osetila, skoro kao da je to bio prvi put, da je seks nešto u čemu mogu da postanem stvarno dobra. Leželi smo zajedno satima, pričali, dok negde oko pet sati, Kaspar nije promrmljao nešto u vezi sa Fani i ja sam ga sočno poljubila, ustala i obukla se, zatim ga opet sočno poljubila i otišla. Dok sam vozila bicikl kroz tamu ranog jutra, sa slatkim zadovoljstvom sam razmišljala o svim ljudima koji su sada u krevetu i spavaju.

Dan pre početka suđenja, nekoliko fotografa je vrebalo ispred moje kude i slikalo me kada sam izašla da kupim karton mleka. Stavila sam ruku preko svog lica, iako sam znala kako de to izgledati u sutrašnjim novinama. Mogla sam već da zamislim naslove:

„Skriveno lice koje optužuje“

„Prkosna snaha“ i slično.

Nisam imala nameru da prisustvujem samom suđenju, s obzirom na sve. Znala sam da ću biti pozvana da svedočim ako bude potrebno. Tog jutra kada je suđenje počelo i završilo, krenula sam na posao veoma rano - pre sedam - baš zato da bih izbegla pažnju štampe, ali ipak je jedan novinar uspeo da me uhvati. „Da li idete na suđenje?“ povikao je, ali ja sam prošla pored njega, gurajući svoj bicikl, i nisam mu ništa odgovorila.

Na povratku do kude, na kioscima gde su se prodavale novine videla sam naslov napisan krupnim štampanim slovima: ROMANOPIŠAC: 'UBIO SAM SVOJU KĆERKU'. Zakočila sam i stala, i kupila Standard. Stara Alanova fotografija na kojoj je još uvek bio privlačan muškarac, dominirala je naslovnom stranom. Kapljice znoja izbile su na mom čelu, a dah postao isprekidan u kratkim, uznemirenim trzajima.

Dovezla sam se do kude na biciklu, otključala tešku bravu na vratima. Videla sam da je jedan paket provučen kroz moj otvor za poštu, i prepoznala rukopis: bio je Polov. To je sigurno bila kasete sa njegovim dokumentarcem. Baš to mi je bilo potrebno.

U kudi je bilo ledeno hladno, i zato sam odmah uključila grejanje i krenula do kuhinje. Stavila sam čajnik na ringlu i ubacila dve kriške hleba u toster. Sekretarica na telefonu obaveštavala me trepćućim signalom da imam poruke, ali nisam je uključila da ih odlušam. Bila sam prilično sigurna da de to biti samo novinari, koji traže moj komentar. Novine, još uvek savijene u mojoj torbi, privlačile su me poput magneta, ali ja sam uspela da im odolim u prvo vreme. Namazala sam gorku marmeladu (koju mi je prethodne godine dala Marta) na tost i pretila kipuću vodu preko kesice sa čajem. Sela sam za sto, još uvek u kaputu i uzela gutljaj slabog čaja.

Moj pogled prelazio je preko teksta, dok sam pokušavala da pronađem najvažnije detalje. Alan se izjasnio da je kriv za ono šta su ga optužili, i odbijao je da podnese bilo kakvu molbu za ublažavanje kazne. Predstavnik tužilaštva zadužen za odnose sa javnošću dao je kratku izjavu koja se ticala izveštaja o dokazima (od čega je najveći deo činilo Natalino pisanje, okolnosti pod kojima je ono pronađeno, kao i moje sećanje) . Zaključio je da, u svetlu izveštaja koji su podneli psihijatri, tužilaštvo nema nikakvog razloga da sumnja da je Alan Martelo bio uračunljiv. Nije bilo ništa o tome kako je napravio Natali dete. Nisam znala zašto. Pre nego što je sudija doneo presudu, Alan je dao samo jednu izjavu: „Ispaštam zbog stravičnog zločina koji je proganjao moju porodicu decenijama.“ Odbio je da detaljnije komentariše svoju izjavu, kao i da bilo šta drugo kaže posle toga. Sudija je opisao ubistvo koje počinio otac nad svojim detetom kao jedan od najgnusnijih i najgorih zločina, i dodao da Alanovo odbijanje da, bez obzira na njegovo priznanje onoga što je počinio, u potpunosti saraduje u toku postupka, samo je učinilo stvari još gorim. Osuđen je na doživotnu robiju, sa preporukom da služi najmanje petnaest godina.

Tu je bila i velika fotografija brade Martelo, smrknutih lica, kako prisustvuju suđenju. Oni su odbili da daju bilo kakav komentar novinarima, a Standard ih je nazvao ' dostojanstvenim, skoro poput heroja ' . Klod je, kako se činilo, držao Freda dok je ovaj plakao. Pored je bila jedna manja moja slika, kako držim ruku preko lica, i neki umanjeni portret Natali koji ja nikada pre nisam videla.

Na njemu je izgledala mlade, kao da nema još šesnaest godina, i bila je, kao i uvek, lepa. Ništa zlokobno, ništa što bi nagovestilo neku pretnju, nije se videlo na tom licu. Ispod naslova, NATALIN KRATAK ŽIVOT I BRUTALNA SMRT, nastavljala se priča na dve strane. Ispod blago zamućene fotografije svih sedam članova porodice Martelo koji se smeju, išao je kratak tekst koji je počinjao rečima: „Izgledali su kao jedna tako srećna porodica.“ Tu je bila još jedna priča o policijskoj istrazi; moje ime pojavilo mi se pred očima, u tekstu iz prvog paragrafa, ali tu priču nisam čitala; nisam mogla.

Telefon je zazvonio i ja sam se sledila, stegla sam rukama svoju šolju sa čajem koji se ohladio.

„Džejn, Kim je. Hajde, možeš da podigneš slušalicu.“

„Kim.“ Mislim da mi nikada kao tada nije bilo drago što joj čujem glas. „Kim, hvala Bogu što si ti.“

„Slušaj, možemo kasnije da razgovaramo. Rezervisala sam sobu za nas dve u jednom malom hotelu u Bišops Kastlu, na granici sa Velsom. Vodim te odavde za vikend. Možeš li da budeš spremna do pola šest? Doći ću po tebe.“

Nisam se bunila. „Šta bih ja bez tebe, Kim? Da, naravno da mogu.“

„Dobro. Spakuj čizme za šetanje i mnogo tople odeće. Čao.“

Otrčala sam gore i izvukla nekoliko dukseva sa dugim rukavima, par džempera i čarapa i ubacila ih u veliku torbu za put; iskopala sam svoje čizme za šetanje, na kojima je još bilo osušenog blata od prošle godine; našla sam toplu vetrovku umotanu samu u sebe u samom dnu ormana. Bilo je petnaest do pet. Upalila sam cigaretu i okrenula se prema malom televizoru koji je bio na dnu kreveta. Alanovo lice opet je gledalo u mene, sa bradom, i svirepim pogledom, pre nego što se kamera pomerila na ozbiljno lice jednog neverovatno mladog reportera. „Dok je izricao presudu, sudija je opisao ubistvo koje počinio otac nad svojim detetom kao jedan od najgorih, i najneprirodnijih zločina koje možemo da zamislimo...“ Nagnula sam se napred, uhvatila me panika, a zatim sam gurnula Polovu kasetu u video. Mladi reporter naglo je nestao. Kroz uvijeni oblak dima, Sted se pojavio na ekranu dok su imena i zasluge prolazili.

Polovo stvaranje filma o porodici izgledalo mi je tako sporadično i proizvoljno, da uprkos tome što sam videla poslednju scenu pretpostavljam da sam očekivala nešto poput onih snimaka sa odmora napravljenih ručnom kamerom. Ali to uopšte nije bilo tako. Pol je počeo tako što je čitao stihove iz Mladića iz Sropsira:

U moje srce jedan dašak što ubija Iz one daleke zemlje sad duva. Šta su oni plavi brežuljci iz sećanja Šta vrhovi kula, šta ona zemlja tamo?

Kamera je polako prelazila preko pejzaža Šropšira sve do Steda, koji je bio onako skeletan i pust u svom zimskom ruhu, ali i dalje divan. Sunčeva svetlost svetlucala je kroz ogoljene grane, a stara kuda stajala u crvenom kamenu i širila oko sebe atmosferu toplog gostoprimstva. To je bila kuda mog detinjstva, i zemlja moje izgubljene nevinosti.

Sedela sam zanešena u svoje misli, dok je cigareta izgorela do vrhova mojih prstiju, i zurila dok je Pol nešto prisno govorio u kameru. Sećanje je, rekao je on, je nešto neopipljivo, i sećanja koja neko ima na svoje detinjstvo, koja tako snažno plamte kroz ceo naš život kada smo odrasle osobe, zavodljiva su i nostalgična. A ako je nečije detinjstvo srećno, zrelost je za njega poput izgnanstva iz te radosti. Nikada se više ne možemo vratiti tamo. Išlo je još muzike, a kamera je zumirala vrata na Stedu. Alan je izašao. Pepeo moje cigarete pao je na dušek od perja i ja sam ga nemarno otrešla na pod. Citirao je nešto od Vudvorta, i govorio o ljubavi. Rekao je, sa svom onom razmetljivošću starog Alana, da je bio jedan neobuzdan mladić koji je prezirao i sam pojam porodice i opirao se svemu

tome iz sve snage. Ali naučio je da je ovo - pokazao je rukom na Sted -mesto na kojem je mogao da bude ono što jeste. Pričao je o porodici kao o mestu na kojem vas mogu najviše mučiti ili na kojem možete biti najspokojniji.“ Za sebe, pronašao sam jednu vrstu mira“, zaključio je. Izgledao je, dok je stajao na pragu kude, kao onaj mudri patrijarh masovne proizvodnje, koji se može kupiti u prodavnici suvenira. Posmatrala sam njegove široke dlanove dok je gestikulisao, i prošla me jeza. Marta, tanka poput grančice sa drveta, pojavila se na vratima, noseći veliku korpu u rukama i baštenske makaze, neobično se nasmešila u kameru i otišla iz kadra. Kamera se pomerila sa strane, i zaustavila na mestu gde je pronađeno Natalino telo. Pol je izneo činjenice. Zatim je krenula serija Natalinih fotografija bez pokreta: Natali kao beba, kao dete koje je tek prohodalo, Natali sa deset godina, pa tinejdžerka; zatim jedna slika na kojoj je sama, pa sa porodicom. Na kraju njen nadgrobni spomenik.

Klod se pojavio i sada, kada sam bila njegova publika, primetila sam koliko je zgodan, kako se ozbiljno drži. Sedela sam napeta kao puška dok sam čekala da počne da govori o meni, i o prekidu našeg braka, ali on je samo rekao da“ neke stvari nisu ispale onako kako se nadao.“ Bila sam šokirana talasom sažaljenja i ljubavi koji me prodrmao. Sledio je prelaz na Roberta i Džeroma kako se igraju sa frizbijem na Hampsted Hitu. Tako mladi i bezbrižni. Zatim Džerom, koji srdačno podrugljivim tonom priča kako je starija generacija opsednute prošlošću. Fred, kod kude sa svojom porodicom u njihovom dobro negovanom dvorištu. Ponovo Alan, kako pije brendi i poziva se na mod opraštanja. Teo koji poredi porodicu sa kompjuterskim programom.

Ja, to sam bila ja, zajapurena u mojoj kuhinji. O, Bože, to je Božić - ali Božić koji sam gledala sada dok čekam da Kim dođe bio je jedno svečano veselje: smeh je bučao iz televizora; nasmešila sam se i služila okolo vino (Da li sam se mnogo smejala te večeri? Nisam mogla da se setim) . Erika i Kim izgledale su kao dve ekstravagantne rajske ptice u njihovoj čudnoj ljubičastoj i žutoj odeći. Tata je bio pravi predstavnik one proslavljene stare garde, a moji sinovi sveža mladost. Kolika je bila snaga montaže - mogla je da spoji slike tako da kolektivna trauma postane jedno zajedničko veselje.

Popušila sam poslednju cigaretu iz paklice. Uprkos tome što sam bila revoltirana porukom filma, filma koji je razbijen Alanovim priznanjem, bila sam polu - zavedena njegovim melanholičnim insistiranjem na prošlosti kao mestu nevinosti i srede, izgubljenog Raja za sve. Muzika, zimsko zelenilo Sropšira, lica koja su se pojavljivala i nestajala sa televizijskog ekrana, koje sam poznavala kao dlan na svojoj ruci, način na koji je Pol, nekako, naterao i najotpornije sagovornike da govore sa vrstom neke unutrašnje koncentracije, tako da je izgledalo da po prvi put otkrivaju istine o sebi samima -ta osećanja ispunila su me dubokom tugom.

Film je sada bio blizu svog kraja. Pol je koračao pored reke Kol, sa rukama u džepovima. Voda braon boje nadošla je od nedavnih kiša. Zastao je i okrenuo se prema kameri, izvukao ruke i pružio ih kao da nešto nudi. O, Bože, opet recituje poeziju:

To je zemlja izgubljenog zadovoljstva, Vidim njen jasni sjaj, Srećni drumovi kojima sam išao.
I kojima ne mogu ponovo doći.

Postala sam zbunjena. Da li je poenta ovog dokumentarca bila da neko može ponovo da se vrati kući ili da ne može? Ali Pol je počeo nešto da govori.“ Šta je porodica“, govorio je.“ Alan Martelo nazvao je mestom gde možemo naći i patnju i mir. Džejn Martelo, moja sestra, rekla je da je to mesto gde dolazi do izražaja ono najbolje i ono najgore u našoj prirodi, u našoj ličnosti.“ (O, Bože.)“ Erika, moja žena, kaže da je to raj i zatvor - možemo joj se uvek vratiti, ali bez obzira koliko daleko odemo od nje, ne možemo joj nikada pobedi.“ (Iz koje Božićne priče je to pokupila?) Pol se

nasmešio sa mudročću svojih zrelih godina, i krenuo prema završnoj sceni kojoj sam već ranije prisustvovala, napravio je čitav krug natrag do kude i do mesta gde smo pronašli telo.

Ugasila sam televizor, i rešila da ga prodam. Ili de možda neki ovisnik o kreku provaliti u kuću i ukrasti ga dok sam ja odsutna sa Kim. Bilo je blizu pola šest. Zakopčala sam torbu, a onda je, impulsivno, otvorila još jednom i ubacila svoj dnevnik iz detinjstva. Brzo sam otkucala Polov broj ali odgovorila mi je sekretarica. Nakon signala, izrecitovala sam:

„Pol, ja sam, Džejn. Upravo sam odgledala tvoj film. Veoma je impresivan - iskreno to mislim, i uprkos svemu, ima svoju priču, svoju poentu. Idem iz grada za vikend sa Kim, ali nazvaću te čim se vratim. Odlično si to uradio.“ Već sam htela da spustim slušalicu, kada mi je misao proletela kroz glavu. „O, da, Pol - možeš li samo da mi kažeš kojom stranom reke si išao na kraju?“

Kada sam prekinula vezu, čula sam zvuk sirene koji je dopirao iz Kiminog automobila. Navukla sam kožnu jaknu, podigla torbu i izašla napolje.

'Rečni Rukavac' bio je mali beli hotel sa spuštenim drvenim gredama i velikim otvorenim kaminom u baru. Uzele smo sobu sa dva kreveta, i sa kupatilom. Kim je rekla da demo kada se budemo probudile ujutru, modi da vidimo reku i planine sa našeg prozora. Sada je bio sumrak i u vazduhu je bilo puno vlage. Sedela sam na svom krevetu, i osećala se previše umorno da bih mogla da se pomerim.

„Sada je devet sati“, rekla je Kim. „Zašto se ti lepo ne istuširaš, a posle demo se nadi u baru, za jedno pola sata. Ovde prave odlična jela, ali na to demo sačekati do sutra. Hajde da večeras samo nešto prezalogajimo pored vatre.“

„Važi.“ Zevnula sam i ustala sa kreveta. „Kako si pronašla ovo mesto?“

Kim se zakikotala. „Moja romantična prošlost. Ponekad mi bude od koristi.“

Napunila sam kadu toplom vodom skoro do vrha, i otvorila sve gelove i pene za kupanje. Oprala sam kosu i obukla gamašne i debelu, vrećastu košulju od pamuka. Dole u prizemlju, Kim je naručila dva velika džin - tonika, i uspeła da nam obezbedi mesto pored vatre. Podigla je svoju čašu i zvecnula njom o moju.

„Za bolja vremena“, nazdravila je.

Moje oči napunile su se suzama, i uzela sam duboki gutljaj hladne, čiste tečnosti.

„Naručila sam nešto da pojedemo, takođe“, nastavila je Kim. „Sendviče sa hladnom govedinom, i flašu crnog vina. Odgovara ti?“ Klimnula sam glavom; bilo mi je drago da, baš danas, postoji neko ko de da donosi odluke umesto mene.

„Sutra možemo da odemo u jednu dugačku šetnju, negde visoko, gde je vazduh redak, i odakle se pruža divan pogled. Ako ne bude padala kiša. Imam neke mape u torbi; možemo da ih proučimo za vreme doručka.“

Pijuckale smo piće i neko vreme nismo progovarale. Nema mnogo ljudi sa kojima možete biti srećni i u tišini. Onda je Kim pitala:

„Da li je gore nego što si očekivala?“

„Ne znam. Ne znam ni šta sam očekivala. Svejedno, prilično je teško.“

Stigli su nam sendviči: tanke kriške slabo pečene govedine, sos od hrena sa strane; Boca vina, ukusnog i pitkog taman toliko da me uljuljka u neku vrstu smirenosti.

„Zašto ste ti i Andreas raskinuli? Izgledali ste tako srećni jedno pored drugog.“

„Bili smo srećni. Mislim da jesmo.“ Kim je otvorila svoj sendvič i pažljivo namazala tanak sloj hrena preko govedine. „U jednom trenutku, govorio je o tome gde ćemo ići na odmor na leto, i u kakvoj ćemo kući živeti zajedno, a u sledećem mi je saopštio da su on i njegova stara devojka

odlučili da probaju još jednom. Izvini i hvala ti i neću te nikada zaboraviti i ti si predivna žena i sva ta sranja.“ Napunila nam je čaše vinom.

„Previše sam matora. Ne mogu da imam decu. Za muškarce, ja sam prošlost, ne budućnost.“ Još jednom je podigla svoju čašu: „Za starost koja nas ponižava.“

Nagnula sam se preko stola i zagrlila je.

„On je lud. Nije ni svestan koliko je bio srećan što te imao.“

Kim se osmehnula, malo iskrivivši usnu.

„Život nikada ne ispadne onako kako očekuješ, zar ne? Kada smo bile zajedno na fakultetu, da si me tada pitala šta želim od života, rekla bih ti da želim sve: jednu dobru, stabilnu vezu, decu, mnogo dece, karijeru, prijatelje. Imam prijatelje i imam karijeru, iako mi se danas ne čini da mi to nešto vredi. Sve to mogu da radim i zatvorenih očiju. Ali izgleda da mi ne ide baš najbolje onaj deo sa dugim, kvalitetnim vezama. I nikada neću imati decu.“

Šta sam mogla da joj kažem? Život je okrutan. Nekada sam mislila da čovek sam stvara svoju sreću, ali to je jedna tako nezreo način razmišljanja, zar ne? Pogledaj se samo, lepa si i duhovita i srdačna - a sama si. A pogledaj mene. Uvek sam imala, manje ili više, ono što sam želela, a odjednom, živim u košmaru. U svakom slučaju“ - sada sam bila već malo pripita, tužna i pričljiva, -“ mi uvek imamo jedna drugu.“ Ovoga puta, ja sam podigla čašu. „Za nas.“

„Za nas. Živeli.“

Jele smo gladno.

„Da li si znala“, počela sam, posle nekog vremena“, da smo sada sasvim blizu Steda.“

„U stvari“, odgovorila je Kim“, jesam znala. Da li ti to predstavlja problem?“

„Ne baš pravi problem. Hoćeš da kažeš da si izabrala ovo mesto baš zato što je blizu Steda?“

„Na neki način. Znaš, pomislila sam da je ovo divno mesto da dođemo, a onda sam se setila da bi ti možda želela da odeš tamo. Da smiriš duhove. Inače, mislila sam da bi to moglo da ti da neku đavolsku snagu, da te pokrene.“

Posmatrala sam je sa oduševljenjem.

„Kim, ti si neverovatna. Od kada smo stigle ovde, razmišljam o tome kako moram da se vratim tamo. Moram da odem tamo gde se sve dogodilo, ne samo na Sted, nego i na padinu brda. Ne mogu to da objasnim, ali osećam da neće biti gotovo dok ponovo ne odemo na to mesto. Vraćala sam se tamo toliko puta u svom sećanju; kada bih sklopila oči, mogla bih da ga opišem santimetar po santimetar, svaki njegov jarak i svako njegovo drvo. Ali nikada, ali ne znači da uopšte neću, nisam se tamo vratila lično - ne od kada je Natali nestala. To je postalo kao zabranjena zona za mene. Pa, sada znam i zašto, naravno, ali isto tako znam da ne mogu da pobegnem od onoga što sam uradila, i zato treba da se suočim sa tim. Da prođem kroz to, šta god da me čeka. Ti me razumeš, zar ne?“

Kim je klimnula glavom, i sipala nam poslednje kapi vina iz boce u čaše.

„Naravno da te razumem. Da sam ja na tvom mestu, mislim da bih osećala isto.“ Htela sam da kažem nešto, ali ona me zaustavila. „Ali pošto nisam na tvom mestu, ići ću u jednu dugačku šetnju, dok se ti ne budeš vratila.“

Ponovo smo se učutale, i jedna i druga posmatrale smo plamen vatre, ošamućene od vina i umora.

„O čemu razmišljaš?“ Kim je pitala.

„To nije bila igra pamćenja, znaš“, rekla sam.

„Šta?“

„Ona igra koju smo igrali za Božić, kada pokušavaš da se setiš predmeta na tabli. Ne zove se igra pamćenja. Zove se igra za Kim.“

„Moja igra? O čemu, za ime Boga, govoriš?“

„Našla sam primerak Kim, znaš, onog Kiplingovog romana, u kutiji sa mojim starim stvarima sa Steda koju mi je Klod doneo. Našla sam tu knjigu i malo čeprkala po njoj, i na onom mestu kada Kim uči da postane špijun, ona vežba pamćenje tako što pamti niz nasumičnih predmeta koje joj pokažu, a zatim oni bivaju sakriveni.

To je igra za Kim.“

„Trebalo ti još jedna čaša vina, Džejn“, odgovorila je Kim, smešeći se.

„Igra pamćenja je ona u kojoj su karte okrenute licem prema stolu i treba da se pronađu dve iste karte, sa istim simbolom. Ne znam kako sam to zaboravila.“

Kim je ustala.

„Opraštam ti“, rekla je. „ Hajde. Vreme je za spavanje.“

Sted je već izgledao kao da je napušten. Čim sam izašla iz Kiminog auta i pogledala oko sebe mogla sam da opazim da Marte više nema. Ona mi je jednom prilikom rekla da su se njene knjige nekako same ilustrovale i deca sama sebe odgajila, ali osećala je da je zaista potrebna jedino svojoj bašti. Bio je jedan čovek koji je obično dolazio iz Vestburija dva puta nedeljno, to je bilo nekada, ali u moje vreme na Stedu, izgledalo je da ona provodi skoro svaki trenutak napolju u vrtu, sa kolenima na zemlji, špahtlom u rukama, kako nešto potkresuje ili sadi. Bila je beskrajno dovitljiva u veštini o kojoj mi ostali nismo znali skoro ništa. Kada smo primetili svo to cveće, vodke i povrće, obožavali smo ih, bilo nam je drago da su tu oko nas, ali nismo obraćali pažnju na sve one male bitke koje su bile dobijene ili izgubljene dok se bašta stvarala. Da li je bilo ko razmišljao o tome kako vrt može da funkcioniše bez Marte? Ona nije bila prisutna ovde - pre svega duhom, a zatim i telom - manje od šest meseci, a vrt je izgledao oronulo. Štapovi su stajali zabodeni u lejama, ali ništa nije bilo vezano za njih, a stabljike maslačka provirivale između prljavih gomilica trulog lišća na travnjaku.

Kuda je bila zaključana, a ja nisam imala ključ. Nikada mi nije ni bio potreban. Virnula sam kroz jedan prozor i videla prazne sobe, prazne police, mesta na zidovima sa tapetama u obliku izbledele pravouganika koji su samo podsećali da su tu nekada stajale slike.

Kuća nije bila više naša, i pronalazila sam neko tužno zadovoljstvo u tome što sam videla da su svi tragovi porodice Martelo tako brutalno nestali sa imanja. Kuda je bila spremna za prodaju. Uskoro će neko drugi doći da doseli svoja sećanja. Moja su još uvek bila natrpana na ovom mestu, poput kesica od čipsa koje lete po pustom autoputu B. Okrenula sam se od kuće. Sumorni trag od rupe u kojoj gde je Natali pronađena, još uvek je bio tu, do pola pun blatnjave vode. Da li je iko ikada popuniti?

Ali to nije bilo ono što sam došla da vidim. Nije bilo svrhe trošiti vreme, nije bilo nikoga tu sa kim bih mogla da popričam. Samo sam htela da završim sa ovim što pre, da vidim to što moram da vidim. Nakon toga, napustiću Sted zauvek, ponovo se pridružiti Kim, pojesti neki dobar ručak, lepo se provesti za vikend, vratiti se u London i nastaviti dalje da živim ono što je ostalo od mog života. Brzo sam hodala preko zaraslog, šljapavog travnjaka i osetila kako mi prsti na nogama postaju polako mokri. Obula sam proklete pogrešne cipele. Stigla sam do šume i sa leve strane mogla sam da vidim farmu Pulam, a sa desne je bila staza koja je vodila kroz šumu, i zatim se spuštala ponovo dole i vraćala se oko Steda. Danas neću ići tom stazom. Danas, po prvi put u četvrt veka, krenula sam stazom koja prolazi kroz šumu i vodi do brda Kri i reke Kol. Bilo je vlažno, maglovito jutro, i ja sam drhtala čak i u svom debelom šušakvcu. neće mi trebati mnogo vremena. Staza se delila kada sam se približila uzvišenju koje je skrivalo reku od pogleda i ja sam krenula desnim puteljkom, koji će me povesti okolo jedne strane brda Kri do staze pored reke.

Ovim puteljkom sada se retko prolazilo i grane su se raširile i zaklanjale prolaz. Nakon što sam se nekoliko minuta borila sa njima i sklanjala ih sa lica, stigla sam do obale Kola i do podnožja brda Kri. Vratila sam se. Jedan detalj je sve pokrenuo, privukao Aleksovu pažnju, zar ne? Setila sam se onih smešnih kratkih pubertetlijskih pesmica koje sam zgužvala i bacila u vodu dok sam sedela ovde pored brda Kri za leđima i posmatrala ih kako plutaju od mene, dole niz Kol. Da li je bilo koja od njih stigla do mora? Ili su se sve zaplele među trsku već iza prve krivine? Napipala sam u džepu svoje jakne i izvukla meni iz lokalnog indijskog restorana sa kućnom dostavom:

' Ludilo u pola cene ' . Zgužvala sam ga u lopticu i bacila u reku.

Desila se jedna stvarno budalasta stvar, i skoro da sam se nasmejala. Reka je tekla u pogrešnom

pravcu. Izgužvani meni iz ' Ponosa Bengala ' nije plovio od mene i nije nestao iza krivine. Plovio je unazad, pored mene. I zaista, kada sam pogledala gore u Kol, suprotno od toka reke, videla sam da u tom pravcu nema krivine najmanje narednih sto metara. Kako je to glupo. Bila sam potpuno dezorijentisana na trenutak, ali ubrzo mi je postalo očigledno šta se dogodilo. Krupnim koracima brzo sam se popela uz brdo Kri. Drveće je sada bilo proređeno i kada sam stigla do vrha, mogla sam da vidim da se magla raščistila i pogled na reku i stazu koja je išla uz obalu reke bio je sada bistar. Kol je blago zavijao na desno, a zatim se vraćao u prvobitno stanje, praveći tako okrenuto slovo C. Pedeset jardi dalje nalazio se most sa kojeg je Natali poslednji put viđena.

Staza ispred mene naglo je postala oštra i strma, i morala sam da se zaustavim da ne bih skliznula dole niz nizbrdicu. Kada sam stigla do zaravni, sela sam na zemlju, leđima naslonjena na veliki kamen u podnožju brda Kri. Napipala sam svoj džep i izvadila iz njega kreditnu karticu koju sam pronašla na benzinskoj pumpi, gde je verovatno nekome ispala. Da sam bila malo namazanija, mogla sam da je ostavim za sebe i iskoristim je. Ali ja sam je i ubacila u vodu. Sunce je sada već bilo izašlo i svetloplavi papir bilo je teško jasno razaznati među svetlucanjem talasa, ali ja sam se pažljivo skoncentrisala na njega kada je dobio ubrzanje i nestao iza krivine pokrivena travom. Sve je bilo kao u nekom snu.

Kada smo bili deca, imali smo običaj da se igramo pored velike bukve boje bronzne, pored njenog debelog i posivelog debla, i lišca koje je podsećalo na zlatne rasplamsale plamičke vatre. Rasla je ispred jednog kamenog zida, i kada bismo se popeli na taj zid, niže grane na bukvi bile su sasvim blizu zemlje, tako da smo mogli da se uzveremo na nešto što mi se sada činilo kao vrtoglava visina. Mogli smo, kroz bronzano lišće da vidimo Sted pod našim nogama, da posmatramo odrasle kako dolaze i odlaze kroz vrata na verandi, ali niko nije mogao da vidi nas. Provodili bismo sate tamo gore. Poneli bismo lutke, igračke, a posle, kada smo bili stariji, jabuke i knjige. Natali i ja bismo sedele i pričale, dok je šarena svetlost prolazila je kroz listove stare bukve. Gledale bismo oblake kako jure, razmenjivale tajne, i činilo mi se da su ti dani prolazili tako polako, tako sporo. Nisam se dovoljno sećala te mirne i srećne Natali. Nisam joj bila dovoljno veran prijatelj od kada je nestala. Da sam ja bila ta koja je nestala, iznenada i bez ikakvog objašnjenja, znam da bi ona bi furiozno tragala za mnom. Osećala bi kao da sam je tim napuštanjem izdala, izdala naše prijateljstvo, i bila bi besna na odrasle koji bi pokušali da je uteše. Ona bi potpuno poludela. A ja - ja sam bila pasivna i puna tuge, ležala iz noći u noć u sobi koja je nekada bila njena, sanjala o njoj, i nikada je nisam tražila. Jednom prilikom, kada smo Natali i ja igrale žmurke u vrtu, nisam uspela da je pronađem, i nakon što sam tužno virila iza velikih grmova i tražila je po baštenskim šupicama, i na kraju tumarajući stigla u kuhinju gde je Marta pravila kolače sa prelivom od čokolade. Baš kada sam olizala činiju, Natali je upala u prostoriju“ , Ti tako lako odustaješ“ , vikala je na mene.“ Ne znam zašto bi uopšte trebalo da se gubim vreme sa tobom kada se ti predaješ. Završila sam sa tobom, Džejn Krejn.“

Prešla sam po površini kore jednim prstom. I Marta je volela ovo drvo. Posadila je šafrane i visibabe oko njegovog podnožja. Sela sam na zemlju i oslonila se na stablo, osećala kroz jaknu čvorove koji su se na njemu napravili od starosti.

Kada sam bila u svojim ranim dvadesetim, provela sam četiri meseca u Firenci kao asistent na arhitekturi. Obožavala sam grad i provodila sve svoje slobodno vreme lutajući uskim uličicama i mračnim crkvama ispunjenim tamjanovim mirisom, u kojima su statue madona bez pogleda stajale u nišama, a stare žene palile svede za svoje mrtve.

Ponovo sam otišla tamo deset godina kasnije, još uvek sam u glavi mogla jasno da vidim plan grada, i ubrzo otkrila da sam blago izašla iz kondicije. Putevi su bili kraći nego što sam ih sećala; tamo gde je trebalo da bude vidik, sada je stajala neka visoka zgrada; kafe u kojem sam svakog dana pila espresso i jela male kolače od pirinča, premešten je sa centra trga na njegov ugao. Klod bi rekao svojim smirenim glasom da čovek uvek treba ponovo da otkriva ista mesta; Radost putovanja je to što uvek iskrsnu neka nova značenja, a ona stara se menjaju. Ali ja sam se osećala nekako nerazumljivo prevarenom: želela sam da se vratim korak unazad u prošlost koja je ostala netaknuta, i u kojoj me za svako mesto vežu određena sećanja, a umesto toga, ja sam došla u grad koji kao da je nekako odrastao daleko od mene. Firenca više nije bila moja.

Isto takvo pomućeno nezadovoljstvo spopalo me sada. Zbog nekog unutrašnjeg nagona, zakopčala sam patent na jakni do brade, ustala i popela se na najnižu granu na drvetu. Pentrala sam se sa grane na granu, sve dok nisam stigla do poznatog mesta gde smo nekada nas dve sedele. Posmatrala sam Sted kroz mrežu od grančica sa bledezelenim listovima. Tamo je bila kuda, dostojanstveno je nosila na sebi znake raspadanja. Kako da prepoznate, kada vam sve crte postanu toliko poznate i iste, trenutak kada život nestaje sa lica prijatelja, ili kako znate, iako ne možete da pokažete da se bilo šta

promenilo, da je kuda napuštena? Sa mesta na kojem sam sedela, nisam mogla da vidim vrata na prednjem delu kude, iako sam se jasno sećala da sam ih kao dete posmatrala odavde. Spustila sam se niz grane dole i nespretno skočila na travu; sela sam još jednom leđima naslonjena na staro drvo.

Izvukla sam svoj stari dnevnik koji sam izvadila iz torbe kada sam jutros krenula, i nasumice počela da prelistavam poslednje stanice. Neke od njih su bile poput okidača koji su lako vraćali moja sećanja: sveća koja je zapalila Alanovu bradu kada se on gramzivo nagnuo preko nje da bi zgrabio poslednji komad krompira; toliko sam se jako smejala da su me zboleli mišići na stomaku. Jedrenje po jezercetu pored šljunčare, i kako sam bila prestrašena kada se čamac nakrivio i voda se prelila preko ivice, ali nisam to htela da priznam - sigurno ne Natali i Teu, koji su uvek bili hrabri u svemu i prezirali plašljivost. Ustajanje u četiri ujutro sa Alanom i blizancima da bismo čuli kako ptice pevaju dok svide, i vraćali se smrznuti, oduševljeni i euforični.

Ali naišla sam na neke stranice - jedna svađa sa mamom, koju sam ja predstavila sa onim pobožnim nedostatkom mašte, ili ona poseta srednjevekovnoj plemićkoj kudi u kojoj su se katolici krili ispod dasaka na podu za vreme reformacije - i tvrdoglavo odbijali da predaju svoja blaga. Bili su poput grobova na groblju Hajgejt, koji su obrasli bršljanom i koprivom, neposećivani i zaboravljeni. veći deo našeg života leži pod zemljom.

Ono što je bilo napisano na poslednjoj stranici uvek je bilo dostupno mom sećanju - što i nije bilo iznenađujuće, budući da je dan pre Natalinog nestanka bio kao definisani rub oko crne rupe. Mogla sam da prizovem u sećanje pripreme za zabavu bez ikakvih teškoća: sećala sam se kako ljubim Tea u kvadratu od blata, između tek postavljenih pločica od kamena gde de poslednji delovi roštilja biti napravljeni do početka zabave, i kako smo se poput krivaca trgli kada nam se približio Džim Veston.

Zatvorila sam dnevnik i protrljala oči. Nekoliko krupnih kapi kiše palo je na korice knjige. Imala sam osećaj kao da gledam u nešto kroz gustu tečnost; svi oblici koje sam pokušavala da razaberem bili su iskrivljeni i rasipali se. Ljubila sam Tea i stajala na zemlji koja je bila spremna da se na njoj napravi roštilj. Roštilj.

Ustala sam, spotičući se od žurbe, i potrčala po kiši koja je počela sve jače da pada, sve do mesta gde je pronađeno Natalino telo. Ono je još uvek bilo kao pomodrela rana na koži, gomila od izmuljanog blata, krša i korova sa plitkim korenjem. Uskočila sam dole u blato i potopila ruke, uzbuđeno kopajući po njemu. Izvukla sam nogu od lutke, zarđalu viljušku, zapušenu blatom, pivsku bocu sa odlomljenim grlom; zatim polomljenu pločicu, deo zarđalih rešetki. To su bili ostaci onog roštilja. Natali je bila zakopana ispod roštilja.

Stropoštala sam se na ivicu rupe, utučena, i brisala svoje blatnjave ruke o svoje blatnjave farmerke. Kiša je sada baš padala, čineći krajolik nejasnim, zamagljenim, kao da je zavesa navučena preko Steda i svih njegovih tajni koje je nosio u sebi. Nešto nije bilo u redu. Nisam mogla da sredim misli; bilo je to kao da pokušavam da se setim šta sam sanjala ali dok pokušavam, san se polako gubio. Natali je bila zakopana ispod roštilja, ali roštilj je bio napravljen pre nego što je ona umrla. Naglas sam pričala:

„Znači, zato je telo bilo zakopano tamo. To je bilo stvarno neverovatno mesto, zato što je bilo nemoguće mesto.“

Stavila sam lice među dlanove i gledala kroz prste u rupu punu blata. Kiša je klizila niz zadnji deo mojeg vrata. Pokušala sam ponovo:

„Natali je zakopana pre nego što je umrla.“ Ili:

„Natali je sahranjena ispod roštilja; Natali je umrla nakon što je roštilj bio završen; dakle...“ Dakle šta? Šutnula sam nekoliko delića pločica natrag u rupu i ustala. Kim de se pitati gde li sam to

mogla da odem.

Kada sam se vratila, Kim je ležala na svom krevetu u našoj sobi i proučavala mapu. Uspravila se.

„Gde si ti do sad? Isuse! Pogledaj svoje lice: jesi li to išla na kupanje u lekovitom blatu ili tako nešto? O čemu se radi?“

„Molim? Ništa. Ne znam.“ Otišla sam u kupatilo, oprala blato sa svog prljavog lica i umazanih ruku. Kada sam se vratila u sobu, Kim je navlačila svoje čizme.

„Hoćeš li nešto da pojedješ?“ pitala me.

„Ne. Ti slobodno idi ako si gladna.“ Iznenada, samo sam pitala: „Možemo li da odemo u šetnju?“

„Naravno; našla sam jednu stazu od devet milja koja počinje tačno dole niz put odavde, tako da demo modi da je pređemo pre nego što se previše smrači. Mnogo brda i dolina. Trebalo je da pretpostavim da de po ovakvom vremenu biti pomalo blatnjavo.“

Pogledala sam u svoje farmerke.

„Mislim da ću modi da izađem sa tim na kraj.“

Nekoliko prvih milja nisam ništa progovarala - ionako smo se pentrale po uskoj kamenitoj stazi tako brzo da verovatno ne bih imala dovoljno daha da hodam i pričam u isto vreme. Šiblje je grebalo moju odeću, a kiša kapala sa mokrog lišća. Konačno, staza je počela da se širi kada smo stigle na vrh uspona. Po vedrom vremenu odavde se sigurno pružao lep pogled.

„Sve mi je zbrkano u glavi „, počela sam.

„Kako to misliš, zbrkano?“

„U početku je sve izgledalo jasno, sve je bilo kako sam i očekivala. Mislim, naravno da je bilo tako - poznavala sam Sted tako dobro kao svoju sopstvenu kuću. Samo sam malo tumarala unaokolo; znaš već, da osvežim one svoje stare uspomene.“ Kim je klimnula glavom, ali nije ništa rekla. „Onda sam se vratila na mesto gde se to dogodilo.“ Bilo je neobično kako mi je još uvek bilo teško da jednostavno izgovorim ' gde je Alan ubio Natali'. „Nisam bila tamo skoro dvadeset i šest godina.“ Preskočila sam drvo koje je ležalo preko staze, i sačekala da Kim stigne do mene.“ Počela sam da idem prema tom mestu. Ali, Kim, sve je bilo nekako pogrešno. Ja sam se pogrešno sećala.“

„Šta ima toliko iznenađujuće u tome? Sama si rekla da nisi bila tamo godinama. Naravno da nisi mogla da se setiš svega.“

„Ne, ja sam se setila - ali setila sam se pogrešno. Zar ne razumeš, Kim, prolazila sam kroz taj prizor toliko puta u svom sećanju na terapijama sa Aleksom, ali kada sam se stvarno našla tamo, sve je bilo izokrenuto. Sve je išlo u pogrešnom pravcu.“ Izvukla sam nakvašenu paklicu cigareta iz svoje jakne, i upalila jednu dok sam hodala napred.

„Hajde da raščistimo nešto, Džejn. Hoćeš da kažeš da je taj krug koji si uspela da sastaviš sa Aleksom, u stvari bio netačan?“

„Ne, ne, nije to u pitanju. Bio je precizan, svi detalji kojih sam se setila bili su tamo, ako shvataš šta hoću da kažem, samo što je sve bilo okrenuto na pogrešnu stranu.“

„Malo sam zbunjena. Šta to tačno znači?“

„Ne znam. Ja sam potpuno zbunjena. I nije bilo samo to.“

„Kako nije bilo samo to?“ Kimin glas podigao se za jednu notu, kao da je bila razdražena.

„Ne samo da je staza bila okrenuta pogrešno, još nešto sam primetila - ne mogu da shvatim kako se niko toga nije ranije setio. Sada se to čini tako zaslepljujuće očigledno.“

„Šta je očigledno? Daj, Džejn, nemoj da mi prosipaš te jebene dubokomislene fraze. Reci mi

jasno o čemu se radi, hoćeš li?“

„U redu. Slušaj. Znaš da sam ponovo čitala svoj dnevnik, onaj koji mi je Klod doneo, koji nas vraća tačno dan pre nego što je Natali umrla?“

„Znam.“

„Pa, na poslednjim stranicama koje sam napisala - a to je bilo dan pre nego što je Natali umrla - pisala sam o tome kako roštilj još uvek nije bio završen; roštilj koji je Džim Veston završavao pre nego što je zabava počela.“

„Tu je Natali bila zakopana, Kim. Ispod tog roštilja.“ Gledala sam kako sasvim polako, izraz na Kiminom licu postaje od bezizražajnog do potpuno zbunjenog.

„Ali to nije moguće. To onda znači...“

„To znači da je Natali bila zakopana ispod cigli koje su postavljene pre nego što je ona umrla.“

„Ali...“

Nabrajala sam činjenice na prstima svoje ruke.

„Gledaj, pod jedan: znamo da je umrla dan nakon zabave. Bila je viđena tog dana posle zabave, i video je neko dostojan poverenja, ko nije imao nikakve veze sa porodicom. Pod dva: znamo da je Alan ubio Natali - ja sam se setila, a on sam je priznao. Ali Alan nije stigao na Sted pre nego što je roštilj bio završen. Pod tri: Natali je zakopana ispod roštilja.“ Sada sam hodala krupnim koracima, sa nekom novom snagom koja se rodila iz razočarenja. Kim skoro da je morala da potrči da bi uhvatila korak sa mnom.

„Ako je ono što govoriš istina, trebalo bi da odeš u policiju, Džejn.“

Stala sam kao ukopana.

„Šta bi, za ime Boga, mogla da im kažem? Zašto bi oni uopšte prihvatili ovaj novi preokret u mom sećanju? U svakom slučaju, to nema nikakav uticaj na krajnji rezultat. Alan je ubio Natali i sada je u zatvoru zbog toga. Želim samo da znam kako je sve to moguće.“

Šutnula sam grančicu koja mi se isprečila na putu i posegnula u džep da uzmem još jednu cigaretu.

„O, Bože, Džejn, zar ne možeš da prestaneš sa tim?“ pitala je Kim. „Zašto ti je toliko stalo da saznaš? Razmisli i o tome. Već znaš ono najbitnije o Natalinoj smrti - znaš ko je ubio. A sada hoćeš da znaš i sve ostale sitne detalje koje su povezane sa tim. A onda, ako i to saznaš, počćeš još nešto da čeprkaš okolo i zbog toga ćeš se opet sekirati i pušiti još na desetine tih tvojih cigara više sve dok ne sklopiš celu sliku sve do najsitnijih detalja. Ali nikada nećeš modi da saznaš baš sve o tome, Džejn. Želiš da čuješ šta ja mislim?“

„Hajde onda; ionako ćeš mi u svakom slučaju redi.“

Osećala sam se utučeno i mrzovoljno. Zrno krupnog peska upalo mi je u cipelu i žuljalo me na stopalu; lobanja me svrbela ispod moje glave, a na vratu me nešto peckalo, moje ruke su se znojile i na nosu mi je bilo hladno. Zašto ona ne može samo da me sluša i klima glavom i drži me za ruku?

„Mislim da si pretvorila ovo u jednu autodestruktivnu opsesiju. Reši ovu zagonetku, i videćeš, još jedna de se pojaviti. Tražiš neko konačno, popuno značenje jedne tragedije koja je nerazumljiva i zbunjajuća. Izgubila si razum.“

„Razum.“

„Da, razum. Postaješ dosadna. Zar ne možeš da ostaviš to na miru?“

Popela sam se preko ograde, a moji dlanovi su se isprljali i pozeleneli od sluzavih lišajeva.

„Želim da završim sa tim. Pomislila sam da de sve biti gotovo, da dolazim ovde da okončam čitavu tu zamršenu priču i - ovo de zvučati glupo - da ponovo pronađem Natali. Ona je za mene postala kao neka vrsta mozaik - zagonetke, i jedine crte njenog karaktera o kojima sam razmišljala bile su one koje su vezane za scenu njenog ubistva. A onda sledećeg dana meni se javlja jedna njena

zaista jasna slika, toliko da mi se činilo kao da mogu da je dohvatim i dodirnem je. Ja sam je volela, znaš; ona je bila moja prva najbolja drugarica. Zato mi je bilo potrebno da dođem i oprostim se sa njom, sa pravom Natali, na mestu gde je poslednji put bila. Ali osećam se tako... tako čudno, nekako. Kao da znam još nešto, ali ne mogu da dođem do toga. Možda de ti biti dosadno, ali... o, sranje, mišljenje nekog sa strane, to mi treba. Osećam kao da počinjem da ludim.“Kim ništa nije rekla. Spustile smo se niz brdo, sve do kola.

„Ti i dalje želiš da ostaneš ovde do kraja vikenda, zar ne?“ pitala me Kim, dok smo se vozile natrag u hotel.

„Da, naravno da želim.“ Zatim:“ Pa, zapravo, Kim, mislim da ipak ne mogu. Sada osećam da me obuzeo neki čudan nemir. Stvarno mi je žao, ali možemo li da se vratimo večeras?“

Kim me smrknuto pogledala.

„To je malo preduga vožnja za ovako kasno uveče, a i sam put je mokar.“

„Znam. Samo mislim da ne bih bila baš neko društvo još dva dana.“ Otvorila sam prozor i upalila cigaretu.“ Muče me ti nezavršeni poslovi i sve to. To je kao da mi je luda žena rekla : još uvek nije gotovo.“

„Kao što je to danas već postao običaj, nemam ni najblažu predstavu o čemu ti govoriš. U svakom slučaju“ - Kim je pružila ruku i kratko me dodirnula po ramenu - „neću da se prepiremo. Nisam htela da budem tako mrzovoljna.“ Tužno se nakezila.

„Samo da ti kažem da sam već bila smislila šta ce biti moja večera: školjke i sirova tunjevina marinirana u limunovom soku i travama, a posle toga mlada jagnjetina. Na kraju bih najviše volela da pojedem štrudlu od jabuka i krem.“

„Kupiću sendviče za put“, rekla sam.“ Sa sirom i salatam i crnim hlebom, a za posle svakoj po jedna jabuka.“

„Jupi.“

Još uvek nije bilo tačno osam kada smo napustile hotel sa torbama i čizmama. Insistirala sam da ja platim za onu drugu noć koju nismo iskoristile, i izvinila se zbunjenom vlasniku.

„Oni verovatno misle da je u pitanju mala ljubavna svađa između nas dve“, šapnula je Kim.

„Oni verovatno misle da smo mi neki ljubitelji lepog vremena iz Londona i da bežimo od ove dosadne kiše.“

Još uvek je padala kiša dok smo se vozile kroz tamu koja se sve više spuštala. Bilo je to jedno ružno junsko veče. Brisači na vetrobranu zapljuskivali su vodu sa stakla, a Kim je pustila neku muziku. Iskrivljene džeze - note na saksofonu širile su se automobilom, i zaglušile zapljuskivanje divljeg vremena. Sedele smo u tišini koja nije bila neprijatna. Postepeno, kiša je počela da prestaje, iako su bare na putu i dalje prskale pod našim točkovima, i Kim je morala da pali brisače svaki put kada bi kamion prošao u suprotnom pravcu pored nas.

Odmarala sam se oprezno, i posmatrala krajolik kroz koji smo prolazile. Mogla sam da vidim svoje lice, maglovitu, nejasnu sliku na prozoru. Nisam bila u stanju da ostanem, ali nisam znala zbog čega se u stvari vraćam. Šta bi trebalo da uradim? Moj život je bio u ćorsokaku. Možda je jedina stvar koju je trebalo da uradim da se vratim na Aleksov kauč i pokušam da nekako raspletam sve one ružne nedoslednosti koje su me mučile. Sa Aleksom, uspela sam da rasvetlim jedno gnusno poglavlje iz moje prošlosti, ali sve ostalo još uvek je ležalo u senci. Možda moram i sve to da rasvetlim, takođe. Osećala sam se nezamislivo umorno i na samu pomisao na to, kao da su me sve kosti bolele. Kada sam počela to putovanje natrag u moje detinjstvo, koristila sam sliku crne rupe u vidljivom krajoliku moje prošlosti. Sada je izgledalo kao da je, poput negativa fotografije, slika bila obrnuta.

Jedina stvar koja je sada bila vidljiva, i to zaslepljujuće vidljiva, je ona koja je nekada bila nerazgovetna. Carstvo u obrnutom položaju kojim je vladalo sedanje na mrtvo dete.

„Možeš li da mi upališ svetlo da pokušam da nađem neku drugu kasetu?“ pitala je Kim, preturajući po džumbusu kutija od kaseti u pregratku na vratima sa njene strane.

„Naravno.“ Upalila sam svetlo, a svet izvan prozora automobila sada je bio skriven u mraku.

„Znaš, Kim, sve izgleda tako izokrenuto naglavačke. Kada sam jutros išla gore uz brdo Kri, osećala sam se baš kao Alisa u zemlji čuda kada se nađe u vrtu sa iskrivljenim ogledalima, gde je sve izvrnuto, gde je sve smišljeno samo da bi te odvuklo od prave slike koju želiš da vidiš. To je baš čudno, zar ne?“

Zatreptala sam i sprečila da mi na oči neočekivano pođu suze, i usmerila pogled ka prozoru. Sredovečna žena, čije je mršavo lice bilo zabrinuto zagledala se u nešto iza sebe, zaglavljena u svom svetu sa druge strane stakla. Pogledale smo jedna u drugu, očiju široko otvorenih i zaprepašćenih. Ona nije bila stranac za mene; poznavale smo jedna drugu sasvim dobro, iako možda ne dovoljno dobro. Hladan nož je pravio rez na mom mozgu. O, ne, o dragi Bože, molim te, nemoj. Šta sam to uradila?

Proteгла sam ruku i opet ugasila svetlo. Očaravajući, omamljujući srebrnasti zvuk flaute trepereo je u vazduhu. Lice one žene je nestalo. Sada sam gledala samu sebe.

Naravno. Pa ja sam bila ta devojka na padini brda, bila sam Natali na jedan sat; videla sam sebe na tom obronku, pronašla i uhvatila samu sebe. Bila sam u onom vrtu sa iskrivljenim ogledalima i sledila sam svoju sopstvenu iskrivljenu sliku i u trenutku kada sam pronašla sebe, ja sam tada i izgubila sebe najstrašnije. Najstrašnije. Osetila sam kako vrisak raste u meni i stavila ruku preko usta. To nikada nije ni bila Natali na brdu; to sam uvek bila samo ja, Natalina drugarica, njena dvojnica. Ja sam bila ta koju je pre toliko godina video onaj stari čovek dok je išao da rasklopi veliki šator za zabavu, mene su nazvali Natali. Ja sam bila ta za kojom sam tragala kroz moje košmare na javi.

„Kim, molim te. Molim te, možeš li da me ostaviš kod sledeće stanice metroa.“

Približavale smo se predgrađu Londona i ja sam znala gde sada moram da odem.

Kim me pogledala začuđeno, ali poslušno je ukočila.

„Nadam se da znaš šta radiš, Džejn, zato što ja sasvim sigurno ne znam.“

Poljubila sam je u obraz a zatim je dugo držala u zagrljaju.

„Znam šta radim; po prvi put posle dugo, dugo vremena, ja znam šta radim. Postoji nešto što treba da raščistim i mislim da de to biti veoma bolno.“

„Džejn“, rekla je Kim, kada sam se okrenula da odem.“ Ako se ikada izvučeš iz ovoga, duguješ mi uslugu. I to više od jedne.“

„Halo?“

„Halo, da li je to doktorka Telma Skot?“

„Da.“

„Ovde Džejn Martelo, možda me se sećate, srele smo se na...“ Prekinula me sa novom notom zainteresovanosti u njenom glasu.

„Da. Sećam se ko ste vi.“

„Znam da de ovo zvučati glupo, ali da li bih mogla da dođem i da se vidim sa vama?“

„Šta? Sada?“

„Da, mislila sam sada, da li je to u redu?“

„Subota je uveče, kako znate da ne idem negde na večeru, ili u neki noćni klub?“

„Žao mi je, nisam htela da vas prekidam u bilo čemu.“

„Ne, u redu je, čitam roman. Sigurni ste da je ovo toliko važno? Ne možete jednostavno da me pitate preko telefona?“

„Ako ne bude toliko važno, vi me jednostavno pošaljite kudi. Dajte mi samo pet minuta.“

„Dobro, gde se sada nalazite?“

„Na stanici metroa u Hangar Lejnu. Da uzmem taksi?“

„Nema potrebe, sasvim ste blizu. Samo siđite kod Šepard Buša.“

Dala mi je neke kratke instrukcije i kroz par minuta ja sam izlazila sa stanice u Separd Bušu i skrenula iza ugla u mirnu ulicu sa stambenim zgradama pored Vud Lejna. Kada sam pokucala na vrata, dočekala me sitna žena uznemirenog izraza koji mi je bio poznat od ranije, ali sada je bila obučena opuštenije, u farmerke i džemper veoma svetle boje. Imala je blago podrugljiv osmeh, kao da se ja ponašam onako kako je ona i očekivala, ali njen stisak ruke bio je dovoljno prijateljski.

„Da li ste gladni?“

„Ne, nisam.“

„Onda dete, bojim se, morati da gledate mene kako jedem. Pođite sa mnom do kuhinje. Nema pušenja, žao mi je“, dodala je, primetivši cigaretu u mojoj ruci. Vratila sam cigaretu u džep. U kuhinji, sipala je sebi čašu kјantija a ja sam tražila samo običnu vodu.

„Pošto ne jedete, ja ću uzeti samo jedan mali zalogaj“, rekla je. „Sada mi recite, šta je to zbog čega ste želeli da me vidite.“

Dok smo razgovarale ona je pripremila i pojela jednu ogromnu količinu najraznovrsnije hrane: pistaće, masline punjene incunima i ljutim paprčicama, tortilja čips u gvakamole sosu iz frižidera, fokača sa mocarelom i šunka iz Parme bogato prelivena maslinovim uljem.

„Vi ste psihoanalitičar?“

„Ne, ja sam psihijatar. Da li to ima veze?“

„Znate šta se dogodilo sa mnom, šta sam uradila, zar ne?“

„Mislim da znam. Ali recite mi i vi.“

Bože, toliko mi je trebala cigareta. Da mi pomogne da razmislim. Da imam šta da radim sa svojim rukama. Morala sam da se skoncentrišem.

„Išla sam na terapiju kod Aleksa Dermot - Brauna od novembra. Imala sam neke emocionalne probleme od kada je bilo pronađeno telo moje drage prijateljice, Natali. Ona je nestala u leto 1969. Aleks se posebno zainteresovao kada sam mu ispričala da sam bila sasvim blizu mesta na kojem je ona poslednji put viđena. Ponavljali smo iznova i iznova tu istu scenu, pokušavajući da je

vizualizujemo, i meni se postepeno povratilo sećanje da sam videla kako je ubija njen otac, moj svekar, Alan Martelo. Suočila sam se sa njim i on je priznao. Sada se nalazi u... pa, čitali ste novine.“

„Da, čitala sam.“

„Moram nešto da vas pitam, doktorko Skot. Dve stvari, zapravo. Da li je moguće da neko prizna zločin koji nije počinio? Hodu da kažem, zašto bi to uradio?“

„Sačekajte trenutak“, rekla je doktorka Skot. „Za ovo treba koncentracija.“

Sekla je fokaču na delove.“ Evo, gotovo. Sada, pre svega, nije mi jasno zašto mi uopšte postavljate takvo pitanje?“

„Ono što stvarno želim da vas pitam jeste, da li je moguće da se čovek seti nečega za šta se posle ispostavi da je pogrešno? Mislím na to da ima jasno, detaljno vizuelno sedanje nečega što se možda nije ni desilo.“ Krenula je da mi odgovori, ali ja sam nastavila da govorim.“ Osećala sam da je to kao da sam ponovo dobila neki fajl na kompjuteru koji je slučajno nestao. Jednom kada bih ga dobila natrag, ne bih nikada sumnjala da li je to onaj isti fajl koji sam otkucala, zar ne mislite tako?“

Doktorka Skot je sada sedela za kuhinjskim stolom a oko nje su bili rašireni tanjiri puni hrane. Kada je postalo jasno da treba da mi da odgovor, njena usta su bila puna sendviča i morala je energično da žvaće da bi ga što pre progutala.

„Usput, slobodno me zovite Telma. Moje ime je jedan interesantan primer problema u prenosu informacija. Potiče iz romana Marije Koreli napisanog osamdesetih godina devetnaestog veka. To je ime glavne junakinje, koja je Norvežanka. Jednom prilikom sam išla na neku konferenciju koja se održavala u Bergenu i počela svoj govor tako što sam rekla da je baš zgodno što sam ja ovde zato što imam norveško ime, i tako dalje i tako dalje. Kasnije, jedan čovek mi je prišao i objasnio mi da Telma, u stvari, uopšte nije norveško ime. Korelijeva mora da je to pogrešno čula, ili tako nešto. Ili je jednostavno izmislila.“

„Znači vaše ime je greška?“

„Da, svima nama Telmama valjalo bi promeniti ime i dati nam neka autentična.“

Nasmejala se.“ Salim se. To stvarno nije bitno, dokle god neko ne shvata ideje o kulturnoj tradiciji previše ozbiljno.“

„Vaše poređenje sa kompjuterom je interesantno. Čak i neurolozi nemaju precizan model kojim bi objasnili na koji način naše pamćenje funkcioniše, tako da mi svi izmišljamo grube, ali upotrebljive metafore. Ponekad, pamćenje može biti poput sistema fajlova. Čitava grupa može biti izgubljena, možda onaj deo koji se odnosi na to koje ste odeljenje bili u školi. Onda, slučajno, sretnete nekoga ko je bio sa vama u tom razredu, on vam da nekoliko indicija i vama se iznenada ponovo pojavi čitava gomila sećanja za koja niste ni znali da ih imate.“

Problem je kada metafore prevladaju i počnu da se uzimaju kao lažna stvarnost. Ono poređenje sa sistemom fajlova može vas odvesti da verujete da sve što ste ikada doživeli može ponovo da se vrati u vaše sećanje i da se ponovo doživi, u slučaju da pronađete pravi stimulus. Ja bih uporedila neka sedanja sa kulom od peska na plaži. Jednom kada more nadode i povuče ga sa sobom, zamak je zauvek nestao, i nikada ne može biti ponovo napravljen potpuno isto i precizno, čak ni u teoriji. Da li je to sve o čemu ste hteli da razgovaramo?“

„Naravno da nije. Očajna sam i nisam znala sa kim da popričam.“

„Zato niste otišli kod Aleksa Dermot - Brauna?“

„Mislím da on ne bi bio preterano predusretljiv prema onome što imam nameru da kažem.“

„A vi mislite da sam ja dovoljno neprijateljski raspoložena prema Aleksu da ću poverovati u to“, zaključila je Telma, dok je sipala sebi tredu (ili je to bila četvrta?) veliku čašu vina.

„Vidite, na konferenciji na kojoj smo se upoznale, ja sam isto tako sreća i neke dobre, da kažem

'oštećene' žene, koje su rekle da će me podržati i verovati mi, bez ikakvog dovodenja u pitanje onoga što sam ispričala. Stojim na samoj ivici nečega užasnog, ali ono što je bitno jeste da zapravo ne želim njihovu podršku. Ne želim da mi veruju ako sam pogrešila. Da li razumete šta hoću da vam kažem?“

„Ne baš u potpunosti, ali nastavite.“

„Sada ću vam objasniti neke važne detalje. Poslednji svedok koji je video Natali živu, video je pored reke, blizu kude u nedelju 27. jula 1969. godine. Čitava terapija, vezana za moje sećanje, koju sam imala sa Aleksom, bila je zasnovana na činjenici da sam ja bila tamo, odmah pored mesta gde se to u isto vreme dogodilo. Bila sam u strastvenoj ljubavnoj vezi sa Natalinim bratom tada, i sišla sam dole do reke Kol, sedela tamo leđima naslonjena na malo brdo koje me odvajalo od Natali. U jednom trenutku one impulsivnosti karakteristične za adolescente, iscepala sam neke ljubavne pesme koje sam ranije napisala, zgužavala ih i bacila u reku, a zatim posmatrala kako plutaju na površini reke i nestaju iza krivine reke.“

Telma je podigla jednu obrvu. „Da li je to sve zaista bitno?“

„Da, stvarno je bitno. To je bila originalno objašnjenje koje sam dala Aleksu, delić kojeg sam se sedela bez dvoumljenja, delić u koji nije bilo razloga da sumnjam.“

„I, šta se dogodilo?“

„Otišla sam do te reke jutros, po prvi put od kada se sve to desilo. Kada sam stigla do mesta kojeg sam se sećala, reka je plovila u suprotnom pravcu.“

„Kako to mislite, ' u suprotnom pravcu ' ?“

„Zvuči glupo, ali tako je bilo. Bacila sam jedan papirić i on nije otišao od mene, on se vraćao prema meni.“

Telma je izgledala razočarana. Slegnula je ramenima. Šta je sve ovo značilo?

„Bilo je sasvim jednostavno“, nastavila sam. „Okrenula sam se i prešla preko malog uzvišenja i stigla na drugu stranu brda, i shvatila da je to, u stvari, mesto na kojem sam onda sedela i bacila zgužvane pesme. Tako sam i sada bacila još jedan papirić i on je otišao od mene i nestao iza krivine, baš kao što sam se sećala.“

Telmin izraz lica bio je zaleđen sada. Izgledala je nekako hladno, pomalo zbunjeno. Mogla sam da primetim da je počela da se pita kako bi mogla da me se otarasi bez mnogo buke.

„Žao mi je“, priznala je“, mora biti da sam glupa, ali ne mogu sasvim jasno da razumem gde nas sve ovo vodi. Ne shvatam zašto je toliko važno što ste videli da su stvari bile okrenute na pogrešnu stranu.“

„Nije to bila samo pogrešna strana. Most sa kojeg je svedok video Natali bio je isto sa te druge strane brda. Imajte strpljenja za mene još samo jedan minut. Iz razloga u koje sada neću ulaziti, upravo sam dobila čitavu gomilu stvari koje sam nekada koristila kada bih leti bila u Natalinoj kudi. Tu je bio i dnevnik koji sam vodila tog leta. Poslednji put sam nešto napisala dva dana pre nego što je Natali poslednji put viđena, tako da pre nisam tome posvetila mnogo pažnje. Ali kada sam ga danas pogledala, jedan interesantan detalj pao mi je na pamet. Uvek je izgledalo čudno što nikada nije bilo nađeno Natalino telo. Kada je konačno pronađeno sad u oktobru, i to ispred same kude, činilo se - meni, barem - još čudnije. To je bilo brilijantno mesto da se zakopa telo zato što je bilo svima nama tačno ispred nosa, u vrtu koji se nalazio nekoliko jardi od kude. Ali kako je to neko uspeo da izvede?“

„Ne znam. Recite mi“, rekla je Telma, očigledno nestrpljiva.

„Moj dnevnik me podsetio da je ispred kude bila napravljena kućica za roštilj koja je bila završena na samo jutro zabave, u subotu dvadeset i šestog jula, dan pre nego što je Natali poslednji put viđena. Jutros sam pogledala u rupu u kojoj je pronađeno Natalino telo, i našla sam ostatke tog

roštilja. On je bio napravljen od cigli koje su bile postavljene na pločicama od gline raspoređenih u betonski avan. Sada su tu bili samo delići tog roštilja, jer je on uklonjen, a glinene pločice razbijene kada je Marta to je bila moja svekrva - odlučila da proširi travnjak. Ali poenta je u tome da je ubica zakopao Natalino telo u rupu zato što je znao da de to mesto biti pokriveno betonom, pa pločicama i na kraju teškom konstrukcijom od cigli.“

„Zar ne bi rupa u zemlji bila prvo mesto na kojem bi policija tražila?“

„Ali to nije bila rupa u zemlji, zar ne vidite? Kada je Natali poslednji put viđena dvadeset i sedmog, roštilj je već bio in situ više od dvadeset i četiri sata. Očigledno je da bi bilo nemoguće staviti mrtvo telo iznad roštilja od opeke koji je već bio postavljen.“

„Pa, da, ali zar time ne odgovarate sami na svoje pitanje?“

„Ne pratite me. Natali nije mogla da umre dvadeset i sedmog, a kamoli dvadeset i osmog, kada je prijavljeno da je nestala. Ona je već bila mrtva i zakopana onog jutra kada se održavala zabava, a to znači dvadeset i šestog jula.“

Telma je delovala zbunjeno, ali sada je bila i uznemirena.

„Ali rekli ste da je ona zapravo poslednji put viđena dvadeset i sedmog?“

„Da. Ali ako vam kažem da smo Natali i ja bile istih godina, iste građe, obučene u istu odeću. I još to da su nju svi odlično poznavali u komšiluku, a ja sam bila tamo samo preko leta, tako da je bilo mnogo lokalnih meštana koji me nikada nisu upoznali? A ako sam sada izgleda otkrila da sam ja bila na istom mestu i u isto vreme, tamo gde je Natali poslednji put viđena živa. Šta onda?“

Sasvim polako, osmeh je počeo da se širi Telminim licem, kao plamen koji zahvata papir od novina. Sada je napregnuto razmišljala.

„Da li ste sigurni za taj roštilj?“ pitala je.

„Apsolutno. Pronašla sam komadiće pločica sa svih strana mesta na kojem je pronađena. Definitivno je bila zakopana ispod roštilja.“

„A da li ste sigurni da roštilj nije završen par dana kasnije? Možda nije bio gotov na vreme za zabavu.“

„To je bio glavni događaj čitave zabave. Imam fotografije ljudi koji čekaju u redu za repete, da dobiju još rebaraca i hot dogova.“

Još jedna zamerka pala je na pamet Telmi.“ Ali da li je bilo šta od ovoga bitno? Alan je priznao. Policija de redi da ste jednostavno pomešali datume.“

„Ali Alan nije bio tamo. Moj otac je otišao da sačeka Alana i Martu koji su tog jutra stigli brodom u Sautempton, znači na dan same zabave. Bili su na krstarenju parobrodom po zapadnoj Indiji. Nisu stigli na Sted sve do predveče, baš kada je zabava trebalo da počne. Alan nije mogao da ubije Natali. Tu postoji samo jedan problem.“

„Sat je u pitanju?“

Podigla sam ruke u očajanju.“ Ja sam ga videla kako to radi. A on je priznao.“

Telma se glasno nasmejala.“ O, to je sve?“

„Da“, odgovorila sam.

„Nikada nisam verovala u to.“

„Hoćete da kažete da sam sve samo zamislila?“

Osećala sam da bih mogla da vrištim.

„Džejn, uzeću jedan viski, a i vi dete takođe, a dozvoliću vam i da zapalite te vaše grozne cigarete i mi ćemo obaviti jedan ozbiljan razgovor. Dogovoreno?“

„Da, dogovoreno.“

Izvadila je dve preterano zdepaste čaše za viski, a zatim i jednu isto toliko zdepastu pepeljaru. Ja

ne bih držala takve u mojoj kudi.

„Evo“, rekla je, i nasula i jednoj i drugoj u čašu nešto što je izgledalo kao petostruki skoč.“ Ovo nije jedna od onih vaših izvikanih razblaženih koještarija. Ovo je odlični mešani viski, onakav kakav i treba da se pije. Živeli.“

Uzela sam gutljaj i blaženo povukla dim cigarete.

„I?“ čekala sam pitanje.

„Pričajte mi o vašim seansama sa Aleksom Dermot -Braunom.“

„Kako to mislite?“

„Opišite mi proces tokom kojeg se vaše pamćenje vratilo. Na koji način ste to radili?“

U kratkim crtama sam joj opisala mali ritual kroz koji smo Aleks i ja svaki put prolazili, kako bih se vraćala tamo pored Kola. Dok sam pričala, Telma se prvo mrštila, a zatim je njen namrgođen izraz postao smešak.

„Izvinite“, pitala sam“, rekla sam nešto smešno?“

„Ne. Nastavite dalje.“

„To bi bilo to. I, šta mislite?“

„Da li je advokat tužilaštva pokazao bilo kakvu spremnost da vas pozove na klupu za svedoke?“

„Nije bilo potrebe. Alan je priznao.“

„Da, naravno. Ali, da li je bio zadovoljan što postoji mogućnost da vi svedočite?“

„Ne znam. Nekoliko advokata delovalo je zabrinuto, kao da nisu baš sigurni u sve to.“

„Samo ću vam reći da Alan Martelo nikada ne bi bio osuđen samo na osnovu vašeg svedočenja.

Ono možda uopšte ne bi ni bilo prihvatljivo.“

„Zašto?“

„Zato što hipnoza može da izmeni sećanja, a vi ste bili hipnotisani.“

„Ne budite smešni, znam šta sam radila, samo sam ležala na kauču i pokušavala da se setim.

Znala bih da sam bila hipnotisana.“

„Mislim da ne biste. Nema tu nikakvih hokus - pokus stvari. Moja je pretpostavka da ste vi jedan visoko receptivni pacijent. Mogla bih da vas dovedem u trans sada i kažem vam da ste, ne znam, na primer, videli kako je nekoga udario automobil dok ste dolazili ovde iz Seperds Buša. Kada bih vas probudila, vi biste bili potpuno ubeđeni da je to istina.“

„Čak i da je tačno to što govorite, Aleks mi nije rekao čega treba da se setim.“

„Znam, ali sa svim tim ponavljanjima i pojačanjima, vi ste prolazili kroz jedan proces u kojem su vaša sećanja srastala dok su se ponovo vraćala. Tokom svake seanse vi biste dodali još neki detalj vašoj priči, a svake sledeće sećali biste se tog detalja koji ste dodali prethodni put, a dodali biste još nešto na to. Na neki način, vaša sećanja jesu prava, ali to je sećanje sećanja.“

„Ali šta je sa onim užasnim zločinom na kraju? Videla sam ga tako jasno, do najsitnijih detalja.“

„Čitav proces išao je ka nečemu tome sličnom. Aleks Dermot -Braun vas je pripremao za tako nešto, uveravao vas je da je sve čega ste se sećali istinito, i upotrebio je svoj profesionalni položaj i svoju stručnost u analitici, svoju mod koju je imao nad vama da bi vas ubedio da ste vi toj sceni zaista prisustvovali, a ne da ste je sami stvorili u svojoj glavi.“

„Da li je to moguće?“

„Da, moguće je.“

„Da li je Aleks to namerno radio? Da li je pokušavao da mi usadi lažna sećanja?“

„Definitivno ne. Ali ponekad, možete sami kreirati ono za čim tragate. Znam da doktor Dermot - Braun strastveno veruje u fenomen povraćenog pamćenja. Uverena sam da on želi da pomogne tim ljudima koji su mnogo propatili i sada je čitavu svoju karijeru usmerio na to.“

„Hoćete da kažete da je on potpuno pogrešio?“

„Kakvo drugo objašnjenje imate vi, Džejn?“

„Ali šta je sa svim onim ženama koje su rekle da su bile zlostavljane kao deca? Hoćete da kažete da je sve to samo fantazija, onako kao je Frojd to objasnio?“

Telma je uzela veliki gutljaj viskija. „Ne. I ja sama imam terapije sa pet, šest žrtava zlostavljanja u ovom trenutku. Dve od njih su sestre od kojih svaka ima po dvoje dece koju im je napravio njihov otac, i to pre nego što su napunile šesnaest godina. Na suđenju sam iznela dokaze koji su pomogli da on, nadam se, bude osuđen. Isto tako znam da je zlostavljanje ponekad teško dokazati. Znam određene ljude koji su zlostavljali i koji su se izvukli, i to me ispunjava očajanjem. Možda zbog toga pijem više ovoga nego što bi trebalo.“ Protresla je blago svoju čašu. Nije mnogo ostalo u njoj. „Ali ne verujem da zlostavljanje postoji u nekom svom sopstvenom univerzumu u kojem normalna pravila - pri tom mislim na zakonska pravila i pravila nauke - ne važe i ne mogu da se primene. Samo zato što je zlostavljanje izuzetno teško dokazati, to ne znači da bi trebalo da osudimo ljude koji su optuženi za zlostavljanje ako ne postoje dokazi.“

„Ali ti slučajevi nisu bez dokaza. Slučajevi onih žena koje sam upoznala na seminaru. One se sećaju da su bile zlostavljane.“

„Da li je tako? Baš sve? Videla sam saopštenja mladih žena, koje dolaze iz porodica u kojima se ljudi prividno vole i koje samo prividno funkcionišu, i koje, nakon što se podvrgnu analizi i terapiji, izlaze iz njih dve tri godine kasnije sa pričama o opscenim zlostavljanjima koja su se dešavala tokom čitavog njihovog detinjstva. One govore o ritualnom silovanju koje se ponavljalo, o sodomiji, mučenju, o tome kako su bile primorane da gutaju fekalije, o satanističkim ritualima. Neki od nas bi možda mogli da kažu da takve nečuvene tvrdnje zahtevaju zaista ozbiljne, konkretne dokaze, ali oni koji podržavaju ove nesrećne žene kažu da mi ne smemo tražiti nikakve dokaze osim njihovog samog svedočenja.“

Sve drugo bilo bi ništa manje nego saradivanje sa mučiteljima. Ne postoji čak ni neurološki model koji bi objasnio ovaj proces. Svi znamo za onaj gubitak pamćenja nakon jednog jedinog udarca, na primer u saobraćajnoj nesreći. Ali nema presedana za sistematičnu amneziju regularnih, odvojenih incidenata koji se dešavaju tokom mnogo godina. Vaš slučaj, vaše tobožnje prisustvovanje sceni u kojoj vaš svekar ubija vašu prijateljicu, sitan je u poređenju sa ostalim primerima.“

„Ali zašto se baš namestilo tako da sam videla Alana?“

Telma je slegnula ramenima. „Nemojte mene da pitate. Vi ste ta koja ga poznaje. Može biti da je on bio u žiži nekih vaših posebno jakih osećanja za vreme terapije. U trenutku kad je vaš kreativni um tragao za zlikovcem, on je izgledao kao neko ko bi mogao da bude nasilan prema ženi. Zamišljeno ubistvo je u stvari bio onaj momenat kada su se vaš unutrašnji i spoljašnji svet poklopili. Na jedan perversan način, to je bila neka vrsta pobede psihoanalitičke metode. Na nesreću, stvarnost se tako tvrdoglavo umešala.“

„Ali zašto je, za ime Boga, on priznao?“

„Ljudi to rade, znate. Imaju svoje razloge.“

„O, Bože“, zajecala sam, a moja glava je pala među moje dlanove. „Vi me pitate da li je Alan Martelo ona vrsta ljudi koja bi mogla da se nosi sa osećanjem krivice i očaja tako što bi napravila jedan besmislen, samodestruktivan i teatralan potez? Jebeno dobro ste u pravu.“

Telma je iskapila svoju čašu. „Znači, tu smo.“

Pogledala sam u svoju čašu. Nije bilo šanse da mogu sve to da popijem. Tu je ostalo najmanje količina trostrukog viskija, a ja sam se već osećala pijano Ustala sam, pomalo nesigurna na nogama. „Mislim da bi bilo bolje da krenem“, rekla sam.

„Pozvaću vam taksi.“ Ona je to i uradila i prošlo je jedva par minuta pre nego što se začulo zvono na vratima.

„Pretpostavljam da ćete želiti da me upotrebite moj primer u vašem krstaškom ratu koji vodite protiv vraćenog pamćenja“, rekla sam dok sam stajala na pragu od vrata.

Ona se tužno osmehnula. „Ne, ne brinite. Vaše iskustvo neće imati nikakav uticaj na njihove sigurne činjenice.“

„To ne može biti istina.“

„Ne? A šta je sa vama? Šta biste pomislili da ste došli na tu vašu reku i videli da ona teče upravom pravcu?“

„Ne znam.“

„Pazite na sebe dok se vraćate kući“, opomenula me, dok sam ulazila u taksi. „Trebalo bi da pozovete policiju sutra ujutru. Moraće da pokrenu novu istragu o ubistvu, sve iz početka.“

„O, ne, neće morati to da urade“, odgovorila sam.

Telma je sada izgledala potpuno zbunjeno ali taksi je već krenuo i ja sam bila suviše daleko da bih mogla da joj kažem bilo šta.

Izlazili smo iz Londona autoputevom A 12, u suprotnom pravcu od onog u kojem su se kretala vozila javnog saobraćaja, i ubrzo stigli u pseudo provinciju, negde između samog ruba Londona i širokih ravnica Esekse u pozadini. Na krilu mi je stajala otvorena auto -karta. Osim što sam ja davala uputstva kojim putem treba da idemo, niko drugi nije ništa progovarao. Skrenuli smo sa glavnog puta i ušli u čitavu jednu zbrku kružnih tokova, raskrsnica, prošli kroz nekoliko sela koja su bila spojena, jedno za drugim, i velikih industrijskih poseda. U toku je bila izgradnja zaobilaznice i morali smo čitavih pola sata da stojimo u redu automobila koji su čekali, i da posmatramo čoveka koji je okretao znak. Kreni, stani. Kreni, stani. Više puta sam nervozno pogledala na sat.

Za poslednji deo puta, mapa nam nije ni bila potrebna. Pratili smo plave znakove sve do Vivendona. Parkirali smo auto ispred zgrade u neo - klasičnom stilu koja je isto tako mogla da bude i supermarket ili turistički centar. Ali to je bio zatvor.

Svi sem mene ostali su na parkingu. Krenula sam jednom stazom, između dva reda žive ograde od mačkovca, i stigla do sigurnosne kapije. Proverili su moj identitet, pregledali vozačku dozvolu, uzeli mi torbu. Zena u mornarsko plavoj uniformi nasmešila mi se, ali me ipak ispipkala po rukama i ispod haljine. Vodili su me dalje, kroz neka prilično mala vrata, više sam imala utisak kao da prolazim kroz onaj sporedni ulaz za osoblje na gradskim bazenima.

Sela sam u čekaonicu, gde su vaza za cveće bez cveća i gomila starih časopisa stajali na stolu koji je bio postavljen u sredini same prostorije. Na zidu je bio poster na kojem je bila prikazana neka parada sa vatrometom. Vrata su se otvorila i jedan čovek je ušao. Na sebi je imao pantalone od rebrastog somota braon boje i kariranu košulju, koja je bila otkopčana oko vrata. Gusta, crvenkasto smeđa kosa spuštala se niz njegov okovratnik. Bio je zdepast, otprilike mojih godina. Ispod leve ruke držao je nekoliko debelih fascikli braon boje.

„Gospođa Martelo?“ Prišao je i seo pored mene, i pružio mi ruku.“ Ja sam Grifit Singer.“

„Zdravo.“

„Izgledate kao da ste zbog nečega iznenađeni.“

„Pretpostavljam da sam očekivala nekog zatvorskog čuvara.“

„Mi se ovde trudimo da budemo malo neformalniji od toga.“

„Koliko vremena imam?“

Podigao je dobroćudno obrve:“ Koliko god želite. Izvinite što moram ovo da vam kažem, ali uhvatili ste me baš danas kada mi je pun dan obaveza. Hoće li biti u redu da popričamo dok hodamo?“

Ustali smo i on me proveo kroz neka vrata, a zatim duž hodnika na čijem se dnu nalazilo dvoje uzastopnih duplih vrata sa rešetkama.

„Ova vrata vode nas na odeljenje“, objasnio je Grifit, i pritisnuo jednostavno plastično zvono koje je bilo zalepljeno na zid, odmah pored prvih vrata. Čovek u uniformi izašao je iz kancelarije sa staklenim zidovima između dvoja vrata. Grifit je pokazao propusnicu i oni su proverili moje ime na tabli. Nije bilo tamo i morali smo da sačekamo nekoliko minuta dok neko sa glavnog ulaza nije došao i doneo odobrenje.

„Kako se on drži?“ pitala sam.

„On je naša glavna zvezda ovde“, Singer je odgovorio.“ Zaista smo zadovoljni njegovim ponašanjem. Ovo je novo odeljenje, znate. Ja sam to jest mi - smo ga otvorili malo vremena pre nego što je stigao i on je bio jedan od prvih ljudi sa kojima smo počeli da radimo. Da li znate bilo šta o

nama?“

„Svi smo mu pisali. Ali nije nam odgovorio.“

„Svi stanovnici ovde imaju imaju dugačke uslovne kazne. Umesto da ih pustimo da propadnu, mi ih sve zajedno stavljamo u jedno okruženje u kojem oni mogu da pomažu jedni drugima i isto tako, nadamo se, provode svoje vreme kreativno.“

„Zamenjena sedanja“, rekla sam.

„Nije onako kako vi mislite“, negodovao je Singer. „Njemu je stvarno dobro ovde. Oformio je jednu radionicu, u koju su svi uključeni. On je... o, dobro, evo ga Rigs sada.“

Još jedan čovek u uniformi klepetao je niz hodnik. Izvinio se, sav zadihan. Trebalo je da popunim neki komad papira, ubacim ga u providni omotač od plastike koji su zatim zakačili za moj rever. Prva vrata su se otvorila, i zatvorila. Zatim isto tako i druga. Čuvar sa etiketom sa imenom na kojoj je pisalo da se zove Beri Skelton ispratio nas je do kraja.

„Da li sam bezbedna?“

Singer se nasmejao, očigledno se zabavljao. „Sigurniji ste ovde nego napolju na parkingu. U svakom slučaju, Beri de biti u blizini sve vreme.“

Hodnik obložen mekanim tepihom od filca i belo okrečenim zidovima vodio je u svim pravcima. Singer me uhvatio za ruku.

„Pokušaću da vam nađem neko mirno mesto. Malo dalje je jedna ostava koja bi trebalo da bude slobodna.“

Prošli smo pored nekoliko soba. Krajičkom oka sam opazila par muškaraca koji su gledali televiziju. Niko se nije osvrnuo. Nešto -nisam mogla da vidim tačno šta - se dešavalo u ostavi, i zato smo nastavili dalje dok nismo stigli do sobe za seminare koja je bila prazna.

„Uđite unutra sa Berijem“, rekao je Singer, i nastavio dalje niz hodnik. Nešto mu je palo na pamet i on se okrenuo. „On piše roman, znate. Mislim da ta stvar prilično obećava.“

To je bila soba srednje veličine sa velikim prozorima u samom dnu koji su gledali na napušteno dvorište za rekreaciju. Na sred sobe osam narandžastih plastičnih stolice bilo je postavljeno u krug. Sve je bilo sjajno pod svetlošću koja je u prugama ulazila kroz prozore. Bari je zakoračio napred i izvukao jednu stolicu i povukao je sasvim do vrata.

„Ja ću ostati ovde“, rekao je. Pričao je sa blagim irskim akcentom. On je bio jedan izuzetno visok čovek, blede kože i ravne crne kose. „Vi sedite okrenuti prema meni. Mi smo prilično opušteni što se tiče pravila ovde, ali ipak nije vam dozvoljeno da dodajete bilo kakav predmet jedno drugom. Kada budete želeli da završite razgovor, iz bilo kog razloga, ne morate ništa da kažete. Samo dodirnite svoju identifikacijsku karticu i ja ću doći po vas i ispratiti vas napolje.“

Klimnula sam glavom. Sela sam u stolicu kao što su mi dali uputstva. Pustila sam da mi lice padne među dlanove. Morala sam da sredim misli.

„Zdravo, Džejn.“ Pogledala sam gore.

„Zdravo, Klod.“

Klod se prepolovio. Izgledao je mršavije, sa još nekoliko kapi sede boje na njegovoj kratko ošišanoj kosi. Nosio je blede plavi pulover, crne farmerke i patike. Napola se okrenuo i pogledao u Grifina koji je stajao na vratima.

„Tako, sada ću ostaviti vas dvoje zajedno“, rekao je Singer pomalo nespretno, kao da nas je doveo na sastanak na slepo i nije bio siguran kako demo se složiti.

Klod je klimnuo glavom.

„Mogu li da sednem ovde, Beri?“ pitao je, pokazujući rukom na stolicu preko puta moje u krugu. Bari mu je klimanjem glave odobrio. Seo je i mi smo se pogledom proučavali.

„Izgledaš dobro, Klod“, primetila sam.

On je stvarno izgledao dobro, bolje nego što sam ga ikada videla. Blago je mahnuo glavom, kao da potvrđuje kompliment. Zavukao je ruku u džep od pantalona i izvukao izgužvanu paklicu cigareta i metalno sivi upaljač. Ponudio me cigaretom a ja sam odmahнула glavom. Upalio je jednu sebi i duboko uvukao dim.

„Ovo je jedno veoma stimulatívno okruženje“, počeo je da priča „Ovde postoji nekoliko interesantnih ideja na kojima se radi, i koje se razvijaju. U različitim pogledima, mislim da je to jedan poboljšana verzija Barlinijevog modela. A što se tiče mene lično...“ Skromno je slegnuo ramenima. „Ovo je jedna izvanredno zdrava egzistencija. Ali kako si ti?“

„Da li si čuo nešto o Alanu?“

„Ne gledam televiziju, ne čitam novine.“

„Ponovo je postao književna zvezda.“

„Kako to?“

„Napisao je zatvorske memoare. Nazvao ih je Sto sedamdeset i sedam dana. Izdavači su pojurili da ga izbace već ovog meseca. Postao je prava senzacija. Njujorker je posvetio jedno čitavo izdanje da bi delo u potpunosti objavili. Kritika ga poredi, u pozitivnom smislu, sa Jedan dan života Ivana Denizovića. Alan mi je rekao da će biti napravljena filmska verzija njegovog dela i da će Entoni Hopkins igrati njega u filmu. Mislim da Alan sada nije siguran samo još oko toga da li će dobiti Nobelovu nagradu za književnost ili za mir“ „

„Šta se dogodilo sa tvojim terapeutom?“ Slegnula sam ramenima.

„Kako su dečaci, Džejn?“

„Pol je stvarno sasvim dobro. Uradio je jednu potpuno izmenjenu verziju svog filma. Prodaje se po celom svetu. Sada, dok razgovaramo, on je na nekom televizijskom festivalu u Seulu.“

„Dobro. Mislio sam da je ona originalna verzija bila prilično površna, to je moje lično mišljenje.“

„To tako liči na tebe, Klod.“

„A šta je sa tvojim hostelom, Džejn? Da li već radi?“

„Zapravo ne, ali sada smo po treći put zakazali zvanično otvaranje i približili smo se tom datumu a da ga još uvek nismo otkazali, kao prošlih puta. Puna sam nade.“

„Drago mi je da to čujem, Džejn. To je dobar znak. Srećan sam zbog tebe, jer to je jedan divan projekat.“

Bol je postajao sve jači iza mojih očiju.

„A šta je sa tvojim sopstvenim magnum opus? Čujem da pišeš roman.“

Klod se nasmejao. „Da li se to Grif izbrbljao o tome? Znam da nikada ne treba pokazivati drugim ljudima jedno delo dok ne bude gotovo, ali njega nisam mogao da odbijem.“

„O čemu se radi?“

„Pišem neku vrstu kriminalističke priče, skoro da je kao jedna intelektualna vežba. Moram da kažem da sam prilično zadovoljan do sada.“

„U čemu je zaplet?“

„Radi se o ubistvu jedne tinejdžerke.“

„Ko je ubio?“

„To je zanimljivi deo. Pokušavam da odstupim od one stare otrcane slike o mladim devojkama kao slatkim, pasivnim stvorenjima. Žrtva ubistva je jedna manipulativna adolescentkinja, svesna svojih probuđenih seksualnih moći. Ona je prelepa i očaravajuća, ali te svoje kvalitete koristi kao oruđe da uništi sve oko sebe. Ona otkriva tajne ljudi oko sebe i ucenjuje ih.“

„I zbog toga je ubijena?“

„Ne samo zbog toga. Ne može da odoli tome da iskoristi svoju fizičku privlačnost čak i na muškarcima u svojoj sopstvenoj porodici. Bez znanja bilo koga drugog, ona počinje da mami i zavodi svog najstarijeg brata.“

„Kako ona to radi?“

„Znaš kako se rade takve stvari, pogled ovamo, dodir onamo, napravi neku atmosferu saučesništva, trenutke flertovanja. Jedna od stvari koju pokušavam da uhvatim jesu ona pomeranja u porodici iz stanja u kojem su odnosi nevini, do stanja u kojem slično ponašanje dobija taj seksualni naboj, zato što devojčica postaje seksualno bide i svesna je modi koju ima nad muškarcima.“

„Šta se dalje dešava?“

„Prošla je gore nego što je očekivala. Ona ga zavodi, mami ga, i zato je on nateran da ide do kraja. Samo joj stavlja do znanja da mora da shvati da je to logična posledica njenog sopstvenog ponašanja. Ali u tome je caka, vidiš. Čak i tada, ona koristi svoju seksualnost kao oblik nadmoći nad svojim bratom, ruga mu se time, ponižava ga. Ono što je trebalo da bude kazna za nju, postaje njeno uživanje.“

„Šta onda?“

„To je jedna od onih stvari koje mogu da zapnu, ona je ostala u drugom stanju.“

„Zar nije mogla da ode na prekid trudnoće?“

„To nisu ni spominjali. Ona je pretila time svom bratu. Dobio je poruku od nje u kojoj mu kaže da de sve otkriti porodici.“

„Zvučiš kao da si na strani ubice.“

„Uvek moraš da vidiš obe strane jedne priče. To je ono što nas čini ljudima, zar nije tako, ta naša mod imaginacije? U svakom slučaju, ti si nekada tako govorila.“

„Misliš da ćeš biti u stanju da ubediš čitaoce da mlada devojka zaslužuje da bude ubijena, i to da je ubije brat koji joj je usput i napravio dete?“

Klod je dozvolio sebi jedan mali osmeh i slegnuo je ramenima.“

To je umetnički izazov.“

„Kako je on to izveo?“

„Da, to je zanimljivo, zar ne?“ Klodov izraz na licu bio je sasvim smiren, kao da razmišlja.“ Lako je ubiti, teško je izbeći da se to otkrije. Brat je uzeo u obzir i razmišljao o dva suprotstavljena metoda. Prvi je bio da je ubije otvoreno, da to izgleda kao nesrećan slučaj, prilikom neke svađe. U najgorem slučaju, ubica bi mogao da dobije kratku zatvorsku kaznu; ako ima sreće, možda uopšte i ne bude optužen. Ali to je jedna prilično neprivaćna i nezanimljiva mogućnost. Bilo mi je potrebno da...“ Klod je zastao, iznenada kao da nije znao šta da kaže. Izvukao je još jednu cigaretu, potapkao njom po đonu svoje cipele i upalio je.“ Želim da stvorim jedan lik koji ubistvo svoje setre smatra možda kao ubistvo iz pristojnosti. Očigledno je da ga je ona provocirala, ali isto tako, ona je trovala čitavu porodicu. Ona je devojka koja čeprka po tajnama i onda ih koristi. Porodice treba da imaju svoje tajne, mala izvrdavanja koja ih drže na okupu. Ali ta devojka je htela da uništi jednu dobru porodicu, jednu pravu porodicu. Mnogi ljudi bi se složili da je bolje izgubiti devojčicu nego izgubiti celu porodicu.“

„Izgleda da nećemo čuti mnogo o tome kakvo je mišljenje sama devojka imala o toj tvojoj priči.“

„Njeno mišljenje je savršeno jasno: ona želi da sledi svoje trenutne želje, bez obzira na štetu koju to može da izazove kod nekog drugog.“

„Kako je on tačno izveo ubistvo?“

„To je sasvim jednostavno. Održavaće se velika letnja zabava u kudi na selu u kojoj porodica

živi. Svuda okolo bide gomila ljudi. Nestanak neće biti ni primećen. Brat organizuje zabavu i dobio je inspiraciju. Sredio je tako da kućica za roštilj bude sagrađena u poslednjem trenutku, i dogovori se sa majstorima tako da ona bude gotova samo do pola, veče pred veliku zabavu. Poziva sestru da se nađu kasnije te večeri. Ona je uključena u flert sa jednim lokalnim dečakom, i on joj savetuje da svojoj drugarici kaže kako ide da se vidi sa tom novom simpatijom. Zadavi je i zakopa u prilično plitko udubljene na mestu koje će biti obloženo pločama i na kojem će sledećeg jutra biti dovršen roštilj.“

„Zar ne bi roštilj bio jedno tako očigledno mesto na kojem bi je tražili?“

„Sva lepota plana je u tome da su se poklopile i razne druge okolnosti u isto vreme. Radnja romana se odvija 1969. godine. U tom periodu, kada bi neobuzdana, jogunasta šesnaestogodišnja devojka nestala, svi bi pretpostavili da je pobešla od kuće. Vremenom, počće da se razmišlja i o groznijim stvarima, ali to će biti mnogo kasnije, a u onom haosu od zabave biće teško ustanoviti kada je tačno ona nestala. Ali ljudi imaju neki maglovit, nejasan utisak da su je videli na zabavi. Brat je rekao onim lokalnim zanatlijama koje su pravile roštilj i nekim prijateljima da će ona imati mnoga zaduženja na zabavi. Naravno, kada je zabava počela, ona je već bila mrtva i zakopana. Ali sestra je imala blisku drugaricu istih godina. Slatka devojka. Isto su izgledale, isto se oblačile. Ta prijateljica ne poznaje baš dobro taj kraj, jer ona živi u Londonu. Sve što mi je bilo potrebno - sve što je bilo potrebno za priču - bilo je da jedan ili dva čoveka na zabavi zamene njih dve i skrovište postaje ne samo odlično, nego potpuno savršeno.“

Pogledala sam preko Klodovog ramena u Beriija, koji je izgledao kao da mu je dosadno. Očigledno nije bio baš neki ljubitelj knjiga.

„Ali ja nisam bila na samoj zabavi, Klod.“

„Da, znam. Teo mi je ispričao sve o tome kada sam se vratio iz Indije. Taj deo nisam ubacio u roman. To što su ipak svi mislili da je ona prisutna na zabavi, jedna je previše srećna okolnost da bi bila uverljiva i da bi se uklopila u čvrsto organizovanu strukturu knjige koju pišem. Kao što kažeš, ti nisi bila prisutna na zabavi i tako mi obezbedila presudan alibi. Ipak, general Doerti prelazi preko mosta na reci Kol u nedelju dvadeset i sedmog jula, dok je išao da pomogne u rasklapanju velikog šatora, a ti si bila tamo, podsećala na Natali. Ne samo da si na jedan još efektivniji način odvukla pažnju sa Natalinog počivanja, već si mi dala jedan tako savršeni alibi koji ni ja sam ne bi uspeo bolje da zamislim. Bila si, i to sasvim nesvesno, moj pomoćnik u stvaranju savršene obmane.“

„Zašto si se oženio sa mnom, Klod? Zašto si se oženio i imao decu sa mnom?“

Klod je tek sada delovao iznenađeno.

„Zato što sam se zaljubio u tebe, draga moja. Nikada nisam voleo ni jednu drugu. Uvek ću voleti samo tebe. Ti si ona prava. I želeo sam da i ti mene zavoliš. Jedina slaba tačka u čitavom planu bila je moja nesposobnost da učinim da me voliš. Sve je počelo od tog neuspeha.“

„I bio si spreman da žrtvuješ Alana zbog svog sopstvenog opstanka. Da li je poruku koju si podmetnuo stvarno napisala Natali ili si je ti falsifikovao?“ •

„To je bila poruka koju je ona napisala meni. Samo sam morao da iscepam papir da bi sklonio ono“ Dragi Klod“ ili reči sličnog značenja na početku. Nisam žrtvovao Alana. Uvek si govorila o njegovoj teatralnoj prirodi. Video sam u kom smeru se kretu događaji i samo sam ih malo pogurao. Otvorenih ruku je prihvatio ulogu i priznao ubistvo. A iz onoga što si mi ti ispričala, pretpostavljam da nikada nije bio srećniji. Ne ponosim se time, naravno, ako si na to mislila. Bojim se da sam to video kao način da te vratim sebi i možda sam tako pomutio svoju mod rasuđivanja. To je bila greška, zar ne misliš tako? Shvatila si da, ako je Alan nedužan, onda mora biti da sam ja podmetnuo Natalinu poruku u njegov dnevnik.“

Klod se nagnuo napred prema meni, a njegov glas je sada bio samo malo jači od šapata.

„Želiš li da čuješ zbog čega mi je jedino žao, Džejn?“ Nisam mu odgovorila i nisam se pomerila. „Da si ovo otkrila dok smo bili u braku...“ Klod se namrštio i zatresao glavom. „Ne dok smo bili u braku, hteo sam da kažem u vreme dok smo bili zajedno, stvarno zajedno, onda bi me razumela. Ne, nemoj ništa da govoriš. Znam da bi me razumela. Ima još samo jedna stvar koju želim da ti kažem, zato što znam da više nikada nećeš doći da me vidiš. To je u redu, Džejn. Ništa mi to ne smeta. Sve što je važno jeste da te ja još uvek volim. Nisi mi rekla šta misliš o meni, i možda je to najbolje čemu se mogu nadati od tebe. Samo zapamti, Džejn, da su porodica i naša dva dečaka, da je to moj poklon tebi. Uvek ćeš živeti u svetu koji sam ja napravio za tebe.“

Dotakla sam etiketu sa mojim imenom. Dok me Beri izvodio napolje, izbegla sam da uhvatim Klodov pogled. Oboje smo ćutali.

Grifit me ispratio natrag kroz hodnike sve do ulaznih vrata. Pružio mi je svoj široki dlan.

„Zbogom, gospođo Martelo. Ako vam je bilo kakva uteha, ja ...“

„Zbogom. Hvala vam.“

Izašla sam napolje, a vrata su se zatvorila iza mene, uz prigušeno škljocanje. Dok sam bila unutra, vreme se promenilo. Sunce je sijalo na nebu koje je između penastih pruga od oblaka izgledalo skoro tirkizno. Nekoliko suvih listova koji su još uvek visili na niskom drveću uz stazu, presijavalo se na suncu. Sklonila sam kosu sa lica sa obe ruke, i podigla svoju glavu prema svetlu, stajala sklopljenih očiju na toplom vazduhu. Nakon nekoliko sekundi, buka u mojoj glavi se stišala. „To bi bilo to, Natali“, izgovorila sam glasno. „Gotovo je.“ Zatim, „Volela bih da si ti još uvek ovde sa nama. Moja sestra. Moja prijateljica.“

Polako, sišla sam niz popločane stepenice, između niske žive ograde i urednih, praznih žardinijera za cveće, a onda ponovo zastala. Na parking, majušna figura u glomaznom kaputu od grubog sukna, sa šiljastom kapuljačom kao što su imale vile iz bajke, vrtela se na sunčevoj svetlosti. Zastala je, okrenula se, a zatim iznenada sela, dok je njen svet nastavio da se okreće. Mladić sa gustom plavom kosom i debelim džemperom koji je virio ispod njegove iznošene kožne jakne, potrčao je prema njoj, podigao je, i bacio je visoko u vazduh. Fani je vrištala od smeha, kapuljača joj je pala pozadi, a oblak lepršave svetle kose razleteo se oko nje. Robert je ponovo podigao u vazduh, a zatim je nežno spustio na beton, i stajao držeći je za ramena.

Kaspar i Džerom su krenuli prema njima; nešto su ozbiljno pričali, a u jednom trenutku Kaspar je zastao i stavio svoj dlan na Džeromovu ruku. Pridružili su se ostalima, i Fani je stavila svoju ruku na Kasparovu i nagnula svoje blede, ozbiljno, trouglasto lice na njegovo, nešto mu govoreći. Džerom je navukao njenu kapuljaču natrag preko njene neobuzdane kose.

Zatim su me ugledali i prestali da pričaju. Okrenuli su se prema meni i čekali: tri muškarca i jedna mala devojčica. Duboko sam udahнула vazduh, i počela da silazim niz stepenice da bih im se pridružila.

O autoru

NIKI FRENČ je pseudonim za autorsko-novinarski bračni par koji čine Niki Džerard i Šon Frenč. Niki Džerard završila je englesku književnost na Univerzitetu Oksford, a nakon što je predavala književnost u Šefildu, Londonu i Los Angelesu, posvetila se izdavaštvu, pokrenuvši časopis Vimens rivju. Šon Frenč je takođe završio englesku književnost na Univerzitetu Oksford, a potom je radio kao pozorišni kritičar, urednik i televizijski kritičar u Sandej tajmsu i kao filmski kritičar za Mari Kler.